

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

2016. 3. szám

SZAKMAI SZEMLE

ALAPÍTVÁ: 2003

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök:	Dr. Béres János, PhD	vezérőrnagy
Tagok:	Árpád Zoltán	ezredes
	Dr. Fürjes János Norbert, PhD	alezredes
	Dr. Kassai Károly, PhD	ezredes
	Dr. Kenedli Tamás, PhD	alezredes
	Dr. Magyar Sándor, PhD	alezredes
	dr. Sabjanics István	főhadnagy
	Szabó Károly	ezredes
	Tóth Csaba Mihály	alezredes
	Simon László	alezredes
	Dr. Vida Csaba, PhD	alezredes
Felelős szerkesztők:	Dr. Kenedli Tamás, PhD	alezredes
	Simon László	alezredes
Olvasószerkesztő:	Tóth Csaba Mihály	alezredes
Tördelő szerkesztő:	Szabó Beatrix	törzsszászlós

Elérhetőségeink

Postacím:	Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa 1111 Budapest, Bartók Béla u. 24-26. 1502 Budapest, Pf. 117
Telefon:	Dr. Kenedli Tamás 30/738-7925 Simon László 30/999-5205
E-mail:	szakmaiszemle.kontakt@gmail.com
Weblap:	http://www.kfh.hu/hu/publikaciok.html

HU ISSN 1785-1181

TARTALOM

NEMZETBIZTONSÁG ELMÉLETE

DR. BEBESI ZOLTÁN

**ALFRED REDL VEZÉRKARI (HÍRSZERZŐ ÉS ELHÁRÍTÓ) EZREDES
PÁLYAFUTÁSA AZ ELMÚLT SZÁZ ÉV IRODALMÁBAN..... 5**

BIZTONSÁG- ÉS VÉDELEMPOLITIKA

FEKETE CSANÁD

**INFORMÁCIÓ ÉS HADVISELÉS
HÁBORÚ A KOGNITÍV HADSZÍNTÉREN I. 24**

DR. HABIL. KIS-BENEDEK JÓZSEF

DZSIHÁDIZMUS EURÓPÁBAN..... 42

HÁBER PÉTER

**AZ „ISZLÁM ÁLLAM” NEVŰ TERRORISTA SZERVEZET ÉS
AZ ÁLTALA GERJESZTETT BIZTONSÁGI KOCKÁZATOK..... 55**

KOÓS GÁBOR – PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY

**A NATO ÁLLAM- ÉS KORMÁNYFŐINEK CSÚCSTALÁLKOZÓJA
VARSÓBAN (2016. JÚLIUS 8-9.), VALAMINT ANNAK OROSZ
VISSZHANGJA..... 83**

KOVÁCS GÉZA

**AZ ÉSZAKI ÁRAMLAT FÖLDGÁZVEZETÉK BŐVÍTÉSE -
ELLENTÉTEK AZ UNIÓ ENERGIABIZTONSÁG-POLITIKÁJÁBAN
TISZTÁN ÜZLETI VAGY GEOPOLITIKAI KÉRDÉS? 103**

DR. HABIL. RESPERGER ISTVÁN

**A NEMZETI ÉS NEMZETKÖZI VÁLSÁGKEZELÉS ÚJ
MEGKÖZELÍTÉSE 112**

FÓRUM

DR. ANTALI DÁNIEL GÁBOR

**GONDOLATOK A BÍRÓSÁG ELÉ ÁLLÍTÁS KÜLÖN
ELJÁRÁSRÓL** 149

SZEM GÉZA

**A PARANCSNOKI ÉS A HADTÖRTÉNESEI MUNKA
INFORMÁCIÓS HÁTTERE** 157

DR. FARKAS ÁDÁM

GONDOLATOK A TERRORVESZÉLYHELYZETRŐL 174

AZ OLVASÓHOZ

DR. MAGYAR ISTVÁN

ÖSSZEFOGLALÓ A HUNGAROCONTROL LÁTOGATÁSRÓL 190

SIMON LÁSZLÓ

**RECENZÍÓ
LŐRINCZNÉ BENCZE EDIT: HORVÁTORSZÁG A
FÜGGETLENSÉG KIKIÁLTÁSÁTÓL AZ
UNIÓS CSATLAKOZÁSIG**..... 194

E SZÁMUNK TARTALMA 200

CONTENTS..... 201

SZERZŐINK 210

E SZÁMUNK LEKTORAI..... 211

A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI 212

3-4. ÁBRA DR. RESPERGER ISTVÁN: A NEMZETI ÉS NEMZETKÖZI
VÁLSÁGKEZELÉS ÚJ MEGKÖZELÍTÉSE CÍMŰ TANULMÁNYÁHOZ . 215

DR. BEBESI ZOLTÁN

**ALFRED REDL VEZÉRKARI (HÍRSZERZŐ ÉS ELHÁRÍTÓ) EZREDES
PÁLYAFUTÁSA AZ ELMÚLT SZÁZ ÉV IRODALMÁBAN**

Noha több mint száz éve halott, Redl ezredes története mindmáig sokakat érdekel. Az 1864. március 14-én Lembergben született Redl 1881-ben lett a közös hadsereg tisztje. 1899-ben a vezérkar nyilvántartó irodájába, azaz a hírszerzéshez került, 1907 októberétől 1912 októberéig annak helyettes vezetője, azaz ő felelt az elhárításért. 1906-ban, vagy 1907-ben lett az oroszok ügynöke. Megbízóinak igen jelentős összegekért fontos anyagokat juttatott, valószínűleg átadta a Monarchia háborús terveit is, amellyel többszáz ezer honfitársa halálát okozta. Leleplezésekor, 1913. május 25-én öngyilkosságba kergették.¹

A vonatkozó szakirodalomból, így például Max Ronge² könyvéből,³ a Pilch Jenő⁴-féle *A hírszerzés és kémkedés történetéből*⁵ és Pethő Albert kitűnő munkájából⁶ is világosan látszik, hogy az 1899-től 1913-ig terjedő másfél évtized, amely Redl ezredes titkosszolgálati pályáját is lefedi, Ausztria-Magyarország hírszerzésének meghatározó időszaka volt, és így ez számunkra rengeteg szakmai, módszertani és erkölcsi tanulsággal szolgál. Jómagam a tárgykör vizsgálatához a kérdés szak- és szépirodalmának áttekintésével kívánok hozzájárulni és mindezek alapján egy lehetséges kutatási irányt megjelölni.

Nemzetközi szakirodalom

Egon Erwin Kisch⁷ *Redl vezérkarfőnök esete* című, 1924-ben Berlinben megjelentetett kilencven oldalas könyvecskéje,⁸ az első számottevő munka, ha eltekintünk az évtizeddel korábbi újságcikkektől. Az írás erőssége az ezredes bukásának máig használható részletes leírása. Magyarul több fordításban, kiadásban

---

¹ Szn: Redl Alfred. In: ÉLESZTŐS László (főszerkesztő): Magyar Nagylexikon. Tizenötödik kötet: Pon–Sek. Budapest: Magyar Nagylexikon Kiadó, 2002. p. 352. 1. hasáb.

² REGELE, Oskar: Ministerialrat General Ronge †. In: Wiener Zeitung, 1953 Nummer 212.

³ RONGE, Max: Zwölf Jahre Kundschaftdienst. Kriegs- und Industriespionage. Zweite Auflage. Zürich; Leipzig; Wien: Amalthea-Verlag, 1932., p. 400.

⁴ Szn.: Pilch Jenő. In: MARKÓ László (főszerkesztő): Új Magyar Életrajzi Lexikon. V: P–S., p. 353. 1-2. hasáb.

⁵ PILCH Jenő (szerkesztő): A hírszerzés és kémkedés története. Második kötet. Budapest: Franklin-Társulat, 1936., p. 403.

⁶ PETHŐ Albert: Agenten für den Doppeladler. Österreich-Ungarns Geheimer Dienst im Weltkrieg. Graz; Stuttgart: Leopold Stocker Verlag, 1998., p. 448.

⁷ RÓNAI Mihály: Kisch, Egon Erwin. In: Király István (főszerkesztő): Világirodalmi Lexikon. Hatodik kötet: Kamc–Lane. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1979., p. 316. 1. hasáb, p. 317. 2. hasáb.

⁸ KISCH, Egon Erwin: Der Fall des Generalstabschefs Redl. Berlin: Verlag Die Schmiede, 1924., p. 90. (Aussenseiter der Gesellschaft – Die Verbrechen der Gegenwart Band 2.)

jelent meg: Ember Mária⁹ fordításában 1958-ban,¹⁰ Fodor Ernő¹¹ kifogástalan fordításában 1974-ben¹² és a Tabák András¹³-féle Kisch-kötetben 1987-ben.¹⁴ Fontos megjegyezni, hogy szakmai szempontból a legutóbbi kiadás éri talán a legtöbbet, mivel benne Kisch egy másik témába vágó írása is megtalálható.¹⁵ Max Ronge vezérőrnagynak, Redl ezredes egykori tanítványának és leleplezőjének *Tizenkét év hírszerzőszolgálat* című, „Hadi és ipari kémkedés” alcímű, először 1930-ban megjelent, majd utána többször is kiadott visszaemlékezése fontos tétele kapcsolatos szakirodalmunknak. Benne „Árulók a saját táborban: Wölkerling és Redl” címmel kilenc oldalon két képpel mutatja be az ezredes lebukásának, azaz pontosabban lebuktatásának történetét, mely javarészen az ő érdemének számít. Megjegyzem, hogy leírásának forrásértéke – szűkszavúságának dacára is – személyes részvétele, illetve okos értékelése miatt jelentős.¹⁶

Egon Erwin Kisch *Szenzációk vására* című, 1942-ben Mexikóban kiadott önéletrajzi kötetének „Hogyan tudtam meg, hogy Redl kém” című írása remekül illik a szerzőnek kora Prágáját bemutató munkáinak sorába.¹⁷ Végeredményben egy kitűnően szerkesztett fedőtörténet informátora kilétének titkolására, amelynek az igazsághoz, megtörtént eseményekhez – a korabeli iratok és legújabb kutatások fényében – semmi köze nincsen.¹⁸ Magyarul Zólyomi Antal¹⁹ 1956. évi²⁰ és Tandori

⁹ Szn.: Ember Mária. In: HERMANN Péter (főszerkesztő): *Ki kicsoda 2000. Magyar és nemzetközi életrajzi lexikon, csaknem 20.000 kortársunk életrajza*. Budapest: Greger-Biográf, 1999., p. 438. 2. hasáb.

¹⁰ KISCH, Egon Erwin: *Prágai pitaval*. Fordította: Ember Mária. Budapest: Bibliotheca Kiadó, 1958., pp. 246-283.

¹¹ Szn.: Fodor Ernő. In: BALOGH Edgár (főszerkesztő): *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. Szépirodalom, közírás, tudományos irodalom, művelődés. I: A–F*. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1981., p. 597. 1. hasáb.

¹² KISCH, Egon Erwin: *A Redl-ügy*. In: Kisch, Egon Erwin: *A Redl-ügy és egyéb történetek*. Válogatta, fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta: Fodor Ernő. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1974., p. 51. (Téka.)

¹³ Szn.: Tabák András. HERMANN Péter (főszerkesztő): *M[agyar] T[ávirati] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona*. Budapest: Magyar Távirati Iroda, 2008. p. 1081. 1. hasáb.

¹⁴ KISCH, Egon Erwin: *A Redl-ügy*. In: Kisch, Egon Erwin: *Ciánkáli a vezérkarnak*. Válogatta, szerkesztette és jegyzetekkel ellátta: Tabák András. Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1987., pp. 261-328. (Zrínyi-zsebkönyvek.)

¹⁵ KISCH, Egon Erwin: *Hogyan tudtam meg, hogy Redl kém*. In: Kisch, Egon Erwin: *Ciánkáli a vezérkarnak*. Válogatta, szerkesztette és jegyzetekkel ellátta: Tabák András. Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1987., pp. 261-328. (Zrínyi-zsebkönyvek.)

¹⁶ RONGE, Max: *Die Verräter im eigenen Lager: Wölkerling und Redl*. In: Ronge, Max: *Zwölf Jahre Kundschaftdienst. Kriegs- und Industriespionage. Zweite Auflage*. Zürich; Leipzig; Wien: Amalthea-Verlag, 1932., pp. 78-86.

¹⁷ KISCH, Egon Erwin: *Wie ich erfuhr, daß Redl ein Spion war*. In: Kisch Egon: *Marktplatz der Sensationen. Mexico: Das Freie Buch, 1942.*, pp. 257-274.

¹⁸ MORITZ, Verena; Leidinger, Hannes: *Oberst Redl. Der Spionagefall, der Skandal, die Fakten*. Wien: Residenz Verlag, 2012., p. 332.

¹⁹ KULCSÁR Tibor; Mayer Judit: *Zólyomi Antal*. In: Fónod Zoltán (főszerkesztő): *A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918–2004. Második javított, bővített kiadás*. Pozsony: Madách-Posonium, 2004., p. 470. 2. hasáb; p. 471. 1. hasáb.

²⁰ KISCH, Egon Erwin: *Hogyan jöttem rá, hogy Redl kém volt*. In: Kisch, Egon Erwin: *Szenzációk vására*. Fordította: Zólyomi Antal. Budapest: Új Magyar Könyvkiadó, 1956., pp. 191-205.

Dezső²¹ 1974. évi fordításában olvashatjuk,²² a Tabák András-féle Kisch-kötetben pedig „A Redl-ügy” mellett szerepeltetve a tisztánlátást bizony zavarhatja.²³

Stefan Zweig²⁴ „Redl-ügy” című írását halála után, egy gyűjteményes kötetben jelentették meg.²⁵ Mivel a híres osztrák író Redl ezredes kortársa, illetve személyes ismerőse is volt, érdemes megismernünk a vele kapcsolatos nem feltétlen jelentős élményeit, valamint értesüléseit, melyeket napjainkban Mészáros Károly²⁶ 1945-ös²⁷ és Tandori Dezső 1981-es fordításában is olvashatunk magyarul.²⁸

Robert Brown Asprey²⁹ *A párdúc lakomája* című New Yorkban 1959-ben megjelentetett csaknem háromszáz oldalas könyve figyelemre méltó munka. Például azért, mert az első Redl ezredes pályafutását bemutató monografikus feldolgozás, szerzője pedig az észak-amerikai hírszerzés tisztjeként a második világháború után sokáig Ausztriában szolgált, majd 1955-1956-ban a bécsi egyetemet is látogatta. Alapos kutatásokat folytatott a titkos, de legalábbis nem igazán hozzáférhető levéltárakban és hozzá jelentős irodalmi anyagot is összegyűjtött, éppen ezért munkája hasznos és nagyon figyelemre méltó alkotás.³⁰

Georg Markus (Márkus György)³¹ „A Redl-eset” című, és esalogató „Kiadatlan titkos okmányokkal a század legsúlyosabb következményekkel járó kémkedési esetéhez” alcímű, Bécsben és Münchenben publikált munkája sajnos csalóka. Szerzőnk magyar születésű és Ausztriában németül író szellemi munkás. Könyve 286 oldalas, benne 4 oldalnyi irodalommal, 24 képtáblával nem lebecsülendő mű, viszont egyetlen tudományosan megalapozott iratközlést sem hoz, levéltári

²¹ Szn.: Tandori Dezső. HERMANN Péter (főszerkesztő): M[agyar] T[ávirati] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona. Budapest: Magyar Távirati Iroda, 2008., p. 1088. 1-2. hasáb.

²² KISCH, Egon Erwin: Hogyan tudtam meg, hogy Redl kém. In: Kisch, Egon Erwin: Szenzáció! Szenzáció! Fordította: TANDORI Dezső. Budapest: Gondolat, 1974., pp. 372-396.

²³ KISCH, Egon Erwin: Hogyan tudtam meg, hogy Redl kém. In: Kisch, Egon Erwin: Ciánkáli a vezérkar-nak. Válogatta, szerkesztette és jegyzetekkel ellátta: Tabák András. Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1987., pp. 261-328. (Zrínyi-zsebkönyvek.)

²⁴ MÁDL Antal: Zweig, Stefan. In: SZERDAHELYI István (főszerkesztő): Világirodalmi lexikon. Tizennyolcadik kötet: Z-Index. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1995., p. 313. 1. hasáb; p. 315. 1. hasáb.

²⁵ ZWEIG, Stefan: „Affäre Redl” In: Zweig, Stefan: Die Welt von Gestern. Erinnerungen eines Europäers. Stockholm: Bermann-Fischer Verlag, 1942., pp. 239-243.

²⁶ Mészáros Károly az Országos Széchényi Könyvtár katalógusa szerint a XX. század második és harmadik negyedében működő kevésbé ismert író és műfordító.

²⁷ ZWEIG, Stefan: „Redl-affér”. In: Zweig, Stefan: Búcsú a tegnaptól. Fordította: Mészáros Károly. Budapest: Anonymus, 1945., pp. 208-211.

²⁸ ZWEIG, Stefan: „Redl-ügy”. In: Zweig, Stefan: A tegnap világa. Egy európai emlékezése. Fordította: Tandori Dezső. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1981., pp. 191-194. (Emlékezések.)

²⁹ Robert Brown Asprey Obituary in: Herald Tribune Jan 30. 2009. <http://www.legacy.com/obituaries/heraldtribune/obituary.aspx?n=robert-brown-asprey&pid=123492533> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

³⁰ Asprey, Robert B.: The Panther's Feast. New York: G. Putnam's Sons, 1959., p. 297.

³¹ Szn.: Markus, Georg. In: HÜBNER Ralph (Herausgeber): Who is Who in Österreich. Supplementwerk. 22. Ausgabe: 2008. Zug: Who is Who Verlag für Personenzyklopädien, 2008., p. 1149. 2. hasáb.

anyagokra hivatkozik ugyan, de jelzet nélkül. Végeredményben az addig is ismert főként újságírói közlemények bulvár ízű, gyakran kritikátlan tálalása.³²

Heinz Rieder³³ *Redl ezredes – halálos játékok* című és „A kémkedési eset, amely a császári és királyi birodalmat megrázta” alcímű, Münchenben, 1985-ben megjelentetett 219 oldalas zsebkönyve jóval egyértelműbben a bulváros irodalom felé hajlik. „Rangos” kiadója üzletpolitikájának megfelelően nem húzódozik az ilyesmitől. Magáról a munkáról elmondható, hogy az terjedelme és formátuma miatt sem igazán jelentős mű, végtére jámbor összefoglalásra törekszik, egyúttal csaknem minden addigi színes újságírói állítást elfogadva, a szenzációhajhászást sem éppen kerülve.³⁴

Pethő Albert *Ügynökök a kétféjű sas számára* című, „Ausztia-Magyarország titkosszolgálat a világháborúban” alcímű, 1998-ban Grazban és Stuttgartban megjelentetett színvonalas könyvének „I. nyitány a világháborúhoz, a Redl-ügy” című fejezetében tizenkét oldalon, pontos hivatkozásokkal, nagyszerűen írja le egyrészt az ezredes bukását, másrészt az eltussolási kísérletet, harmadrészt kifejti az árulás súlyát, negyedrészt a széttört hálózatok kérdését. A teljes mű érdekes és lebilincselő olvasmány, a Redl üggyel kapcsolatban ez talán a legjobb összefoglalás.³⁵

John Schindler „Redl – az évszázad kéme” című, a *Hírszerzés és Elhárítás Nemzetközi Folyóiratának* 2005. évi 3. számában közzétett angol nyelvű tanulmánya az angolszász nyelvterületen ritka témával foglalkozó írások egyike. Már a címadás is arra utal, hogy az egész nem más, mint az addigi ismeretek szerény, többé-kevésbé jámbor összefoglalása.³⁶

Verena Moritz, Hannes Leidinger és Gerhard Jagschitz³⁷ *A hatalom központjában* című „Maximilian Ronge titkosszolgálatfőnök sokféle arculata” alcímű, 2007-ben Bécsben megjelentetett könyve szakmailag nagyon tanulságos munka. Végigjárja a bécsi „katonadinasztiából” származó Ronge, a „legfontosabb osztrák(-magyar) titkosszolgálati ember” teljes pályafutását. Különös értéke a munkának, hogy a harmadik társszerző a tábornok unokája, aki magánemlékekkel

---

³² MARKUS, Georg: Der Fall Redl. Mit unveröffentlichten Geheimdokumenten zur folgenschwersten Spionage-Affäre des Jahrhunderts. Wien; München: Amalthea, 1984., p. 286., 24 tábla.

³³ BIGLER, Ingrid: Rieder, Heinz. In: Lang Carl (Redaktor): Deutsches Literatur-Lexikon. Biographisch-bibliographisches Handbuch. Dritte, völlig neu bearbeitete Auflage. Zwölfter Band: Plachetka–Rilke. Bern; Stuttgart: Francke Verlag, 1990. 1197. hasáb.

³⁴ RIEDER, Heinz: Oberst Redl – tödliche Spiele. Der Spionagefall der die k. u. k. Monarchie erschütterte. München: Wilhelm Heyne Verlag, 1985., p. 219. 4 tábla. (Heyne Allgemeine Reihe Nr. 01/6361.)

³⁵ PETHŐ, Albert: Ouverture I zum Weltkrieg, die Affäre Redl. In: Pethő Albert: Agenten für den Doppeladler. Österreich-Ungarns Geheimer Dienst im Weltkrieg. Graz; Stuttgart: Leopold Stocker Verlag, 1998., pp. 227-238.

³⁶ SCHINDLER John: Redl – Spy of the Century. In: International Journal of Intelligence and Counterintelligence, Volume 18: 2005. Number 3., pp. 483-507.

³⁷ Szn.: Jagschitz Gerhard. In: Bruckmüller Ernst (Herausgeber): Österreich Lexikon. In drei Bänden. Band II: H–Q. Wien: Verlagsgemeinschaft Österreich-Lexikon, 2004., p. 133. 1. hasáb.

segítette a kutatást. Világos, hogy a könyv a Redl ügy tisztázásához is új szempontokkal, adalékokkal szolgál.³⁸

Verena Moritz és Hannes Leidinger *Redl ezredes* című, „A kémkedési eset, a botrány és a tények” alcímű, 2012-ben Bécsben megjelentetett könyve határozottan értékes, szakmailag felhasználható munka. Száz esztendeig rejtett moszkvai levéltári iratanyag alapján a szerzők megállapítják, hogy Redl nemcsak vasúti létesítmények védelmi berendezéseit és aknamezők tervrajzait másolta le és adta el, hanem a teljes mozgósítási terveket egy Oroszország elleni és egy balkáni háború esetére. A szerzők azt állítják, hogy az ezredes homoszexualitásával nem zsarolhatták, mivel erről az oroszok nem tudtak, vagyis Redl-t a pénz vezette.³⁹

Manfred Schmitz *Kettősügynök legfelsőbb parancsra?* című, „Egon Erwin Kisch és a kémkedési eset Alfred Redl ezredes körül” alcímű, 2013-ban Nordstranden kiadott, Redl ezredes halálának 100. évfordulójára megjelentetett könyve tulajdonképpen Egon Erwin Kisch *Redl vezérkarfőnök esete* című 1924-es könyvével foglalkozik inkább, benne tanulságos szempontokat felvetve. Például azt: Vajon egy újságíró kollégájának könyvéből mást tud kiolvasni történészként? A szerző bevallottan nem szakértője az osztrák-magyar történelemnek, ezért érdekes felvetései mellett munkája szakmailag valójában kevésbé használható.⁴⁰

Hazai szakirodalmunk

Asztalos Aladár,⁴¹ egykori hírszerzőtiszt egy kecskeméti lapban, és kizárólag itt, 1933-ban megjelentetett, akkor szigorúan cenzúrázott visszaemlékezéseit Urbán László⁴² 2001-ben szerkesztette és adta ki kötet formájában. A könyv „A sorsdöntő hamis parancs” című fejezetében tucatnyi alfejezetet szentel Redl ezredes ügyének. Foglalkozik benne páratlan szépírói tehetséggel, két magyar hírszerzőtiszt neki köszönhető bukásával és halálával, az ezredes oroszok általi beszerzésével, osztrák-magyar hírszerzők oroszoknak történő kiszolgáltatásával, leleplezésével és halálával.⁴³

Walzel Kelemen,⁴⁴ másik régi hírszerző először még 1934-ben kiadott munkájában, amely németül és franciául is napvilágot látott, foglalkozik Redl

³⁸ MORITZ, Verena; LEIDINGER, Hannes; JAGSCHITZ, Gerhard: Im Zentrum der Macht. Die vielen Gesichter des Geheimdienstchefs Maximilian Ronge. Wien: Residenz Verlag, 2007., p. 320.

³⁹ MORITZ, Verena; LEIDINGER, Hannes: Oberst Redl. Der Spionegefall, der Skandal, die Fakten. Wien: Residenz Verlag, 2012., p. 332.

⁴⁰ SCHMITZ, Manfred: Doppelagent auf höchsten Befehl? Egon Erwin Kisch und der Spionage-Fall um Oberst Alfred Redl. Nordstrand am Nordsee: Schmitz, 2013.

⁴¹ GULYÁS Pál: Asztalos Aladár. In: GULYÁS Pál: Magyar írók élete és munkái. Új sorozat. I. kötet: Aachs–Bálint Rezső. Budapest: Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1939. 878. hasáb.

⁴² Szn.: Urbán László, In: DR. BAZSÓ [Márton]NÉ Megyes Klára (főszerkesztő): Ki kicsoda Érden? Érd: Csuka Zoltán Városi Könyvtár, 2006., pp. 148-149.

⁴³ ASZTALOS Aladár: Kémek az első világháborúban. Egy magyar hírszerző feljegyzései. Szerkesztette és előszót írta: Urbán László. Budapest: Anno Kiadó, 2001., pp. 18-33.

⁴⁴ Walzel Kelemen nyugalmazott huszár alezredes az Országos Széchényi Könyvtár katalógusa szerint gazdasági tevékenysége mellett íróként, lapszerkesztőként és fordítóként működött az 1930-as és 1940-es években.

ezredessel. A szerző 1904-ben került a Nyilvántartó Iroda állományába. Megtudhatjuk, hogy az akkoriban még százados kollégáját, aki: „Egy undorítóan édeskés, ... illatos képmutató, aki elvetemült hajlandóságait a jámborság és jószívűség álarca alatt sikeresen igyekezett elrejtetni” már első pillanattól megutálta. Leírja az egykor „rejtelmes” hírszerző szervezetet, a korabeli szigorú titoktartást is, mellette persze Redl árulását, és meglehetősen bőséggel leleplezését is.⁴⁵

Pilch Jenő szerkesztette *A hírszerzés és kémkedés története* című, 1936-ban megjelent háromkötetes, „magyarányú” munkát, melynek a XIX. század második felének és az első világháborúnak szentelt második kötetében „Redl” címmel külön, önálló alfejezetben tizenegy oldal terjedelemben négy képpel megvilágítva számol be az ezredes bukásáról, illetve ezzel kapcsolatban, akkori ismeretek alapján, az oroszoknak tett szolgálatairól, a Redl ügygel kapcsolatos mulasztásokról. Mivel e mű szerkesztője és munkatársai nem csupán a nagyközönségre gondoltak, hanem a szakmai szempontokra is, a munka mindmáig jónak mondható.⁴⁶

Botár Árpád,⁴⁷ szintén egykori hírszerző, *A láthatatlan hadsereg* című és „Kémek, árulók, merénylők” alcímű könyvének 1939-ben kiadott második, bővített kiadásában „Redl Alfred vezérkari ezredes árulása” címmel tizenegy oldalon keresztül foglalkozik a kérdéssel. Leszögezte, hogy: „Kötelesség ... a legapróbb részletekig az igazságnak megfelelően elmondani.”, kijelentette továbbá határozott nézetét: „*Voltak társai!*” Látszik, hogy az ismeretei megbízható helyről, első kézből származnak és így komoly tárgyismerete további kutatásokhoz is értékes szempontokat ad.⁴⁸

Pintér István⁴⁹ „Operabál 13.” című, négyrészes sorozatában a *Lobogó* 1965. július 14-augusztus 4-ei számaiban a Pilch Jenő-féle *A hírszerzés és kémkedés története* és vélhetően Egon Erwin Kisch munkái alapján „zenésíti meg” nekünk Redl ezredes bukásának történetét, hozzá tizenegy képet hozva a Pilch-féle könyvből. A szerző a tőle megszokott színvonalon, olvasmányosan mutatta be az esetet.⁵⁰

Pintér István kilenc esztendővel később „Halállal vezeklek tévelygéseimért...” című, az *Ország-Világ* 1974. szeptember 25-i számában megjelent cikkével visszatért a számára láthatóan kedves témához. A szerző ezúttal rövidebben,

---

⁴⁵ WALZEL Kelemen: A legveszélyesebb kém. In: Walzel Kelemen: Kémszolgálat a háborúban. Egy hírszerzőtiszt emlékiratai. Sopron: Rábaközi Nyomda és Lapkiadó Vállalat, 1939., pp. 34-49.

⁴⁶ Szn.: Redl. In: PILCH Jenő (szerkesztő): *A hírszerzés és kémkedés története*. Második kötet. Budapest: Franklin-Társulat, 1937., pp. 164-174.

⁴⁷ GULYÁS Pál: Botár Árpád. In: Gulyás Pál: *Magyar írók élete és munkái*. Új sorozat. III. kötet: BERÉNYI János–BREDECZKY Sámuel. Budapest: Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1941. 1072-1073. hasáb.

⁴⁸ BOTÁR ÁRPÁD: Redl Alfred vezérkari ezredes árulása. In: *A láthatatlan hadsereg*. Kémek, árulók, merénylők. Második kiadás. Tapolca: Tapolczai Lapok, 1939., pp. 55-65.

⁴⁹ Szn.: Pintér István. In: MARKÓ László (főszerkesztő): *Új Magyar Életrajzi Lexikon*. V: P–S. Budapest: Magyar Könyvklub, 2004., p. 362. 2. hasáb; p. 363. 1. hasáb.

⁵⁰ PINTÉR István: „Operabál 13.” I-IV. In: *Lobogó*, VII. évfolyam: 1965. 28. szám: július 14-31. szám: augusztus 4. (Titkos küldetésben 8-11. Pintér István dokumentum-sorozata.)

célratoróbban, színvonalasabban foglalja össze mondanivalóját. Pintér ezen írásaival – akarva-akaratlanul is – további írások születését készítette elő.

Merényi László „A kémfőnök – az ellenség ügynöke” című, Redl ezredes mennybemenetele és pokolraszállása” alcímű, az *Élet és tudomány* 1980. december 5-ei számában megjelentetett cikkében Redl orosz kapcsolatait, valamint bukását próbálja bemutatni. Figyelemre méltó a korabeli magyar sajtóra utalása, és az a véleménye, hogy Ausztria-Magyarország végzetét nem az ezredes árulása okozta.⁵¹

Szabó István⁵² filmjének⁵³ nyomán jött létre Szále László⁵⁴ Farkas Mártonnal⁵⁵ folytatott beszélgetése „Kém vagy bűnbak” címmel, „Beszélgetés Redl ezredesről” alcímmel, amely az *Élet és Irodalom* 1985. február 15-ei számában jelent meg. Mondanivalója: „Nincs Redl-titok és legenda, a dolog úgy történt: az történt és csak az történt, amit eddig is tudtunk.” Farkas Márton azt is leszögezte, hogy a film érdekesebb, mint az eredeti!⁵⁶

Ritter Aladár⁵⁷ „A Redl-film és a Redl-ügy” című hozzászólása a *Magyar Nemzet* 1985. február 27-ei számában azért is érdekes, mert szerzője Bécsben 1930-ban egy sajtóértekezlet után, több kolléga társaságában beszélgetett Egon Erwin Kisch-hel Redl-ezredesről és a kapcsolatos bizonyítékokról. Különben jól foglalja össze az ezredes különös életét, lebukásának történetét, illetve körülményeit.⁵⁸

Zachar József⁵⁹ „Redl, Redl...” című, „Egy hadtörténész tünődései” alcímű, a *Valóság* 1986. júniusi számában megjelentetett tizenhat oldalnyi tanulmánya Szabó István-filmjének, illetve vitájának nyomán keletkezett. Főként német, kisebb részben

---

⁵¹ MERÉNYI László: A kémfőnök – az ellenség ügynöke. Redl ezredes mennybemenetele és pokolraszállása. In: *Élet és tudomány*, XXXV. évfolyam: 1980. 49. szám: december 5., pp. 1549-1550.

⁵² Szn.: Szabó István. HERMANN Péter (főszerkesztő): M[agyar] T[ávirati] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona. Budapest: Magyar Távirati Iroda, 2008., p. 1023. 2. hasáb.

⁵³ Szn.: Redl ezredes I-II. In: VARGA Balázs (szerkesztő): Játékfilmek 1931–1998. Második, javított és bővített kiadás. Budapest: Magyar Filmintézet, 1999., pp. 847-849. (Magyar Filmográfia.)

⁵⁴ Szn.: Szále László. HERMANN Péter (főszerkesztő): M[agyar] T[ávirati] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona. Budapest: Magyar Távirati Iroda, 2008. p. 1035. 2. hasáb.

⁵⁵ Szn.: Farkas Márton. In: MARKÓ László (főszerkesztő): Új Magyar Életrajzi Lexikon. II: D–Gy. Budapest: Magyar Könyvklub, 2001. p. 527. 1-2. hasáb.

⁵⁶ SZÁLE László: Kém vagy bűnbak. Beszélgetés [Farkas Mártonnal] Redl ezredesről. In: *Élet és Irodalom*, XXIX. évfolyam: 1985. 7. szám: február 15., p. 7. 3-5. hasáb.

⁵⁷ Szn.: Ritter Aladár. In: MARKÓ László (főszerkesztő): Új Magyar Életrajzi Lexikon. V: P–S. Budapest: Magyar Könyvklub, 2004., p. 774. 1. hasáb.

⁵⁸ Ritter Aladár: A Redl-film és a Redl-ügy. In: *Magyar Nemzet*, XLVIII. évfolyam: 1985. 48. szám: február 27., p. 6. 4-6. hasáb. (Tisztelt Szerkesztőség!)

⁵⁹ Szn.: Zachar József. HERMANN Péter (főszerkesztő): M[agyar] T[ávirati] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona. Budapest: Magyar Távirati Iroda, 2008., p. 1210. 1. hasáb.

magyar és orosz szakirodalomra támaszkodva mutatja be nekünk az ezredes családját, pályafutását és bukását, elég hű és pontos képet nyújtva.⁶⁰

Fiziker Róbert „Kémelhárítóból kém” című, az *Élet és tudomány* 2003. május 23-i számában közölt cikkében, levéltáros mesterségéhez és a rangos hetilap régi hagyományaihoz híven, jól, színvonalasan foglalja össze a történet fontosabb momentumait. Habár figyelemre méltó, hasznos olvasmány, az ismeretterjesztés és persze nevezett lap hagyományos kereteit, lehetőségeit nem lépi túl.⁶¹

Zachar József *Áruló vagy áldozat?* című, „Történet-nyomozás a Redl-ügyben a Nagy Háború kirobbantásának 90. évfordulóján” alcímű, 2005-ben kiadott könyvének alap gondolata erősen hasonlít Száraz György⁶² könyvéhez.⁶³ Határozott előnyének mondható, hogy munkáját a bécsi Hadilevéltár anyagának gondos vizsgálata, illetve az általa megtalált és feldolgozott iratok nyomán készítette el. Kétségtelen, hogy könyve érdekes olvasmány és figyelemre méltó újdonságokat hoz, ugyanakkor Redl ezredest áldozatnak tekinti,⁶⁴ ami mind az akkori, mind pedig a mostani ismeretek alapján nem helytálló.

Művészeti tükröződések

Otto Hans⁶⁵ *Redl ezredes* című német némafilmje már 1925-ben készült, minden bizonnyal Egon Erwin Kisch könyvecskéje nyomán. Figyelemre méltó a gondosan kidolgozott forgatókönyve, valamint már csaknem dokumentarista koreográfia, melyet persze kivitelezése, megfelelő helyszínválasztása és kosztümözése is igencsak felerősít. Ugyanakkor egy eltúlzott kémtörténet, osztályharcos felhangokkal.⁶⁶

Max Neufeld⁶⁷ *Európa gyűjtogatói* című, „Redl ezredes örökösei” alcímű osztrák némafilmje 1926-ban készült. Tanulságos, hogy egy szokásosan felnagyított kémtörténet alapján egy kitűnő rendező, illetve kitűnő színész korának megfelelően szépen kidolgozott forgatókönyv alapján gondos, nagyszerű rendezéssel milyen igényes, mindemellett sajátosan bécsies kivitelű filmet képes leforgatni.⁶⁸

⁶⁰ ZACHAR József: Redl, Redl... Egy hadtörténetes tünődései. In: Valóság XXIX. évfolyam: 1986. 6. szám: június, pp. 88-103.

⁶¹ FIZIKER Róbert Kémelhárítóból kém. In: *Élet és tudomány*, LVIII. évfolyam: 2003. 21. szám: május 23., pp. 650-652.

⁶² CSIKAY Valéria: Száraz György. In: Péter László (főszerkesztő): *Új Magyar Irodalmi Lexikon*. 3: P–Zs. p. 1900. 2. hasáb; p. 1901. 1. hasáb.

⁶³ SZÁRAZ György: *A kém meg a vadkan*. Budapest: Magvető Kiadó, 1985. p. 131. (Gyorsuló idő.)

⁶⁴ ZACHAR József: *Áruló vagy áldozat? Történet-nyomozás a Redl-ügyben a Nagy Háború kirobbantásának 90. évfordulóján*. Budapest: Heraldika Kiadó, 2005., p. 120.

⁶⁵ LIEBE, Ulrich: Otto, Hans. In: Menges, Franz (Generalredaktor): *Neue Deutsche Biographie*. Neunzehnter Band: Nauwach–Pagel. Berlin: Duncker und Humblot, 1999., p. 706. 1-2. hasáb.

⁶⁶ FRITZ, Walter: *Geschichte des österreichischen Films*. Aus Anlaß des Jubiläums 75 Jahre Film. Wien: Bergland Verlag, 1969., pp. 101-102.

⁶⁷ Szn.: Neufeld, Max. In: ÁBEL Péter (főszerkesztő): *Új Filmlexikon*. Második kötet: L–Z. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973., p. 213. 1. hasáb.

⁶⁸ FRITZ, Walter: *Geschichte des österreichischen Films*. Aus Anlaß des Jubiläums 75 Jahre Film. Wien: Bergland Verlag, 1969., pp. 101-108.

Karl Anton ⁶⁹ *Redl vezérkari ezredes esete* című, német-cseh együttműködésben, német és cseh nyelvű változatban is gyártott 82 perces játékfilmje 1931-ben készült. Egon Erwin Kisch írásai nyújtottak hozzá alapot, Benno Vigny írta forgatókönyvét és Václav Vich volt az operatőre. Szerepeltek benne Theodor Loos, Lil Dagover és Otto Hartmann, valamint más korabeli hírességek is.⁷⁰ Népszerű volt és játszották Magyarországon is.⁷¹

Peter Gromadecki ⁷² *Kémkedés Bécsben* című, „Redl vezérkarfőnök esete” alcímű regénye Hamburgban, 1955-ben jelent meg először.⁷³ Megjegyzendő, hogy az akkoriban huszonnégy éves fiatalember kevésbé sikerült könyvéhez főleg képzeletét használta és műve jelenleg nem mondható ismertnek. Szerzőjét íróként ugyan számon tartják,⁷⁴ munkásságát azonban nem igazán tekintik irodalomnak.⁷⁵

Franz Antel ⁷⁶ *Redl ezredes* című, „Kémkedés” alcímű német játékfilmje 1955-ben készült. Antel jónévű osztrák rendezőként 1933-tól kezdve több mint hetven szórakoztató filmet csinált, melyben kedvelt területe a „császári és királyi” filmek készítése volt. Ebbe a körbe tartozik a Redl-filmje is, amely egy reális alkotás az Ausztria-Magyarországot az első világháború előestéjén megrázó világhírű kém- és bűnesetről.⁷⁷

John Osborne híres angol író⁷⁸ *Egy nekem való hazafi* című, 1965-ben bemutatott drámáját szentelte Redl ezredes alakjának.⁷⁹ Dramaturgiai

---

⁶⁹ Szn.: Anton, Karl. In: REINERT, Charles (Herausgeber): *Wir vom Film. 1300 Kurzbiographien aus aller Welt mit rund 10.000 Filmtiteln.* Freiburg; Basel; Wien: Herder, 1960. 12. hasáb. (Herder-Bücherei. Lexikon des Films Band II.)

⁷⁰ Szn.: *Der Fall des Generalstabs-Oberst Redl.* Berlin: „Film-Kurier”, 1931., p. 7.

⁷¹ VÁMBÉRY Rusztem: Tudományos film. In: *Századunk*, VII. évfolyam: 1932. 1. szám: január, pp. 41-42.

⁷² Szn.: Gromadecki, Peter. In: HABEL, Walter (Herausgeber): *Wer ist Wer. Das deutsche Who's Who.* XVI. Ausgabe von Degener *Wer ist's?* Band I: Bundesrepublik Deutschland, West-Berlin. Berlin: Ariani Verlags GmbH, 1970., p. 393. 2. hasáb.

⁷³ GROMADECKI, Peter: *Spionage in Wien. Der Fall des Generalstabschefs Redl.* Roman. Hamburg: Akros Verlag, 1955., p. 315.

⁷⁴ STÜSSI, Anna: Gromadecki, Josef. In: Lang, Carl (Redaktor): *Deutsches Literatur-Lexikon. Biographisch-bibliographisches Handbuch. Dritte, völlig neu bearbeitete Auflage. Sechster Band: Gaa–Gysin.* Bern; München: Francke Verlag, 1978., 854-855. hasáb.

⁷⁵ BARNER, Wilfried (Herausgeber): *Geschichte der deutschen Literatur von 1945 bis zur Gegenwart.* München: Verlag C. Beck, 1994., p. 1116.
ZEMAN, Herbert: *Die österreichische Literatur. Ihr Profil von der Jahrhundertwende bis zur Gegenwart (1880–1980). Teil 1-2.* Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1989., p. 1560. (Die österreichische Literatur. Eine Dokumentation ihrer literaturhistorischen Entwicklung.)

⁷⁶ Szn.: Antel, Franz. In: BRUCKMÜLLER, Ernst (Herausgeber): *Österreich Lexikon.* In drei Bänden. Band I: A–G. Wien: Verlagsgemeinschaft Österreich-Lexikon, 2004., p. 45. 2. hasáb.

⁷⁷ ANTEL, Franz; Winkler, Christian: *Hollywood an der Donau. Geschichte der Wien-Film in Sievering.* Wien: Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1991., p. 223.

⁷⁸ GELLÉRT Marcell: Osborne, John. In: Király István (főszerkesztő): *Világirodalmi lexikon.* Kilencedik kötet: N–O. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1984., p. 763. 2. hasáb; p. 764. 2. hasáb.

újszerűségével, illetve a homoszexualitás divatos és persze a lázadás momentumaként felfogott tálalásával hatott és végül osztatlan sikert aratott.⁸⁰ A szerző írói munkássága és e darabja is – Európa legtöbb országához hasonlóan – hazánkban is nagy visszhangra talált.

Dobai Péter⁸¹ tapasztalt forgatókönyvíróként már az 1980-as évek első felében foglalkozott Redl ezredes személyével, a róla készült forgatókönyvének első változatát a *Filmvilág* 1983. szeptemberi számában tette közzé.⁸² Megállapítható, hogy a történelmi alapokra épített fiktív történetfelfogását eredeti dokumentációval közvetíti. Az írást kibővítve, regénynevé formálva⁸³ 1985-ben tette közzé.⁸⁴

Szabó István *Redl ezredes* című kétrészes filmje Dobai Péter és Szabó István forgatókönyvéből 1984-ben készült, illetve 1985-ben mutatták be.⁸⁵ Megérdemelt nagy sikert aratott és persze számos komoly bírálatot is kapott.⁸⁶ Külföldi visszhangjáról Sallay Gergely a *Filmkultúra* 1986. januári számában írt.⁸⁷ Bírálati közül Létay Veráé⁸⁸ a *Filmvilág* 1985. márciusi⁸⁹, míg Radics Péteré⁹⁰ a *Forrás* 1986. júniusi számában jelent meg.⁹¹

Százaz György *A kém meg a vadkan* című 1985-ben megjelent könyvecskéjét Szabó István filmje inspirálta. Felveti: „Kém volt Redl ezredes, vagy »konceptiós per« áldozata?”, majd azt feszegeti, hogy a „konceptiós perek” divattémájának

---

⁷⁹ OSBORNE, John: *A Patriot for Me*. London: Faber and Faber, 1971., p. 128. (Faber paper covered editions.)

⁸⁰ OSZTOVITS Levente: John Osborne. In: BÁTI László; KRISTÓ-NAGY István, (szerkesztők): *Az angol irodalom a huszadik században*. II. kötet. Budapest: Gondolat, 1970. pp. 249-251.

⁸¹ Szn.: Dobai Péter. HERMANN Péter (főszerkesztő): *M[agyar] T[ávírat] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona*. Budapest: Magyar Távírat Iroda, 2008. p. 258. 2. hasáb.

⁸² DOBAI Péter: Redl ezredes. Részletek az irodalmi forgatókönyvből. (I. változat.) In: *Filmvilág*, XXVI. évfolyam: 1983. 9. szám: szeptember, pp. 9-14.

⁸³ BODNÁR Dániel: A média a hatalom költészete és legfőbb védelmezője. Látogatás Dobai Péter írónál. In: *Lyukasóra*, XVI. évfolyam: 2007. 10. szám: október, p. 27.

⁸⁴ DOBAI Péter: *A birodalom ezredese*. Budapest: Magvető Kiadó, 1985. p. 559.

⁸⁵ Szn.: Redl ezredes I-II. In: VARGA Balázs (szerkesztő): *Játékfilmek 1931–1998. Második, javított és bővített kiadás*. Budapest: Magyar Filmintézet, 1999., pp. 847-849. (Magyar Filmográfia.)

⁸⁶ MARX József: Szabó István. *Filmek és sorsok*. Budapest: Vince Kiadó, 2002., p. 434

⁸⁷ SALLAY Gergely: A Redl ezredes külföldi kritikai visszhangjából. In: *Filmkultúra*, XXII. évfolyam: 1986. 1. szám: január, pp. 90-91.

⁸⁸ Szn.: Létay Vera. HERMANN Péter (főszerkesztő): *M[agyar] T[ávírat] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona*. Budapest: Magyar Távírat Iroda, 2008., p. 678. 2. hasáb.

⁸⁹ LÉTAY Vera: Mephisto ezredes. Szabó István új filmjéről. In: *Filmvilág*, XXVIII. évfolyam: 1985. 3. szám: március, pp. 3-5.

⁹⁰ B[odrits] I[stván]: Radics Péter. In: BODRITS István; VICZIÁN János (szerkesztők): *Ki kicsoda a hírközlésben? (Újságírók, a sajtó, a rádió és a televízió szerkesztői, tudósítói.) Szekszárd: Babits Kiadó, 1994., p. 260. 2. hasáb; p. 261. 1. hasáb. (A századvég magyarsága 2.; A Révai új nagylexikona segédkönyvei I.)*

⁹¹ RADICS Péter: A kém ethosza. (Szabó István: Redl ezredes, Dobai Péter: A birodalom ezredese.) In: *Forrás*, XVIII. évfolyam: 1986. 6. szám: június, pp. 78-85.

túlburjánzása nem okoz-e rombolást a nemzeti köztudatban? „Kell-e a tudatzavar?” Fontosnak tűnő megállapítása: „a valódi és a kitalált összemosódik” a filmben.⁹²

Szabó István filmje szakmai oldalról nézve joggal kapott bírálatokat: „Ugyanis ... nem az egykor élt Redl Alfred császári és királyi vezérkari ezredesnek máig emlegetetten ismertnek vélt egyéniségét ábrázolta. Nem a ... megtörtént (?) eseménysorozatot mutatja be.”⁹³ Minderre persze a rendező kijelenti: „Filmünkkel nem Redl történetét meséljük el, hanem annak egy lehetséges variációját.”⁹⁴ Világos!

Dobai Péter „Egy uniformis öngyilkossága” című, „Még egyszer Redl ezredesről” alcímű, a *Valóság*, 1987. áprilisi számában közölt írása a vitára, Száraz György⁹⁵ és Zachar József⁹⁶ véleményére megjegyzi, hogy a valódi és a kitalált: „Nem véletlenül »mosódik össze«, hanem tudatosan átgondolt, elemzett és mérlegelt alkotói terv szerint! A szó szoros értelmében szándékosan »mosódik össze«...”⁹⁷

Prekop Gabriella⁹⁸ fordította John Osborne *Egy nekem való hazafi* című, 1965-ben bemutatott drámáját. A darabot 1996-ban Csizmadia Tibor⁹⁹ rendezte és mutatta be a Thália Színház Stúdiószínpadán, igen kiváló művészek közreműködésével. A drámát és az előadást Berkes Erzsébet¹⁰⁰ a *Mozgó Világ* 1996. áprilisi¹⁰¹ és Tasnádi István¹⁰² a *Színház* 1996. júniusi számában¹⁰³ ismertette.

---

⁹² SZÁRAZ György: A kém meg a vadkan. Budapest: Magvető Kiadó, 1985. p. 131. (Gyorsuló idő.)

⁹³ ZACHAR József: Áruló vagy áldozat? Történet-nyomozás a Redl-ügyben a Nagy Háború kirobantásának 90. évfordulóján. Budapest: Heraldika Kiadó, 2005., p. 5.

⁹⁴ ZSUGÁN István: Egy azonosságzavar története. Beszélgetés Szabó Istvánnal. In: Filmvilág, XXVIII. évfolyam: 1985. 2. szám: február, pp. 12-17.

⁹⁵ SZÁRAZ György: A kém meg a vadkan. Budapest: Magvető Kiadó, 1985., p. 31. (Gyorsuló idő.)

⁹⁶ ZACHAR József: Redl, Redl... Egy hadtörténész tünődései. In: Valóság XXIX. évfolyam: 1986. 6. szám: június, pp. 88-103.

⁹⁷ DOBAI Péter: Egy uniformis öngyilkossága. Még egyszer Redl ezredesről. In: Valóság, XXX. évfolyam: 1987. 4. szám: április, pp. 81-94.

⁹⁸ Szn.: Prekop Gabriella. HERMANN Péter (főszerkesztő): M[agyar] T[ávirati] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona. Budapest: Magyar Távirati Iroda, 2008, p. 892. 2. hasáb.

⁹⁹ Szn.: Csizmadia Tibor. HERMANN Péter (főszerkesztő): M[agyar] T[ávirati] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona. Budapest: Magyar Távirati Iroda, 2008, p. 217. 2. hasáb.

¹⁰⁰ Szn.: Berkes Erzsébet. In: HERMANN Péter (főszerkesztő): Ki kicsoda 2000. Magyar és nemzetközi életrajzi lexikon, csaknem 20.000 kortársunk életrajza. Budapest: Greger-Biográf, 1999, p. 164. 1. hasáb.

¹⁰¹ BERKES Erzsébet: Ki a tettes? In: Mozgó világ, XXII. évfolyam: 1996. 4. szám: április, pp. 99-101. (-ról, -ről.)

¹⁰² Szn.: Tasnádi István. HERMANN Péter (főszerkesztő): M[agyar] T[ávirati] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona. Budapest: Magyar Távirati Iroda, 2008, p. 1092. 2. hasáb.

¹⁰³ TASNÁDI István: A rejtőzködő ember. John Osborn: Redl. In: Színház, XXIX. évfolyam: 1996. 6. szám: június, pp. 44-46.

Tanulságok, lehetőségek

Végeredményben kimondhatjuk, hogy a Redl ezredesre vonatkozó szakirodalom évszázados történetének első harmadában a hírszerző és elhárító szakma, illetve a kívülálló kortársak, továbbá személyes ismerősök visszaemlékezései, később pedig elszórtan szakmunkái jelennek meg. A huszadik század második harmadában a levéltárak, mégpedig főleg a bécsi levéltárak megnyitásával, feldolgozásával párhuzamosan megindulnak egyfelől a komoly, tudományos igényű, másfelől viszont a bulváros feldolgozások. Az elmúlt néhány évtizedben pedig megjelennek a jelentős és kiterjedt levéltári, könyvtári, múzeumi kutatásokon nyugvó értékes szakmunkák is.

A „Redl-ügy” művészeti tükröződése, vagyis a kapcsolódó szépirodalom és filmtermés is jelentősnek mondható. Tudjuk középiskolai tanulmányainkból, hogy egy-egy szépirodalmi, filmes mű tulajdonképpen véve egy-egy író, rendező önkifejezése és gondolatébresztőként szolgál. Kimondhatjuk, hogy tanulmányozott irodalmunkban részben az idő, részben a körülmények függvényében vannak jó és nem jó munkák. Tapasztalunk persze mindemellett egy meglehetősen határozott fejlődést a minőség irányába, amelyek a további szakirányú kutatások megbízható talaját szolgáltatják.

Véleményem szerint mind a kor, azaz az 1899-től 1913-ig terjedő másfél évtized, mind pedig a kor hírszerzése, illetve Redl ezredes pályafutása további részletes vizsgálatot érdemel. Lehetőségeinket vizsgálva megállapítható, hogy az akkori katonai hírszerzés elsődleges levéltári forrásaiból, vagyis a Nyilvántartó Iroda iratanyagából napjainkra, különösen a számunkra fontos másfél évtizedből, meglehetősen kevés írott anyag maradt,¹⁰⁴ mivel az állományból Bécsben, 1918 novemberében, „hirtelen felindulásban” 300.000 ügyiratot semmisítettek meg, pontosabban égettek el.¹⁰⁵

Kedvezőbb a helyzet és persze nehezebb is, hogyha a hírszerző és az elhárító munka tekintélyes részét bonyolító 16 osztrák-magyar hadtest, illetve hadtestparancsnokság¹⁰⁶ iratanyagát nézzük, melyből hatalmas mennyiség maradt ránk, mégpedig nemcsak Bécsben,¹⁰⁷ hanem a régi birodalom további fő-, illetve nagyvárosaiban (természetesen Budapesten is¹⁰⁸) szétszórva iratfolyóméterek

---

¹⁰⁴ Beamten des Kriegsarchivs: Inventar des Kriegsarchivs Wien. Wien: Ferdinand Berger in Horn, 1953. I. Band, p. 114. (Publikationen des Österreichischen Staatsarchivs. II. Serie: Inventare Österreichischer Archive VIII:)

¹⁰⁵ RONGE, Max: Zwölf Jahre Kundschaftdienst. Kriegs- und Industriespionage. Zweite Auflage. Zürich; Leipzig; Wien: Amalthea-Verlag, 1932, p. 363.

¹⁰⁶ WAGNER Walter: Die k. (u.) k. Armee – Gliederung und Aufgabenstellung. In: Wandruszka Adam; Urbanitsch (Herausgeber): Die bewaffnete Macht. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1987., pp. 395-398. (Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Band V.)

¹⁰⁷ Beamten des Kriegsarchivs: Inventar des Kriegsarchivs Wien. Wien: Ferdinand Berger in Horn, 1953. I. Band, pp. 166-168. (Publikationen des Österreichischen Staatsarchivs. II. Serie: Inventare Österreichischer Archive VIII:)

¹⁰⁸ SZÍJ Jolán (szerkesztő): Fond- és állagjegyzék. A Hadtörténelmi Levéltár őrzésében lévő katonai iratok. Budapest: Petit Real Könyvkiadó, 2002, p. 85. (Hadtörténelmi Levéltári kiadványok.)

százaival, csomók és dobozok ezreivel.¹⁰⁹ Láthatóan kedvező tehát a mennyiség, viszont kedvezőtlen a szétszórtság, én azonban mindenképpen fontosnak és ígéretesnek vélem az e téren végezhető kutatásokat.

Felhasznált irodalom

- [Beamten des Kriegsarchivs:] Quellen zur Militärgeschichte. 200 Jahre Kriegsarchiv. Innsbruck; Wien München; Bozen: Studien-Verlag, 2001. (Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs 49.)
- ANTEL, Franz; WINKLER, Christian: Hollywood an der Donau. Geschichte der Wien-Film in Sievering. Wien: Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1991.
- ASPREY, Robert: The Panther's Feast. New York: G. Putnam's Sons, 1959.
- ASZTALOS Aladár: Kémek az első világháborúban. Egy magyar hírszerző feljegyzései. Szerkesztette és előszót írta: Urbán László. Budapest: Anno Kiadó, 2001.
- B[odrits] I[stván]: Radics Péter. In: BODRITS István; VICZIÁN János (szerkesztők): Ki kicsoda a hírközlésben? (Újságírók, a sajtó, a rádió és a televízió szerkesztői, tudósítói.) Szekszárd: Babits Kiadó, 1994. (A századvég magyarsága 2.; A Révai új nagylexikona segédkönyvei I.)
- BARNER, Wilfried (Herausgeber): Geschichte der deutschen Literatur von 1945 bis zur Gegenwart. München: Verlag C. Beck, 1994.
- Beamten des Kriegsarchivs: Inventar des Kriegsarchivs Wien. Wien: Ferdinand Berger in Horn, 1953. I. Band. (Publikationen des Österreichischen Staatsarchivs. II. Serie: Inventare Österreichischer Archive VIII.)
- BEBESI Zoltán: Téglá c. kut. diák pályaműve (2013. március 9.)
- BERKES Erzsébet: Ki a tettes? In: Mozgó világ, XXII. évfolyam: 1996. 4. szám
- BIGLER, Ingrid; Rieder, Heinz. In: Lang, Carl (Redaktor): Deutsches Literatur-Lexikon. Biographisch-bibliographisches Handbuch. Dritte, völlig neu bearbeitete Auflage. Zwölfter Band: Plachetka–Rilke. Bern; Stuttgart: Francke Verlag, 1990.
- BODNÁR Dániel: A média a hatalom költészete és legfőbb védelmezője. Látogatás Dobai Péter írónál. In: Lyukasóra, XVI. évfolyam: 2007. 10. szám
- BOTÁR Árpád: Redl Alfred vezérkari ezredes árulása. In: A láthatatlan hadsereg. Kémek, árulók, merénylők. Második kiadás. Tapolca: Tapolczai Lapok, 1939.

---

¹⁰⁹ [Beamten des Kriegsarchivs:] Quellen zur Militärgeschichte. 200 Jahre Kriegsarchiv. Innsbruck; Wien München; Bozen: Studien-Verlag, 2001., p. 541. (Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs 49.)

- CSIKAY Valéria: Száraz György. In: Péter László (főszerkesztő): Új Magyar Irodalmi Lexikon. 3: P–Zs.
- DOBAI Péter: A birodalom ezredese. Budapest: Magvető Kiadó, 1985.
- DOBAI Péter: Egy uniformis öngyilkossága. Még egyszer Redl ezredesről. In: Valóság, XXX. évfolyam: 1987. 4. szám
- DOBAI Péter: Redl ezredes. Részletek az irodalmi forgatókönyvből. (I. változat.) In: Filmvilág, XXVI. évfolyam: 1983. 9. szám
- FIZIKER Róbert Kémelhárítóból kém. In: Élet és tudomány, LVIII. évfolyam: 2003. 21. szám
- FRITZ, Walter: Geschichte des österreichischen Films. Aus Anlaß des Jubiläums 75 Jahre Film. Wien: Bergland Verlag, 1969.
- GELLÉRT Marcell: Osborne, John. In: Király István (főszerkesztő): Világirodalmi lexikon. Kilencedik kötet: N–O. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1984.
- GROMADECKI, Peter: Spionage in Wien. Der Fall des Generalstabschefs Redl. Roman. Hamburg: Akros Verlag, 1955.
- GULYÁS Pál: Asztalos Aladár. In: Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái. Új sorozat. I. kötet: Aachs–Bálint Rezső. Budapest: Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1939.
- GULYÁS Pál: Botár Árpád. In: Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái. Új sorozat. III. kötet: Berényi János–Bredeczky Sámuel. Budapest: Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1941.
- KISCH, Egon Erwin: A Redl-ügy. In: Kisch, Egon Erwin: A Redl-ügy és egyéb történetek. Válogatta, fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta: Fodor Ernő. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1974.
- KISCH, Egon Erwin: Ciánkáli a vezérkarnak. Válogatta, szerkesztette és jegyzetekkel ellátta: Tabák András. Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1987. (Zrínyi-zsebkönyvek.)
- KISCH, Egon Erwin: Der Fall des Generalstabschefs Redl. Berlin: Verlag Die Schmiede, 1924. 90 oldal. (Aussenseiter der Gesellschaft – Die Verbrechen der Gegenwart Band 2.)
- KISCH, Egon Erwin: Hogyan jöttem rá, hogy Redl kém volt. In: Kisch, Egon Erwin: Szenzációk vására. Fordította: Zólyomi Antal. Budapest: Új Magyar Könyvkiadó, 1956.
- KISCH, Egon Erwin: Hogyan tudtam meg, hogy Redl kém. In: Kisch, Egon Erwin: Szenzáció! Szenzáció! Fordította: Tandori Dezső. Budapest: Gondolat, 1974.
- KISCH, Egon Erwin: Hogyan tudtam meg, hogy Redl kém. Kisch, Egon Erwin: Ciánkáli a vezérkarnak. Válogatta, szerkesztette és jegyzetekkel ellátta: Tabák András. Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1987. (Zrínyi-zsebkönyvek.)

- KISCH, Egon Erwin: Prágai pitaval. Fordította: Ember Mária. Budapest: Bibliotheca Kiadó, 1958.
- KISCH, Egon Erwin: Wie ich erfuhr, daß Redl ein Spion war. In: Kisch, Egon Erwin: Marktplatz der Sensationen. Mexico: Das Freie Buch, 1942.
- KULCSÁR Tibor; Mayer Judit; Zólyomi Antal. In: Fónod Zoltán (főszerkesztő): A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918–2004. Második javított, bővített kiadás. Pozsony: Madách-Posonium, 2004.
- LÉTAY Vera: Mephisto ezredes. Szabó István új filmjéről. In: Filmvilág, XXVIII. évfolyam: 1985. 3. szám
- LIEBE, Ulrich: Otto, Hans. In: Menges Franz (Generalredaktor): Neue Deutsche Biographie. Neunzehnter Band: Nauwach–Pagel. Berlin: Duncker und Humblot, 1999.
- MÁDL Antal: Zweig, Stefan. In: Szerdahelyi István (főszerkesztő): Világirodalmi lexikon. Tizennyolcadik kötet: Z–Index. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1995.
- MARKUS, Georg: Der Fall Redl. Mit unveröffentlichten Geheimdokumenten zur folgenschwersten Spionage-Affäre des Jahrhunderts. Wien; München: Amalthea, 1984.
- MARX József: Szabó István. Filmek és sorsok. Budapest: Vince Kiadó, 2002.
- MERÉNYI László: A kémfőnök – az ellenség ügynöke. Redl ezredes mennybemenetele és pokolraszállása. In: Élet és tudomány, XXXV. évfolyam: 1980. 49. szám.
- MORITZ, Verena; Leidinger, Hannes: Oberst Redl. Der Spionegefall, der Skandal, die Fakten. Wien: Residenz Verlag, 2012.
- MORITZ, Verena; Leidinger, Hannes; Jagschitz Gerhard: Im Zentrum der Macht. Die vielen Gesichter des Geheimdienstchefs Maximilian Ronge. Wien: Residenz Verlag, 2007.
- Szn.: Antel, Franz. In: BRUCKMÜLLER Ernst (Herausgeber): Österreich Lexikon. In drei Bänden. Band I: A–G. Wien: Verlagsgemeinschaft Österreich-Lexikon, 2004.
- Szn.: Anton Karl. In: REINERT Charles (Herausgeber): Wir vom Film. 1300 Kurzbiographien aus aller Welt mit rund 10 000 Filmtiteln. Freiburg; Basel; Wien: Herder, 1960. (Herder-Bücherei. Lexikon des Films Band II.)
- Szn.: Berkes Erzsébet. In: HERMANN Péter (főszerkesztő): Ki kicsoda 2000. Magyar és nemzetközi életrajzi lexikon, csaknem 20 000 kortársunk életrajza. Budapest: Greger-Biográf, 1999.
- Szn.: Csizmadia Tibor. HERMANN Péter (főszerkesztő): M[agyar] T[ávirati] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona. Budapest: Magyar Távirati Iroda, 2008.
- Szn.: Der Fall des Generalstabs-Oberst Redl. Berlin: „Film-Kurier”, 1931.

- Szn.: Dobai Péter. HERMANN Péter (főszerkesztő): M[agyar] T[ávirati] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona. Budapest: Magyar Távirati Iroda, 2008.
- Szn.: Ember Mária. In: HERMANN Péter (főszerkesztő): Ki kicsoda 2000. Magyar és nemzetközi életrajzi lexikon, csaknem 20 000 kortársunk életrajza. Budapest: Greger-Biográf, 1999.
- Szn.: Farkas Márton. In: MARKÓ László (főszerkesztő): Új Magyar Életrajzi Lexikon. II: D–Gy. Budapest: Magyar Könyvklub, 2001.
- Szn.: Fodor Ernő. In: BALOGH Edgár (főszerkesztő): Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. Szépirodalom, közírás, tudományos irodalom, művelődés. I: A–F. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1981..
- Szn.: Gromadecki, Peter. In: HABEL Walter (Herausgeber): Wer ist Wer. Das deutsche Who's Who. XVI. Ausgabe von Degener Wer ist's? Band I: Bundesrepublik Deutschland, West-Berlin. Berlin: Ariani Verlags GmbH, 1970.
- Szn.: Jagschitz, Gerhard. In: BRUCKMÜLLER, Ernst (Herausgeber): Österreich Lexikon. In drei Bänden. Band II: H–Q. Wien: Verlagsgemeinschaft Österreich-Lexikon, 2004.
- Szn.: Létay Vera. HERMANN Péter (főszerkesztő): M[agyar] T[ávirati] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona. Budapest: Magyar Távirati Iroda, 2008.
- Szn.: Markus, Georg. In: HÜBNER Ralph (Herausgeber): Who is Who in Österreich. Supplementwerk. 22. Ausgabe: 2008. Zug: Who is Who Verlag für Personenzyklopädien, 2008.
- Szn.: Neufeld, Max. In: ÁBEL Péter (főszerkesztő): Új Filmlexikon. Második kötet: L–Z. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973.
- Szn.: Pilch Jenő. In: MARKÓ László (főszerkesztő): Új Magyar Életrajzi Lexikon. V: P–S.
- Szn.: Pintér István. In: MARKÓ László (főszerkesztő): Új Magyar Életrajzi Lexikon. V: P–S. Budapest: Magyar Könyvklub, 2004.
- Szn.: Prekop Gabriella. HERMANN Péter (főszerkesztő): M[agyar] T[ávirati] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona. Budapest: Magyar Távirati Iroda, 2008.
- Szn.: Redl ezredes I-II. In: VARGA Balázs (szerkesztő): Játékfilmek 1931–1998. Második, javított és bővített kiadás. Budapest: Magyar Filmintézet, 1999. (Magyar Filmográfia.)
- Szn.: Redl. In: PILCH Jenő (szerkesztő): A hírszerzés és kémkedés története. Második kötet. Budapest: Franklin-Társulat, 1937.
- Szn.: Ritter Aladár. In: MARKÓ László (főszerkesztő): Új Magyar Életrajzi Lexikon. V: P–S. Budapest: Magyar Könyvklub, 2004.

- Szn.: Szabó István. HERMANN Péter (főszerkesztő): M[agyar] T[ávirati] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona. Budapest: Magyar Távirati Iroda, 2008.
- Szn.: Szále László. HERMANN Péter (főszerkesztő): M[agyar] T[ávirati] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona. Budapest: Magyar Távirati Iroda, 2008.
- Szn.: Tandori Dezső. HERMANN Péter (főszerkesztő): M[agyar] T[ávirati] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona. Budapest: Magyar Távirati Iroda, 2008.
- Szn.: Tasnádi István. HERMANN Péter (főszerkesztő): M[agyar] T[ávirati] I[roda] Ki kicsoda 2009. Kortársaink életrajzi lexikona. Budapest: Magyar Távirati Iroda, 2008.
- Szn.: Urbán László, dr. In: BAZSÓ [Márton]né Megyes Klára (főszerkesztő): Ki kicsoda Érden? Érd: Csuka Zoltán Városi Könyvtár, 2006.
- OSBORNE, John: A Patriot for Me. London: Faber and Faber, 1971. (Faber paper covered editions.)
- OSZTOVITS Levente: John Osborne. In: Báti László; Nagy István, Kristó- (szerkesztők): Az angol irodalom a huszadik században. II. kötet. Budapest: Gondolat, 1970.
- PETHŐ Albert: Agenten für den Doppeladler. Österreich-Ungarns Geheimer Dienst im Weltkrieg. Graz; Stuttgart: Leopold Stocker Verlag, 1998.
- PETHŐ Albert: Oüvertüre I zum Weltkrieg, die Affäre Redl. In: Pethő Albert: Agenten für den Doppeladler. Österreich-Ungarns Geheimer Dienst im Weltkrieg. Graz; Stuttgart: Leopold Stocker Verlag, 1998.
- PILCH Jenő (szerkesztő): A hírszerzés és kémkedés története. Második kötet. Budapest: Franklin-Társulat, 1936.
- PINTÉR István: „Halállal vezeklek tévelygésemért...” In: Ország – Világ XVIII. évfolyam: 1974. 39. szám: (Kalandos históriák. Ország – Világ dokumen-tumriport.)
- PINTÉR István: „Operabál 13.” I-IV. In: Lobogó, VII. évfolyam: 1965. 28. szám. (Titkos küldetésben 8-11. Pintér István dokumentum-sorozata.)
- RADICS Péter: A kém ethosza. (Szabó István: Redl ezredes, Dobai Péter: A birodalom ezredese.) In: Forrás, XVIII. évfolyam: 1986. 6. szám
- RIEDER, Heinz: Oberst Redl – tödliche Spiele. Der Spionagefall der die k. u. k. Monarchie erschütterte. München: Wilhelm Heyne Verlag, 1985. (Heyne Allgemeine Reihe Nr. 01/6361.)
- RITTER Aladár: A Redl-film és a Redl-ügy. In: Magyar Nemzet, XLVIII. évfolyam: 1985. 48. szám
- RÓNAI Mihály: Kisch Egon. In: Király István (főszerkesztő): Világirodalmi Lexikon. Hatodik kötet: Kamc–Lane. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1979.

- RONGE, Max: Die Verräter im eigenen Lager: Wölkerling und Redl. In: Ronge, Max: Zwölf Jahre Kundschaftdienst. Kriegs- und Industriespionage. Zweite Auflage. Zürich; Leipzig; Wien: Amalthea-Verlag, 1932.
- SALLAY Gergely: A Redl ezredes külföldi kritikai visszhangjából. In: Filmkultúra, XXII. évfolyam: 1986. 1. szám
- SCHINDLER, John: Redl – Spy of the Century. In: International Journal of Intelligence and Counterintelligence, Volume 18: 2005. Number 3.
- STÜSSI, Anna: Gromadecki Josef. In: Lang, Carl (Redaktor): Deutsches Literatur-Lexikon. Biographisch-bibliographisches Handbuch. Dritte, völlig neu bearbeitete Auflage. Sechster Band: Gaa–Gysin. Bern; München: Francke Verlag, 1978.
- SZÁLE László: Kém vagy bűnbak. Beszélgetés [Farkas Mártonnal] Redl ezredesről. In: Élet és Irodalom, XXIX. évfolyam: 1985. 7. szám.
- SZÁRAZ György: A kém meg a vadkan. Budapest: Magvető Kiadó, 1985. (Gyorsuló idő.)
- SZÍJ Jolán (szerkesztő): Fond- és állagjegyzék. A Hadtörténelmi Levéltár őrzésében lévő katonai iratok. Budapest: Petit Real Könyvkiadó, 2002. (Hadtörténelmi Levéltári kiadványok.)
- TASNÁDI István: A rejtőzködő ember. John Osborne: Redl. In: Színház, XXIX. évfolyam: 1996. 6. szám
- VÁMBÉRY Rusztem: Tudományos film. In: Századunk, VII. évfolyam: 1932. 1. szám.
- WAGNER Walter: Die k. (u.) k. Armee – Gliederung und Aufgabenstellung. In: Wandruszka Adam; Urbanitsch (Herausgeber): Die bewaffnete Macht. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1987. (Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Band V.)
- WALZEL Kelemen: A legveszélyesebb kém. In: Walzel Kelemen: Kémszolgálat a háborúban. Egy hírszerzőtisztt emlékiratai. Sopron: Rábaközi Nyomda és Lapkiadó Vállalat, 1939.
- ZACHAR József: Áruló vagy áldozat? Történész-nyomozás a Redl-ügyben a Nagy Háború kirobbantásának 90. évfordulóján. Budapest: Heraldika Kiadó, 2005.
- ZACHAR József: Redl, Redl... Egy hadtörténész tünődései. In: Valóság XXIX. évfolyam: 1986. 6. szám
- ZEMAN, Herbert: Die österreichische Literatur. Ihr Profil von der Jahrhundertwende bis zur Gegenwart (1880–1980). Teil 1-2. Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1989. (Die österreichische Literatur. Eine Dokumentation ihrer literaturhistorischen Entwicklung.)
- ZWEIG, Stefan: „Affäre Redl” In: Zweig, Stefan: Die Welt von Gestern. Erinnerungen eines Europäers. Stockholm: Bermann-Fischer Verlag, 1942.

- ZWEIG, Stefan: „Redl-affér”. In: Zweig, Stefan: Búcsú a tegnaptól. Fordította: Mészáros Károly. Budapest: Anonymus, 1945.
- ZWEIG, Stefan: „Redl-ügy”. In: Zweig, Stefan: A tegnap világa. Egy európai emlékezései. Fordította: Tandori Dezső. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1981. (Emlékezések.)
- ZSUGÁN István: Egy azonosságzavar története. Beszélgetés Szabó Istvánnal. In: Filmvilág, XXVIII. évfolyam: 1985.

FEKETE CSANÁD

INFORMÁCIÓ ÉS HADVISELÉS HÁBORÚ A KOGNITÍV HADSZÍNTÉREN I.

Bevezető

Tanulmányomban az érdekérvényesítés 21. században megjelenő új lehetőségeivel foglalkozom, melyek vizsgálatából megállapítható, hogy az utóbbi időben a katonai eszközök mellett egyre nagyobb hangsúlyt kapnak az *információközpontú* tevékenységek. Ezek kapcsán azonban fontos megjegyezni, hogy az információ megszerzéséhez és felhasználásához kötődő tevékenységek – *különösen a megtévesztés, a propaganda- és dezinformáció-terjesztés* – mindig is kiemelt szerepet játszottak a háborúk során. Joggal merül fel tehát a kérdés: akkor mégis mit tekinthetünk ebben új jelenségnek? A választ az utóbbi évek robbanásszerű technológiai fejlődésében kell keresni, melynek köszönhetően elérhetővé vált ezen tevékenységek egységes rendszerbe történő szervezése. Ennek hatására az elmúlt években kialakult a sokak által információs hadviselésnek hívott jelenség, amely napjainkban korlátlan formában zajlik az információs hálózatokat átfogó globális kibertérben, az államok – és az egyéb nem állami szereplők – között. Mindez jelentősen kibővítette az érdekérvényesítés korábbi eszköztárát, mely a 21. században jelentkező új típusú biztonsági kihívásokkal együtt nagymértékben átformálja a modern hadviselés természetét. E folyamatokat felismerve a háború, a béke és a biztonság kérdéseivel foglalkozó kutatók új elméleteket dolgoztak ki, hogy válaszokat adjanak napjaink és a jövő fegyveres konfliktusai kapcsán felmerülő kérdésekre. Tanulmányomban ezen elméletek rövid ismertetésén keresztül szeretném bemutatni a 21. századi hadviselés néhány jellemző vonását, külön hangsúlyt fektetve az információs műveletek egyre növekvő szerepére.

A háború természetének „klasszikus” értelmezése

„Ezért a háborúban a győzelem a legértékesebb, viszont semmit sem ér a hosszan elhúzódó hadakozás.”¹

A hidegháború lezárulását követően megfogalmazódó új koncepciók abból indultak ki, hogy a geopolitikai változások, a technológiai fejlődés és a globalizáció hatására a háború természete jelentős átalakuláson ment keresztül, melynek köszönhetően megjelent a hadviselés egy új formája. Mindez természetesen egy szerves fejlődés része, ezért úgy gondolom, hogy először célszerű röviden kitérni a háború klasszikus értelmezésére.

A katonai szakírókat mindig is foglalkoztatta a háború természete, mely kapcsán az idők folyamán számos elmélet született. A XIX. század méltán híres katonai teoretikusa Carl von Clausewitz 1832-ben megjelent, *„A háborúról”* című műve a mai napig meghatározónak számít a hadtudomány művelőinek körében.

---

¹ SZUN-CE. et al.: A háború művészete, Cartaphilus, Budapest, 2006. p. 15.

Clausewitz művében a háború egy olyan átfogó definíciójának megalkotására törekedett, ami kortól és időtől függetlenül érvényes:

„A háború tehát erőszak alkalmazása, aminek célja, hogy az ellenfelet saját akaratunk teljesítésére kényszerítsük.”²

A szerző emellett behatóan foglalkozott a háború természetének kérdéseivel, mely kapcsán megállapította, hogy az egyrészt az állandónak tekinthető objektív tulajdonságokból, másrészt az idők folyamán folyamatosan változó szubjektív tényezőkből tevődik össze.³ A háború természetét találóan egy kaméleonhoz hasonlította, melynek törvényszerűségeit az úgynevezett „csodálatos hármasság” alakítja:

„A háború tehát nem csupán egy valódi kaméleon, amely minden egyes konkrét esetben megváltoztatja valamelyest a természetét, hanem valamennyi megnyilvánulása szerint, a benne uralkodó tendenciák vonatkozásában egy rendkívüli hármasság is. Ez utóbbi azt jelenti, hogy:

a) természetéből fakadó, veleszületett erőszakból, vak természetes ösztönnek tekinthető gyűlöletből és ellenszenvből;

b) valószínűség és véletlen játékból, amely a háborút szabad szellemi tevékenységgé teszi, és

c) mint a politika eszközének alárendelt természetéből tevődik össze, miáltal a háború a pusztá értelem hatalmába kerül”⁴

Clausewitz értelmezésében tehát a háború megvívásának alapja a nép, eszköze a hadsereg, az elérhető cél pedig minden esetben politikai természetű.⁵ A háború, így a mindenkor politikai eszköze, mint írja: *„a háború nem egyéb, mint a politika folytatása más eszközökkel.”⁶* A háború lehetséges formáit illetően Clausewitz élesen elkülönítette egymástól a direkt és indirekt hadviselést.⁷ Ezek közül az előbbi alkalmazása az ellenség megsemmisítése, míg az utóbbi az ellenség kifárasztása érdekében folyik, amit az alábbiakban foglal össze:

„A háború e kettős jellege egyrészt abból a célból származik, hogy az ellenfelet legyőzzük, - tehát hogy politikailag megsemmisítsük, vagy pusztán védekezésre képtelenné tegyük, és a nekünk megfelelő békére megkötésére kényszerítsük – másfelől pedig mindössze abból, hogy birodalmának határain egyes területeket

---

² CLAUSEWITZ, Carl Von: A háborúról, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. p. 39.

³ Az objektív tulajdonságok alatt a háború olyan állandónak tekinthető jellemzőit értette, mint az erőszak, a lehetőség és a bizonytalanság. Ezzel szemben a szubjektív tényezők a katonai erővel, a doktrínákkal, a fegyverekkel valamint a működési környezettel állnak összefüggésben.

ALEXANDER, John B.: The changing nature of warfare, the factors mediating future conflict, and implication for SOF, Joint Special Operations University, Hurlburt Field, FL, 2006. p.2.

⁴ CLAUSEWITZ, Carl Von: A háborúról, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. p. 55.

⁵ JOBBÁGY Zoltán: Clausewitz és a kaméleon színe (Az aszimmetrikus hadviselés), Hadtudomány, 2005. 25. évf. E. 4. sz. p. 10.

⁶ CLAUSEWITZ, Carl Von: A háborúról, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. p. 54.

⁷ Az utóbbi évek eseményei azt mutatják, hogy napjainkban már nem lehet élesen kettéválasztani a hadviselés direkt és indirekt formáit.

elfoglaljunk – tehát hogy ezeket a területeket megtartsuk, vagy békekötésnél hasznos ütőkártyaként játsszuk ki.”⁸

Clausewitz a gerilla hadviselés kapcsán is fontos megállapításokat tett, melynek megjelenését a francia forradalomból eredeztette. Véleménye szerint a forradalom átpolitizálta a tömegeket, jelentősen megváltoztatva a hadviselés addigi formáit. A Clausewitz által felállított öt szempont máig a gerilla háborúk sikeres megvívásának alapvető kritériumait jelenti:

- „1. a háborúnak az ország belsejében kell folynia,*
- 2. ne egy katasztrófát követő döntés következménye legyen,*
- 3. a hadszíntér területe legyen nagy,*
- 4. a népnek támogatnia kell az intézkedéseket valamint,*
- 5. az országnak erősen átszegdelten és – hegyek, erők, mocsarak vagy a földműves jellege révén – nehezen járhatónak kell lennie.”*⁹

Egy másik szerző, az ókori Kína egyik legjelentősebb katonai teoretikusa, Szun-ce is behatóan foglalkozott a háború természetének kérdéseivel. *„A háború művészete”* című könyvében leírt elvek jelentős hatást gyakoroltak a hadviselés fejlődésére, így a munkásságából levonható főbb tanulságok elengedhetetlenül szükségesek napjaink háborúinak jobb megértéséhez. A kínai szerző számos olyan megállapítást tett, melyek a mai korban is maradéktalanul megállják a helyüket, nagy hatást gyakorolva az irreguláris és gerilla hadviselést sikerrel folytató későbbi parancsnokok – *többek között Mao Ce-tung, Vo Nguyen Giáp tábornok, vagy Che Guevara* – elgondolásaira.

Szun-ce szerint a hadviselés a megtévesztés művészete és *„a háború a család Útja. Így aztán, ha képes is vagy megtenni valamit, azt mutasd, mintha képtelen lennél rá. Ha bevetnéd (seregedet), mutasd magad téttlennek. Ha közel vagy, mutasd, mintha távol lennél; míg ha távol vagy, mutasd magad közelinek.”*

„Előnyöket kínálva csalogasd (az ellenséget). (Csapatait) megzavarva, mérj rá csapást.

*Ha jól felszerelt, készülj fel ellene!
Ha erősebb nálad kerüld el!
Ha dühös, háborgasd, magad megalázva tedd őt dölyfössé!
Ha pihent, fáraszd ki!
Ha (csapatái) egységesekek, ziláld szét!
Ott támadd meg, ahol készületlen!
Ott ronts rá, ahol nem is számít rá.
Ezektől függ a stratégia győzelme, melyeket semmi szín alatt nem szabad előre kifecsegni.”¹⁰*

Ezen idézetekből is látható, hogy a kínai szerző fontosnak tartotta a sikeres háború megvívásához az indirekt módszerek – *mint a meglepés, a manőverek, a megtévesztés, valamint a terep sajátosságainak, a rugalmas szervezetnek és az*

⁸ CLAUSEWITZ, Carl Von: A háborúról, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. p. 31.

⁹ Uo.: p. 523.

¹⁰ SZUN-CE. et al.: A háború művészete, Cartaphilus, Budapest, 2006. p. 11.

információk hatékony felhasználásának – alkalmazását, melyek a későbbi korok – és *napjaink* – aszimmetrikus hadviselési formáinak alapjait képezik.

A cikk terjedelme nem teszi lehetővé, hogy a háború és hadviselés terén alkotó többi klasszikus szerző munkáival részletesen foglalkozzam, azonban a téma kapcsán szükségesnek tartom megemlíteni Basil Henry Liddell Hart 1929-ben kiadott tanulmányát, melyben behatóan foglalkozott a stratégiai célok közvetett (*indirekt*) megközelítésének elvével – *tovább bővítve Clausewitz korábban már említett gondolatait*.¹¹ A szerző az első világháború tapasztalataiból kiindulva arra a következtetésre jutott, hogy a szemben álló erők fizikai megsemmisítését célzó közvetlen (*direkt*) megközelítés szinte sohasem kifizetődő.¹² Ehelyett célszerű az úgynevezett indirekt megközelítést alkalmazni, melyben – *Szun-ce elveihez hasonlóan* – a meglepésre, a manőverre, a bekerítésre és megtevesztésre kerül a hangsúly.¹³ A fő erőfeszítés tehát a szemben álló erők harcképességének és moráljának megtörésére irányul, mely érdekében összehangolásra kerülnek a fizikai tartományban végrehajtott *kinetikus csapások* és a tudati dimenzióban folytatott *lélektani műveletek* (*Psychological Operations, PSYOPS*). Fontos megjegyezni, hogy a közvetett megközelítés alkalmazása kevesebb veszteséggel teszi lehetővé a kitűzött célok hatékonyabb és gyorsabb elérését.¹⁴ Liddell Hart elmélete a stratégiai, hadműveleti és harcászati szintekre egyaránt érvényes, mely kapcsán megállapítható, hogy politikai szinten az információalapú és PSYOPS tevékenységek meghatározó jelentőségűnek számítanak.¹⁵ A stratégia indirekt megközelítési módjáról alkotott elképzelés jelentős hatást váltott ki a szakirodalomban, melynek egyes elemei többek között a németek villámháborús elgondolásaiban is megjelentek.¹⁶ Ezt követően a szerző 1967-es könyvében a stratégia indirekt megközelítésének általa már korábban megfogalmazott elméletét tovább bővítette, megalkotva a *nagystratégia* koncepcióját, melyről művében az alábbiakat írja:

---

¹¹ LIDDELL Hart „A történelem döntő háborúi” című 1929-es tanulmányát követően számos írást tett közzé a stratégia közvetett megközelítéséről, folyamatosan fejlesztve az általa megalkotott koncepciót. A szerző munkáiról magyar nyelven az alábbi könyvben olvashatunk: Liddell Hart, Basil H.: *Stratégia*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002.

¹² Az első világháborús tapasztalatokra vonatkozóan lásd bővebben: KALÓ József: Az első háborús év a nyugati hadszíntéren, In: Püski Levente, Kerepeszki Róbert (szerk.): *A "Nagy Háború" és emlékezete*, Speculum Historiae Debreceniense 22. 2015. p. 268

¹³ CAMPBELL, IV, F. L., MACDONALD, F.: *A Modest Suggestion*, National War College, Washington DC, 2002. p. 2.

¹⁴ Liddell Hart a sikeres stratégia és taktika kapcsán 6 pozitív (1. célok és eszközök összehangolása, 2. célok szem előtt tartása, 3. váratlan és a 4. legkisebb ellenállás irányába történő támadás, 5. alternatív célpontokat kínáló támadási irány választása, 6. rugalmas harcrend és műveleti terv kidolgozása) és 2 negatív (1. nem szabad a főerőket bevetni, ha a szemben álló fél megtette a szükséges előkészületeket és megfelelően felkészült, 2. kudarc esetén nem szabad ugyanabban az irányban és ugyanazzal a módszerrel támadni) maximát fogalmazott meg. LIDDELL Hart, BASIL H.: *Stratégia*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002. p. 515.

¹⁵ A kibertér és az eseményekről valós időben tudósító globális média megjelenésével a PSYOPS tevékenységek jelentősége napjainkban még fontosabbá vált.

¹⁶ A korszak egy másik angol teoretikusa, J. F. C. Fuller is kiemelkedő szerepet játszott a közvetett megközelítés koncepciójának továbbfejlesztéséhez, jelentősen hozzájárulva a gépesített hadviselés elméletének fejlődéséhez.

„A nagystratégia – magasabb stratégia – szerepe ugyanis az, hogy koordinálja és irányítsa a nemzet vagy az országcsoport minden erőforrását a háború politikai célkitűzéseinek elérésére, amelyeket viszont az alapvető politika fogalmaz meg... Mi több, a harcoló erő csupán egyik eszköze a nagystratégiának, mert ez utóbbi számításba veszi és alkalmazza a pénzügyi, a diplomáciai, a kereskedelmi és, nem utolsósorban, az etikai nyomás eszközeit is az ellenfél akaratának gyengítése érdekében. A jó ügy kard is, páncél is. Ugyanígy, a lovagiasság a háborúban roppant hatékony fegyver lehet az ellenség ellenálló képességének meggyengítésében és a saját morális erők fokozásában.”¹⁷

Ezen idézetből is látható, hogy az indirekt eszközökkel történő érdekérvényesítés nem tekinthető új jelenségnek, hiszen az mindig is a háborúk szerves részét képezte. E kapcsán azonban fontos megjegyezni, hogy a technológia fejlődésének – és a korszak háborúiból levont tapasztalatoknak – köszönhetően a hidegháborús évek alatt drasztikusan megnőtt a nem katonai eszközök konfliktusokban játszott szerepe, melyek ezt követően egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a biztonsággal és háborúk kérdéseivel foglalkozó teoretikusok műveiben. Mindez egyrészt annak volt köszönhető, hogy a nukleáris fegyverek által kölcsönösen biztosított megsemmisítés árnyékában egy direkt katonai konfrontáció végzetes következményekkel járt volna a világra nézve. Ezen túl a korszak töretlen technológiai fejlődése lehetővé tette, hogy az érdekérvényesítés eszköztára tovább bővüljön, így nem meglepő, hogy a bipoláris világrend megszűnését követően az indirekt megközelítés még fontosabbá vált. A globális biztonsági környezet hidegháború végét követő átalakulása csak tovább erősítette ezen folyamatot, melynek vizsgálatából egyes szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy szükség van a háborúról alkotott koncepciók újraértelmezésére. A többek között Martin van Creveld által felhozott érvek¹⁸ ellenére úgy gondolom, hogy a háború természetéről alkotott clausewitzi modell továbbra is megállja a helyét, mivel az alapvető törvényszerűségek változatlanul fennállnak – ahogy arra Antulio J. Echevarria is rámutatott 2005-ös cikkében. Echevarria felhívta rá a figyelmet, hogy a Clausewitz-et kritizáló szerzők félreértelmezik annak „csodálatos hármasságról” írt gondolatait, mivel a háborúk megvívásának alapját képező tényezők – nép, állam, hadsereg – az idők folyamán változatos formákban ölthetnek testet, ezért csak a közöttük fennálló kapcsolatok és törvényszerűségek tekinthetők állandó természetűnek. Ennek köszönhetően napjaink aszimmetrikus konfliktusai – melyekben kulcsszerepet játszanak a nem állami szereplők¹⁹ – ugyanúgy értelmezhetők Clausewitz modelljén keresztül.²⁰ Ennek tükrében helytállóan tekintem Colin S. Gray azon állítását, mely szerint a háború természete továbbra is állandónak tekinthető, míg jellege és az alkalmazásra kerülő módszerek folyamatosan változnak az idők folyamán.²¹

¹⁷ LIDDELL Hart, BASIL H.: Stratégia, Európa Könyvkiadó, Budapest 2002. p. 493.

¹⁸ CREVELD, Martin Van: The transformation of war, Free Press, New York, 1991.

¹⁹ A kérdésre vonatkozóan lásd FORGÁCS Balázs – KALÓ József – NÉMETH József Lajos: Aszimmetrikus kihívások a haderő, az állam, valamint a társadalom viszonyában, Hadtudomány, 2015. 25. évf. 1-2. sz. pp. 106-110.

²⁰ ECHEVARRIA, Antulio J.: Fourth-Generation War and Other Myths, U.S. Army Strategic Studies Institute, 2005. p. 7.

²¹ Sokak szerint a technológiai fejlődés és az információs technológiák térhódításának köszönhető megváltozott a háború természete. Ezen állítással vitatkozva Gray kitart azon meggyőződése mellett, hogy a háború természete állandó, melynek kapcsán példaként

A hidegháború vége és az új elméletek születése

„A hadviselés formái közötti határvonalak elmosódnak, így tovább már nem illeszthetők be takaros kis dobozokba. Számítani lehet rá, hogy a pusztítás újabb eszközei és taktikai jelennek meg – az egyszerűbbektől a kifinomultabbakig –, melyeket egymással párhuzamosan alkalmaznak majd, a hadviselés hibrid és a még ennél is komplexebb formáiban.”²²

Számos kutató megfigyelte, hogy a technológiai fejlődés társadalmi és gazdasági változásai a hadviselésre is döntő hatást gyakorol, ami meghatározza az adott korszak fegyveres konfliktusait. A XVIII. században végbemenő mezőgazdasági forradalom a tömeghadseregek megjelenéséhez vezetett, majd ezt követően a XIX. és a XX. században zajló ipari forradalom hatására megjelent a gépesített hadviselés korszaka. A XX. század második felében a rakétatechnológia rohamos fejlődése és a nukleáris energia katonai célokra történő felhasználása vált meghatározóvá, majd a 70-es évek második felében az információs technológiák terén bekövetkező robbanásszerű fejlődés – *sokak szerint* – egy új korszakot nyitott a hadviselés történetében. Az információ megszerzése, feldolgozása és továbbítása terén történő fejlődés olyan új koncepciók megszületéséhez vezetett, mint a katonai műveletek hatásalapú megközelítése és a hálózatközpontú hadviselés,²³ a kontaktus nélküli háborúk, az össze nem függő harctér és az ötdimenziós – *szárazföldi, légi, tengeri, információs, kozmikus* – műveletek koncepciója. Mindez kiegészült az olyan új megoldások kifejlesztésével, mint a globális helymeghatározó rendszer (*Global Positioning System – GPS*), a lopakodó technológia, a nagy pontosságú precíziós fegyverrendszerek, a személyzet nélküli légi, földi, vízfelszíni és víz alatti eszközök, a digitális kommunikációs és felderítő rendszerek, valamint a fejlett katonai számítógépes hálózatok.

Egyesek felismerve a technológiai változások és a Szovjetunió összeomlása után jelentkező új típusú biztonsági fenyegetések jelentőségét, amellet érveltek, hogy a nagyméretű, hagyományos haderők ideje lejárt. Ennek hatására a 90-es években megindult átfogó transzformációs programok megváltoztatták a fegyveres erők addigi szervezeti felépítését, melynek célja a válságreagáló műveletekben hatékonyan alkalmazható, gyorsan telepíthető, magas harckészültségű, gyors reakciós, kisméretű és gazdaságos haderő kialakítása volt a nyugati országokban.

---

említi azon teoretikusokat, akik a múltban úgy érveltek, hogy a légi erő megváltoztatja a háború természetét. „Nem vonható kétségbe, hogy a hadviselésre jelentős hatást gyakorolt a légi erő megjelenése, de a háborúk természetét mindez aligha befolyásolta.” GRAY, Colin S.: *War - Continuity in Change, and Change in Continuity, Parameters*, US Army War College, 2010. Vol. 40. No. 2. pp. 6- 8.

²² GATES, Robert M.: *A Balanced Strategy - Reprogramming the Pentagon for a New Age*, Foreign Affairs, 2009.

²³ A fejlett informatikai rendszerek és szenzorok révén a 21. században kezd megvalósulni a hálózat alapú hadviselés, melyben a politikai és katonai döntéshozatali rendszer, valamint a hadszíntéri végrehajtó rendszer egy valós idejű hálózatba szerveződik. Mindez jelentősen lerövidíti a reakcióidőt, növeli a műveleti hatékonyságot, melynek köszönhetően a kitűzött célok kevesebb erő bevetésével hajthatóak végre. SZABÓ József: *Kis magyar hadelmélet illetve mire készítsük fel a honvédtiszteket a XXI. században*, *Hadtudományi Szemle*, 2012. V. évf. 3-4. sz. pp. 378-384. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00013/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2012_3-4_378-384.pdf (Letöltés ideje: 2015. 11. 24.)

Ezen törekvések elméleti hátterét az úgynevezett hadügyi forradalom (*Revolution in Military Affairs, RMA*) koncepciója adta,²⁴ melynek hívei amellettt érveltek, hogy a precíziós fegyverekre, valamint a fejlett digitális kommunikációs és felderítő eszközökre támaszkodó kis létszámú fegyveres erők a jövőben fölénybe fognak kerülni a döntően nehézfegyverekre támaszkodó, régi elvek szerint vezetett, analóg jelátvitelű hagyományos haderőkkel szemben. Ezen túlmenően az új típusú erők alkalmazkodva a megváltozott biztonsági környezethez, képesek a világ bármely pontján jelentkező aszimmetrikus és hibrid fenyegetésekkel szembeni hatékony fellépésre. Az RMA az utóbbi két évtized konfliktusaiban is éreztette hatását, így az 1991-es első öbölháború, az 1999-es koszovói beavatkozás, a 2001-es afganisztáni és a 2003-as iraki háború eseményei részben igazolták az elmélet támogatóinak állításait. A legtöbb esetben azonban a gyors lefolyású katonai műveleteket egy gyakran hosszú évekig elhúzódó stabilizációs szakasz követett, mely egyesek szerint eltérő megközelítést kíván. Sokan ezért kétségbe vonták, hogy a háborúk kizárólag technológiai központú megközelítése választ tud nyújtani az aszimmetrikus és modern hadviselés jelentette kihívásokra. Mindez arra sarkalta a nyugati és keleti kutatókat, hogy behatóan foglalkozzanak a felkelők elleni műveletek (*Counter Insurgency, COIN*) és az aszimmetrikus hadviselés kérdéseivel, olyan új elméleteket hozva létre, mint a negyedik generációs, korlátlan és hibrid hadviselés koncepciója.²⁵ A fejezet további részében röviden összefoglalom ezen elméletek főbb megállapításait, melyek rávilágítanak napjaink és a jövő új típusú hadviselésének jellemző vonásaira.

A negyedik generációs hadviselés

A negyedik generációs hadviselés koncepcióját William S. Lind alkotta meg „*A háború változó arca: A negyedik generáció felé*” című 1989-ben megjelent tanulmányában.²⁶ Lind és munkatársai tanulmányozva a 80-as években világszerte

---

²⁴ Az új haditechnikai eszközök megjelenése által kibontakozó hadügyi forradalom kérdéseivel az elsők között foglalkozott a szovjet fegyveres erők vezérkari főnöke, Nyikolaj Ogarkov marsall a 1970-es és 80-as években. A szovjet szerzők írásaira nyugaton is felfigyeltek, így a koncepció jelentős támogatottságra tett szert a 90-es években, melynek egyik legfőbb képviselőjévé Andrew Marshall, és az általa vezetett Office of Net Assessment kutatóközpont vált. Erről részletesebben lásd: <http://www.comw.org/rma/fulltext/overview.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 01.)

²⁵ A változásokat érzékelve a magyar hadtudomány művelői is bekapcsolódtak az 1980-as évektől kezdve folyó hadelméleti kutatásokba, melynek keretében Kovács Jenő behatóan foglalkozott a hadikultúrák koncepciójával. Egy másik magyar szerző, Ágh Attila „Konfliktusok, háborúk” című könyvében a fegyveres konfliktusok négy típusát különböztette meg: az új konvencionális háborút, a nem konvencionális háborút, a destabilizációs háborút, végül az anómiás konfliktusokat. Véleménye szerint a hidegháború végét követő társadalmi folyamatok és geopolitikai változások hatására előtérbe fognak kerülni a nem konvencionális és destabilizációs háborúk, valamint az anómiás konfliktusok. Mindkét koncepció nagy hatást gyakorolt a magyar hadtudomány fejlődésére, melyek főbb megállapításai beépültek a későbbi szerzők munkáiba. Ezekről részletesebben lásd: FORGÁCS Balázs: *Napjaink hadikultúrái*, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2009.; ÁGH Attila: *Konfliktusok, háborúk*, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1989.

²⁶ RESPERGER István, KISS Álmos Péter, SOMKUTI Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015. p. 55.

végbemenő változásokat egy olyan modell megalkotásához fogtak, amely szakított a bipoláris világ geopolitikai szemléletű erőegyensúlyi koncepciójával.²⁷ Az elmélet szerint az egymást követő generációk alkalmazva a rájuk jellemző jellegzetességeket dominánsakká válnak elődeikkel szemben, így mindig a fejlettebb hadviselési formát alkalmazó fél fog győzni kihasználva a harceljárások, a szervezeti felépítés és a jobb fegyverzet terén megmutatkozó fölényét.²⁸ Az egyik fő megállapításuk szerint a konfliktusokra ható politikai, kulturális, társadalmi és gazdasági tényezők nagymértékben átalakították korunk hadviselésének jellemző vonásait, melynek következtében a nemzetállamok elvesztették a háború feletti monopóliumukat. Úgy vélik, hogy a jövő aszimmetrikus hadviselése minden korábbinál átfogóbb és dinamikusabb lesz, melyben a globalizáció hatására jelentősen felértékelődnek a nem állami szereplők. A globális trendek kiegészülnek a már meglévő regionális feszültségekkel, mely világszerte tovább növeli a konfliktusok gyakoriságát és intenzitását.²⁹ A negyedik generációs konfliktusok szerintük szakítva a háborúk első három generációjával megszüntetik a harcolók és nem-harcolók közötti határvonalat, a társadalom egészére kiterjesztve a küzdelmet – *ennek következtében az totális formát ölt.*³⁰ A decentralizált szervezeti, vezetés-irányítási és logisztikai rendszerrel rendelkező negyedik generációs hadviselő feleket úgy jellemezték, hogy azok sokszor nem viselnek egyenruhát, működésükre nem hatnak ki a nemzetközi jogi szabályok, valamint innovatív módon használják fel a fejlett technológiai vívmányokat. Az általuk folytatott háborúkban nem létezik jól elkülöníthető harctér, ezért a harctevékenység egyszerre folyik a zsúfolt városokban és a virtuális hálózatokban. Az ellenség gyenge pontjait célzó csapások, annak teljes társadalmi és kulturális mélységében kerülnek végrehajtásra. Ennek következtében a támadások nem a katonákat, sokkal inkább a nem-harcoló civileket, a demokratikus elveket és jogi kereteket, de mindenekelőtt az emberek elméjét veszik célba. Az erőfeszítések arra irányulnak, hogy az ellenség erkölcsi erejének megtörése révén rábírák a politikai döntéshozókat akaratauk megváltoztatására, melynek keretében elhíttetik

---

²⁷ WILLIAMSON, Steven C.: From fourth generation warfare to hybrid war, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, PA, 2009. p. 1.

²⁸ SOMKUTI Bálint: A negyedik generációs hadviselés, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2012. p. 41.

²⁹ Uo.: p. 13.

³⁰ „Háború a nép között” - Ruper Smit brit tábornok e jelzővel illeti a modern hadviselést könyvében, mely teljesen különbözik a klasszikus ipari háborúktól. E kapcsán megállapítja, hogy napjaink aszimmetrikus háborúja a hagyományos (ipari) háborúkkal szemben elsősorban a nép között zajlik. Ezek legfőbb jellemzője, hogy a nem állami hadviselő felek, valamint a velük szemben álló államok és nemzetközi koalíciók egyaránt az ország lakosságának ellenőrzéséért és befolyásolásáért harcolnak. A nép megnyerése elsődleges fontosságú a nem állami hadviselő fél számára, mivel az utánpótlást, menedéket és információt kínál számára. Az állami szereplő pedig csak abban az esetben lehet sikeres, ha mindezt megtagadja ellenfelétől. E konfliktusok a legtöbb esetben elhúzódó jellegűek, intenzitásuk dinamikusan változhat és a média hatékony menedzselése, valamint az információk felhasználása meghatározó szerepet játszik bennük. Erről bővebben: WILLIAMSON, Steven C.: From fourth: The Art of War in the Modern World, Allen Lane, London, 2005.

velük, hogy stratégiai céljaik elérése nem lehetséges, vagy a várható előnyökhöz képest túl sok áldozattal járna.³¹

Mindezen tényezők hatására a második vagy harmadik generációs hadviselési formákat alkalmazó haderők nehezen tudják felvenni a harcot az ilyen csoportokkal szemben. Talán a koncepció radikálisan új megállapításainak is köszönhető, hogy a bipoláris világrend felbomlása körüli években a koncepció kevés figyelmet kapott. További fejlődésének Thomas X. Hammes *A háború evolúciója: A negyedik generációs hadviselés* címmel megjelent 1994-es tanulmánya adott lökést.³² Ezt követően Hammes további cikkeiben és tanulmányokban foglalkozott a kérdéssel, míg végül 2004-ben megjelent *A paritya és kő, Hadviselés a 21. században* című könyve.³³ Az elmélet addigi legfontosabb következtetéseit összegezve további fontos megállapításokkal egészítette azt ki, reflektálva a koncepciót ért kritikai hangokra.³⁴ A szerző szerint a 2001-ben bekövetkezett terrortámadások igazolták az elmélet helyességét, mely az iraki és afganisztáni események tükrében további tapasztalatokkal gyarapodott. Az első jelentős stratégiai változást véleménye szerint az hozta meg, amikor a negyedik generációs hadviselést folytató ellenfelek megváltoztatták addigi stratégiájukat. A korábbiakban ugyanis a katonai műveletek támogatására információs tevékenységet folytattak, majd a technológia fejlődésének köszönhetően mindez felcserélődött, így napjainkban a gerilla és terrorista akciók csak kiegészítő szerepet játszanak.³⁵ Az információ fegyverként való használata³⁶ révén a negyedik generációs hadviselést folytató fél belülről semmisíti meg az ellenséget. Mindez a nem állami hadviselők szervezeti felépítésében is jelentős változásokat hozott, melynek hatására komplex transznacionális hálózatok épültek ki, kihasználva a virtuális tér nyújtotta lehetőségeket.³⁷ William Lind az elméleti vitába bekapcsolódva amellet érvelt, hogy a negyedik generációs hadviselés nem új keletű jelenség, de visszatérést jelent a nemzetállamok kora előtti konfliktushoz, melyekben a kulturális tényezők meghatározóak voltak. A jövő háborúiban egyre nagyobb szerepet játszó nem állami szereplők motivációi szerinte egyes esetekben túl fognak mutatni a háború clausewitzi magyarázatán,³⁸ igazolva a háború

---

³¹ A konfliktus elhúzásával lekötik a szemben álló fél gazdasági erőforrásait, pszichikailag kifárasztják társadalmukat és végül megtörik a politikai vezetésük háború folytatására irányuló akaratát.

³² HAMMES, Thomas X.: *The Evolution of War: The Fourth Generation*, Marine Corps Gazette, 1993. Vol. 78. No. 9.

³³ HAMMES, Thomas X.: *The sling and the stone*, Zenith Press, St. Paul, Minnesota, 2006.

³⁴ Az elmélet kritikussai, köztük Antulio J. Echevarria szerint annak kitalálói teljesen félreértelmezik Clausewitz háborúról alkotott modelljét, valamint rossz logikai sémát követve szelektíven használják fel a történelmi példákat. Szerinte nem egy új modellre van szükség, helyette inkább a globalizáció és az infokommunikációs technológiák társadalmakra gyakorolt hatásainak átfogóbb megértésével kellene foglalkozni. Lásd: ECHEVARRIA, Antulio J.: *Fourth-Generation War and Other Myths*, U.S. Army Strategic Studies Institute, 2005.

³⁵ HAMMES, Thomas X.: *Fourth Generation Warfare Evolves - Fifth Emerges*, Military Review, 2007. p. 14.

³⁶ Az információ fegyverként történő felhasználása számos vitát váltott ki a szakirodalmon belül. Erről részletesebben lásd: SIMON László: *Az információ mint fegyver?*, Szakmai Szemle, 2016. 1. sz. pp. 34-60.

³⁷ WILLIAMSON, Steven C.: *From fourth generation warfare to hybrid war*, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, PA, 2009. p. 6.

³⁸ Uo.: p. 7.

csodálatos hármasságát tagadó Martin van Creveld's által megalkotott koncepciót.³⁹ Mindezt azzal egészítette ki, hogy a negyedik generációs hadviselésben alkalmazott harceljárások nem tekinthetők újszerűnek, azonban a tradicionális gerilla és terrorista akciók ötvöződnek a modern technológiákkal, ami megnöveli azok hatékonyságát. „A negyedik generációs hadviselés jellegét nem az fogja meghatározni, hogy az ellenség hogyan harcol, sokkal inkább az, hogy ki és miért küzd.”⁴⁰

Az utóbbi évek eseményei indokolják, hogy röviden kitérjek a Hammes által 2007-ben megírt ötödik generációs hadviselés néhány kérdésére. Hammes szerint az ötödik generációs hadviselés megjelenésével a nemzetállamok szerepe tovább csökken, a tömegpusztító – *elsősorban biológiai* – fegyverek elérhetővé válnak a terroristák és más szélsőséges csoportok számára, végül a virtuális hadszíntéren folyó információk tevékenységei jelentősége tovább fokozódik. A technológiai fejlődés hatására az egymással laza kapcsolatban álló decentralizált csoportok mérete tovább fog zsugorodni, melynek egyik következményeképp megjelennek a „szuperképességekkel felvértezett egyének” (*superempowered individuals*), akik pusztító támadásokat fognak végrehajtani a nyugati társadalmak ellen.⁴¹ Az utóbbi években megsokszorozódtak a magányos elkövetők⁴² által végrehajtott merényletek, ami némiképp igazolja Hammes álláspontját. Ennek ellenére a legtöbb szerző még nem tartja elérkezettnek az időt arra, hogy ötödik generációs hadviselésről beszéljünk.⁴³

A korlátlan hadviselés

Qiao Liang és Wang Xiangsui 1999-ben közös tanulmányukban⁴⁴ fejtették ki nézetüket arról, hogy a világ elérkezett a korlátlan hadviselés korszakába. Felismerve a globalizáció és a technológiai haladás által indukált folyamatok hatásait, arra a megállapításra jutottak, hogy nemcsak a hadviselés formája, hanem annak határai is folyamatosan tágulnak. Ebből azt a következtetést vonták le, hogy a háborúk napjainkban a társadalmi érintkezés minden területére kiterjednek, így a kibertér, a politika, a gazdaság, a kultúra, és a diplomácia világa kezd egyre inkább a harcok színterévé válni. Ennek következtében a háborúk megvívásában a fegyveres erőkn túlmenően⁴⁵ a különböző kormányzati és civil szervezetek, valamint a „nemzeti erő” más formái is egyre jelentősebb szerepet kapnak. A jövő parancsnokának ezért képesnek kell lennie a rendelkezésére álló összes katonai és

³⁹ CREVELD, Martin Van: *The transformation of war*, Free Press, New York, 1991.

⁴⁰ LIND, William S.: *Understanding Fourth Generation War*, *Military Review*, 2004. Vol. 84. No. 5. p. 16.

⁴¹ HAMMES, Thomas X.: *Fourth Generation Warfare Evolves - Fifth Emerges*, *Military Review*, 2007. pp. 21-23.

⁴² Többek között a 84 halálos áldozatot követelő nizzai merényletet is egy magányos elkövető hajtotta végre bérelt teherautójával 2016. július 14-én.

⁴³ SOMKUTI Bálint, KISS Á. Péter: *Are we there yet? A critique of 5GW*, *AARMS*, 2009. Vol. 8. No. 2.

⁴⁴ LIANG, Qiao, XIANGSUI, Wang: *Unrestricted Warfare*, PLA Literature and Arts Publishing House, Beijing, 1999.

⁴⁵ Kutatásaikból azt a következtetést vonták le, hogy a jövő új típusú háborúiban a katonai érdekérvényesítés szerepe másodlagossá fog válni, amire már az ókorban is akadtak példák. CORN, Tony: *Peaceful Rise through Unrestricted Warfare: Grand Strategy with Chinese Characteristics*, *Small Wars Journal*, 2010. p. 3.

nem katonai eszköz⁴⁶ összehangolt alkalmazására. Ezen változások hatására a szerzők a korlátlan és totális háborúk megjelenésére figyelmeztetnek. Ennek kapcsán a korlátlan hadviselés elméletével foglalkozó amerikai kutató, Tony Corn megjegyzi: a kínaiak e koncepciója közel áll Liddell Hart nagysztratégiájához, így azok totális háborúról alkotott elképzelése nem szó szerint értendő. Elképzelésük szerint ugyanis a célok elérése érdekében alkalmazott eszközök és módszerek korlátlanok, a végcél viszont továbbra is korlátozott lesz a jövőben, fejtegette Corn.⁴⁷ A szerzők szerint tehát a technológiai haladás következményeként megjelenő új típusú, korlátlan hadviselésben az érdekérvényesítés korábbiaknál hatékonyabb formái válnak elérhetővé.

Az elmélet kritikusai amellet érvelnek, hogy a koncepció nem sok újdonságot tartalmaz, hiszen a szerzők elsősorban a nyugati országok szakirodalmában már korábban megjelent elméletekre építkeztek.⁴⁸ Ezen túlmenően a legtöbb kutató úgy véli: valószínűtlen, hogy Kína a gyakorlatba is át tudná ültetni a szerzőpáros koncepcióját, mivel annak kivitelezése komoly akadályokba ütközne. Ennek ellentmond egy 2014-es Pentagon jelentés, mely szerint Kína érdekérvényesítése során az úgynevezett Három Hadviselés Stratégiáját (*Three Warfares Strategy*) alkalmazza a Dél-kínai-tengeren kialakult vitás kérdések rendezéséhez. Ennek során a médián keresztül propaganda terjesztése, a kibertérben végrehajtott támadások, a pénzügyi és jogi hadviselés eszközei integráltan kerülnek alkalmazásra – *a korlátlan hadviselés koncepciójához hasonlóan*.⁴⁹ Összességében megállapítható, hogy az érdekérvényesítés társadalmi, gazdasági, diplomáciai, kereskedelmi, információs és egyéb változatos formái a katonai műveleteket kiegészítve – *sokszor azok bevezető szakaszában* – kerülnek alkalmazásra, tovább növelve a konfliktusok komplexitását.

A hibrid hadviselés nyugati értelmezése

A hibrid hadviselés fogalma William J. Nemeth 2002-es tanulmányában⁵⁰ jelent meg először, melyben a modern és premodern államok kulturális, társadalmi és katonai rendszereinek összevetésén keresztül részletesen bemutatja a hibrid hadviselés kialakulásának gyökereit. Úgy véli, a hibrid felkelő szervezetek kialakulásában a kultúra és az ideológia meghatározó szerepet kap, mivel az általuk folytatott hadviselési forma gyökerei az államok előtti korszakig nyúlnak vissza. Ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy e csoportok csak a modern technológiák és a mozgósítási elvek hatékony alkalmazásában különböztethetők meg múltbéli

⁴⁶ Az elmélet szerint a jövőben a pénzügyi, a kereskedelmi, és az információs hadviselés eszközei, valamint a hadviselés eddig még ismeretlen új formái is mind a parancsnokok eszközévé fognak válni.

LIANG, Qiao, XIANGSUI, Wang: *Unrestricted Warfare*, PLA Literature and Arts Publishing House, Beijing, 1999. pp.141-142.

⁴⁷ CORN, Tony: *Peaceful Rise through Unrestricted Warfare: Grand Strategy with Chinese Characteristics*, *Small Wars Journal*, 2010. p. 3.

⁴⁸ MESSEL, John A. Van: *Unrestricted Warfare: A Chinese doctrine for future warfare?*, United States Marine Corps, School of Advanced Warfighting, Marine Corps University, Marine Corps Combat Development Command, Quantico, VA, 2005. pp. 8-12.

⁴⁹ Ennek kifejtése nem képi a cikk részét. Kína harmadik hadviselés stratégiájáról bővebben lásd: GERTZ, Bill: *Warfare Three Ways: China waging 'Three Warfares' against United States in Asia*, *Pentagon says*, *The Washington Free Bacon*, 2014.

⁵⁰ NEMETH, William J.: *Future war and Chechnya*, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 2002.

elődeiktől. A hibrid felkelő szervezetekkel kapcsolatosan a szerző kiemeli, hogy azokat nem kötik jogi normák és erkölcsi szabályok, ami jelentős előnyt biztosít számukra a harctéren.⁵¹ A szerző átfogó megközelítése nagymértékben formálta a hibrid háború elméleti fejlődését, melyben a következő lépcsőfokot Frank G. Hoffman 2006-ban megjelent tanulmánya jelenti. A szerző korábban behatóan foglalkozott az irreguláris hadviselés új, komplex formáival, megvizsgálta a témát érintő újszerű koncepciókat – *melyek közül az előző fejezetben említett negyedik generációs hadviselés elmélete hatott rá leginkább* –, felhasználva azok főbb megállapításait. A kutatásai során szerzett tapasztalatok alapján abbéli meggyőződésének adott hangot, hogy a konfliktusok nagy és konvencionális, valamint kis és irreguláris kategóriákra történő felosztása túlzottan leegyszerűsítő, mivel napjaink és a jövő ellenségei a hadviselés különböző formáinak kombinációját fogják alkalmazni.⁵² A háborúk terén bekövetkező legfőbb változást ezért a hadviselés különböző formáinak konvergenciájában látta.⁵³

Hoffman az erről megfogalmazott definíciójában véleményem szerint megalkotta a hibrid hadviselés értelmezésének egyik legátfogóbb változatát:

„A hibrid fenyegetések a hadviselés számos formáját magukban foglalják, beleértve a konvencionális képességeket, irreguláris harcéljárásokat és képződményeket, valamint a válogatás nélküli erőszakot alkalmazó terrorista akciókat és bűnözői tevékenységeket. Hibrid háborúkat egyaránt folytathatnak állami és a legkülönbélebb nem állami szereplők. Az egymástól elszigetelten működő egységek vagy akár ugyanaz a csoport is folytathat »multimodális« tevékenységeket, de ezek általános, műveleti, valamint harcászati irányítása és koordinálása a fő hadszíntéren megy végbe, annak érdekében, hogy a szinergikus hatások bekövetkezzenek a konfliktusok pszichológiai és fizikai dimenzióiban. Ezen hatások a háború valamennyi szintjén jelentkehetnek.»⁵⁴

Meglátása szerint a történelem során számos konfliktus tartalmazott reguláris és irreguláris komponenseket, azonban ezeket a legtöbb esetben különálló hadszíntereken, egymástól elszigetelten harcoló katonai alakulatok alkalmazták. A hibrid háborúkban az eddig külön hadszíntéren és szervezetben harcoló erőket egyesítik, így az irreguláris erők gyakran döntő jelentőségre tesznek szert. Az elméletnek számos támogatója⁵⁵ akadt, akik szerint a hibrid háborúk egy új mérőföldkönek tekinthetők, melyben az alkalmazó fél a 21. század technológiáit és telekommunikációs rendszereit ötvözi a hagyományos és irreguláris hadviselés jellegzetességeivel, megvalósítva annak korlátlan formáját. A szerzők egy része amellet érvel, hogy a konfliktusok fizikai és kognitív dimenziói a jövőben

---

⁵¹ Uo.

⁵² HOFFMAN, Frank G.: Conflict in the 21st century, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington, VA, 2007.

⁵³ HOFFMAN, Frank G.: Hybrid Threats, Strategic Forum, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, 2009.

⁵⁴ HOFFMAN, Frank G.: Conflict in the 21st century, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington, VA, 2007. p. 8.

⁵⁵ Az utóbbi években – és főként a 2014-es ukrán válságot követően – megszorodott a hibrid hadviselés témakörében írt publikációk száma. Az elmélet kidolgozójának számító Frank G. Hoffmanon kívül többek között Jeffrey Cowan, Shawn Brimley, Daniel Lasica, Williamson Murray és Peter R. Mansoor – magyar nyelven pedig Rác András, Porkoláb Imre és Sztternák György – foglalkozott behatóan a hibrid hadviselés problematikájával.

várhatóan még jobban összeolvadnak, mely a hibrid szervezetek rugalmas felépítése révén lehetővé teszi számukra, hogy fölénybe kerüljenek a szemben álló fél konvencionális erőivel szemben.⁵⁶

A hibrid hadviselés orosz megközelítése

Az ukrán konfliktus új megközelítésbe helyezte a hibrid hadviselés kérdéskörét, mely kapcsán az úgynevezett „Geraszimov doktrína” megkerülhetetlennek számít. Az Oroszországi Föderáció fegyveres erőinek vezérkari főnöke, Valerij Geraszimov tábornok 2013-ban publikált cikkében⁵⁷ behatóan foglalkozik a 2010-2011-es arab tavasz eseményeivel és a hadviselés terén bekövetkező változásokkal. Véleménye szerint annak egy teljesen új formája alakult ki az elmúlt években, mellyel kapcsolatban kifejti, hogy a katonai erő közvetlen bevetése helyett a jövőben sor kerül a politikai, gazdasági, diplomáciai és egyéb nem katonai eszközök katonai erőkkel történő kombinált alkalmazására, létrehozva a hadviselés új formáját.⁵⁸ A hadviselés ezen új formájában a reguláris, irreguláris és félkatonai erők rugalmas – *direkt és indirekt módszereket vegyítő* – módon kerülnek alkalmazásra. Ezen túlmenően felhívta a figyelmet az információs hadszíntéren folytatott műveletek konfliktusokban játszott egyre növekvő jelentőségére. Ezek alkalmazása révén ugyanis számos aszimmetrikus lehetőség adódik az ellenség harci képességeinek csökkentésére, valamint általuk létrejön a csapatok közötti valós idejű koordináció. A tábornok szerint a jövő katonai műveleteiben kiemelkedő szerepe lesz az ellenség mélységében végrehajtott célzott csapásoknak, melyben lerombolják annak kritikus információs infrastruktúráját, lebénítva a célország teljes kommunikációs rendszerét.⁵⁹ A reguláris erők tényleges bevetésére a konfliktus kései szakaszában kerülne sor, így lehetőség nyílik azok tevékenységeit békefenntartó vagy válságkezelő műveleteknek álcázni.⁶⁰ Gerasimov szerint e konfliktusokban kiemelt szerep hárul a különleges erőkre, mivel azok rendelkeznek azon képességekkel, melyek az ellenség által alkalmazott változatos módszereket – *többek között a rajtaütéseket és a merényleteket* – képesek ellensúlyozni.

Megállapítható, hogy a tábornok által kidolgozott elméletre nagy hatást gyakorolt a kínai szerzőpáros korlátlan hadviselésről publikált 1999-es tanulmánya és a nyugati szerzők negyedik generációs és hibrid hadviselésről írt egyéb munkái. Egy másik orosz szerző, Vladislav Szurkov – *Vlagyimir Putyin egyik tanácsadója* – 2014 márciusában megjelent cikkében az úgynevezett nemlineáris hadviselés elméletéről értekezik.⁶¹ A cikk a Krím-félszigeten kibontakozó meglepetésszerű műveleteket követően jelent meg, melyben a hibrid hadviseléshez hasonló koncepció kerül megfogalmazásra. Az Oroszországi Föderáció hivatalosan nem építette be katonai dokumentumaiba a leírtakat, de a tábornok és Szurkov által kifejlesztett módszerek egyes elemei tetten érhetőek a krími válság során folytatott

⁵⁶ SADOWSKI, David, BECKER, Jeff: Beyond the “Hybrid” Threat, Small Wars Journal, 2009. p. 6.

⁵⁷ GERASZIMOV, Valerij: Cennoszty nauki v predvigenyiii., Vojenno-promislennij kurjer, 2013. Vol. 8. No. 476.

⁵⁸ Lásd kínai szerzők korlátlan hadviselés elméletét.

⁵⁹ Ahogy az a Krím-félszigeten is történt.

⁶⁰ RÁCZ András: Russia's hybrid war in Ukraine - Breaking the enemy's ability to resist, Finnish Institute of International Affairs, Helsinki, 2015. p. 37.

⁶¹ DUBOVICKIJ, Natan: Bez nyeba, Russzkij Pionyer, 2014.

műveletekben. Az ukrajnai eseményeket követően olyan vélemények jelentek meg, hogy az oroszok kidolgozták saját hibrid hadviselésre vonatkozó stratégiájukat, melynek gyakorlatba történő átültetését jelenleg is tesztelik Kelet-Ukrajnában.⁶² Mások vitatják, hogy a Geraszimov és Szurkov által leírtak összhangban lennének a hadviselés jövőjét illető orosz elképzelésekkel, melyet szerintük az orosz haderő fejlesztése terén tett fokozott erőfeszítések is igazolnak.⁶³ Egyesek ezen túlmenően azt hangsúlyozzák, hogy a nyugaton hibrid hadviselésnek mondott jelenség nem tekinthető újnak, mivel a Szovjetunió fennállása során többször indított olyan titkos katonai műveleteket, mint amelyet 2014-ben Ukrajnában láthattunk.⁶⁴ Bármelyik állítással értsünk is egyet, az kétségtelen, hogy az Ukrajnában zajló eseményekben szerepet kaptak a konvencionális és nem konvencionális hadviselés elemei és az érdekvédelem egyéb formái. Ezek vizsgálatából megállapítható, hogy a krimi beavatkozás során az oroszok nem léptek át egy bizonyos határt és végig kontroll alatt tartották az eseményeket, mely során hatékonyan kombinálták a különleges műveleteket és az információs hadviselés részeként folytatott dezinformációs és propaganda tevékenységeket. Mindez nem meglepő, tekintve, hogy az oroszok nagy gyakorlattal rendelkeznek a stratégiai megtévesztés (*maszkirovka*)⁶⁵ és a lélektani műveletek (*reflexív kontroll*)⁶⁶ terén.

Összegzés

A fent ismertetett elméletek egyik közös pontja, hogy kiemelt hangsúlyt fektetnek az információs- és lélektani műveletekre. A kutatók az utóbbi évtizedek fegyveres konfliktusainak tapasztalataiból azt a következtetést vonták le, hogy a küzdelem súlypontja egyre inkább az információs hadszíntérre, valamint közvetlenül az emberek elméjébe helyeződött át. Mindez jelentősen átformálta a modern

---

⁶² USENKO, Vitalii, USENKO, Dmytro: Russian hybrid warfare: what are effects-based network operations and how to counteract them, Strata Forum, Information Resistance, Euromaidan Press, 2015.

⁶³ MCDERMOTT, Roger: Myth and Reality—A Net Assessment of Russia's 'Hybrid Warfare' Strategy Since the Start of 2014 (Part One), Eurasia Daily Monitor, 2014. Vol. 11. No. 184.

⁶⁴ FELGENHAUER, Pavel: Russia's Secret Operations, Perspective, 2001. Vol. 12. No. 1. sz.

⁶⁵ A maszkirovka már a második világháború során is alkalmazott módszer volt, melynek lényege, hogy az álcázás és a megtévesztés együttesen kerül alkalmazásra a kijelölt célok elérése érdekében. Ezek során előszeretettel használtak különféle dezinformációs technikákat, melyek félretájékoztatás révén manipulálják a nemzetközi közvéleményt hatást gyakorolva a szemben álló fél politikai döntéshozatalára. KEATING, Kenneth C.: Maskirovka: The Soviet System of Camouflage, U.S. Army Russian Institute, 1981.

⁶⁶ Diane Chotikul 1986-es tanulmánya szerint a reflexív kontroll speciálisan előkészített információk közvetítése az ellenfél irányába mely olyan döntésre készítet, ami az információt eljuttató fél érdekeinek megfelel. Timothy L. Thomas tanulmányában a reflexív kontroll egyik példjaként említi, hogy a hidegháború alatt a Szovjet Hadsereg által évente megrendezésre kerülő győzelem napi parádén az élesben használnál jóval nagyobb robbanófejeket szereltek fel a rakétákra, ezzel befolyásolva a nyugati elemzőket. Ezekről bővebben lásd: CHOTIKUL, Diane: The Soviet theory of reflexive control in historical and psychocultural perspective: preliminary study, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 1986.;

CHEKINOV, S. G., BOGDANOV, S. A: The Nature and Content of a New-Generation War, Military Thought: A Russian Journal of Military Theory and Strategy, 2015. p. 13.;

TIMOTHY, L. Thomas: Russia's Reflexive Control Theory and the Military, Journal of Slavic Military Studies, 2004.

hadviselés természetét, ami kibővítette az érdekérvényesítés katonai eszközökön túlmutató lehetőségeit. A tanulmány következő részében ezért röviden bemutatom az információs és lélektani műveletek főbb jellemzőit, külön hangsúlyt fektetve a közelmúlt konfliktusaiban történő alkalmazásukra és az ezekből levonható főbb tapasztalatokra. Ezek reményeim szerint hozzájárulnak a modern hadviselés kapcsán megfigyelhető főbb tendenciák jobb megértéséhez, melyek rávilágítanak a jövő fegyveres konfliktusainak lehetséges természetére.⁶⁷

Felhasznált irodalom:

- ÁGH Attila: Konfliktusok, háborúk, Budapest, 1989, Zrínyi Katonai Kiadó
- ALEXANDER, John B.: The changing nature of warfare, the factors mediating future conflict, and implication for SOF, Hurlburt Field, FL, 2006, Joint Special Operations University. http://jsou.socom.mil/JSOU%20Publications/JSOU06-1alexanderChangingNature_final.pdf (Letöltés ideje: 2016. 05. 20.)
- CAMPBELL, IV, F. L., MACDONALD, F.: A Modest Suggestion, in: National War College, Washington DC., 2002.
- CHEKINOV, S. G., BOGDANOV, S. A: The Nature and Content of a New-Generation War, in: Military Thought: A Russian Journal of Military Theory and Strategy, 2015.
- CHOTIKUL, Diane: The Soviet theory of reflexive control in historical and psychocultural perspective: preliminary study, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 1986.
- CLAUSEWITZ, Carl Von: A háborúról, Budapest, 2013, Zrínyi Kiadó
- CORN, Tony: Peaceful Rise through Unrestricted Warfare: Grand Strategy with Chinese Characteristics, in: Small Wars Journal, 2010.
- CREVELD, Martin V.: The transformation of war, New York, 1991, Free Press
- DUBOVICKIJ, Natan: Bez nyeba, 2014, Russzkij Pionyer. <http://ruspioner.ru/honest/m/single/4131> (Letöltés ideje: 2016. 07. 01.)
- ECHEVARRIA, Antulio J.: Fourth-Generation War and Other Myths, 2005, U.S. Army Strategic Studies Institute
- FELGENHAUER, Pavel: Russia's Secret Operations, in: Perspective, 2001, Vol. 12 No. 1
- FORGÁCS Balázs – KALÓ József – NÉMETH József Lajos: Aszimmetrikus kihívások a haderő, az állam, valamint a társadalom viszonyában, in: Hadtudomány. 25. évf. (2015) 1-2. sz., pp. 106-110.

---

⁶⁷ A cikk a Pallas Athéné Geopolitikai Alapítvány (PAGEO) PhD Ösztöndíjprogramjának támogatásával készült.

- FORGÁCS Balázs: Napjaink hadikultúrái (PhD) értekezés, Budapest, 2009, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Hadtudományi Doktori Iskola. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2009/forgacs_balazs.pdf (Letöltés ideje: 2016. 07. 02.)
- GATES, Robert M.: A Balanced Strategy - Reprogramming the Pentagon for a New Age, 2009, Foreign Affairs
- GATES, Robert M.: A Balanced Strategy - Reprogramming the Pentagon for a New Age, 2009, Foreign Affairs
- GERASZIMOV, Valerij: Cennoszty nauki v predvigyenyii., in: Vojenno-promislennij kurjer, 2013, Vol. 8 No. 476. http://www.vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf (Letöltés ideje: 2015. 11. 25.)
- GERTZ, Bill: Warfare Three Ways: China waging 'Three Warfares' against United States in Asia, Pentagon says, 2014, The Washington Free Beacon. <http://freebeacon.com/national-security/warfare-three-ways> (Letöltés ideje: 2016. 06. 24.)
- GRAY, Colin S.: War - Continuity in Change, and Change in Continuity, in: Parameters, US Army War College, 2010, Vol. 40 No. 2
- HAMMES, Thomas X.: The Evolution of War: The Fourth Generation, in: Marine Corps Gazette, 1994, Vol. 78 No. 9
- HAMMES, Thomas X.: The sling and the stone - On war in the 21st century, St. Paul, Minesota, 2006, Zenith Press
- HAMMES, Thomas X.: Fourth Generation Warfare Evolves - Fifth Emerges, in: Military Review, 2007.
- HOFFMAN, Frank G.: Conflict in the 21st century - The rise of hybrid wars, Arlington, VA, 2007, Potomac Institute for Policy Studies
- HOFFMAN, Frank G.: Hybrid Threats - Reconceptualizing the Evolving Character of Modern Conflict, 2009, Strategic Forum, Institute for National Strategic Studies, National Defense University
- JOBBÁGY Zoltán: Clausewitz és a kaméleon színe (Az aszimmetrikus hadviselés), in: Hadtudomány, 2015, 25. évf. E. 4. sz. pp. 4–13. http://www.mhtt.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/1_JOB BAGY_ZO LTAN.pdf (Letöltés ideje: 2016. 05. 21.)
- KALÓ József: Az első háborús év a nyugati hadszíntéren, In: Püski Levente, Kerepeszki Róbert (szerk.): A "Nagy Háború" és emlékezete, Debrecen, 2015, Speculum Historiae Debreceniense 22., Debreceni Egyetem Történelmi Intézet pp. 105-124.
- KEATING, Kenneth C.: Maskirovka: The Soviet System of Camouflage, in: U.S. Army Russian Institute, 1981. <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a112903.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 07. 01.)

- LIANG, Qiao, XIANGSUI, Wang: Unrestricted Warfare, Beijing, 1999, PLA Literature and Arts Publishing House
- LIDDELL Hart, Basil H.: Stratégia, Budapest, 2002, Európa Könyvkiadó
- LIND, William S.: Understanding Fourth Generation War, in: Military Review, 2004, Vol. 84 No. 5
- MCDERMOTT, Roger: Myth and Reality—A Net Assessment of Russia’s ‘Hybrid Warfare’ Strategy Since the Start of 2014 (Part One), in: Eurasia Daily Monitor, 2014, Vol. 11 No. 184.
www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews[tt_news]=42966&cHash=6807c1930eae4cbece171314536d557c#.V4kOE6JCbyI (Letöltés ideje: 2016. 07. 02.)
- MESSEL, John A. Van: Unrestricted Warfare: A Chinese doctrine for future warfare?, Marine Corps Combat Development Command, Quantico, VA, 2005, United States Marine Corps, School of Advanced Warfighting, Marine Corps University
- NEMETH, William J.: Future war and Chechnya - A case for hybrid warfare, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 2002.
- RÁCZ András: Russia's hybrid war in Ukraine - Breaking the enemy's ability to resist, in: Finnish Institute of International Affairs, 2015, Helsinki.
- RESPERGER István, Kiss Álmos Péter, Somkuti Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban – Kis háborúk nagy hatással, Budapest, 2015, Zrínyi Kiadó
- SADOWSKI, David, Becker, Jeff: Beyond the “Hybrid” Threat - Asserting the Essential Unity of Warfare, 2009, Small Wars Journal.
<http://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/344-sadowski-et-al.pdf>
(Letöltés ideje: 2016. 05. 20.)
- SIMON László: Az információ mint fegyver?, in: Szakmai Szemle, 2016, 1. sz. pp. 34-60. http://www.kfh.hu/hu/letoltes/szsz/2016_2_szam.pdf (Letöltés ideje: 2016. 07. 05.)
- SMITH, Rupert: The Utility of Force: The Art of War in the Modern World, London, 2005, Allen Lane
- SOMKUTI Bálint: A negyedik generációs hadviselés - az érdekérvényesítés új lehetőségei (PhD) értekezés, Budapest, 2012, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Hadtudományi Doktori Iskola.
http://www.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2012/somkuti_balint.pdf (Letöltés ideje: 2016. 05. 20.)
- SOMKUTI, Bálint, Kiss, Á. Péter: Are we there yet? A critique of 5GW, in: AARMS, 2009, Vol. 8 No. 2

- SZABÓ József: Kis magyar hadelmélet illetve mire készítjük fel a honvédtiszteket a XXI. században, in: Hadtudományi Szemle, 2012, 5. évf. 3-4. sz. pp. 378–384. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00013/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2012_3-4_378-384.pdf (Letöltés ideje: 2015. 11. 24.)
- SZUN-CE, et al.: A háború művészete, Budapest, 2006, Cartaphilus
- TIMOTHY, L. T.: Russia's Reflexive Control Theory and the Military, in: Journal of Slavic Military Studies, 2004.
- USENKO, Vitalii, USENKO, Dmytro: Russian hybrid warfare: what are effects-based network operations and how to counteract them., in: Strata Forum, Information Resistance, Euromaidan Press, 2015.
<http://sprotyv.info/en/news/10597-russian-hybrid-warfare-what-are-effects-based-network-operations-and-how-counteract-them> (Letöltés ideje: 2016. 07. 01.)
- WILLIAMSON, Steven C.: From fourth generation warfare to hybrid war, Carlisle Barracks, PA, 2009, U.S. Army War College

Bevezető

A terrorizmussal foglalkozó kutatók igyekeznek választ keresni arra a kérdésre, hogy Európában fiatal emberek hogyan radikalizálódnak, nyomokat keresnek azon személyek életében, akik az elmúlt években terrorcselekményt követtek el, vagy készültek azok elkövetésére, az ISIS-hez történő csatlakozás érdekében elhagyták a kontinenst, vagy csak egyszerűen azzal gyanúsíthatók, hogy terroristává válhatnak.¹ A kutatások eredményei azt bizonyítják, hogy a legtöbb szélsőséges gyakran, de nem mindig az iszlám vallás követőjévé vált, vagy minden háttér nélkül áttért az iszlám vallásra. A radikalizálódást illetően nehéz általánosítani. Olivier Roy szerint a legtöbb szélsőséges szétszakadt családból, vagy hátrányos térségből származik, alacsony iskolázottságú és nincs állása.² Egy kisebb létszámuk jól képzett, szakmája van és középosztálybeli származású. Néhányuk stabil kapcsolattal rendelkezik, fiatal gyermekei vannak. Roy a Német Szövetségi Bünyügyi Rendőrség által szervezett egyik konferencián úgy nyilatkozott, hogy négy francia dzsihadista közül legalább egy áttért az iszlám vallásra. Rik Coolsaet a Genfi Egyetem Politikatudományi Intézetének professzora szerint a sorrend sem mindegy, először tapasztalható a szélsőségesség, majd a vallási indoklás.³ Szinte valamennyi európai szélsőséges és terrorista másod-, vagy harmadgenerációs bevándorló, megbélyegzett, vagy be sem fogadják és mindenképpen másodosztályú állampolgárként kezelik. 2013-tól a Szíriába utazó külföldi harcosok esetében a középosztályhoz tartozók száma sokkal nagyobb, mint a korábbi generációk esetében.

Az európai dzsihadizmus transznacionális, fő hajtóereje a fegyveres konfliktusok, illetve a konfliktusokban részt vevő militáns csoportok.

Eltérő az európai és az amerikai dzsihadista fenyegetés. Az Egyesült Államokban a muzulmánok jobban integrálódtak a társadalomba. Ha radikalizálódnak – főként az internet útján – többnyire letartóztatják őket, mert gyakran olyan emberekhez fordulnak segítségért, akik az FBI ügynökei, vagy rendőrségi besúgók. A radikalizálódásnak számos útja van, például toborzók útján, akik általában mecseteket, sportlétesítményeket, vagy egyetemi iszlám szervezeteket használnak fel tevékenységükhöz. Ez a módszer egyébként hasonló az Egyesült Államokban és Európában.

---

¹ ISIS: Islamic State in Iraq and Syria (Iraki és Szíriai Iszlám Állam)

² Olivier Roy a politikai iszlám és a Közel-Kelet professzora a Firenzei Európa Egyetemen.

³ DEARDEN Lizzie: Up to 5.000 jihadists in Europe after returning from terror training camps abroad. 20. February 2016., <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/isis-up-to-5000-jihadists-in-europe-after-returning-from-terror-training-camps-daesh-islamic-state-a6885961.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 12.)

Ha a radikalizáció jelenségére keressük a választ, akkor két téves nézetet kell helyretenni, az egyik a kulturális, a másik a harmadik világ-szemléletű magyarázat. Ismét Roy-ra szeretnék hivatkozni, aki azt mondta, hogy a dzsihádisták militáns szellem nem az iszlám vallás és nem is a muzulmánok lázadása, hanem olyan probléma, ami a fiatalság két kategóriájára vonatkozik, a bevándorlók második generációjára és a betértekre, akiknél van egy közös tulajdonság is, nevezetesen a kapcsolatok megszakítása a szülőikkel és azzal a kultúrával, amelyiket képviselik. Következésképpen a jelenség nem tartalmazza az iszlám radikalizálódását, hanem inkább a „radikalizmus iszlamizálódását”, hiszen a dzsihádisták már előbb is léteztek.⁴ Nem mindenki ért egyet Olivier Roy-al, Gilles Kepel például a Roy-féle felfogást megkérdőjelezi. Szerinte a „radikalizáció nem egy koncepció, hanem egy védő pajzs, amely megakadályozza azt, hogy összekapcsolják a dzsihádistákat a szalafizmussal. A radikalizáció olyan antibiotikum, ami már semmit sem gyógyít meg”.⁵ Kepel szerint, ha Roy nézeteit elfogadjuk és a radikalizmus iszlamizációjáról beszélünk, akkor úgy vélekedhetnénk, hogy „nincs különbség a Vörös Brigádok és az ISIS között, vagy a Vörös Hadsereg Frakció és az Abaaoud csoport között”.⁶ Kepel szerint nagy különbségek vannak, de találkozunk azonosságokkal is, amit, ha európai szemmel vizsgálunk, nem vonatkoztathatunk el a Közel-Kelettől. Kepel értelmezésében a terrorizmus erősödése Franciaországban egybeesik a muzulmánok harmadik generációjával, amit ő a dzsihádisták harmadik hullámának nevez.⁷

Összegezve: Roy szerint az európai, de különös tekintettel a francia dzsihádisták alapja a fiatalok nihilizmusa, míg a dzsihádisták, szalafita ideológia egy előre nem látott jelenség, ami rátelepedett a már létező radikalizációra. Kepel szerint viszont a lényeg az ideológia, míg a nihilizmus és a fiatalok nehézségei a dzsihádisták kifejlődésének alapja.

1. Az európai dzsihádisták problémája, a radikalizáció gyökerei

Európát és a muzulmán világot a geopolitika kötötte össze az iszlám megjelenése óta. A kapcsolat Spanyolország és Franciaország muzulmán inváziójával kezdődött a 700-as években, majd folytatódott a keresztes hadjáratokkal, Európa török megszállásával 1500, 1600-ban, majd Észak-Afrika és Dél-Ázsia európai gyarmatosításával az 1700, 1800-as években. A török birodalom bukása az első világháborúban és a Közel-Kelet európai gyarmatosítása a két kultúrát közelebb hozta egymáshoz. Észak-Afrika és Törökország közelsége Európa déli részéhez, valamint az európai gyarmatosítás összekapcsolódott a muzulmán világ azon törekvésével, hogy oktatási és munkalehetőségeket keressenek Európában, ami egyben az európai muzulmán lakosság létszámának növekedésével járt.⁸ Az európai bevándorlási és menekültügyi jogszabályok azzal, hogy menedéket

⁴ BRIGNONE Michele: The origins of Jihadism in Europe 28. April 2016. <http://www.oasiscenter.eu/articles/jihadism-and-violence/2016/04/28/the-origins-of-jihadism-in-europe> (Letöltés ideje: 2016. 06. 14.)

⁵ Kepel Gilles francia politológus, egyetemi tanár.

⁶ Forrás: lásd 4-es lábjegyzet

⁷ Kepel nézeteit bővebben lásd könyvében: *Terreur dans l'Hexagone* ("Terror in the Hexagon"), genèse du jihad français, Galimard kiadó 2015.

⁸ STEWARD Scott: Europe's Chronic Jihadist Problem. April 5. 2016. <https://www.stratfor.com/analysis/europes-chronic-jihadist-problem>. (Letöltés ideje: 2016. 06. 12.)

adtak számos olyan dzsihadista nézetnek is, amelyet a menekültek szülőhazájában egyébként üldöztek, tovább bonyolította a helyzetet. Jóllehet számos európai országban ma már intézkedéseket tettek az imámok régi gárdájának kiszorítására és fiatalokkal váltották fel. A Szíriába, Irakba és Líbiába utazott külföldi harcosok példájából az látható, hogy nőtt az Európával ellenséges muzulmán lakosság száma.

A radikalizáció valójában elsősorban egy szocializációs folyamat, amelyben a csoportdinamika (rokonság és barátság) fontosabb az ideológiánál. A politikai radikalizáció átalakulása szélsőséges irányba, esetleg terrorizmusba folyamatosan történik, többé-kevésbé egy csoport keretében. A csalódottság és az igazságtalanság beépül az egyén lelki világába, a társadalomtól való elkülönüléshez vezet (amelyet egyébként az ilyen érzések kialakulásáért hibáztatnak). Az egyén egy csoporthoz fordul és taggá válhat hasonló érzelmű emberek társaságában. A csoporton belül a személyes nézetek, érzelmek, vélemények átpolitizálódnak. A radikalizálódás elve válik meghatározóvá az egyén számára, amint azt Mark Sedgwick hangsúlyozza, és lassan a szélesebb körülmények, összefüggések eltűnnek.⁹

A radikalizmus nem új jelenség. A spanyol polgárháborúban számos európai önkéntes vett részt a nemzetközi brigádokban, sokan csatlakoztak az SS-hez és mentek az orosz frontra a második világháborúban, a 80-as évektől kezdve európaiak új generációja találkozott külföldi csatamezőkön. A Vörös Hadsereg elleni háború Afganisztánban, a boszniai polgárháború, a 2003-as Irak elleni amerikai invázió számos önkéntest vonzott Európából. Ugyanakkor nem egyszerű összehasonlítani a mai európai külföldi harcosokat Szíriában és Irakban az elmúlt évtizedek dzsihadista harcosaival. Ha csak az életkort vizsgáljuk, megállapítható, hogy az európai külföldi harcosok átlagéletkora 20 év körül van, míg a korábbi évek harcosai 28 év körüliek voltak.

A mai harcosok már nem a politikai radikalizáció miatt mennek külföldre. A geopolitikának is kisebb szerepe van, hiszen nem cél a nagyhatalmak elleni küzdelem. Ma többé-kevésbé a közvetlen környezetükben jelentkező napi kihívások elől menekülnek. Az indítékok között fontos helyet foglal el a barátok, rokonok, szomszédok, hasonló gondolkodású egyének és természetesen a radikális vallási vezetők rábeszélése. Olyan érzésük van, hogy a társadalom kizárja őket, nem tartoznak senkihez. Jelentős a kábítószert fogyasztók, kisebb bűncselekményt, erőszakot elkövetők, a családjuktól elidegenedők száma. A Szíriába utazás gyakran az elidegenedés, vagy a düh levezetésére is szolgál, esetleg már büntetett előéletűek és a börtönökben elkezdődött a radikalizálódásuk. A mai külföldi harcosok valójában a szó igazi értelmében nem fundamentalisták, az iszlám vallásismeretük rendkívül felszínes. A mai fiatalok az individualista világ termékei. A gettók vesztesei, akik haragszanak arra a társadalomra, ahol élnek. Nem csak a nagyvárosokból, hanem kisvárosokból, sőt falvakból is mennek. Ez a generáció komoly munkanélküliséggel küzd. De vannak sokkal rosszabb indítékok is, például a börtönbüntetés elkerülése. Mások erőszakra vágnak, de találkozhatunk pszichopatákkal, kalandvágyókkal is. Ugyanakkor a vallási motívumok lényeges szerepet játszanak. A dzsihadista csoportokhoz csatlakozók között vannak olyanok

---

⁹ COOLSAET Rik: What drives European to Syria and to IS? Egmont paper 75
<http://aei.pitt.edu/63583/1/75.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 06. 11.)

is, akiket a síita-szunnita ellentét ösztönöz, úgy gondolják, hogy vallási kötelesség a deviáns nézetek elleni harc. Az okok között nem csak az iszlám puritanizmus, vagy a gazdasági problémák szerepelnek. A Szíriába utazók között a legtöbben a kisebb bűncselekményt elkövetők állnak. De vannak a középosztályhoz tartozó fiatalok, fiatal lányok és betértek is. Találkozhatunk nacionalistákkal, nem dzsihadistákkal, sőt dzsihad-ellenesekkel is, a legtöbb azonban az olyan dzsihadisták száma, akik azonnal csatlakoznak a szervezetekhez.¹⁰ Értékelésem szerint senki nem rendelkezik pontos adatokkal arra vonatkozóan, hogy hányan mentek Szíriába és Irakba, de arról sem, hogy hányan tértek vissza.

A külföldi harcosok kapcsán két kérdés felmerül: miért Szíria, illetve az ISIS a cél? A viszonylagos közelség csak egy magyarázat. Szíria könnyebben megközelíthető, mint bármelyik korábbi háborús övezet. Az ISIS gyors felemelkedése és sikerei, a szervezet propagandatevékenysége, a kalifátus kikiáltása fontos tényező. Az ISIS perspektívát, valakihez való tartozást, tiszteletet, elismertséget, kalandot, hősiességet és mártíromságot kínál. Alternatívát nyújt a kábítószerrel, apróbb bűncselekményekkel szemben. Oszama bin Ládén szervezete soha nem volt abban a helyzetben, hogy ilyeneket felkínáljon.¹¹

A leírtakból látható, hogy a dzsihadizmus jelentős fenyegetésnek számít az európai biztonság szempontjából. Nincs arról szó, hogy elmúlik, sőt az ellenkezője igaz, inkább erősödik. A legjobb indikátor a kiutazott harcosok száma. Az Europol 2015. januári adatai szerint az Irakba és Szíriába utazott külföldi európai harcosok száma 5 ezer fő körül van. Nagy országok, például Franciaország és Nagy-Britannia 1000, illetve 800 fővel járult hozzá, de például Belgiumból 400-an távoztak. Jelentős részük az ISIS-hez csatlakozott, nem véletlen, hogy az európai szolgálatok aggódnak, különösen a visszatéréssel együtt járó fenyegetés miatt.¹²

2. Az európai dzsihadizmus közös jellemzői

Számos szakértő és maga az Europol is úgy véli, hogy sem a vallás, sem a radikalizáció nem a legfontosabb oka a külföldi harcosok elutazásának, legyen az egyéni, vagy csoport indíttatású. Marc Trévidic francia bíró, terrorizmus szakértő szerint, „azok a személyek, akik külföldre távoznak harcolni, 90 százalékuk kalandkereső, harcolni akar, vagy bosszút forral, mert nem tud beilleszkedni a társadalomba. Közülük tíz százalékra tehető a vallásos emberek száma... a vallás nem számít hajtóerőnek”.¹³ Ezzel a megállapítással részben egyetért Olivier Roy is, aki szerint a mai terroristák nem a muzulmán lakosság radikalizmusát fejezik ki,

---

¹⁰ STEWARD Scott: Europe's Chronic Jihadist Problem. <https://www.stratfor.com/analysis/europes-chronic-jihadist-problem> (Letöltés ideje: 2016. 06. 17.)

¹¹ COOLSAET Rik: What drives European to Syria and to IS? Egmont paper 75 <http://aei.pitt.edu/63583/1/75.pdf> (Letöltés: 2016. 06. 11.)

¹² SHERLOCK Ruth, WHITEHEAD Tom "Al-Qaeda training British and European 'jihadists' in Syria to set up terror cells at home," The Telegraph, January 20, 2014. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/10582945/Al-Qaeda-training-British-and-European-jihadists-in-Syria-to-set-up-terror-cells-at-home.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 16.)

¹³ TRÉVIDIC Marc: La religion n'est pas le moteur du jihad, <https://www.les-crises.fr/le-juge-marc-trevidic-la-religion-nest-pas-le-moteur-du-jihad/> (Letöltés ideje: 2016. 06. 16.)

hanem egy generációs lázadást tükröznek, ami a fiatalság egy igen pontosan meghatározható kategóriáját érinti.¹⁴

A másik közös jellemző a reális és felismert lehetőségek hiánya. A jövővel kapcsolatos elképzelés hiánya jelentősen hozzájárul a fiatalok távozásához.

Harmadrészt a távozáshoz hozzájárul a fiatalok szüleikkel, a társadalommal és a hatóságokkal szembeni lázadása. Számos muzulmán fiatal szenved depresszióban és reményvesztésben. Az oktatásban tapasztalható szegregáció is nagymértékben hozzájárul az elégedetlenséghez. A migráns háttérű diákokat az iskolákban elválasztják a nem migránsoktól.

Nem közvetlen okként, de motívumként azonosítható a növekvő pesszimizmus, az európai gazdasági válság, a munkanélküliség is.¹⁵

9/11 után gyakorlattá vált az egyenlőségjel tétel a bevándorlók és a muzulmánok közé. Egyes muzulmán többségű településeken belül tömbközösségek alakultak ki, amelyeket a muzulmán közösség jelzővel bélyegeztek meg, a nemzetiségi hovatartozást pedig azonosították a vallásával.

A kutatások bizonyították, hogy a szociális és gazdasági okok nem elegendőek a terrorizmus magyarázatához. Az európai külföldi harcosok egy része főiskolai végzettséggel rendelkezik. Nem hátrányos helyzetből indulnak, a gazdasági és szociális helyzetük sem rossz. A szociális helyzet fontos, de a személyes indokok vizsgálata sem hagyható figyelmen kívül. A külföldi harcosok negyedik hulláma nem a radikalizációt és nem a fundamentalizmust jelenti. A muzulmán közösségek marginalizált szubkultúrájából származik, de főként személyes okok miatt.

Alapkérdés, hogy különböző szociális háttérrel rendelkező személyeket miért vonzza az ISIS. A külföldi harcosok két csoportját különböztethetjük meg, az első csoportba a korábbi barátok tartoznak. Számukra az ISIS-hez csatlakozás nem más, mint egy másik deviáns eszmerűzethez való tartozás, folytatva a kábítószer fogyasztást és a fiatalkori bűnözést. A másik csoport olyan fiatalokból áll, akik a harcosok életét folytatják. Az előbbi kör ismert a hatóságok számára, míg a másik nem feltétlenül, mert távozásuk előtt nem mutattak deviáns viselkedést.

Gyakran kimutatható a jövőkép hiánya, a napi életben jelentkező személyes problémák, a magány, a felnőttektől történő elhatárolódás. Az ilyen eltávolodás gyakran haragot gerjeszt. Külföldre távozásukat kevésbé befolyásolja a vallás és az ideológia, annál inkább a személyes motivációk. A vallás, mint a terrorizmus hajtóereje, csökkenőben van. Ezek a külföldi harcosok a dzsihadizmus negyedik hullámát képviselik.

Az első hullám Afganisztánban harcolt a szovjetek ellen és Oszama bin Ládén fegyverbarátjává vált. A második generációt többnyire a Közel-Keletről elűzött és nyugati egyetemeken tanult személyek képezték, akiket a muzulmánok szenvedése motivált Boszniában, Csecsenföldön, Kasmírban és a Fülöp-szigeteken, ahol önkéntesként harcoltak. A radikálisok harmadik hullámát Irak 2003-as lerohanása hozta létre. Ezek az ún. hazai neveltetésű terroristák. Baráti kapcsolatok útján kerültek a dzsihadizmus területére, a kapcsolatteremtésben gyakran segített az internet. A harmadik hullám csúcspontja 2008-2010-re tehető.

---

¹⁴ COOLSAET Rik: Facing the fourth foreign fighters wave. Egmont Paper 81 pp. 25
http://www.egmontinstitute.be/wp-content/uploads/2016/02/Egmont.papers.81_online-versie.pdf (Letöltés ideje: 016. 06. 16.)

A negyedik hullám a Szíriai polgárháborúval kezdődött 2012-ben, a folyamatot dzsihadista csoportok megalakulása jellemzi, ezek között a legmeghatározóbb az ISIS. Ezek a dzsihadista csoportok tagjai évek óta ismerik egymást. Az Európából Szíriába és Irakba utazók között kétfajta egyént különböztethetünk meg, az egyik az utcán felnőtt, kábítószer fogyasztó, erőszakos, kisebb bűncselekményt elkövető személy, ennek következtében a hatóságok előtt ismertté válik, rendelkezik büntügyi háttérrel.¹⁶ A második csoportba sokféle háttérű emberek tartoznak, akiknek a motivációja gyakran a korától függ. Európában ezek többnyire bevándorlók gyermekei. A bevándorlók harmadik és negyedik generációjának gyermekei most nőnek fel, többnyire az első generációs bevándorlók (60-as évek) unokái. A második csoportra jellemző sajátosság a nők növekvő száma (gyakran kisgyerekekkel is). Többen eredetileg nem iszlám vallásúak voltak, hanem már felnőttként tértek át. Harci egységekbe nem osztják be őket, logisztikai és támogató feladatot hajtanak végre. Az európai dzsihadistáknál érdekesség, hogy örömmel mennek Afganisztánba, Boszniába, Csecsenföldre, Irakról és Szíriáról nem is beszélve, de nem mennek Palesztinába és nem hajtanak végre támadásokat izraeli célok ellen Európában, ellentétben a 60- és 70-es évek szervezeteivel. Az európai dzsihadisták ugyanakkor előszeretettel támadnak nyilvános helyeket, éttermeket, közlekedési eszközöket és a célpontoknak nincs politikai szimbólum jelentőségük, azaz sokkal inkább a nyugati életkörülmények, a nyugati kultúra és civilizáció elleni támadások ezek. A motívumokat illetően 9/11 után elmondható, hogy nem szolgálnak válaszként a közel keleti helyzetre.

3. A dzsihadizmusra adott európai válasz, nemzetbiztonsági területen jelentkező nehézségek

Az iszlám radikalizmusra adott európai válasz több stádiumon ment át, országonként eltérő sajátosságokkal. A szalafizmus Európában a 60-as évek végén jelentkezett a Nagy-Britanniában élő pakisztáni közösségekben és innen terjedt tovább az európai országok irányába, különös tekintettel Franciaországra, Belgiumra, Hollandiára és Németországra. Az igazi szalafita mozgalom Európában, Franciaországban kezdődött a 90-es években és az algériai ellenzékhez az Iszlám Megmentési Fronthoz kötődik.

A dzsihadizmus első európai megjelenése transzkontinentális szervezetekhez, az algériai GIA-hoz (Algerian Groupe Islamiq Armé Iszlám Hadsereg Algériai Csoportja), a GICM-hez (Maroccan Islamic Combatant Groupe Marokkói Iszlám Harci Csoport, valamint a GICT Tunisian Combatant Group Tunéziai Harci Csoport) kötődik. Ezek a csoportok megindultak északi irányba és megjelentek Spanyolországban, Franciaországban, Belgiumban, Németországban és Olaszországban. Belgium vált a Franciaországban működő GIA logisztikai és pénzügyi bázisává.

Az afganisztáni arab dzsihadisták (afgán arabok kifejezést is használja a szakirodalom) megjelenése képezte Európában a dzsihadista harcosok fejlődésének második korszakát a szovjetek afganisztáni kivonulása után. Ez a két esemény

---

¹⁶ COOLSAET Rik: Facing the fourth foreign fighters wave. Egmont Paper 81 pp. http://www.egmontinstitute.be/wp-content/uploads/2016/02/egmont.papers.81_online-versie.pdf (Letöltés ideje: 2016. 06. 26.)

jelenti tulajdonképpen az európai dzsihadista mozgalom első generációját. 9/11 eseményei egybeestek a dzsihadista mozgalom régi és új megjelenési formáival Európában. A második generációs európai bevándorló muzulmánok megjelenése egybeesett európai polgárok iszlám vallásra való áttérésének gyakorlatával, egyben kialakult az úgynevezett hazai neveltetésű terrorizmus és előkészítette az utat az európai dzsihadista sejtek horizontális terjedésének. Az európai dzsihadisták második generációjának születése ily módon elindította a globális szent háborút a Nyugat ellen európai célok elleni támadással a muzulmán népek védelme érdekében, ami szemben áll az arab rezsimek elleni dzsihaddal. Az európai dzsihadot úgy is értelmezik, hogy a közel-keleti konfliktus kiterjesztése Európára Palesztinától Afganisztánig, majd később Irakra és Szíriára. Meg kell jegyezni, hogy a dzsihadista sejtek etnikai eredete Európában eltérő. A brit muzulmánok többsége pakisztáni és kelet-afrikai, míg a francia, belga, holland muzulmánok többnyire észak-afrikai származásúak.

Az európai országok eltérő módon reagáltak a kihívásra. A legkézenfekvőbb válasz az volt, hogy megakadályozzák európai muzulmánok szíriai, vagy bármely más konfliktusövezetbe való utazását. A török hatóságokkal való együttműködés megkerülhetlenné vált. A hatóságoknak viszont olyan egyértelmű bizonyítékokra van szükségük, amellyel bizonyítani tudják, hogy terrorizmussal összefüggő céllal utaznak külföldre. A személyek figyelése az utazás tényét bizonyíthatja, de ez nem jelenti azt, hogy terrorcselekmény elkövetésére készülnek. A legtöbb ország hatóságai így azt a módszert választották, hogy megkísérik visszaintegrálni a hazatérőket a társadalomba, figyelemmel kísérik a tevékenységüket és értékelik annak veszélyességét.¹⁷

Jóllehet a legnagyobb veszélyt a külföldet megjárt és tapasztalatot szerzett dzsihadista milicisták jelentik, különösen akkor, ha harcoltak az ISIS, al-Kaida, vagy egyéb szervezetek soraiban, de nem szabad megfeledkezni a hazai neveltetésű dzsihadista harcosokról még akkor sem, ha ezek nem kaptak külföldi katonai kiképzést.

Tény, hogy a legtöbb merényletet Európában az elmúlt években azok követték el, akik már szerepelnek a hatóságok nyilvántartásában, mint potenciális szélsőségesek. Számuk azonban olyan magas, hogy még a nagy szolgálatok sem képesek valamennyi gyanús személy tevékenységét figyelemmel kísérni. Egy személy 24 órás megfigyeléséhez 20-60 főre van szükség. A radikális személyek száma több mint egy ország összes szolgálatának állománya, arról nem is beszélve, hogy a szolgálatoknak nagyon magas számú arab, pastu, dari és egyéb nyelven magas szinten beszélő munkatársakra lenne szükségük. Ha példaként vesszük a megosztott és alulfinanszírozott belga szolgálatokat, számtalan egyéb kihívással is kénytelen foglalkozni. Az ország tranzitútként szerepel a Hollandiából Franciaországba tartó kábítószer kereskedők számára. A Schengeni övezet közepén helyezkedik el. A fegyvereket a Balkánról a nyitott határok miatt szabadon csempészik Nyugat Európába. Az automata fegyverek a feketepiacon legolcsóbbak a Balkánon, a legdrágábbak pedig Nagy-Britanniában, ami kívül esik a Schengeni zónán. Belgium és Hollandia fontos tranzitállomása a Nagy-Britanniába irányuló

---

¹⁷ VIDINO Lorenzo: Jihadism in Europe
<https://www.worldwatchmonitor.org/research/3215322> (Letöltés ideje: 2016. 06. 11.)

fegyver és kábítószer csempészetnek. A belga szolgálatok esetében az sem hagyható figyelmen kívül, hogy Brüsszelben található az EU és a NATO központja, ami nem kevés feladatot ad a biztonsági szolgálatoknak. A határokon a turisták, de a terroristák is szabadon közlekedhetnek, nem jellemző ez a hírszerző szolgálatokra és a rendvédelmi szervezetekre. Nem szabad elfelejteni a volt belga miniszterelnök azt a mondását, hogy a terrorizmus nem ismer határokat, ez kellene a hírszerző szolgálatok és rendvédelmi szervezetek számára is, de ettől sajnos még messze vagyunk és nem azért, mert a nagy szolgálatok nem bíznak meg a kisebbekben. Nagy-Britannia EU-ból történő kiválásával a hírszerzői együttműködés területén is szegényebb lesz Európa, de ugyanez mondható el az EU által vezetett békefenntartó műveletekre is, amelyekben a britek alaposan kivették a részüket, nem is beszélve a tapasztalataikról.

A hírszerzői együttműködés a legszorosabb az un. „Öt Szem” országai között, főként SIGINT területen (Egyesült Államok, Kanada, Ausztrália, Új-Zéland és Nagy-Britannia). Nagy-Britannia kilépésével ez is változni fog, legalábbis multilaterális szinten. A két európai nagy ország Nagy-Britannia és Franciaország hírszerzői együttműködése egészen biztosan szoros marad a jövőben is.

A szolgálatok számára a dzsihadista fenyegetés csökkentésére a feltételek és körülmények nem éppen kedvezőek. Ennek oka, hogy igyekeznek kínosan megfelelni a kihívásoknak, ugyanakkor a potenciális támadók száma, akiket figyelni kell, igen magas. Vannak gondok az európai hírszerző szolgálatok és rendvédelmi szervezetek közötti koordinációval és munkamegosztással is. A hatóságoknak nem áll rendelkezésükre az utas listák ellenőrzése (Schengenen belül nincs is ilyen), de azokat sem tudják teljes mértékben ellenőrizni, akik a Schengeni zónán kívülről érkeznek. A Schengenen belül utazókat, még ha az útlevelüket ellenőrzik is, nem vetik össze adatbázissal annak kiszűrésére, hogy azonosítsák a bűnözőket, vagy a terrorgyanús személyeket.

A közös európai adatbázis kevés adatot tartalmaz. Problémát okoz az arab nevek átírása az EU-s adatbázisokban. Emlékeztet, hogy Abdeslam is több rendőri ellenőrzésen átesészt a párizsi merényletek idején. Annak ellenére, hogy fennáll a lehetősége annak, hogy a menekültek közé terroristák is vegyülhetnek, az európai rendőri erők nem férnek hozzá a menekültek adatait tartalmazó (EURODAC) adatbázishoz, amely az adatokon túl tartalmazza az ujjlenyomatot is.

Az ISIS Nyugat-ellenes retorikája sokat változott. Mielőtt az Egyesült Államok és az általa vezetett koalíció elkezdte volna támadásait Irakban, az ISIS propagandájában nem a nyugati országok szerepeltek, hanem Irán. Mára ez a helyzet megváltozott.

4. A dzsihadisták által alkalmazott módszerek Európában

Az előttünk álló három-öt évben főként bombatámadásokkal, kézifegyverekkel elkövetett merényletekkel számolhatunk kisebbségek, közösségek és egyének ellen. A terület behatárolt, de nagyobb merénylet sem zárható ki. A Szíriából érkező külföldi harcosok nagy valószínűséggel befolyásolják az európai fenyegetettségi szintet, a módusz operandi drámai megváltozásával nem kell számolni. Elég ennek megvilágításához a nizzai merényletről beszélni, amelynek során az elkövető bérelt tehergépjárművet használt, ami ugyan Európában újnak számít, de a Közel-Keleten egyáltalán nem. Az ilyen típusú merényletek elhárítására szinte lehetetlen

felkészülni. Hasonló merényletet el lehet követni autóbusszal, de akár egy mentő gépkocsival is, amire eddig Európában nem volt példa.

Ha az európai dzsihadista merényletek történetét vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy a 90-es évek végén, a 2000-es évek elején véletlenszerű, a tömegszállító eszközök elleni merényletekkel találkozhattunk (tipikus példa a madridi támadás). Az elmúlt években megjelentek a zsidó célok elleni merényletek, a Mohamed karikatúrákat készítőket elleni támadások, egyenruhás katonák elleni merényletek, összességében puha célok elleni támadások. A fegyverek és az alkalmazott taktika különböző volt. A 2000-es évek elején csoportok tevékenykedtek meghatározott típusú robbanóanyaggal. Az elmúlt években az Europol statisztikái szerint egyre többet találkoznak egyedül tevékenykedő terroristákkal, akik kést, baltát és kézifegyvert alkalmaznak. Ennek ellenére az európai dzsihadisták szeretnek csoportokban tevékenykedni, a módszert illetően pedig bombatámadást végrehajtani, főként tömegek által látogatott helyeken. Taktikai innovációt jelent a tüzek okozása, fegyveres támadás és kisebb bombatámadás. A párizsi és a brüsszeli támadások azt mutatják, hogy a tüzfegyverek kezelésében, a harcászati mozgás-tűz-manőver összhangját jól alkalmazzák a katonai kiképzésen átesett személyek, ezek számának további növekedésével számolhatunk, illetve a "több helyszín egy város" elvet is alkalmazzák a megtévesztés és a figyelem elterelés miatt.

2008-tól az al-Kaida központi szervezetét meggyengítették az Egyesült Államok folyamatos dróntámadásai Wazirisztánban. Ezzel egyidőben azonban a Közel-Keleten és Afrikában al-Kaida/ ISIS ihletésű szervezetek erősödtek meg és közülük többen a nemzetközi terrorizmus képében az al-Kaida nevében tevékenykednek.

Egyetértek azokkal a külföldi szerzőkkel, akik összefüggést tárnak fel a radikalizáció és a dzsihadista terrorizmus között, ugyanakkor megállapítják azt is, hogy kevesebb figyelem irányul a műveleti szempontokra.¹⁸ Kevés tanulmány foglalkozik az európai dzsihadisták által követett módszerekkel, inkább a terrorhelyszínekre, az alkalmazott robbanóanyagokra koncentrálnak, ahelyett, hogy foglalkoznának a fegyverek használatának trendjével és a taktikák megválasztásával. A legfontosabb adatbázisok (RAND, MIPT, vagy a START Center's Global Terrorism Database) nem foglalkoznak a sikertelen, vagy a megghiúsított támadásokkal. Ennek eredményeképpen a lakosság csak a sikeres támadásokat ismeri meg, és szinte semmit sem tud arról, hogy mekkora erőfeszítéseket tettek a biztonsági szolgálatok a támadások megakadályozása érdekében.

A támadások típusát illetően 2008 után meghatározó jelentőségű (támadások 65%-a) volt a bombák alkalmazása. Kevés túszejtésre került sor, 1994 és 2013 között összesen három történt. Valamennyi 2008 után történt és a szakirodalom szerint ún. "Mumbai típusú" támadás volt, amelynek során épületen belül mobil

---

¹⁸ NESSER Peter, STENERSEN Anne: The Modus Operandi of Jihadi Terrorism in Europe <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/388/html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 19.)

csoportok túszoikat ejtették.¹⁹ Viszonylag magas volt a magányos merénylők által elkövetett merényletek száma. Mindezek ellenére nem minden esetben szereztek adatot a hatóságok arról, hogy valójában hányan vettek részt a támadásokban. 2008 után kissé növekedett a katonai célok elleni támadás. 2008 előtt hatot terveztek, de végrehajtásuk nem járt sikerrel. 2008 után hét helyen öt támadást terveztek, négy esetben közterületen katonát támadtak meg, az ötödik egy olaszországi katonai bázison történt. A katonák megtámadása közterületen új jelenségnek számít Európában.

Egy másik trendként jelölhető meg a légitömegközlekedés és a tömegközlekedés többi eszköze elleni támadások számának csökkenése. 2008 után három esetben történt támadás a polgári légitömegközlekedés, és három esetben busz, metró, vagy vonat elleni támadás. Ezzel az adattal azonban óvatosnak kell bánni a 2015-ös brüsszeli metró-támadás és az Egyiptomi Légitársaság Párizsból Kairóba történt 2016-os tragédiája óta.²⁰ Mindezek azonban azt jelzik, hogy nagyon nehéz hiteles előrejelzést adni a terrorista trendekről.

A szűrő, vágó eszközök és a tűzfegyverek alkalmazása az európai dzsihadisták egyre bővülő eszköztárába tartozik.

A támadások céljai között főként bevásárló központok, éjszakai klubok, éttermek, forgalmas utcák, iskolák szerepelnek, ami számos áldozattal járhat. 2008 óta növekedés tapasztalható az európai magányos merénylőket illetően is. A magányos merénylők módszere Európában a 19. századi anarchistákhoz és a vezetés nélküli stratégiához kötődik. Európában ez a módszer 1980-tól főként a jobboldali szélsőséges merényletekhez kapcsolódik. Ma a dzsihadista propaganda elsősorban magányos merénylők alkalmazására buzdít.

A különböző személyek elleni gyilkosságoknak kevés, vagy semmilyen stratégiai jelentősége mutatható ki Európában. A legmagasabb rangú politikus, aki ellen támadást kíséreltek meg Európában, Borisz Johnson, London polgármestere.

A magányos merénylők esetében, függetlenül a propagandától, figyelembe kell venni a felszín alatt húzódó okokat. A magányos merénylőknél a szakirodalom megkülönbözteti a magányos terroristát és a "magányos farkast" (soloterrorists, lone wolves). A magányos terrorista egyedül tevékenykedik, de kapcsolódik és kaphat utasítást terrorszervezettől. A "magányos farkas" kizárólag egyedül, saját felelősségére tevékenykedik, ami nem zárja ki, hogy politikai szervezetek inspirációját ne tekintené irányadónak.²¹

---

¹⁹ A Mumbai típusú támadásokkal kapcsolatban lásd HORVÁTH L. Attila: A terrorizmus csapdájában c. könyvét. Zrínyi Kiadó, 2013. szeptember ISBN 978 963 327 600 6, pp. 125-130.

²⁰ Az Egyiptomi Légitársaság tragédiájának pontos oka a tanulmány készítésének idején még nem állt rendelkezésre.

²¹ NESSER Petter: Single Actor Terrorism: Scope, Characteristics and Explanations," Perspectives on Terrorism 6, no. 6 (December 12, 2012) pp. 61, http://www.search.ask.com/web?q=NESSER+Petter+%3A+Single+Actor+Terrorism%3A+Scope%2C+Characteristics+and+Explanations%2C%E2%80%9D+Perspectives+on+Terrorism+6%2C+no.+6+%28December+12%2C+2012%29.&apn_dtid=%5EOSJ000%5EYY%5EHU&apn_dbr=ie_11.0.9600.17496&psv=&itbv=12.23.0.15&p2=%5EBBE%5EO

5. A jövőbeni dzsihadista trendek Európában

Az európai dzsihadista szereplők egyre inkább eltérő képet mutatnak. Az előttünk álló években az iraki és szíriai konfliktus erősen meghatározza Európa dzsihadista fenyegetettségét. A hazatérő külföldi harcosok már megjelentek és egyre gyakoribb szereplőkké válnak. Várható a célok, módszerek és eszközök diverzifikálódása. Számolni kell szélesebb európai társadalmi rétegek elleni támadásokkal is, különösen, ha az európai országok csatlakoznak az Egyesült Államok Szíria és Irak elleni műveleteihez. Iraki és szíriai újabb csoportok megjelenése ezt a helyzetet tovább bonyolíthatja.

A dzsihadista terrorizmus Európában az al-Kaida, ISIS, vagy más dzsihadista sejtek által ellenőrzött csoportokból, önálló sejtekből, vagy egyénekből áll. Még az egyéni módon radikalizálódott, szervezethez nem kötődő terroristák is az al-Kaida központi vezetése által kiadott ideológiai útmutatást követik. Az iraki és szíriai konfliktus még hosszú időn át hatással lesz Európára. Az ISIS képes felülről irányított terrorista műveletek indítására Európában, reagálva a nyugati erők iraki és szíriai bevetésére. Ez a legveszélyesebb forgatókönyv.

Alternatívaként merül fel az európai veteránok által kezdeményezett merénylet, ami szoros összefüggésben van a radikalizálódással. A módusz operandi mindkét esetben marad a régi, de újítások is előfordulhatnak.

Az ISIS módszere különbözik az al-Kaida eddig megismert fellépéseitől. A csoport erős vallási sajátosságokkal bír, a módszerekben, amint ezt láhattuk, előszeretettel alkalmazza a brutalitást.

Az elkövetkező három-öt évben a módszert illetően a leggyakoribbak a bombatámadások (főként zsúfolt területen) lesznek. A támadások és az öngyilkos merényletek során távirányítást és időzítő eszközt alkalmaznak. Kés és tűzfegyverek alkalmazása kevesebbszer fordul elő, mint a bombák esetében. Mumbai stílusú támadással is számolni kell, mivel az kevesebb koordinációt követel, egyének és csoportok egyaránt végrehajthatják.

A jövő fegyverei közé tartozhatnak a miniatűr gépkocsi modellek és légi eszközök is, hiszen dzsihadista fórumokon ezt már többször tárgyalták.

Következtetések

- Az európai hatóságok a párizsi és brüsszeli támadásokat követően számos, a merényletekhez köthető terroristát tartóztattak le, de ezzel csak a közvetlen támadás veszélyét és nem az okokat szüntették meg.
- Az európai dzsihadista fenyegetés tovább fog folytatódni, sőt elmélyül, sokkal mélyebb gyökerekkel rendelkezik és komplexebb, mint az amerikai dzsihadista fenyegetés, mivel a muzulmán közösségek eltérőek.

SJ000%5EYY%5EHU&apn_ptnrs=BBE&o=APN11406&gct=hp&pf=V7&tpid=ORJ-SPE&trgb=IE&pt=tb&apn_uid=F5DDE579-F057-406F-AD64-73BD6809A670&tpr=1&doi=2015-01-14&ts=1466348247773 (Letöltés ideje: 2016. 06. 19.)

- A terrorelhárítási sikerek ellenére továbbra is megmarad a magas szintű fenyegetettség, ráadásul évekig.
- Amíg a dzsihadista ideológia létezik, az európai muzulmán közösség marginalizálódik, jogaitól megfosztják őket, a biztonsági szolgálatok nem tudják ezt a problémát megoldani (nem is az ő kizárólagos feladatuk).

Felhasznált irodalom:

- BRIGNONE Michele: The origins of Jihadism in Europe 28. April 2016. <http://www.oasiscenter.eu/articles/jihadism-and-violence/2016/04/28/the-origins-of-jihadism-in-europe> (Letöltés ideje: 2016. 06. 14.)
- COOLSAET Rik: What drives European to Syria and to IS? Egmont paper 75 <http://aei.pitt.edu/63583/1/75.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 11. 06.)
- COOLSAET Rik: Facing the fourth foreign fighters wave. Egmont Paper 81 pp. 25, http://www.egmontinstitute.be/wp-content/uploads/2016/02/Egmont.papers.81_online-versie.pdf (Letöltés ideje: 2016. 06. 16.)
- COOLSAET Rik: Facing the fourth foreign fighters wave. Egmont Paper 81 pp. http://www.egmontinstitute.be/wp-content/uploads/2016/02/egmont.papers.81_online-versie.pdf (Letöltés ideje: 2016. 06. 26.)
- DEARDEN Lizzie: Up to 5,000 jihadists in Europe after returning from terror training camps abroad. 20. February 2016. <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/isis-up-to-5000-jihadists-in-europe-after-returning-from-terror-training-camps-daesh-islamic-state-a6885961.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 12.)
- KEPEL Gilles: *Terreur dans l'Hexagone* ("Terror in the Hexagon"), genèse du jihad français, Galimard kiadó 2015.
- NESSER Peter, STENERSEN Anne: The Modus Operandi of Jihadi Terrorism in Europe, <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/388/html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 19.)
- HORVÁTH L. Attila: A terrorizmus csapdájában. Zrínyi Kiadó, 2013. szeptember, ISBN 978 963 327 600 6, pp.125-130.

- NESSER Petter: "Single Actor Terrorism: Scope, Characteristics and Explanations," *Perspectives on Terrorism* 6, no. 6 (December 12, 2012). pp. 61
http://www.search.ask.com/web?q=NESSER+Petter+%3A+Single+Actor+Terrorism%3A+Scope%2C+Characteristics+and+Explanations%2C%E2%80%9D+Perspectives+on+Terrorism+6%2C+no.+6+%28December+12%2C+2012%29.&apn_dtid=%5EOSJ000%5EYY%5EHU&apn_dbr=ie_11.0.9600.17496&psv=&itbv=12.23.0.15&p2=%5EBBE%5EOSJ000%5EYY%5EHU&apn_ptnrs=BBE&o=APN11406&gct=hp&pf=V7&tpid=ORJ-SPE&trgb=IE&pt=tb&apn_uid=F5DDE579-F057-406F-AD64-73BD6809A670&tpr=1&doi=2015-01-14&ts=1466348247773. (Letöltés ideje: 2016. 06. 19.)
- STEWARD Scott: "Europe's Chronic Jihadist Problem." April 5, 2016. <https://www.stratfor.com/analysis/europes-chronic-jihadist-problem>. (Letöltés ideje: 2016. 06. 12.)
- TRÉVIDIC Marc: "La religion n'est pas le moteur du jihad elérhető:" <https://www.les-crises.fr/le-juge-marc-trevidic-la-religion-nest-pas-le-moteur-du-jihad/> (Letöltés ideje: 2016. 06. 16.)
- VIDINO Lorenzo: "Jihadism in Europe" <https://www.worldwatchmonitor.org/research/3215322> (Letöltés ideje: 2016. 06. 11.)
- SHERLOCK Ruth és WHITEHEAD Tom "Al-Qaeda training British and European 'jihadists' in Syria to set up terror cells at home" *The Telegraph*, January 20, 2014, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/10582945/Al-Qaeda-training-British-and-European-jihadists-in-Syria-to-set-up-terror-cells-at-home.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 16.)
- STEWARD Scott: "Europe's Chronic Jihadist Problem." <https://www.stratfor.com/analysis/europes-chronic-jihadist-problem> (Letöltés ideje: 2016. 06. 17.)

**AZ „ISZLÁM ÁLLAM” NEVŰ TERRORISTA SZERVEZET ÉS AZ
ÁLTALA GERJESZTETT BIZTONSÁGI KOCKÁZATOK**

Mottó:

*„Az elkövetkezendő időszakban a világ
békéjét leginkább a civilizációk
összecsapása fenyegeti, és a világháború
veszélyét egyedül a civilizációk segítségével
létrehozott nemzetközi rend háríthatja el.
Samuel P. Huntington¹*

Bevezetés

A XXI. század első évtizedeiben a regionális hatalmi vezető szerep megszerzéséért folytatott háborúk, illetve a különböző okok (vallási, etnikai, gazdasági, természeti kincsekhez történő hozzáférés stb.) miatti fegyveres összecsapások ugyanolyan mértékben napjaink valóságához tartoznak, mint korábban a történelem során bármikor. Ezek a premodern háborúk², valamint az esetenként több államot is érintő, illetve az állami szint alatti fegyveres konfliktusok általában anómiás³ és aszimmetrikus⁴ jellegűek.

Napjaink fegyveres konfliktusaira jellemző az is, hogy általában instabil (gyenge központi hatalom), vagy széteső (etnikai és/vagy vallási alapú szakadár mozgalmak miatt) államok területén zajlik és egyaránt részt vesznek benne állami és nem állami szereplők. Az egyes államok konfliktusai egy adott térségen belül összefügghetnek egymással és regionális, destabilizáló hatásúak lehetnek,

---

¹ HUNTINGTON, Samuel P.(1998): A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2004., ISBN 963 07 7665 0, p. 557.

² Robert COOPER: Postmodern State and the Word Order, Denism 2000. London ISBN 1841800104, In.: SZENES Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején, Hadtudomány 2005. XV. évf. 4. sz. http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_5.html, (Letöltés ideje: 2014. 01. 31.)

³ Ágh Attila a modern háborúkat négy kategóriába sorolta: konvencionális háború (amely jogi aktussal kezdődik és végződik), nem-konvencionális háború (amelyet jogi aktusok nem jellemeznek, de nagy hadműveleteket feltételez), destabilizációs konfliktus (amely a társadalmi rend felbomlásztására irányul), anómiás konfliktus (amelyet az öncélú erőszak jellemez). ÁGH Attila: Konfliktusok háborúk, Zrínyi Katonai Kiadó Bp. 1989, pp. 178-190., ISBN: 963 326 592 4

⁴ Molnár István úgy értékeli, hogy ez utóbbin belül is lehet hagyományos-aszimmetrikus és tömegpusztító fegyverek általi zsaroláson vagy azok alkalmazása viszonyai között folytatott aszimmetrikus fegyveres konfliktus. In.: MOLNÁR István: A jövő háborújáról, fegyveres konfliktusáról, Hadtudomány 2005. XV. évf. 4. sz. http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_8.html, (Letöltés ideje: 2014. 01. 31.)

esetenként más régiók vonatkozásában is biztonsági problémákat okozhatnak, néha globális jellegűvé válhatnak.

A konfliktusok logikájának megértéséhez tehát elengedhetetlen figyelembe venni regionális kontextusukat. A konfliktusok csak a környezetük és az abban zajló események és folyamatok figyelembevételével értelmezhetők a maguk teljességében, azaz akkor járunk el helyesen, ha az egyes szereplőket, folyamatokat nem (fizikai) határok közé szorítva próbáljuk értelmezni, mert a konfliktusok szereplőinek többsége határokon átnyúló tevékenységet folytat. A fegyverkereskedelem és a menekültek mindig átlépik a határokat, sokszor a szembenálló fegyveres csoportok is, de egyes esetekben a tényleges fegyveres harc is átszúszhat a szomszédos országokba.⁵ A fegyveres konfliktus azonban érinthet akár más kontinenseken lévő országokat, régiókat is, ha a résztvevők közül egy vagy több szereplő az aszimmetrikus harctevékenységeken kívül terrorista módszereket is alkalmaz céljainak elérése érdekében. Ez a típusú fenyegetés 2001. szeptember 11-én az Egyesült Államok ellen végrehajtott terrorista támadáskor mutatkozott meg teljes valójában – az áldozatok száma meghaladta a Pearl Harbour elleni 1941-es japán támadás személyi veszteségének a számát – és számtalan területen globális változásokat okozott.

A fenti biztonságpolitikai nézetek gyakorlati megjelenését jól példázza az úgynevezett „Iszlám Állam” – amely lényegét tekintve egy terrorista szervezet –, vagy más néven Kalifátus létrejötte és közel két éves tevékenysége. Pusztán a létezése is jól mutatja, hogy egy átgondolatlan, túlzott mértékű külső beavatkozás és az azt követő rossz válságkezelés milyen súlyos, a régió határain messze túlmutató nemzetközi problémát képes okozni. Dolgozatomban megpróbálom röviden összefoglalni a Kalifátussal kapcsolatban eddig rendelkezésre álló adatokat és ismereteket, valamint bemutatni az általa gerjesztett biztonságpolitikai kockázatokat és biztonsági fenyegetéseket, amelyekkel a következő néhány évben, de nem zárható ki az sem, hogy hosszabb távon is számolni kell.

1. Az „Iszlám Állam”nevű terrorista szervezet kialakulása

Történelmi előzmények

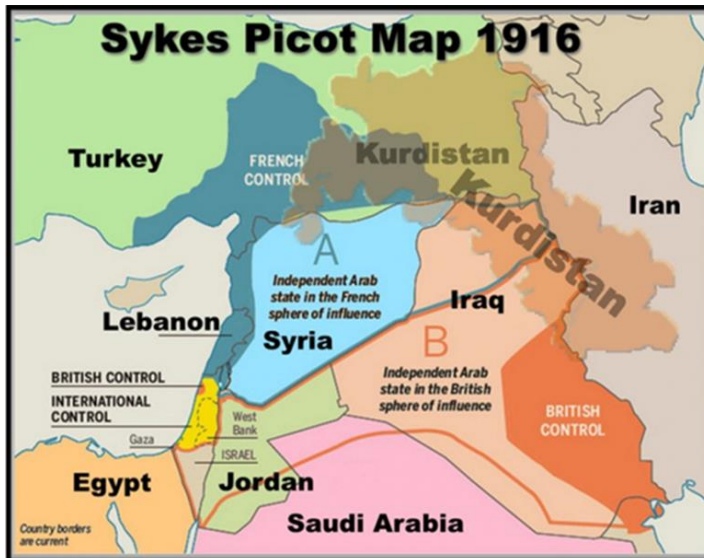
Az 1916-os Sykes-Picot Egyezmény, amelyet az I. világháború alatt fogadtak el és az volt a célja, hogy feldarabolják az Oszmán Birodalmat, jelentős hatást gyakorolt a Közel-Kelet XX. századi eseményeinek alakulására és meghatározó módon befolyásolja a régióban zajló folyamatokat még napjainkban is. Az egyezmény brit és francia ellenőrzésű, illetve fennhatóságú területekre osztotta fel a régiót és az etnikai határokat figyelmen kívül hagyva mesterséges arab államokat hozott létre és jelentős számú etnikai és vallási kisebbséget kényszerített az új határok közé.⁶

---

⁵ SELJÁN Péter: Harc az Iszlám Állam ellen, *Nemzet és Biztonság* 2014/5. szám. pp. 63-44. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2014_5_07_seljan_peter.pdf (Letöltés ideje: 2015. 06. 23.)

⁶ Ed SYKES: A Közel-Keletet fertőző száz éves betegség, *A Mi Időnk* 2016. <http://www.amiidonk.hu/elemzes/a-kozel-keletet-fertozo-szaz-eves-betegseg/> (Letöltés ideje: 2016. 05. 27.)

1. ábra⁷

(Az egybefüggő kurd etnikai terület „Kurdisztán” csak tájékoztató jelleggel szerepel a térképen)

Az egyezmény túlélését a számtalan felkelés ellenére az erőszak garantálta, előbb a gyarmati hatalmak, majd 1945 után a különböző diktatúrák elnyomása. Ezért az időközben kialakult viszonylagos nacionalizmus ellenére a XXI. század elejétől, a rezsimek meggyengülését követően a vallási, etnikai és törzsi ellentétek ismét felerősödtek és a határok kezdtek szétszakadni. 2014-ben az „Iszlám Állam” ténylegesen is megpróbálja ezeket a határokat megszüntetni. Abu Bakral-Bagdadi „kalifa” pedig kijelentette, hogy „Ez a szent hadjárat nem áll meg addig, míg bele nem verjük az utolsó szöveget is a Sykes-Picot-összeesküvés koporsójába.”⁸

A muszlimok számára az állam Allah ajándéka volt. Legfontosabb feladatának azt tartották, hogy minden muszlim számára biztosítsa vallása akadálytalan gyakorlását. Az iszlámban a politikai renddel kapcsolatos elképzelések a VIII. századtól az államot, nem pedig a monarchiát vagy a köztársaságot tekintették Istentől elrendelt politikai berendezkedésnek. A hagyományos szunnita iszlám teológia odáig megy, hogy kijelenti: jobb egy zsarnok uralma alatt élni, mint anarchiában. Az iszlám világban ez a modell ezernégyszáz éven át működőképesnek

⁷ Time for a new Sykes-Picot Agreement to fix the Middle East – In. Cyprus Mail, <http://cyprus-mail.com/2016/03/08/time-for-a-new-sykes-picot-agreement-to-fix-the-middle-east/> (Letöltés ideje: 2016. 05. 27.)

⁸ TÓTH Gergely: 100 éves az arab trianon, http://index.hu/tudomany/tortenelem/2016/05/19/sykes-picot_egyezmey/ (Letöltés ideje: 2016. 05. 27.)

bizonyult. Az iszlám a nemzetközi jogot a sárijával cseréli fel. Márpedig ahol ez van érvényben, az illető állam: iszlám állam.⁹

A *khiláfa* arab szó, s egyszerre jelenti a kalifátust, mint egyfajta politikai képződményt, valamint a Mohamed próféta által közvetített isteni törvényeket. A kalifátus intézménye azonban megtestesíti azt a szellemi/vallási örökséget is, amelyet Allah Mohamed prófétán keresztül nyilvánított ki, és amely máig megszabja a hívó életét. 1924-ben azonban az új török nemzetgyűlés – a szegregáció megvalósítása érdekében – kimondta a kalifátus megszűnését, a szunnita muszlim közösségen belül azonban állandóan jelenlévő igény volt és maradt a kalifátus intézményének helyreállítására. A kalifa ugyanis a vallási közösség feje és vezetője, akinek legfőbb feladata az isteni törvények betartásának a biztosítása. Egyfajta végrehajtó hatalom, miközben a törvényhozás Isten kompetenciája.¹⁰

Létrejötté¹¹

A korábban Iraki és Szíriai Iszlám Állam (*Islamic State of Iraq and Syria – ISIS*, vagy *Islamic State of Iraq and the Levant – ISIL*), ma már azonban inkább csak „Iszlám Állam”-ként emlegetett radikális, terrorista szunnita szervezet - amely a neve ellenére csak egy pseudo-állam¹² - története az 1990-es évek végén kezdődött. Az elmúlt néhány évtizedben az elődszervezetek többféle névvel és formában léteztek. Az első szervezetet Abu Muszab al-Zarkávi alapította „Dzsundal-Sam (Nagy-Szíria Katonái)” néven 1999-ben Afganisztánban, a Herat közelében általa létrehozott és működtetett terrorista kiképzőtáborban. Zarkávi ugyan találkozott Oszama bin Ladennel, de az al-Kaidához nem csatlakozott. A tálibok uralmának 2001-es megdöntése miatt Zarkávi *Irakba menekült, ahol évekig illegalitásban tevékenykedett* és létrehozta a mai „Iszlám Állam” nevű terrorszervezet közvetlen elődjét, a Dzsamáat-Tauhídva-al-Dzsihádot, vagyis „Az Egyistenhit Megvallásának és a Dzsihádnak a Társaságát.” Az Egyesült Államok 2003-as Irak elleni támadását követően terrorcsoportja robbantásos merényleteket követett el a bagdadi ENSZ-képviselő és a jordániai nagykövetség, valamint a síiták számára szent nadzsafi Ali Imám-mecset ellen. Ez utóbbinak kilencvenöt halálos áldozata volt, köztük Muhammad Bakiral-Hakim ajatollah Irak egyik vezető síita főpapja.

Szaddám Huszein bukását követően a szunniták uralma után a többségben lévő síiták vették át a hatalmat. Ez rendkívüli feszültséget eredményezett a muzulmán

⁹ Rainer HERMANN: *Az Iszlám Állam. A világi állam kudarca az arab világban*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015, pp. 15-16.

¹⁰ ARANY A., N. RÓZSA E., SZALAI M.: *Az Iszlám Állam – következmények*, In.: KKI Tanulmányok T-2015/1. p. 3, <http://kki.gov.hu/download/f/3f/d0000/No%201%20Arany-R%C3%B3zsa-Szalai2.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 06. 01.)

¹¹ SELJÁN Péter: *Harc az Iszlám Állam ellen*, In: *Nemzet és Biztonság* 2014./5.szám. pp. 65-67., http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2014_5_07_seljan_peter.pdf (Letöltés ideje: 2015. 06. 23.)

Rainer HERMANN: *Az Iszlám Állam. A világi állam kudarca az arab világban*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015, pp. 27-30.

¹² Annak ellenére, hogy a szervezet néhány állami tulajdonsággal rendelkezik (kormány, katonai hatalom, adószedés, vallási-politikai rendszer stb.) az állami lét jellemzőinek nagy része hiányzik, különösen a nemzetközi elismertség – egyetlen állam, vagy nemzetközi szervezet sem ismeri el – amit egyébként vallási alapon maga a szervezet vezetése is elutasít.

lakosságon belül, amit Zarkávi sikeresen kihasznál, hogy szövetségeseket és bázist találjon radikális szunnita szervezete számára. A terrorista csoport öngyilkos merénylőit alapvetően a síiták lakta területeken lévő mecsetek, iskolák, kávézók és piacok felrobbantására küldte és ezzel a „hadjárattal” hívta fel magára Oszama bin Laden figyelmét. Ennek eredményeként Zarkávi csoportja 2004-ben Iraki al-Kaida néven¹³ csatlakozott bin Laden terrorista hálózatához. A civil lakosság kíméletlen gyilkolása miatt azonban 2005-től Ajmánal-Zavahiri, bin Laden helyettese nem támogatta a még az al-Kaidában is szélsőségesnek minősített szervezet tevékenységét. Zarkávi viszont nemcsak egy felkelőcsoport vezéréként, hanem vallási vezetőként is kezdett magára tekinteni, és Madzslisz Suraal-Mudzshahidin (a’Mudzshahidek Sura-tanácsá’-t) elnevezéssel egy újabb és jelentősen nagyobb létszámú csoportot hozott létre, de az USA légierő egyik csapása során 2006 júniusában életét veszítette.

A terrorcsoport Zarkávi halálával nem oszlott fel, de 2006 októberében nevet változtatott: ettől kezdve „Iraki Iszlám Állam”-nak (*Islamic State of Iraq – ISI*) nevezték magukat. Vezetőjéül az iraki Abu Omaral-Bagdadit, polgári nevén Hamid Davudaz-Zavit választották meg. Ő 2010 áprilisában szintén egy amerikai légitámadásban halt meg. Utóda Abu Bakral-Bagdadi lett, aki Mohamed prófétától származtatja magát.

Az iraki síita–szunnita ellentét kiéleződése és a szíriai polgárháború nagymértékben kedvezett a terrorista szervezet sikereinek és az amerikai csapatok 2011. évi kivonulását követően tovább erősödött a helyzete. Az „Iraki Iszlám Állam” 2011-től kiterjesztette tevékenységét Szíria területére is, majd a következő három évben olyan átfogó terrorista, katonai, toborzó és propaganda tevékenységet folytatott, amely lehetővé tette egy lehetséges állam megteremtésének alapjait.

Ekkorra már jelentősen meglazult az „Iraki Iszlám Állam” és a központi al-Kaida közötti kapcsolat, de az együttműködés még nem szakadt meg teljesen a két szervezet között, mert a vezetőség még hű maradt az al-Kaida vezetéséhez. Ezért nem támadtak például iráni, szaúd-arábiai, egyiptomi, líbiai és tunéziai célpontokat. Az iraki síita közösségek elleni merényletek beszüntetésére, taktikájának és módszereinek módosítására azonban már nem volt hajlandó Abu Bakral-Bagdadi, és végül ez vezetett ahhoz, hogy az al-Kaida 2014-ben megszakította vele a kapcsolatot.

Bagdadi igyekezett követni Zarkávi módszereit, egyben tökéletesítve is azokat. Továbbra is a síitákat tartotta a legfőbb ellenségnek, de főként rendőrörsöket, katonai ellenőrzőpontokat és toborzó irodákat támadtak, azonban kisebb intenzitással, de a polgári célpontok elleni akciók is folytatódtak.

---

¹³ A szervezet hivatalos neve Tanzim Kaidatal-Dzsihádfi Biladal-Rafidain lett (‘A Két Folyam Országában Folyó Dzsihád Bázisának Szervezete’) volt. Rainer HERMANN: *Az Iszlám Állam. A világi állam kudarca az arab világban*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015, p. 28.

A harci tapasztalatokkal felvértezett „Iraki Iszlám Állam” nagy területeket vont az ellenőrzése alá Szíriában is, majd ezt követően Bagdadi ismét átnevezte az irányítása alatt álló szervezetet „Iraki és Szíriai Iszlám Államra” (*Islamic State in Iraq and Syria – ISIS*), ezzel is jelezve ambícióit. Az iraki Mosul 2014. júniusi elfoglalása új helyzetet teremtett, mert ezzel már Irakban is jelentős és stratégiai fontosságú területek kerültek a szervezet felügyelete alá. Ezzel a nemzetközi szereplők számára is nyilvánvalóvá vált, hogy az „Iraki és Szíriai Iszlám Állam” már nemcsak egy terrorista akciók sorozatával operáló szervezet, hanem valóban képes viszonylag nagy, összefüggő területeket elfoglalni és folyamatos ellenőrzés alatt tartani. Ennek következményeként Abu Bakral-Bagdadi kalifának kiáltotta ki magát, a hatalma alá került területet pedig „Iszlám Állam”-nak (*Islamic State – IS*) nevezte el, annak reményében, hogy lépésről-lépésre visszaállítja a történelmi muszlim kalifátus területét.

A szervezet sikeressége nem csupán az elfoglalt szíriai és iraki települések számával mérhető. Az „Iszlám Állam” nevű terrorista szervezet szélsőséges ideológiája sokak számára vonzó, ezért egyre többen csatlakoznak hozzá más országok állampolgárai közül is. Eddig leginkább Tunéziából, Szaúd-Arábiából, Jordániából, Marokkóból, Libanonból és Oroszországból érkeztek, hogy az iszlamista szervezet oldalán harcoljanak, de több nyugati országból is (Egyesült Királyság, Franciaország, Németország, Egyesült Államok) csatlakoztak civilek a terrorista szervezethez.

2. Az „Iszlám Állam” (továbbiakban: „IÁ”) szervezete

Mi az, amit biztosan tudni lehet az „IÁ” szervezetről? Elsősorban azt, hogy nem nevezhető a terrorista szervezetekre manapság sokszor használt hálózat struktúrának, bár lehetnek ilyen típusú elemei is. A rendelkezésre álló információk alapján az „IÁ” szervezete egy hierarchikus, többfunkciós rendszer, vagyis a hálózatok hierarchikus rendszere, amelyet korszerű szervezet-tervezési elméletek figyelembevételével alakítottak ki annak érdekében, hogy egyszerre legyen rugalmas, mobil és hatékony. Az „IÁ” struktúrája több, jól elkülöníthető hierarchikus szintből áll.

Ez a rendszer egyes források szerint csak az elmúlt három-négy évben alakult ki, és az „IÁ” elleni légi és földi támadások ellenére egyelőre működőképesnek látszik. A legfelső szint az úgynevezett parancsnokság, vagy felső vezetői csoport. Az „IÁ” már a kikiáltásakor sem csak tisztán katonai struktúrával rendelkezett, hanem volt vallási – a kalifa vallási vezető is egyben –, politikai része is. Ebből kifolyólag az „IÁ” legmagasabb vezetői szintje nem annyira katonai parancsnokság, mint inkább azoknak a felső vezetőknek a csoportja, akik a szervezet működésének különbözőbb területeit irányítják, fejlesztik és bővítik a szervezetet. Az „IÁ” élén a kalifa, Abu Bakral-Bagdadi áll. Az „IÁ” propagandája szerint al-Bagdadi származása Mohamed törzséig vezethető vissza, így a próféta egyenes ági leszármazottjának tekinthető. Ezért a muszlim emberek számára a kalifa – aki egyébként valóban folytatott magas szintű iszlám tanulmányokat is – sokkal hitelesebb vallási vezető, mint az üzletember, Oszama bin Laden volt.

Az „IÁ” középszintű vezetőinek jelentős részét Szaddám Huszein hadseregének volt tisztjei teszik ki, akik katonai vezetői beosztásokat töltenek be, ők

szervezik és irányítják a hírszerzés, a biztonság, valamint a katonai és más logisztikai feladatok végrehajtását. Ezen a szinten tervezik és koordinálják a propaganda és a különböző szakirányú tudást igénylő tennivalók, mint például a pénzügyek, szociális ellátás, stb. megvalósítását. A szervezet vezetésének ezen a szintjén vannak nem arab muzulmánok is.

A legelső vezetői szint az, amelyik közvetlenül irányítja, vezeti és ellenőrzi a napi élet valamennyi területét az öltözködési szabályok betartásától a fegyveres harc és a terrorista tevékenységek vezetéséig. Ezek általában jól képzett, valóban hozzáértő, szakterületükön a gyakorlati életben is jártas szakemberek. Ők alkotják az „IÁ” legszélesebb vezetői rétegét és leginkább használható részét, mert biztosítják a napi feladatok végrehajtását és ezzel az „állam” működőképességét. Lehetnek csoport-szintű parancsnokok, terrorista kiképzők, de elláthatnak adminisztratív, szociális és egyéb feladatokat is. Érdemes megjegyezni, hogy más terrorszervezetektől eltérően az „IÁ” vezetése bizonyos területeken, különösen ahol speciális technikai szakértelem szükséges, igyekszik szakembereket toborozni, akár olyan személyeket is, akik nem feltétlenül osztják a szervezet ideológiai törekvéseit, és a vezetés vallási szemléletét. Néhányan a szakértők közül pénzért dolgoznak a kalifátusnak, mások azért, mert valamilyen formában zsarolják őket, például az „IÁ” területén maradt családjuk biztonságával. A szakemberek egy jelentős része európai és amerikai, akik osztoznak a terroristák nyugati életmód iránt táplált gyűlöletében és áttértek a fundamentalista iszlám hitre.

Az „IÁ” szervezetének utolsó és legnépesebb rétegét a harcosok és öngyilkos terroristák alkotják, ők lényegében a legkülönbözőbb származású „ágyútlételek”. Ebbe a kategóriába tartoznak a fanatikusok, azoknak a területeknek a tanulatlan, alacsony szociális helyzetű, szegény lakosai, ahol hagyományosan nagy befolyása van a „nagy” családnak, vagy törzsnek, amelyek vezetői csatlakoztak az „IÁ”-hoz. Ehhez a réteghez tartoznak az egzisztenciálisan lecsúszott emberek, bűnözők és lezüllött fiatalok csoportjai is az egész Közel-, és Közép-Keletről, a Szíriában, és Irakban harcoló súlyos veszteségeket szenvedett fegyveres csoportok maradéka, és hasonlók. Itt található továbbá az Európából és a posztsovjett térségből érkező önkéntesek, akik nem rendelkeznek semmilyen katonai kiképzéssel, és egy gyorsralpáló után a harctérre vezénylik őket. Azonban, annak ellenére, hogy a többség harci morálja nem túl magas, ez a csoport is fontos az IÁ számára, mert -a hagyományos terrorszervezetektől eltérően -az „IÁ” rendszeresen folytat gerilla típusú harctevékenységet és helységgharcot, vagyis aszimmetrikus hadviselést a vele szemben álló szárazföldi erők ellen. Ezek az összecsapások azonban még az öngyilkos terrorista merényleteknél is jelentősen nagyobb számú veszteségekkel járnak, ezért társadalmuk ezen rétegét is megbecsülik és ellátják, amíg teljesítik kötelességeiket, már csak azért is, hogy kevesebb gond legyen az utánpótlással.¹⁴

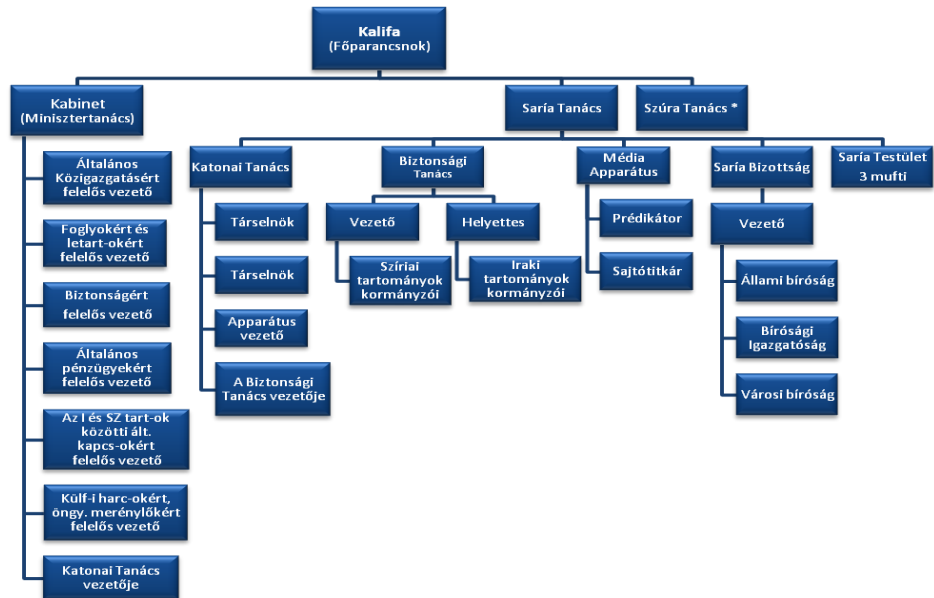
Az „IÁ”-t a kalifa vezeti, aki a legfelső katonai vezető is. A kalifának két helyettese van, ők egyben az iraki és a szíriai helytartók is. A súra tanács és a katonai tanács is 13-13 főből áll. A szíriai és iraki tartományok élén a helytartóknak

---

¹⁴ Elena LARINA: Az ISIS anatómiája (ЕленаЛарина-Анатомия ИГИЛ), <http://www.regnum.ru/news/polit/1879554.html> (Letöltés ideje: 2015. 01. 19.)

alárendelt kormányzók állnak, akik középszintű vezetők, ugyanúgy, mint a súra és a katonai tanács alatt lévő részlegek vezetői. Ezek létszáma a katonai és politikai helyzet függvényében változó. Az „IÁ”-t irányító felső- és középszintű réteg összlétszáma körülbelül 800-1200 fő között mozoghat.¹⁵

Az apparátus egy lehetséges felépítésének vázlatát a 2. és 3. számú ábrák szemléltetik.¹⁶

2. ábra¹⁷

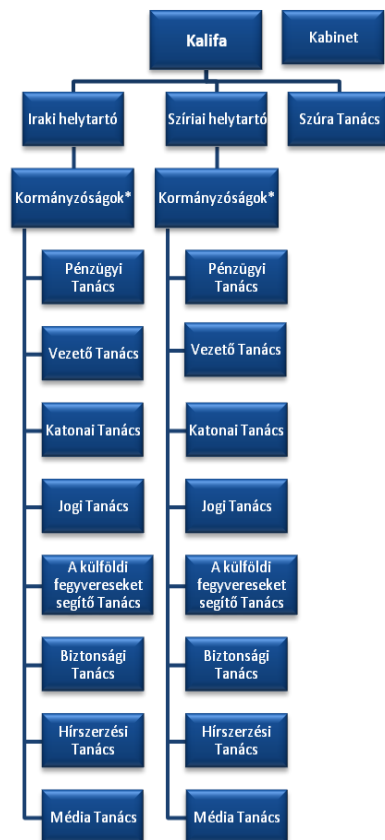
(Készítette a szerző)

*A Szúra Tanács kijelöli és képviseli a kormányzókat; és elméletileg eltávolíthatja a kalifát is. A Tanács tagjait al-Bagdadi nevezi ki.

¹⁵ RESPERGER István: Az erőszak helye szerepe az Iszlám Állam terrorszervezet tevékenységében, Hadtudományi Szemle 2015. VIII. évf. 4. szám. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00029/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2015_04_100-112.pdf (Letöltés ideje: 2016. 05. 24.)

¹⁶ A vázlatok 2014-es adatok alapján készültek, ezért megbízható, új információ hiányában természetesen jelentős eltérés lehet a valóság, illetve a 2. és 3. sz. ábrák között.

¹⁷ Forrás: Gianluca MEZZOFIORE: Isis leadership: Who's who in 'fluid' Islamic State structure of power, <http://www.ibtimes.co.uk/isis-leadership-whos-who-fluid-islamic-state-structure-power-1509014> (Letöltés ideje: 2015. 01. 22.)

3. ábra¹⁸
(Készítette a szerző)

*A kormányzóságok szervezetei a következő területekkel foglalkoznak: ♦Pénzügyi Tanács: fegyverek, olaj értékesítés; ♦Vezető Tanács: törvényhozás, politikai irányelvek meghatározása; ♦Katonai Tanács: az Iszlám Állam védelme; ♦Jogi Tanács: ítélezéssel, és toborzással kapcsolatos döntések; ♦A külföldi fegyvereseket segítő Tanács: külföldi fegyveresek támogatása; ♦Biztonsági Tanács: belső rendfenntartás, kivégzések; ♦Hírszerzési Tanács: információk az IÁ ellenségeiről; ♦Média Tanács: média és közösségi média szabályozása.

¹⁸ Forrás: Josh LEVS and Holly YAN: Western allies reject ISIS leader's threats against their civilians, <http://edition.cnn.com/2014/09/22/world/meast/isis-threatens-west/> (Letöltés ideje: 2015. 01. 22.)

3. Az „IÁ” jellemzői, jelképei, területe, lakossága¹⁹

Az „IÁ”-t eddig még egyetlen ország, vagy nemzetközi szervezet sem ismerte el hivatalosan létező, önálló államnak. Ugyanakkor az kétségbevonhatatlan, hogy jelenleg egy de facto létező, területtel, lakossággal és állami funkciókat is ellátó vallási, társadalmi képződményről beszélünk, azonban ha az alapvető céljait, módszereit, tevékenységét és a nemzetközi kapcsolatokhoz való viszonyulását vesszük figyelembe, akkor ez csak egy terrorista szervezetnek tekinthető.

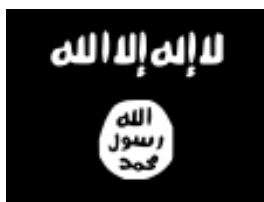
Az „IÁ” célja a világ-kalifátus létrehozása. Ideológiai alapját és létrehozásának fő okát a vallási fanatizmusban kell keresni, pontosabban a szunnita iszlám radikális irányzatainak, a vahabizmusnak²⁰ és a szalafizmusnak²¹ (amelyek nem szinonimái egymásnak) extrém, szélsőséges módon történő értelmezésében.

Megalakulásának kihirdetése 2014. június 29-én történt.

Neve: „Iszlám Állam” - IS (*Islamic State*), vagy Iszlám Kalifátus (*Islamic Khilafat*). Korábbi, de még jelenleg is használatban lévő elnevezései: „Iraki és Szíriai Iszlám Állam” (*Islamic State of Iraq and Syria- ISIS*), „Iraki és Levantei Iszlám Állam” (*Islamic State of Iraq and the Levant - ISIL*), arabul DAIISH - (al-Dawlaal-Islamiya fi Iraqwaal-Sham), amelynek angol rövidítése DAESH formában terjedt el, mert kiejtve hasonlít a szintén arab „dahes” szóra, amely viszálykodást, széthúzást jelent. Ennek a formának az alkalmazását az „IÁ” a területén betiltotta.

Az „IÁ” szimbólumrendszere is a középkori kalifátus jelképrendszeréből merít. Az „IÁ” zászlaja meglehetősen hírhedt lett az utóbbi időben, hátterét a Mohamed prófétának tulajdonított, fekete zászló képezi.

Zászlója és címere:

4-5. ábra²²

¹⁹ TOMOLYA János – PADÁNYI József: *Harc Tikritért: fordulópont az Iszlám Állam elleni harcban?*

http://mhht.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/16_TOMOLYA_PADANYI.pdf
(Letöltés ideje: 2016. 05. 31.)

²⁰ A vahabizmus az iszlám egyik irányzata fő gondolata az iszlám eszméinek megtisztítása a vallásra rakódott idegen elemektől, és ezzel a Korán eredeti tanainak feltétlen és következetes érvényesítése.

²¹ A szalafizmus szunnita iszlám tanítására épül. A lényegét úgy lehetne összefoglalni, hogy "az Iszlám vallás annyira fundamentalista megközelítése, amelyben Mohamed prófétát és az ő korai követőit utánozzák" ennek az ultra-konzervatív ortodox irányzatnak a követői. Elutasítják a vallás modernizálását, és támogatják a Saria (az iszlám törvények) értelmezését.

²² forrás: <http://fokus-nahost.de/tag/irak/> (Letöltés ideje: 2016. 06. 03.)

A zászlón egy mondat, valamint Mohamed pecsétjének egyszerűsített képe található. A pecsétet szimbolizáló ábrán három szó olvasható fentről lefelé: Allah, Mohamed, próféta. A régies írásjegyekkel írt mondat legelfogadottabb fordítása: Egy az Isten Allah, és Mohamed az ő profétája.

Területe: változó nagyságú, az éppen aktuális harchelyzet függvénye. Amennyiben csak a lakott területeket vesszük figyelembe, akkor mintegy 91.000 km², ha a sivatagos, lakatlan területeket is beszámítjuk, akkor körülbelül 250.000 km² felett gyakorol ellenőrzést. Elhelyezkedése Szíria és Irak határvidékére pozícionálható, a közös határtól megközelítőleg egyformán benyúlva mindkét ország területére. Kelet-nyugati kiterjedését legtöbbször a szíriai Damaszkusz-Homsz vonaltól a Moszul-Bagdad vonalig terjedően szokták meghatározni. Észak-déli irányban pedig alapvetően az államhatárok alkotják a határvonalat.²³

Lakossága: Becslések szerint 3-8 millió fő. Ez is rendszeresen és gyorsan változó adat, a menekülők és az újonnan elfoglalt/visszafoglalt területek (városok) és a bevándorlók függvényében.

4. Az „IÁ” külföldi társszervezetei és támogatói²⁴

2016 elején az alábbi csatlakozott csoportok voltak azonosíthatók:

– **Egyiptomi Iszlám Állam** (*The Islamic State in Egypt Sinai Province, Wilayah Sinai*)

Tevékenységi területe a Sínai-félsziget északi része.

– **Szaúd-Arábiai Iszlám Állam** (*Wilayah Najd/Haramayn/Hijaz*)

Tevékenysége a Szaúd-Arábiai Királyság területén a királyi család, a kormány, a síiták, a biztonsági szolgálatok és az ott lévő külföldiek elleni támadások végrehajtása.

– **A Líbiai Iszlám Állam** (*The Islamic State in Libya Wilayah Tarabalus/Barqa/Fezzan*)

Az ország három történelmi régiójának (Tarabalus nyugaton, Barqa keleten és Fezzan délnyugaton) megfelelően három szervezetet hoztak létre. Céljuk minél nagyobb területek ellenőrzése, a líbiai kormány tulajdonát képező infrastruktúra – főként az olajlétesítmények – rombolása és a civil lakosság terrorizálása.

– **A Nigériai Iszlám Állam** (*West Africa Province Wilayah Gharb Afriqiyyah*).

Az afrikai felkelőcsoportok közül a nigériai Boko Haram és a szomáliai al-Shabaab hozott létre szorosabb kapcsolatot az „IÁ”-val. A Boko Haram 2015-ben

²³ Világesemények: 12 tény az Iszlám Államról
http://vilagesemenyek.blog.hu/2015/12/08/11_teny_az_iszlam_allamrol (Letöltés ideje: 2016. 04. 12.)

²⁴ KIS-BENEDEK József: Az Iraki és Levantei Iszlám Állam és az ellene folytatott küzdelem tendenciái, *Hadtudomány* XXVI. évf. 2016. évi 1-2. szám, pp. 32-33.
http://mht.eu/hadtudomany/2016/1-2/Hadtudomany_2016_1-2__netre.31-42.pdf
(Letöltés ideje: 2016. 06. 03.)

tett hűségesküt Abu Bakral-Bagdadi mellett Még ebben az évben a Nigéria északi részét uraló szunnita radikális csoport erőszakos fellépései miatt 1,5 millió ember kényszerült otthonának elhagyására. Ez hozzájárult az Afrikából Európába irányuló menekültáradathoz, amelynek útvonala főként Líbián keresztül vezetett

6. ábra: Iszlám Állam térkép²⁵

– Az **Iszlám Állam Jemenben** (*The Islamic Statein Yemen Wilayahal Yemen, Wilayah Al Bayda, Wilayah Aden-Abyan, Wilayah Shabwah*)

Az ISIL-hez csatlakozott szervezetek főként a jemeni siitákat, a hűti mozgalmat és siitákkal szimpatizáló lakosokat támadják, tovább mélyítve az országban dúló polgárháborút.

– Az **Iszlám Állam Afganisztánban és Pakisztánban** (*Wilayah Khorasan*)

Az ISIL szeretné elfogadottságát kiterjeszteni Afganisztánra és Pakisztánra is. A helyi szimpatizánsok többféle nemzetiségű felkelőcsoportban is megtalálhatók, beleértve az afganisztáni tálibokat is, akik magukat a Khorasani Tartományi Iszlám Államnak nevezik.

5. Az „IÁ” pénzügyi forrásai

Főként amerikai pénzügyi szakértők véleménye szerint, az „IÁ” 2014. évi bevétele elérhette a 2,9 milliárd USA dollárt. Ennek 38%-át az olaj, 17 %-át földgáz, 10%-át a foszfát, a cement, 7%-át a gabona, árpa illegális értékesítése, 2%-át a nemzetközi támogatások alkották. Az éves bevétel 26%-át az adók és egyéb, például bünszervezetként elkövetett cselekményekből (védelmi pénzek szedése, emberrablás, bankrablás, illegális régiség- és műkincskereskedelem, lopás, stb.) származó bevételek képezték. Ez utóbbiak 2014-ben megközelítőleg havi 155 millió USD-t tettek ki. Saját adórendszert hoztak létre, amelyben az élelmiszert szállító autókra 300 \$-t, a többiekre 800 \$-t vetettek ki. Az olajból származó bevételek – Irakból napi 50.000 hordó, Szíriából napi 20.000 hordó kitermelésével és átlagosan 20 USD/hordónkénti áron számolva – napi 1,4 millió USD-t jelentettek, amelyet

²⁵ Világesemények: 12 tény az Iszlám Államról
http://vilagesemenyek.blog.hu/2015/12/08/11_teny_az_iszlam_allamrol? (Letöltés ideje: 2016. 04. 12.)

főként a török feketepiacon értékesítettek,²⁶ de előfordult, hogy csúcsidőben 80-120.000 barell/nap²⁷ volt az olajkitermelés mértéke. Más ásványkincsekből is jelentős volt az „IÁ” bevétele. A foszfát 1 millió tonna/év bányászása 50 millió USD-t, a cement 3 millió tonna/év termeléssel 583 millió USD-t hozott. A terrorista és egyéb kriminális tevékenységekből 70-200 millió USD bevételre tettek szert.²⁸ A moszuli bank elfoglalásával és kirablásával körülbelül 400-450 millió USD értékű arany és készpénz jutott a szervezet birtokába.²⁹

A terrorista szervezetek pénzügyi elemzésével foglalkozó szervezetek értékelése az „IÁ” 2015 évi bevételeivel kapcsolatban abban megegyezik, hogy számottevő mértékben csökkent, de ennek nagysága már jelentős eltérést mutat és 0,5-1,5 milliárd USD között mozog. Abban azonban egyetértés van, hogy az „IÁ” továbbra is a világ leggazdagabb terrorista szervezete, és hogy képes volt alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez, vagyis sikeresen átalakította a pénzügyi rendszerét. Ez azt jelenti, hogy a több mint egy éve tartó légitámadások és a több irányból indított szárazföldi támadások ellenére az „IÁ” megőrizte működőképességét és még mindig jelentős, 1-2,4 milliárd USD bevétele volt a múlt évben. Ezt úgy érték el, hogy a kieső, főként az olajból származó bevételeit és a megsemmisített készpénz veszteségét (kb. 100 millió USD) a területükön élő emberek adóztatásával, maffia-szerű (fizess vagy meghalsz) zsarolással, (amit ők „zakat”-nak, vagyis adománynak neveznek) és újabb bevételi források rendszerbe állításával (pl.: halgazdálkodás és eladás, internetes bűnözés, stb.) pótolták. Az arányokat jól jelzi, hogy az olaj eladásából származó bevételek aránya a 2014-es 38%-ról 25%-ra esett vissza, míg az adószerű jövedelemé 12%-ról 33%-ra nőtt. Szükséges továbbá megjegyezni, hogy az „IÁ” által szedett adók jóval magasabbak, mint az iraki és szíriai adók mértéke.

Összefoglalva, az „IÁ” pénzügyi helyzete becslések szerint 30%-kal romlott, azonban ezt bizonyos mértékig képes volt pótolni a nemzetközi közösség által nem, vagy nem elég hatékonyan támadott területekről. A terrorista szervezetek pénzügyeivel foglalkozó szakértők elégedetlenségüknek adtak hangot, amiért az ENSZ képtelen volt akár csak egy formális embargót is elrendelni azon országok ellen, amelyek illegális kereskedelmet folytatnak az „IÁ”-val. Ugyanakkor felhívják a figyelmet arra, hogy az „IÁ” finanszírozásának hosszú folyamat lesz és példaként az al-Kaidát említik, amelynek a pénzügyi tönkretételéhez 10-15 év kellett és még ma sem nevezhető teljes mértékűnek.³⁰

²⁶ Rainer HERMANN: az Iszlám Állam. A világi állam kudarca az arab világban, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015, pp. 24-28.

²⁷ 1 barell - 1 amerikai hordó = 158,987294928 liter $\approx$ 0,136 tonna nyersolaj

²⁸ BRISARD Jean-Charles – MARTINEZ Damien: Islamic State: The Economy-Based Terrorist Funding 2014. pp. 6-9., <https://risk.thomsonreuters.com/sites/default/files/GRC01815.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 05. 31.)

²⁹ RESPERGER István: Az erőszak helye, szerepe az Iszlám Állam terrorszervezet tevékenységében, Hadtudományi Szemle 2015. VIII. évf. 4. szám. p. 7. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00029/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2015_04_100-112.pdf (Letöltés ideje: 2016. 05. 24.)

³⁰ Napi.hu elektronikus gazdasági hírportál: Ebből él az Iszlám Állam, http://www.napi.hu/nemzetkozi_gazdasag/ebbol_el_az_iszlam_allam.615522.html (Letöltés ideje: 2016.06.05.)

6. Az „IÁ” katonai ereje³¹

Katonai szempontból az „IÁ” hadereje mobil, szárazföldi haderőnek tekinthető, de alapvetően egy terrorista szervezet, amely többféle harctevékenységi formát kombinál az öngyilkos merényletektől az aszimmetrikus hadviselési jellemzőket mutató hagyományos szárazföldi harcig (Pl.: lakott települések védelme). Ezért a használatban lévő fegyverzete is ennek megfelelő, függetlenül attól, hogy milyen zsákmányolt haditechnikával rendelkezik.

Az „IÁ” harcosainak alapfegyverzetét – a világ számos terrorista szervezetéhez hasonlóan – gépkarabélyok, könnyű géppuskák, gránátvetők, valamint kézi páncéltörő és légvédelmi eszközök képezik. Ezt az alapfegyverzetet egészíti ki a szíriai és az iraki hadseregtől zsákmányolt nehézfegyverzet (harckocsik, tüzérségi eszközök, stb.). A haderő mobilitását a meglévő terepjáró-park mellett a Moszulban a terroristák kezére került, nagy mennyiségű amerikai gyártmányú HAMWEE, és más, a szíriai és iraki hadseregtől zsákmányolt páncélozott szállító járművek biztosítják.

A haderő létszáma a kevés információ, az azonosíthatóság hiánya és a gyors létszámváltozások miatt gyakorlatilag csak a találgatás szintjén állapítható meg. Az Egyesült Államok hírszerző szervezetei úgy értékelték, hogy 2014 végére elérhette a 100–130.000 főt. Ugyanakkor az iraki kurdisztáni védelmi erők vezérkari főnöke 2014 novemberében 200.000-re becsülte az „IÁ” harcosainak létszámát. Mind az amerikai, mind a kurd adat még az adott időben is nagy valószínűséggel erősen eltúlzott információ volt, csupán az „IÁ” fegyvereseinek létszámával kapcsolatos nagyfokú bizonytalanságot akartam érzékeltetni velük.

A legutóbbi adatok szerint az „IÁ” fegyvereseinek számát az Egyesült Államok hírszerző szervezetei 20 és 35 ezer fő között határozzák meg, Oroszország 70 ezer körülre becsüli, míg maguk a dzsihádisták azt állítják, hogy Szíriában 60 ezer, Irakban 40 ezer harcosuk van. Ebből a külföldiek száma mintegy 20.000 fő, de ez szintén erősen változó adat. Jelenleg úgy tűnik, hogy a legnagyobb számban az arab világ országaiból kerülnek ki a terrorszervezet külföldi harcosai. Az 500 fő feletti csoporttal rendelkező országok: Tunézia 6000 fő, Szaúdi Arábia 2500 fő, Jordánia 2000 fő, Marokkó 1200 fő, Libanon 900 fő, Líbia 600 fő. A muzulmán lakossággal rendelkező ázsiai országok közül Pakisztán és Üzbegisztán 500-500, Kína 300, Törökország 2100, míg Oroszország 2300 fővel „képviselteti” magát. Sajnos az európai országokból is sok külföldi állt be az „IÁ” haderejébe. Ezek zömét a hagyományosan nagyobb muzulmán közösséggel rendelkező országok adják (Franciaország 1200 fő, Nagy-Britannia 600 fő, Németország 600 fő, Belgium 440 fő).³²

Jamie CRAWFORD: U.S. goes after ISIS' billion-dollar revenue stream,
<http://edition.cnn.com/2016/06/09/politics/isis-terror-financing-treasury/index.html>
(Letöltés ideje: 2016. 06. 14.)

³¹ TOMOLYA János - PADÁNYI József: Harc Tikritért: fordulópont az Iszlám Állam elleni harcban? In.: *Hadtudomány XXV. évf. 2015. évi elektronikus lapszám.* pp. 9-14.
http://mht.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/16_TOMOLYA_PADANYI.pdf
(Letöltés ideje: 2016. 05. 31.)

³² Az adatok több forrás információinak átlagát tükrözik.

Fegyverzete³³

Az „IA” fegyverzetének jelentős részét az iraki és szír haderőtől zsákmányolta, illetve illegális úton szerezte be. Ennek következtében fegyverzete egyáltalán nem egységes, ami feltételezhetően komoly beszerzési és utánpótlási gondokat okozhat.

Az „IA” valószínűleg a következő típusú fegyverekkel rendelkezik:

- Gépkarabélyok: M16 (5,56 mm-es, USA), M4 (5,56 mm-es, USA), „Stajer” AUG/STR-77 (5,56 mm-es, Ausztria), AKM-modernizált Kalasnyikov (7,62 mm-es, orosz), RPK-hagyományos Kalasnyikov és a különböző változatai (7,62 mm-es, orosz), M14 (7,62 mm-es, amerikai automata puska), SzVD/Dragunov mesterlövész puska (7,62 mm-es, orosz), Kovrovskaja - nagy kaliberű mesterlövész puska (12,7 mm, orosz);
- Géppuskák: M249 belga géppuska, PK típusú orosz géppuska (Kalasnyikov rendszerű) (7,62 mm), DSKM légvédelmi géppuska (12,7 mm) (orosz);
- Páncéltörő fegyverek: M40 hátrasiklás nélküli löveg (USA), RPG7 kézi páncéltörő gránátvető (orosz), M79 kézi páncéltörő gránátvető (jugoszláv);
- Páncéltörő rakéták: BGM-71 TOW / TOW-2 (USA), „Fagot” (orosz), HongJian-8 (vörös nyíl) (kínai) hordozható páncéltörő rakétakomplexumok;
- Légvédelmi eszközök:
  - hordozható légvédelmi rakéták: Sztrela-2 (orosz), Stinger (USA), FN-6 (kínai);
  - csöves légvédelmi fegyverek: ZU-23-2 vontatott légvédelmi ikergéppágyú (23 mm-es, orosz), ZSZU-23-4 négycsövű önjáró légvédelmi géppágyú (23 mm-es, orosz);
  - KUB SA-6 / Gainful közepes hatótávolságú csapatlégvédelmi rakéta (orosz);
- Tüzérség: M-46 130 mm-es vontatott ágyú (orosz), D-30 155 mm-es vontatott tarack (orosz), M-198 „Gvozdjika” 155 mm-es önjáró löveg és más típusú önjáró lövegek;
- Sorozatvetők: BM-14 (140 mm-es orosz), BM-21 „Grád” (122 mm-es orosz);
- Ballisztikus rakéta: R-17/R-300 „Elbrusz” (orosz), (SS-1c/Scud B) hadműveleti-harcászati rakéta-komplexum;
- Páncélozott terepjáró gépjárművek: HMMWV „Hammer” (USA), HMMWV M-1114 UAH (USA), Cougar MRAP (akna és házi készítésű robbanóeszközök – IED – elleni védelemmel ellátott jármű) (USA);
- Páncélozott szállító harcjárművek és gyalogsági harcjárművek: M-1117 (USA), M113 (USA), BMP-1 (orosz), BMP-2 (orosz), MT-LB többcélú, könnyű páncéltatú, szállító/vontató jármű (orosz);
- Harckocsik: T55 (orosz), T72 (orosz), M1 „Abrams” (USA);

³³ Alekszandr SARKOVSKIJ / А. Шарковский: Всеграни "Исламского государства" In.: Nyezavisimoe Voennoe Obozrenyie/ Независимое Военное Обозрение, http://nvo.ng.ru/gpolit/2015-05-15/1_igil.html?print=Y (Letöltés ideje: 2015. 05. 19.)

- Helikopter: UH60 „Black Hawk” (USA);
- Repülőgépek: MiG-21 (orosz), MiG-23 (orosz).

Az „IÁ” a birtokába kerülő, bonyolult műszaki színvonalat képviselő eszközöket vagy nem használja, vagy megsemmisíti azokat, mert nem tudják biztosítani ezek technikai kiszolgálását. Ezek közé tartoznak a repülő eszközök kivétel nélkül, valamint a harcjárművek, a tüzérségi fegyverek és a rakéták egy része is.

Harci módszerei

Az „IÁ” napjainkban változó intenzitással és mértékben, de szinte folyamatosan harcban áll mind az Irakban, mind pedig Szíriában lévő területein. Mindkét területen szinte egyidejűleg folytat támadó és védekező harctevékenységeket. Ehhez meglehetősen rugalmas szervezetre és parancsnoki, vezetési rendszerre, szakmailag felkészült és önállóan harcvezetésre alkalmas parancsnokokra, stabil összeköttetési (híradó) hálózatra, naprakész, megbízható hírszerzésre/felderítésre, valamint rendkívül mobil, gyors csapatokra van szükség.

Ennek megfelelően a dzsihadisták harctevékenységének fő jellemzői a meglepetés, a mozgékony és a rajtaütésszerű gyors támadás, ha szükséges, ugyanilyen gyors visszavonulás. A harctevékenységeket nagy önállósággal bíró csoportokkal (amelyek általában nem nagyobbak létszámában egy hagyományos lövész szakasznál, de szükség esetén elérheti egy század létszámát is) hajtják végre. Ezek a csoportok általában önállóan harcolnak, de ha a meghatározott feladat eléréséhez szükséges, akkor ezeket az erőket összpontosítják a támadási cél közelében (egy, vagy több jó rejtőzködést/álcázást biztosító körzetben) és úgy indítják meg a támadást, hogy biztosított legyen az erők maximális kihasználhatósága és a harctevékenység magas intenzitása. Az „IÁ” erőinek fontos jellemzője az is, hogy képesek kombinálni és rugalmasan, a helyzettől függően alkalmazni a különböző harcjelzéseket, az erős koncentrált támadást, a kisebb méretű, de hatékony rajtaütésekkel és a terrorista akciókkal. Ezek a módszerek, ha a harcászati helyzetnek megfelelően alkalmazzák őket, akkor alkalmasak az ellenség kifárasztására, erőinek felmorzsolására és területének elfoglalására.³⁴

A lakott települések elfoglalásakor az „IÁ” vagy az egyetlen gyors támadással történő lerohanás taktikáját alkalmazza (ezt főként a kis települések esetében), vagy a „beszivárgásos-szétzilálás” módszert alkalmazza (általában városok elfoglalásánál). Ez utóbbi – természetesen nem hivatalos/szakszerű, de jellemző elnevezésű – harcjelzés végrehajtása során először csak néhány fő fegyveres költözik be a kiszemelt városba, majd bázisokat alakítanak ki és ezek feltöltése és felszerelése után gyilkosságokkal, robbantásokkal szétverik a helyi polgári és katonai vezetést, hatékony propagandával pedig elbizonytalanítják a lakosságot. Ezt követően indítanak csak katonai támadást az adott település ellen. Abban az esetben,

³⁴ Alekszandr SARKOVSKIJ / А. Шарковский: Всеграни "Исламского государства" –In.: Nyezavisimoe Voennoe Obozrenie/ Независимое Военное Обозрение, http://nvo.ng.ru/gpolit/2015-05-15/1_igil.html?print=Y (Letöltés ideje: 2015. 05. 19.)

ha nem volt megfelelő az előkészítés és nem sikerült gyorsan birtokba venni a kijelölt várost, akkor képesek tűzérségi tűzzel támogatott³⁵, elhúzódo ostromra is.

Védelmi harc során szintén inkább a mobil védelmet részesítik előnyben, amelyet váratlan külső támadásokkal, terrorista akciókkal, vagy annak érdekében, hogy a védőktől elvonják az ellenség egy részét a támadó számára fontos, máshol lévő objektumok megtámadásával kombinálnak. A visszavonulást általában tervezetten, kvázi utóvédek alkalmazásával hajtják végre és mindent megsemmisítenek, ami lassíthatja a támadó mozgását. Az elhagyott területeken aknákat és más robbanó csapdákat, öngyilkos merénylőket hagynak hátra.³⁶

Annak érdekében, hogy a megszállt területeken megakadályozzák a felkeléseket az „IÁ” előbb vagy utóbb, de elüldözi, rosszabb esetben – akár tömeges méretekben is – megöli a nem szunnita lakosságot. Minden harctevékenységi formában aktív, helyi és nemzetközi propagandát folytatnak reklámok, szórólapok, hangszórók és az Internet segítségével.³⁷

Szükséges még megemlíteni az „IÁ” fegyvereseinek rendkívüli kegyetlenségét, amely minden bizonnyal egyrészt az extrém-fundamentalista vallási meggyőződésből fakadó harcmodor, másrészt szándékosan választott pszichológiai hadviselési mód annak érdekében, hogy az ellenség minél hamarabb inkább a menekülést válassza, mint a fogságba esés kockázatát. Ez a kegyetlenségre alapozott megfélemlítés sajnos nem ritka a hadtörténelemben és sokszor hatékonyan egészítette ki a többi hadviselési módszert (Pl.: Dzsingisz kán, a vallásháborúk, a japán haderő a II. világháborúban, a vietnami háború, vagy az oroszországi csecsen háborúk stb.).

Ezt a végletesen kegyetlen módszert kezdi alkalmazni az „IÁ” a területén kívül végrehajtott, vagy szimpatizánsok felbujtásával véghezvitt terrorista cselekmények során is. A robbantások helyett az úgynevezett magányos harcosok által, kézi, automata fegyverekkel elkövetett merényletek – amellett, hogy könnyebben végrehajthatók és nehezebben felderíthetők – sokkal jobban a személyes büntetés benyomását keltik, mint a személytelen (még akkor is, ha öngyilkos merénylő követi el), megtorlásszerű robbantások. Marton Péter a Budapesti Corvinus Egyetem nemzetközi kapcsolatok tanszékének adjunktusa szerint „*Gépetérítést végrehajtani ma már sokkal nehezebb, a robbantásos öngyilkos merényleteknél pedig sokkal több áldozattal is járhatnak a távolinak hitt háborús konfliktusok valóságát európai városokba helyező lőfegyveres támadások*”. Szerinte

---

³⁵ A zsákmányolt harckocsikat is általában így, közvetlen irányítású tűztámogatásra alkalmazzák és nem a hagyományos módon.

³⁶ Alekszandr SARKOVSKIJ / A. Шарковский: Всеграни "Исламского государства" In.: Nyezavisimoe Voennoe Obozrenyie/ Независимое Военное Обозрение, http://nvo.ng.ru/gpolit/2015-05-15/1_igil.html?print=Y (Letöltés ideje: 2015. 05. 19.)

³⁷ TOMOLYA János - PADÁNYI József: Harc Tikritért: fordulópont az Iszlám Állam elleni harcban? Hadtudomány XXV. évf. 2015. pp. 9-14., http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/16_TOMOLYA_PADANYI.pdf (Letöltés ideje: 2016. 05. 31.)

a terrorizmus módszerei alapvetően stratégiai módon a körülményekkel együtt változnak.³⁸

Összefoglalva megállapítható, hogy az „IÁ” fegyveres csoportjai felkészültek arra, hogy sikeres harctevékenységet folytassanak az iraki és a szíriai haderő ellen és arra is, hogy a legerősebb szakadár fegyveres erővé váljanak a polgárháború sújtotta térségben. Nagy mozgékonyáguknak és rendkívüli rugalmasságuknak köszönhetően képesek gyors támadásokat, szervezett visszavonulásokat végrehajtani, elfoglalt területeket és lakott településeket megtartani, vagy elvesztésük esetén máshol új területeket megszállni. Erős oldaluk még a fegyelmezettség, az önálló tevékenységre való képesség és a pszichológiai hadviselés széleskörű, mesteri alkalmazása. Jelenlegi legkiemelkedőbb jellemzőjük a vallási meggyőződésen alapuló szilárd morális állapot.

Negatívumai a nem egységes fegyverzet, a bonyolultabb harci technikai eszközök alkalmazási képességének hiánya, ami főleg a csapatlégvédelem terén jelent súlyos problémát, a technikai eszközök üzemben tartásának nehézségei, a stratégiai tartalékok hiánya. Mindezek együttesen azt jelzik, hogy az „IÁ” nem lenne képes egy hosszabb ideig tartó, nagy intenzitású háború megvívására. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne lenne képes területeinek elvesztése után tartós terrorista tevékenység folytatására.

A 7. és 8. ábrák szemléltetik az elmúlt egy-másfél év harcainak dinamikáját. Ez alatt az idő alatt főként amerikai források adatai alapján az „IÁ” elvesztette összes területének – a lakatlan részeket is beleszámítva – 40-45%-át Irakban és körülbelül 20%-át Szíriában, ezen belül a lakott területek 30-35%-át Irakban és Szíriában együttevve, és ezzel az általa birtokolt terület nagysága hozzávetőleg 78.000 km²-re csökkent. Ez több olyan stratégiai jelentőségű pont, terepszakasz elvesztésével járt együtt, amelyek az „IÁ” működésében súlyos zavarokat okozhatnak.³⁹

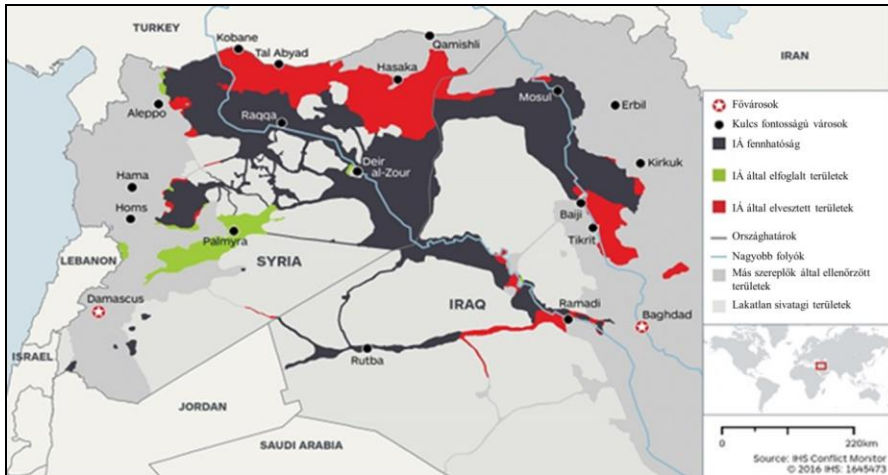
Azonban a területi veszteségek még nem döntő mértékűek, és mint azt az 8. ábra mutatja, az „IÁ” fegyveresei még mindig képesek olyan területeken is támadásokat, terrorista akciókat végrehajtani, amik soha nem is voltak az ellenőrzése alatt. Ez lehet egy tudatos stratégia része is, vagyis a „háterszág” támadásával akarják elérni, hogy az iraki kormány csapatokat vonjon ki az „IÁ” elleni harcból a civil lakosság biztosítása érdekében. További veszteségek esetén ezt a módszert alkalmazhatják a szomszédos és a „Nyugati” országokra is, ami a terrorista fenyegetettség jelentős növekedését okozza majd ezekben a régiókban is.

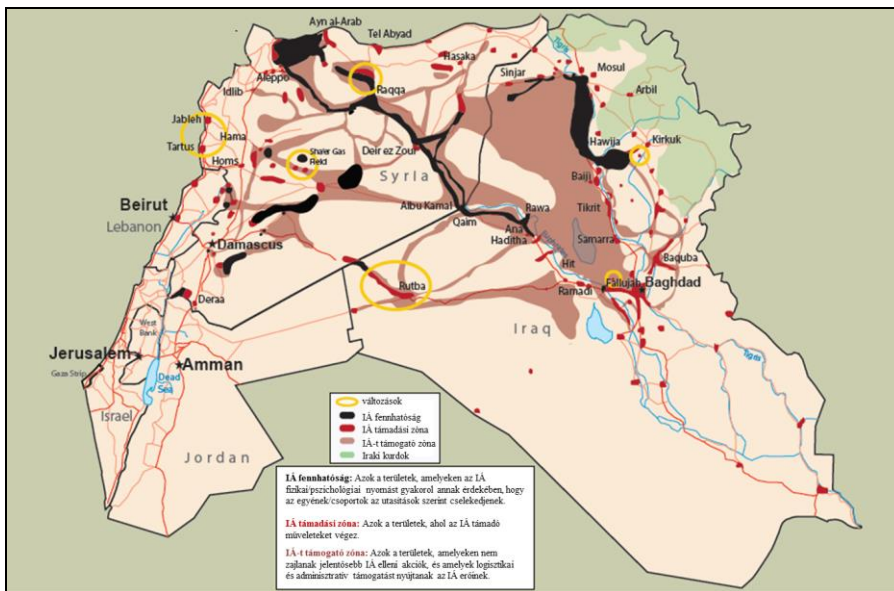
³⁸ IVÁN A. – HALMOS M. – CSONKA A.: Új trend hódít a terroristák között, http://index.hu/kulfold/2015/03/04/bin_ladennel_veget_ertek_az_ongyilkos_robbantasi_merenyletek/ (Letöltés ideje: 2016. 04. 21.)

³⁹ Pamela ENGE: ISIS is losing more territory in the Middle East <http://www.businessinsider.com/isis-losing-territory-2016-5> (Letöltés ideje: 2016. 06. 27.)
ISIS is increasingly relying on this brutal tactic as it loses territory in the Middle East <http://www.businessinsider.com/isis-suicide-bombings-iraq-2016-5> (Letöltés ideje: 2016. 06. 27.)

7. ábra: Az „IÁ” által elfoglalt és elvesztett területek 2015.01.01. és 2016.03.14. között⁴⁰

8. ábra: 2016.05.25-i helyzet⁴¹

⁴⁰ Forrás: IHS Conflict Monitor – Free Trial, <https://www.ihc.com/Info/0216/conflict-monitor.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 27.)

⁴¹ Forrás: Institute for the Study of War: ISIS Sanctuary Map: May 25, 2016. <http://www.understandingwar.org/backgrounder/isis-sanctuary-map-may-25-2016> (Letöltés ideje: 2016. 06. 27.)

7. Az „IÁ”ellen harcolók és módszereik

Jelenleg ugyan két szövetség is létezik, az egyik az Egyesült Államok, a másik Szaúd-Arábia vezetésével, amelyeknek a fő célja az „IÁ” elleni harc annak megszűnéséig, vagy legalábbis területének felszámolásáig és képességeinek minimálisra csökkentéséig. Sajnálatos módon azonban ezek egyike sem igazán működőképes. Mindkettő harcol ugyan a gyakorlatban is az „IÁ” ellen, de különböző országokban, eltérő célokért és változó intenzitással. Ezek a negatív jelenségek erősen korlátozzák a harc hatékonyságát és időben elnyújtják a háborút, ami fokozza a polgári lakosság szenvedését és hontalan menekültek tömegeinek kialakulását okozza, akik az érintett területekről a biztonságosabb szomszédos és távolabbi országokba vándorolnak. Annak ellenére, hogy a térség problémáira alapvetően politikai megoldásokat kellene keresni, ez nem lehetséges addig, amíg az „IÁ” katonai erejét meg nem törjük. Ezért jelenleg szinte ez az egyedüli opció a brutális, tömeges kivégzések, az etnikai tisztogatás és a lakosság szenvedéseinek megállítására.⁴²

Az „IÁ” elleni stratégiai célok az alábbiak:

- Rendszeres légitámadások alkalmazása a terroristák és a hadszíntér fontos objektumai ellen.
- Együttműködés az iraki kormánnyal és más erőkkel a szárazföldi műveletek folytatása érdekében.
- A közvetlen katonai csapások folytatása a terroristák és vezetőik ellen Irakban és Szíriában.
- Az „IÁ” stratégiai objektumainak, ipari hátterének, összekötési rendszerének, kereskedelmi útvonalainak és logisztikai ellátásának rombolása, ezáltal a műveleti képességeinek csökkentése.⁴³

Az Egyesült Államok által vezetett „IÁ”-ellenes koalíciót 2014 szeptemberében alapították és 60 tagból áll, akik különböző mértékben vesznek részt a szövetség feladatainak teljesítésében. A résztvevő országok egy része részt vesz a terrorista szervezet elleni légitámadásokban és/vagy kiképzési támogatást, illetve katonai felszereléseket nyújt. Az államok egy másik csoportja a humanitárius segítségnyújtásban vesz részt, a többi pedig politikai támogatást nyújt ehhez a harchoz.

Az Egyesült Államok által vezetett koalíció tagjai:⁴⁴

• *Szövetségesek/tagok, akik légi támogatást, és katonai felszerelést nyújtanak:*

⁴² KIS-BENEDEK József: Az Iraki és Levantei Iszlám Állam és az ellene folytatott küzdelem tendenciái, *Hadtudomány* XXVI.évf. 2016. évi 1-2. szám, p. 36., http://mhtt.eu/hadtudomany/2016/1-2/Hadtudomany_2016_1-2__netre.31-42.pdf (Letöltés ideje: 2016. 06. 03.)

⁴³ Uo.

⁴⁴ Sebastian PAYNE: What the 60-plus members of the anti-Islamic State coalition are doing <https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2014/09/25/what-the-60-members-of-the-anti-islamic-state-coalition-are-doing/> (Letöltés ideje: 2015. 02. 05.)

Franciaország, Németország, Egyesült Királyság, Hollandia, Belgium, Észtország, Dánia, Olaszország, Csehország, Magyarország, Albánia, Kanada, Ausztrália, Törökország, Irak, Jordánia, Bahrein, Szaúd-Arábia, Egyesült Arab Emírségek, Libanon;

• ***Szövetségek/tagok, akik a humanitárius segítségnyújtásban vesznek részt:***

Svédország, Ausztria, Svájc, Írország, Spanyolország, Szlovákia, Norvégia, Luxemburg, Japán, Új-Zéland, Dél-Korea, Kuvait, Katar;

• ***Szövetségek/tagok, akik kinyilvánították támogatásukat:***

Finnország, Lengyelország, Horvátország, Románia, Görögország, Bulgária, Koszovó, Grúzia, Izrael, Egyiptom, Omán, Szingapúr, Tajvan;

• ***Szövetségek/tagok, akik támogatják a koalíciót (nem meghatározott az elkötelezettségük, de az amerikai külügyminisztérium szerint a koalíció tagjai):***

Litvánia, Ukrajna, Portugália, Szerbia, Szlovénia, Málta, Bosznia, Macedónia, Moldova, Mexikó, Andorra, Marokkó, Tunézia;

• ***Nem nemzeti támogatók:*** Arab Liga, EU.

A másik szervezet a **Terrorizmus Elleni Iszlám Katonai Szövetség**⁴⁵, amelyet Szaúd-Arábia hozott létre 2015 decemberében, 34 tagból áll. A koalíció célja megvédeni a muszlim országokat minden terrorista csoporttól, és szervezettől, szektára és elnevezésre/névre való tekintet nélkül.

Tagjai: ♦ Bahrein, ♦ Banglades, ♦ Benin, ♦ Csád, ♦ Comore-szigetek, ♦ Elefántcsontpart, ♦ Dzsibuti, ♦ Egyiptom, ♦ Gabon, ♦ Guinea, ♦ Jordánia, ♦ Kuvait, ♦ Libanon, ♦ Líbia, ♦ Malajzia, ♦ Maldív-szigetek, ♦ Mali, ♦ Mauritánia, ♦ Marokkó, ♦ Niger, ♦ Nigéria, ♦ Pakisztán, ♦ Palesztina, ♦ Katar, ♦ Szaúd-Arábia, ♦ Szenegál, ♦ Sierra Leone, ♦ Szomália, ♦ Szudán, ♦ Togo, ♦ Tunézia, ♦ Törökország, ♦ Egyesült Arab Emírségek, ♦ Jemen. Afganisztán, Azerbajdzsán, Indonézia és Tádzsikisztán pedig jelezték, hogy a jövőben esetleg csatlakoznak a szövetséghez, mert egyetértenek annak céljaival.

Az „IÁ” elleni koalíciós harc kezdete, 2014. augusztus 8-a óta a koalíciós erők 12.869 légitámadást hajtottak végre a terrorista szervezet Irakban és Szíriában lévő erői és objektumai ellen. Ezek nagy többségét az Egyesült Államok légereje végezte, aminek költsége 2016 elejére elérte a napi 11,5 millió USD-t. Az „IÁ” elleni harc annak kezdete, 2014 közepe óta összesen 6,4 milliárd dollárjába került a koalíció vezető erejének.⁴⁶ A folyamatosan növekvő saját költségek mellett az USA szárazföldi harcban résztvevő helyi szövetségesei, az „IÁ” csapataival közvetlen harcérintkezésben lévő iraki kormánycsapatok, a kurd fegyveres csoportok és a síita milíciák is egyre több problémával szembesülnek. A szinte kizárólag csak az

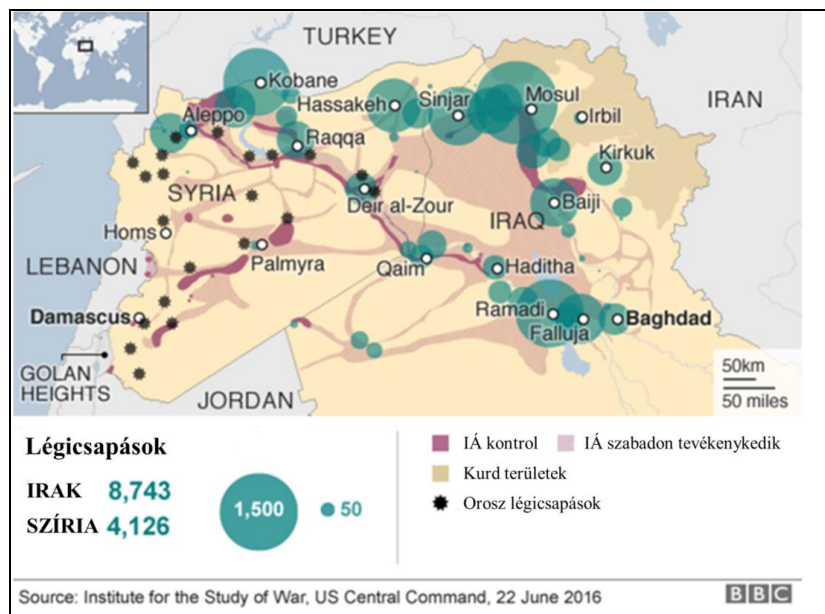
⁴⁵ Wikipedia: Islamic Military Alliance

https://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_Military_Alliance (Letöltés ideje: 2016. 03. 11.)

⁴⁶ Kathleen J. McINNIS: Coalition Contributions to Countering the Islamic State, <https://www.fas.org/sgp/crs/natsec/R44135.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 06. 27.)

olajbevételekből élő Kurd Regionális Kormányzat a csőd szélén áll az alacsony olajárak miatt, Irak polgárháborútól nem érintett részein rendszeresen a kormány elleni tüntetések, a síita milíciákra pedig nagyobb rettegéssel tekint az ország északi részén élő szunnita lakosság, mint az „IÁ” katonáira. Ehhez járul még hozzá az iraki hadsereg alacsony létszáma (egyes források szerint nem sokkal nagyobb, mint az „IÁ” fegyvereseinek száma a külföldi dzsihadistákkal együtt), kiképzetlensége és alacsony morális állapota. Mindezek együttes következménye az, hogy bár az „IÁ” napjainkig elvesztette területeinek 40%-át, de képes volt ezek egy részét visszafoglalni, új területeket elfoglalni, illetve szinte bárhol képes lecsapni Irak és Szíria területén.

A 9. ábra a koalíciós erők és az orosz légierő csapásainak helyét és nagyságrendjét mutatja. A légersapások elhelyezkedése és volumene azt jelzi, hogy a szövetséges erők kénytelenek rendszeresen olyan területekre is visszatérni (pl.: Kobane, Kirkuk, Bagdad), amiket már felszabadítottak és iraki vagy kurd ellenőrzés alatt állnak.

9. ábra: Légicsapások (2016.06.22-i helyzet)⁴⁷

8. Az „IÁ” által generált biztonságpolitikai kihívások és kockázatok

Az „IÁ” elődszervezetének 1999-es megalapításától napjainkig eltelt közel két évtizedes történelmét figyelembe véve megállapítható, hogy a szervezet sokféle működési feltétel között bizonyította életképességét. Ez azt jelzi, hogy a szervezet képes súlyos válságok kezelésére, vezetői elvesztésének zökkenőmentes túlélésére. A 2014 nyarán kezdődött intenzív területi terjeszkedése, illetve az általa képviselt

⁴⁷ Forrás: BBC NEWS: Islamic State group: Crisis in seven charts, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27838034> (Letöltés ideje: 2016. 06. 27.)

radikálisan fundamentalista eszmék nemzetközileg is növekvő népszerűsége azt mutatja, hogy sikeresen kapcsolták össze a vallási ideológiát egy fizikailag is létező, kalifátusnak nevezett vallási államformával. Ez az új – nemzetközileg senki által el nem ismert – és lényegében egy terrorista szervezet által működtetett pszeudo-állam immár majd egy éve áll ellen a megsemmisítésére szervezett nemzetközi koalíciók és a szomszédos országok támadásainak. Ez azonban nem elsősorban katonai erejének, hanem az ellene fellépő országok belső problémáinak, illetve az ebből eredő eltérő külpolitikai céloknak, esetenként regionális és nagyhatalmi ellentéteknek köszönhető, amelyek jelentős mértékben rontják az „IÁ” elleni katonai fellépés hatékonyságát.

A fentiek figyelembevételével valószínűsíthető, hogy az Iszlám Kalifátus létezésével középtávon is számolni kell, ez pedig sokrétű biztonsági kihívást és/vagy kockázatot jelent amelyek – a teljesség igénye nélkül – az alábbiak lehetnek:

❖ a modernkori erőszakos fundamentalista iszlám kezdete, a mekkai nagymecset 1979-es elfoglalása óta három nagy terrorhullám következett be⁴⁸. Az ezeket irányító terrorcsoportok mindegyikét legyőzték, és mindegyikről azt hitték, hogy sikerült végérvényesen elpusztítani, hogy aztán a mindenkori utód még komolyabb fenyegetést jelentsen. Minden szakasz előkészítette a következőt, amelyben a terrorizmus mértéke fokozódott. Az első hullám csak egy városra (Mekka) korlátozódott, a második már a világ több pontján, de csak egyes célpontokat támadott, a harmadik viszont már egy egész régiót próbál a káoszba rántani.⁴⁹ Tehát fel kell készülni arra, hogy a terror tovább eszkalálódik és még nagyobb területen (több kontinensen) okoz majd jelentős biztonsági kockázatot, ha nem sikerül politikai megoldást találni az iszlám világon belüli problémákra;

❖ a jól megválasztott államformának (kalifátus) köszönhetően az „IÁ” a viszonylag nagy területi veszteségeket is a vereség látszata nélkül tudja majd politikailag kezelni és ezzel megőrizni az extrém-fundamentalista szunnita iszlám hívők támogatását világszerte, ami azt jelenti, hogy ha ezeket „szent háborúba” hívják, akkor szinte bárhol képesek lesznek egy-egy ország, esetleg egy régió biztonsági helyzetét hosszabb ideig destabilizálni;

❖ a terrorista „magányos farkas” harcmodor kidolgozásával és elterjesztésével már napjainkban is jelentős kihívás elé állította a biztonsági szolgálatokat⁵⁰, de az iraki kutató központokból és gyárakból zsákmányolt vegyi és

---

⁴⁸ Az első a mekkai nagy mecsetet 1979-ben elfoglaló Dzsuhaimanal-Utaibi vezette mozgalom, a második 1988-tól az al-Kaida és alapítója Oszama bin Laden, a harmadik pedig maga az IÁ az alapjait megteremtő Abu Muszabaz-Zarkávin át a jelenleg azt vezető Abu Bakral-Bagdadi-ig. In. Rainer HERMANN: Az Iszlám Állam. A világi állam kudarca az arab világban. p. 57.

⁴⁹ Rainer HERMANN: Az Iszlám Állam. A világi állam kudarca az arab világban Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015. pp. 57-59.

⁵⁰ A hírszerzéssel és elhárítással foglalkozó nemzetbiztonsági, a terrorista elhárító, a határőrizeti, az illegális fegyver- és más kiemelten veszélyes anyagok kereskedelme elleni, a szervezett bűnözés elleni, a belső rend és törvényesség fenntartására hivatott (rendőrség, nyomozó szervezetek), valamint ezek technikai információszerzéssel foglalkozó, törvényileg felhatalmazott állami szervezetek. Természetesen ide tartoznak a

sugárzó anyagok felhasználásával és azzal a lehetőséggel, hogy képesek a szükséges szakembereket és technikai eszközöket megvásárolni, az „IÁ” lett az első olyan terrorista szervezet, amelyik valóban képes lehet az úgynevezett „piszkos bomba” előállítására és alkalmazására, vagy nagy mennyiségű mérgező anyag felhasználásával elkövetett terrorista támadás végrehajtására;

❖ az „IÁ” pusztán azzal, hogy jelenlegi területét két nagy múltú, vegyes etnikai és vallási összetételű ország területéből szakította ki, nem csak regionális, hanem a Közel-Kelet határain messze túlmutató biztonsági problémákat generált, amelyek a következők:

- a szíriai polgárháború rendezésének akadályozása,
- iráni-szaúdi hatalmi vetélkedés,
- síita-szunnita szembenállás erősödése,
- kurd-török konfliktus kiéleződése,
- USA-orosz versengés felerősödése a térség feletti befolyás növeléséért,
- az Európába irányuló legális és illegális menekülthullám erősödése,
- a menekülteket fenyegető humanitárius katasztrófa szinte valamennyi környező országban;

❖ az európai országok biztonságát az egyre növekvő számú, változatos, új módszerekkel végrehajtott terrorista merényleteken kívül, a nagy létszámú legális és illegális migráció fenyegeti elsősorban. Nem azért, mert a menekültek között könnyebben megbújnak a terroristák, hanem mert a folyamatosan növekvő menekültáradat a máshonnan érkező gazdasági menekültek létszámával együtt hosszú távon és jelentősen terheli, főként a kisebb országok szociális ellátó rendszerét. Növeli a nagy létszámú etnikai-vallási alapú rasszista konfliktusok kialakulásának, a táborokba zárt illegális menekültek lázadásának esélyét. A rendkívül nagy kulturális különbségek⁵¹ pedig szinte minimálisra csökkentik a menekültek/bevándorlók beilleszkedésének lehetőségét, ami számos egyéb konfliktus forrása lehet és a leszakadó rétegek jelentősen növelhetik a gazdasági és hagyományos bűnözés arányát. Mindezek természetesen nem jelenthetik azt, hogy nem kell segíteni a háborús övezetekből menekülő embereken, hanem arra irányítják rá a figyelmet, hogy rendkívüli körülményekkel, és a megoldásban részt vevők konszenzusával kell kezelni ezeket a kihívásokat;

❖ sajnálatos módon meg kell állapítani azt is, hogy az „IÁ” ellen fellépő koalíciók sok olyan módszert alkalmaznak, vagy pont ellenkezőleg, nem történik érdemleges cselekvés, amelyek eleve magukban hordozzák a közép- és hosszú távú kockázatok kialakulását (pl.: a kurd pesmergák alkalmazása későbbi politikai kedvezmények/támogatás ígéretével, iráni támogatású síita milíciák felfegyverzése, a mérsékelt szunnita erők diszkriminálása a lázadástól való félelem miatt, a nagy erejű, gyors szárazföldi támadás és a politikai rendezési lehetőségek kidolgozásának halogatása, ennek a hiánya, stb.);

❖ és végül 2001. szeptember 11-e óta számítani kell olyan események bekövetkezésére is, amelyek megvalósulása nem valószínűtlen, nem is nulla-

---

felsoroltak nemzetközi szervezetei is, ha van ilyen (NATO, EU hírszerző közösség, Interpol stb.)

⁵¹ Gondoljunk arra, hogy az angolszász országok a mai napig nem alkalmazzák a gyakorlati életben a metrikus rendszert és ez szinte nem is hasonlítható össze a muzulmán és azsidó-keresztény kultúrák és szokások közötti különbségekkel.

valószínűségű, hanem valószínűség nélküli. Ezt „nemvalószínűségi kockázatnak” nevezi a szakirodalom⁵² és az ilyen feladatok megoldása, ha egyáltalán lehetséges, roppant bonyolult, és folyamatos, magas szintű készenlélet igényel.

A német, iszlám tanulmányokat is folytató, a térségben több mint 20 évet élő közel-kelet szakértő és újságíró, író Rainer Hermann szerint: *„Döntő jelentősége lesz annak, hogy sikerül-e megakadályozni az eskaláció negyedik szintjét, hogy sikerül-e csökkenteni a feszültséget. A Nyugat ebben a háborúban csak járulékos segítséget nyújthat a mérsékelt muszlimoknak. A muszlimoknak a civilizációk összecsapása során, amely két táborra osztja őket, egymás között kell tisztázniuk, hogy a jövőben hogyan akarnak viszonyulni az iszlámhoz. Minden borúlátás ellenére a helyzet nem tűnik teljesen reménytelennek. A vallások nem teológusai kijelentései nyomán, hanem külső nyomás következtében változnak. Európában a katolikus egyház csak akkor engedett a szekularizációnak, amikor a társadalmak így akarták, és a harmincéves háború után vallási ellentétek többé nem vezettek háborús konfliktushoz. Mindkét folyamat kezdetét vette az arab-iszlám világban is. Az arabok „harmincéves háborúja” azonban éppen csak elkezdődött, és senki nem tudja, hogy mikor, hogyan ér véget.*

Nem az „Iszlám Állam” lesz a végállomás. A döntő az lesz, ami utána következik majd.”⁵³

Véleményem szerint Hermann tömören és jól összefoglalja az iszlám világon belül zajló folyamatok legfontosabb elemét a fundamentalizmus és a modernizáció közötti választás problematikáját, ezért a fenti szavaival addig egyet lehet érteni, hogy ehhez a Nyugat csak segítséget nyújthat a haladó gondolkodást képviselő erőknek. Ez az átalakulás, mint írja, nagy valószínűséggel hosszú ideig, akár több évtizedig is eltarthat. Azokban az esetekben, azonban amikor ezek a változások olyan szélsőségesen embertelen szervezetek mint az al-Kaida, a Boko Haram, vagy az „IÁ” nevű terrorista szervezet hatalomra jutását eredményezik és ezáltal minden, így a Nyugati társadalmak számára is közvetlen fizikai fenyegetést, illetve nagyobb léptékben vizsgálva biztonságpolitikai, gazdasági és társadalmi kockázatokat jelent, akkor ezeknek az államoknak is joguk van, akár katonai erővel is beavatkozni az eseményekbe addig, amíg meg nem szűnik az ellenük irányuló terrorista támadások lehetősége. Ez a beavatkozás azonban csak a terrorista szervezetek felszámolására irányulhat és semmilyen formában nem lehet célja a nyugati társadalmi, politikai rendszerek exportálása.

---

⁵² BUKOVICS István: Logikai „nemvalószínűségi” kockázatelemzés, *Hadtudomány* XVI. évf. 2006. évi 3. szám, pp. 1-2. http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2006/3/Bukovics_Istvan_Kockazatelemzes.pdf (Letöltés ideje: 2014. 12. 02.)

⁵³ Rainer HERMANN: *Az Iszlám Állam. A világi állam kudarca az arab világban*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015. p. 59.

Felhasznált irodalom:

- ÁGH Attila (1989): *Konfliktusok, háborúk*. Zrínyi Katonai Kiadó, Bp., 1989., 304 p., ISBN: 963-326-592-4
- ARANY A. – N. RÓZSA E. – SZALAI M.: *Az Iszlám Állam – következmények*. In.: KKI Tanulmányok T-2015/1. <http://kki.gov.hu/download/f/3f/d0000/No%201%20Arany-R%C3%B3zsa-Szalai2.pdf> (Letöltés ideje: 2016.06.01.)
- BRISARD Jean-Charles – MARTINEZ, Damien: *Islamic State: The Economy-Based Terrorist Funding*, <https://risk.thomsonreuters.com/sites/default/files/GRC01815.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 05. 31.)
- BUKOVICS István: *Logikai „nemvalószínűségi” kockázatelemzés*, *Hadtudomány* XVI. évf. 2006. évi 3. szám, http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2006/3/Bukovics_Istvan_Kockazatelemzes.pdf (Letöltés ideje: 2014. 12. 02.)
- COOPER, Robert (2000): *Postmodern Stat and the Word Order*, *Demos* 2000., London, p. 55, ISBN 184 180 0104,
- CRAWFORD, Jamie: *U.S. goes after ISIS' billion-dollar revenue stream*, <http://edition.cnn.com/2016/06/09/politics/isis-terror-financing-treasury/index.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 14.)
- ENGEL, Pamela: *ISIS is losing more territory in the Middle East*, <http://www.businessinsider.com/isis-losing-territory-2016-5> (Letöltés ideje: 2016. 06. 27.)
- ENGEL, Pamela: *ISIS is increasingly relying on this brutal tactic as it loses territory in the Middle East*, <http://www.businessinsider.com/isis-suicide-bombings-iraq-2016-5> (Letöltés ideje: 2016. 06. 27.)
- HERMANN, Rainer: *Az Iszlám Állam. A világi állam kudarca az arab világban*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015., ISBN 978 963 05 9610 7
- HUNTINGTON, Samuel P.: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2004., p. 646, ISBN 963 07 7665 0
- IVÁN A. – HALMOS M. – CSONKA A.: *Új trend hódít a terroristák között*, http://index.hu/kulfold/2015/03/04/bin_ladennel_veget_ertek_az_ongyilkos_robbantások_merenyletek/ (Letöltés ideje: 2016. 04. 21.)
- KIS-BENEDEK József: *Az Iraki és Levantei Iszlám Állam és az ellene folytatott küzdelem tendenciái*, *Hadtudomány* XXVI. évf. 2016. évi 1-2. szám, http://mhtt.eu/hadtudomany/2016/1-2/Hadtudomany_2016_1-2__netre.31-42.pdf (Letöltés ideje: 2016. 06. 03.)
- LARINA, Elena: *Az ISIS anatómiája (ЕленаЛарина-Анатомия ИГИЛ)* <http://www.regnum.ru/news/polit/1879554.html> (Letöltés ideje: 2015. 01. 19.)
- LEVS, Josh and YAN, Holly: *Western allies reject ISIS leader's threats against their civilians*, <http://edition.cnn.com/2014/09/22/world/meast/isis-threatens-west/> (Letöltés ideje: 2015. 01. 22.)

- MCINNIS, Kathleen J.: Coalition Contributions to Countering the Islamic State, <https://www.fas.org/sgp/crs/natsec/R44135.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 06. 27.)
- MEZZOFIORE, Gianluca: Isis leadership: Who's who in 'fluid' Islamic State structure of power, <http://www.ibtimes.co.uk/isis-leadership-whos-who-fluid-islamic-state-structure-power-1509014> (Letöltés ideje: 2015. 01. 22.)
- MOLNÁR István: A jövő háborújáról, fegyveres konfliktusáról, *Hadtudomány* 2005. XV. évf. 4. sz., http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_8.html (Letöltés ideje: 2014. 01. 31.)
- PAYNE Sebastian: What the 60-plus members of the anti-Islamic State coalition are doing, <https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2014/09/25/what-the-60-members-of-the-anti-islamic-state-coalition-are-doing/> (Letöltés ideje: 2015. 02. 05.)
- RESPERGER István: Az erőszak helye szerepe az Iszlám Állam terrorszervezet tevékenységében, *Hadtudományi Szemle* 2015. VIII. évf. 4. szám., http://epa.oszk.hu/02400/02463/00029/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2015_04_100-112.pdf (Letöltés ideje: 2016. 05. 24.)
- SARKOVSKIJ, Alekszandr: Az „Iszlám Állam” határai. (*A. Шарковский: Всеграни "Исламскогогосударства"*) In.: *Nyezaviszimoe Voennoe Obozrenyie / Независимое Военное Обозрение* http://nvo.ng.ru/gpolit/2015-05-15/1_igil.html?print=Y, (Letöltés ideje: 2015. 05. 19.)
- SELJÁN Péter: Harc az Iszlám Állam ellen, *Nemzet és Biztonság* 2014/5.szám, http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2014_5_07_seljan_peter.pdf, (Letöltés ideje: 2015. 06. 23.)
- SYKES, Ed: A Közel-Keletet fertőző száz éves betegség, <http://www.amiidonk.hu/elemzes/a-kozel-keletet-fertozo-szaz-eves-betegseg/>, (Letöltés ideje: 2016. 05. 27.)
- SZENES Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején, *Hadtudomány* 2005. XV. évf. 4. sz., http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_5.html (Letöltés ideje: 2014. 01. 31.)
- TOMOLYA János - PADÁNYI József: Harc Tikritért: fordulópont az Iszlám Állam elleni harcban? *Hadtudomány* XXV. évf. 2015. évi elektronikus lapszám http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/16_TOMOLYA_PADANYI.pdf (Letöltés ideje: 2016. 05. 31.)
- TÓTH Gergely: 100 éves az arab trianon, http://index.hu/tudomany/tortenelem/2016/05/19/sykes-picot_egyezmény/ (Letöltés ideje: 2016. 05. 27.)

Internetes források:

- BBC News: Islamic State group: Crisis in seven charts, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27838034> (Letöltés ideje: 2016. 06. 27.)
- IHS Conflict Monitor – Free Trial (2016), <https://www.ihs.com/Info/0216/conflict-monitor.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 27.)
- Institute for the study of war: ISIS Sanctuary Map (2016), <http://www.understandingwar.org/backgrounders/isis-sanctuary-map-may-25-2016> (Letöltés ideje: 2016. 06. 27.)
- Napi.hu elektronikus gazdasági hírportál: Ebből él az Iszlám Állam, http://www.napi.hu/nemzetkozi_gazdasag/ebbol_el_az_iszlam_allam.615522.html (Letöltés ideje: 2016. 06. 05.)
- Time for a new Sykes-Picot Agreement to fix the Middle East (2016). <http://cyprus-mail.com/2016/03/08/time-for-a-new-sykes-picot-agreement-to-fix-the-middle-east/>, (Letöltés ideje: 2016. 05. 27.)
- Világesemények (2015): 12 tény az Iszlám Államról, http://vilagesemenyek.blog.hu/2015/12/08/11_teny_az_iszlam_allamrol (Letöltés ideje: 2016. 04. 12.)
- Wikipedia: Islamic Military Alliance, https://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_Military_Alliance (Letöltés ideje: 2016. 03. 11.)
- <http://fokus-nahost.de/tag/irak/> (Letöltés ideje: 2016. 06. 03.)

**A NATO ÁLLAM- ÉS KORMÁNYFŐINEK CSÚCSTALÁLKOZÓJA
VARSÓBAN (2016. JÚLIUS 8-9.), VALAMINT ANNAK OROSZ
VISSZHANGJA**

Bevezetés

A NATO állam- és kormányfőinek varsói csúcstalálkozóját nagy várakozás előzte meg mind a tagállamokban, mind az Oroszországi Föderációban. Ennek oka, hogy a kontinens biztonságával foglalkozó szakértőket érdekelte, a Szövetség milyen választ ad az Ukrajna keleti területén kialakult helyzetre; a Krím-félsziget oroszok által történő elfoglalására; Lengyelország és a balti államok kérésére a biztonsági garanciákra vonatkozóan az orosz fenyegetéssel szemben; valamint elfogadják-e a román javaslatokat a dél-keleti térség és a Fekete-tenger biztonságával kapcsolatban? Továbbá, folytatódik-e a NATO és az Oroszországi Föderáció eltávolodása egymástól; hosszú szünet után megújulnak-e a tárgyalások a NATO-Oroszország Tanácsban? A csúcstalálkozó után hogyan alakul a kontinens biztonsága a NATO és az Oroszországi Föderáció kapcsolatának, vagy annak hiánya tükrében?

Tanulmányunk elkészítése során mi is ezekre a kérdésekre kerestük a választ, a hazai és nemzetközi – elsősorban az orosz – szakirodalomban fellelhető vélemények, értékelések alapján. Különösen olyan szempontból vizsgáltuk a csúcstalálkozót megelőző és az azt követő eseményeket, hogy az Oroszországi Föderáció hogyan értékeli a jó előre közétett NATO terveket a kontinens keleti és déli részének biztonságával kapcsolatban. Bízunk abban, hogy tanulmányunk hasznos információt ad a téma iránt érdeklődők számára.

A csúcstalálkozót megelőző események

Az Észak Atlanti Tanács és a NATO Parlamenti Közgyűlésének döntését a követően „*Jens Stoltenberg NATO-főtitkár ismertette a varsói csúcstalálkozó két jelszavát, az egyensúlyt és az adaptációt. Ennek értelmében a Szövetségnek meg kell tennie minden szükséges lépést annak érdekében, hogy megfelelő arányban legyen képes kezelni a délről és keletről érkező biztonsági kihívásokat. Emellett olyan országok esetében, melyek nem értenek egyet a NATO által képviselt értékekkel – a főtitkár példaként Oroszországot említette –, a Szövetségnek meg kell találnia a megfelelő egyensúlyt az elrettentés és a párbeszéd között.*” Stoltenberg kiemelte: „*az erőteljesebb fellépés nem zárja ki a párbeszéd lehetőségét, továbbá, a walesi csúcstalálkozó során a védelmi kiadások növelésére vonatkozó elhatározás segíti a NATO-t a felsorolt célok elérésében.*”¹

---

¹ GÁSPÁROVICS Krisztián: Útban a varsói NATO-csúcs felé, <http://biztonsagpolitika.hu/nato-netto/utban-a-varsoi-nato-csucs-fele> (Letöltés ideje: 2016. 06. 15.)

A NATO tagországok védelmi miniszterei 2016. június 14-i megbeszélésükön megállapodtak a Szövetség elrettentő és védelmi képességének a megerősítéséről. Stoltenberg főtitkár hangsúlyozta, a Fekete-tenger térségében is szükség van előre telepített erőkre, eszközökre és felszerelésekre a tagállamok biztonsága érdekében. Román politikusok reménye alapján egy többnemzeti, Románia területén, rotációs alapon működő NATO-dandár kialakításáról születhet döntés az észak-atlanti szövetség varsói csúcserkeztetén – mondta Mihnea Motoc román védelmi miniszter az ülésen.² Románia további javaslatot terjesztett be az ülésen, és egyben vállalta, hogy vezeti a felállítandó többnemzeti tengeri flotta gyakorlatait a jövőben a Fekete-tengeren.³ Ezzel az előterjesztéssel két probléma van. *Először*, Bulgária nem támogatja azt. *Másodszor*, saját partszakasszal nem rendelkező NATO tagállam hadihajói csak 21 napig tartózkodhatnak a Fekete-tengeren a monteux-i egyezmény alapján.⁴ Véleményünk, hogy a román javaslatokról hozott döntés nem lesz egyszerű a tagállamok vezetői részéről, mert megváltozhat a geopolitikai egyensúly a kontinens keleti térségében. Különösen igaz lehet ez az állítás, ha figyelembe vesszük a balti államok és Lengyelország területére vonatkozó NATO terveket is.

Stoltenberg főtitkár vezetésével a tagországok védelmi miniszterei arra kérték az Oroszországi Föderáció kormányát, hogy vessen véget a kelet-ukrajnai szakadérok támogatásának és vonja ki katonáit a hadi felszerelésekkel együtt a szomszédos országból, beleértve a Krím félszigetet is. Megjegyezzük, azóta a Krími Föderatív Területet, tehát a Krím-félszigetet, mint közigazgatási autonóm területet az Orosz Föderáció elnökének № 375. számú rendeletével az orosz föderáció adminisztratív felosztása szerinti Déli-Föderáció Körzettel (közigazgatási egység) egyesítették.

A főtitkár megerősítette, hogy a legutóbbi NATO-orosz Tanács ülésén (2016. április 20. Brüsszel) bebizonyosodott, hogy nagyon különbözőek a két fél nézetei bizonyos biztonsági kérdésekben, sőt nagyon kicsi az esélye a nézetkülönbségek rendezésének.

A NATO-főtitkár az ülésen megerősítette: Petro Porosenko ukrán elnök a NATO-tagországok állam- és kormányfőinek határozott támogatását élvezzi, a tagországok kiállnak Ukrajna szuverenitása és területi integritása mellett. Porosenkot meghívják a júliusi varsói NATO-csúcstalálkozóra, ahol a kormányfők megerősítik majd ezt az álláspontjukat. Várhatóan Porosenko elnök előtt megismétlik a csúcstalálkozón, hogy elvárják az ukrán állami vezetéstől a

---

² Sz.n.: NATO Defence Ministers agree to enhance collective defence and deterrence http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_132356.htm (Letöltés ideje: 2016. 06. 15.)

³ A 2016. júliusi varsói NATO-csúcstalálkozóval szemben nagyok a román biztonságpolitika elvárásai. A végeredmény a Szövetség keleti és déli szárnya működésének a fokozottabb koordinálása, a tagállamok szolidaritásának az erősödése, a 2014-es walesi csúcstalálkozó döntéseinek a továbbvitele kell, legyen. A román vélemény, ma már kevés a NATO-alapszerződés ötödik cikkelye – a közös védelem kinyilvánítása – a tagállamok biztonságának a szavatolásához, ezért hatásosabb elrettentő eszközöket kell létrehozni. A fő fenyegetések negyedik generációs hadviselés jellegűek, amelyek – nem csupán katonai eszközökkel – határokon keresztül jelentkeznek. Ilyenek például a hibrid hadviselés, a kisebb fegyveres konfliktusok, az információs hadviselés, azon belül a kiberháború, valamint a terrorizmus és a gazdasági nyomásgyakorlás. In: Summit-ul NATO, de la Varşovia (8-9 iulie 2016) <http://www.mae.ro/node/36635> (Letöltés ideje: 2016. 06. 25.)

⁴ Sz.n.: Montreux Convention Regarding the Regime of the Straits <http://www.globalsecurity.org/military/world/naval-arms-control-1936.htm> (Letöltés ideje: 2016. 06. 23.)

hatékonyabb korrupció elleni küzdelmet, a gazdaság szerkezetének átalakítását és a minszki megállapodás maradéktalan végrehajtását.

A minszki megállapodással kapcsolatban megjegyezzük, hogy az Európai Unió álláspontja szerint, az Oroszországi Föderációval szembeni szankciók mindaddig hatályban maradnak, amíg az orosz kormány nem teljesíti a minszki tűzszüneti egyezményben előírt kötelezettségeit, és nem vonja ki véglegesen csapatait és haditechnikai eszközeit a kelet-ukrajnai szakadárak területeiről. Továbbá nem szünteti be teljességgel az ukrán kormány által terroristáknak nevezett dombászi szeparatisták támogatását.⁵ Továbbá az Orosz Föderáció nem tekinti magát a minszki tűzszüneti egyezmény részesének, hanem annak betartását garantáló Normandiai négyek egyik tagjának.

2016. június 21-én az Európai Unió tagállamainak nagykövetei automatikusan hat hónappal meghosszabbították a szankciókat az Oroszországi Föderációval szemben. A bevezetett szankciók elsősorban az orosz bankrendszer működését, az olajipart és a hadiipart sújtják, komoly károkat okozva az orosz gazdaságnak. Az orosz ellenszankciók szintén terhet, jelentős károkat okoznak az Európai Uniónak a mezőgazdasági export termékek elhelyezésében. A szankciók az orosz bankrendszer működésének átalakulását, a gazdaság belső fejlődését viszont helyes működőképes irányba terelik, a nemzeti valuta árfolyama az utóbbi időszakban egyre kevésbé függ az olajártól. Az olajkitermelés és olajár hatása a nemzeti költségvetésre viszont megmaradt.

NATO védelmi miniszterek döntést hoztak arról is, hogy a szolidaritás jegyében katonailag megerősítik a három balti szövetséges és Lengyelország védelmét. E négy szövetséges biztonságához országonként egy-egy, a NATO többi tagállama által kiállított zászlóalj-harccsoport fog hozzájárulni.

Stoltenberg főtitkár ugyanakkor kijelentette, az elrettentő és védelmi képességeink természetesen nem csak ezen a négy zászlóaljon nyugszanak majd a jövőben. Hangsúlyozta: a NATO előretolt katonai jelenléte kiegészíti a gyorsreagálású erők kelet- és közép-európai telepítését. Az előzetes egyeztetések alapján a Lengyelországban telepítendő zászlóalj amerikai, a litvániai zászlóalj német, az észtországi alegység brit, a lettországi pedig kanadai parancsnoksággal működik majd. Ugyanakkor a zászlóaljak állomásoztatását a NATO tagországok állam- és kormányfőinek is jóvá kell hagyniuk a Szövetség júliusi varsói csúcstalálkozóján. Megjegyezzük – amerikai szakértő véleményére hivatkozva – szinte biztosra vehető, hogy a katonai erő emelkedése ellenére az amerikai fegyveres erő jelenléte a kontinensen nem fogja elérni a katonai szembenállás időszakának mértékét. Ezért az Egyesült Államokban elvárják az Európai Unió hatékonyabb szerepvállalását a kontinens biztonságának szavatolása érdekében a jövőben.⁶

Hasonló véleményt fogalmazott meg Frederick Benjamin Hodges tábornok, az Európában állomásozó amerikai fegyveres erők parancsnoka 2016. június 17-én Varsóban, az Anakonda-16 többnemzeti gyakorlat záróünnepségén. *„Mindazonáltal szükség van arra, hogy tovább növeljék a szövetséges egységek Európán belüli*

⁵ ЗАХАРЧЕНКО А.В., ПЛОТНИЦКИЙ И.В.: Комплекс мер по выполнению Минских соглашений <http://kremlin.ru/supplement/4804> (Letöltés ideje: 2016. 06. 17.)

⁶ QUILÉS Paul: Planning for Warsaw, waiting for the next US President http://www.europeanleadershipnetwork.org/planning-for-warsaw-waiting-for-the-next-us-president-_3780.html (Letöltés ideje: 2016. 06. 17.)

mozgáslehetőségeit, valamint az együttműködési képességeket, hogy a szövetséges egységek ugyanolyan ütemben tudjanak helyet változtatni, mint amilyenben a növekvő fenyegetéseket észleljük” – mondta a tábornok. „Ennek érdekében meg lehetne fontolni egy katonai schengeni övezet létrehozását” – javasolta, utalva a Németországban állomásozó amerikai csapatok határátlépésének nehézségeire. Kilátásba helyezte a jövő évben egy, a lengyelországihoz hasonló nagyszabású NATO-hadgyakorlat megszervezését a Fekete-tenger térségében. Beszédében a hadgyakorlat védelmi jellegét hangsúlyozta. „A NATO a szabadságot, az emberi jogokat védi, ezt a célt szolgálta az Anakonda-16 is” – nyilatkozta Hodges tábornok.⁷

Stoltenberg főtitkár szinte minden NATO-fórumon hangsúlyozta, hogy a Szövetség nem akar újabb hidegháborús biztonsági helyzetet a kontinensen. Az Oroszországi Föderáció pedig az 1997-ben aláírt NATO-Oroszország Alapító Okiratra hivatkozik.⁸ Ebben a dokumentumban az aláíró felek vállalták, tartózkodnak attól, hogy jelentős katonai erőt telepítenek az egymás területével határos térségekbe.⁹ Megjegyezzük, mindkét félnek igaza van ebben az infokommunikációs „párbeszédben”. Igazolással egy példa:

Szergej Sojgu, védelmi miniszter 2016. június 29-én bejelentette, hogy a NATO-nak az orosz határ közelében folytatott gyakorlataira, valamint a katonai erő (négy zászlóalj) telepítésére válaszul megerősítik a Nyugati Katonai Körzet erőit. Még ebben az évben közel 10 ezer szerződéses katona és kétezer új technikai eszköz áll hadrendbe és kerül a csapatokhoz. A miniszter indoklása alapján erre azért van szükség, mert a Szövetség eddigi tevékenysége veszélyezteti Oroszország és a térség biztonságát, és megbomlott a kontinens geostratégiai egyensúlya¹⁰. Alexander Bartos, a külföldön is elismert orosz szakértő szerint „a geostratégiai egyensúly megbontása mögött az NATO tagországok segítségével az Egyesült Államok világ dominanciai elképzeléseinek hosszú távú megvalósítása, és ezzel egyidejűleg a nemzetközi jog megkerülése áll.”¹¹

A Külügyi és Külgazdasági Intézet „Visszaszámlálás – 30 nap a varsói csúcstalálkozóig” címmel megbeszélést tartott Budapesten, amelyen felszólalt Colleen Bell, az Egyesült Államok nagykövete is. Beszédének fontos része a következő volt:

„Természetes, hogy Oroszországgal fenntartott kapcsolatunk is kulcsfontosságú téma lesz Varsóban. A stratégiánk középpontjában azonban szövetségeseink védelmének megerősítése áll és az, hogy kézzelfoghatóvá tegyük elkötelezettségünket az 5. cikkely iránt. Saját maguk fejlesztésével illetve kölcsönös segíelyeken keresztül a nemzetek megerősítik nemzeti védelmüket, s ezzel biztosítják,

⁷ Sz.n.: NATO troops carry out military exercise in Poland About 30,000 troops will be deployed in one of the biggest exercises on NATO's eastern flank since the Cold War <http://www.aljazeera.com/indepth/inpictures/2016/06/nato-troops-carry-military-exercise-poland-160609070447894.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 17.)

⁸ Sz.n.: Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation, Paris, 27 May 1997 http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm (Letöltés ideje: 2016. 06. 25.)

⁹ ГРУШКО: НАТО переходит на схемы обеспечения времен "холодной войны" <http://ria.ru/world/20160630/1454965650.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 30.)

¹⁰ Sz.n.: Шойгу: свыше 2 тысяч единиц техники поступят в ЗВО в этом году http://ria.ru/defense_safety/20160629/1454319132.html (Letöltés ideje: 2016. 07. 01.)

¹¹ БАРТОШ Александр Александрович: Саммит НАТО в Варшаве: приоритеты и перспективы развития альянса, http://nvo.ng.ru/gpolit/2016-05-27/4_summit.html (Letöltés ideje: 2016. 06. 15.)

hogy a katonai és civil képességek megfelelő kombinációjával rendelkezzenek a folyamatosan változó biztonsági kihívásoknak – beleértve a kiberhadviselést és a hibrid háborúkat – történő megfeleléshez.

Megújult erejével, erőforrásaival és képességeivel szövetségünk felkészült minden olyan regionális és globális kihívásra, amelyekkel szemben találhatjuk magunkat. Oroszországra tekintve sem felejtjük el vállalásainkat a kollektív védelem terén, a NATO elkötelezettségét a viták békés rendezése mellett és a párbeszédre való igényt. Egymástól ugyanakkor elvárjuk az egységet és a szolidaritást.

Végezetül pedig: az egyik legkülönlegesebb dolog, amire Varsóban sor kerül, hogy megnyitjuk egymás előtt könyveinket és megosztjuk egymással költségvetési és kiadási adatainkat, átlátható módon, a kollektív bizalom és kölcsönös kötelezettségünk jeléül. Együtt számítjuk ki, mennyit költünk, és mennyit költünk a jövőben, hogy támogassuk a 2014-ben Walesben tett védelmi befektetési vállalásainkat. És ezek nem pusztán törekvések.”¹²

A NATO állam- és kormányfőinek varsói csúcstalálkozója előtt érdekes elemzést jelentetett meg Klaus Naumann, aki 1996-1999 között a Szövetség Katonai Bizottságának az elnöke volt. A következőkben az elemzés rövid kivonatát ismertetjük¹³.

Az állam- és kormányfők csúcstalálkozója jelentős instabilitási körülmények között kerül végrehajtásra melynek oka a biztonsági kihívások sokasága a kontinensen és környezetében. Jelentős feladat lesz a jövőben a béke és a stabilitás megőrzése, amelyet három tényező befolyásol. Nézzük ezeket egyenként.

Először, az európai tagállamok szerepe megnövekedett a stabilitás és a béke biztosítása terén még akkor is, ha az Egyesült Államok néhány évvel ezelőtt a Csendes-óceán térségét helyezte előtérbe. Ennek alapján a transzatlanti kapcsolat meggyengült.

Másodszor, az Oroszországi Föderáció tevékenységének-, valamint a migrációs nyomás fokozódásának következtében Európa új biztonsági kihívásokkal találta magát szemben. Ehhez a bizonytalansághoz járul még hozzá a mindent átható európai adósság-probléma és a brit népszavazás eredményéből fakadó várhatóan nehéz politikai, gazdasági és pénzügyi helyzet az Európai Unióban, de a kontinens többi országában is.

Harmadszor, a NATO-Oroszország Tanács működése teljesen leállt, mert az Oroszországi Föderáció biztonságának fenyegetettségét a NATO-ban látja. Ezért minden formában és módszerrel igyekszik annak működését gyöngíteni. Az eszközök között első helyen áll a katonai megfélemlítés, a fegyverkezési verseny újraindítása.

Amennyiben ezek a kihívások tovább erősödnek, akkor a kontinens, a NATO tagállamok, de az Európai Unió biztonsági és gazdasági helyzete is romlani fog.

---

¹² BELL, Colleen: A NATO-ban nincsenek másodrendű polgárok – beszéd a Varsó előtt 30 nappal konferencián. Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2016. június 7. http://hungarian.hungary.usembassy.gov/bell_06072016.html (Letöltés ideje: 2016. 06. 17.)

¹³ NAUMANN, Klaus: Three crucial decisions for the Warsaw Summit http://www.europeanleadershipnetwork.org/three-crucial-decisions-for-the-warsaw-summit_3794.html (Letöltés: 2016. 06. 17.)

Ezért mindenképpen vissza kell térni az Oroszországi Föderációval való tényleges együttműködésre - javasolja Klaus Naumann.

A varsói csúcstalálkozón, a tagállamoknak három kérdésben mindenképpen döntést kell hozni a kollektív védelmi képességek erősítése érdekében:

Először, a walesi csúcstalálkozón hozott döntések maradéktalan végrehajtása, a katonai és nem katonai képességek fokozása, hogy a Szövetség kezelni tudja a kihívásokat. Ebbe a feladatba tartozik például a „Very High Readiness Joint Task Force” képességek teljes megvalósítása.

Dönteni kell arról is, hogy a Szövetség térjen vissza az 1997-ben aláírt NATO-Oroszország Alapító Okirat szelleméhez és keresse az együttműködést az Oroszországi Föderációval.¹⁴

Másodszor, a csúcstalálkozón dönteni kell arról, hogy szükség van egy átfogó stratégia kidolgozására a déli-, dél-keleti térség biztonságának megteremtése érdekében. Ennek a stratégiának tartalmaznia kell a washingtoni szerződés 4. cikk rendelkezését, a gyors és hatékony válaszlépés érdekében a katonai- és nem katonai fenyegetésekkel szemben, mielőtt azok elérnék azt a szintet, hogy az 5. cikk bevezetésére sor kerülne.¹⁵ Ennek érdekében fokozni kell az együttműködést az Afrikai Unióval, és az Öböl-menti országokkal.

Harmadszor, a felsorolt feladatok maradéktalan végrehajtása érdekében erősíteni kell a tagállamok közötti együttműködést és a kötelezettségvállalást, valamint a szolidaritást.

A szerző meggyőződése, hogy a csúcstalálkozón és utána helyreáll a Szövetségben a céltudatosság az európai biztonság erősítésének érdekében.

Megjegyezzük, Alexander Bartos véleménye alapján – „*ez egyben, az európai megrendeléseken és a hadiipari együttműködésekön keresztül az Egyesült Államok hadiipari komplexum támogatását jelenti.*”¹⁶

2016. június 27-én Jens Stoltenberg főtákar és John Kerry amerikai külügyminiszter megbeszéltek a varsói csúcstalálkozó részleteit Brüsszelben. Örömmel üdvözölték, hogy a brit népszavazást követően a brit kormány megerősítette elkötelezettségét a NATO tagság mellett.

Kinyilvánították, hogy a csúcstalálkozó mérföldkő lesz a Szövetség történetében a meghozandó döntések tekintetében.

Bejelentették, a Szövetség erősíteni kívánja a kollektív védelmet, fokozza az elrettentést és tovább erősíti katonai jelenlétét a kontinens keleti tagországaiban, a Fekete-tenger és a Földközi-tenger térségében fokozzák a tengeri biztonságot, valamint kezelik a hibrid fenyegetéseket a jövőben.¹⁷

---

¹⁴ Sz.n.: Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation, Paris, 27 May 1997, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm (Letöltés ideje: 2016. 06. 25.)

¹⁵ A Felek tanácskozni fognak egymással valahányszor bármelyikük véleménye alapján a Felek egyikének területi épségét, politikai függetlenségét vagy biztonságát veszély fenyegeti. In:

http://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=hu (Letöltés ideje: 2016. 06. 25.)

¹⁶ БАРТОШ Александр Александрович: Саммит НАТО в Варшаве: приоритеты и перспективы развития альянса http://nvo.ng.ru/gpolit/2016-05-27/4_summit.html (Letöltés ideje: 2016. 06. 15.)

¹⁷ Sz.n.: NATO Secretary General meets Secretary Kerry for talks on Warsaw Summit, UK referendum http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_132797.htm (Letöltés ideje: 2016. 06. 28.)

Alexander Bartos dolgozatában „*az Oroszországi Föderáció elleni hibrid- és más fenyegetéseket említi. A nyugat által elfogadott hibrid stratégia szerint az Oroszország nemzetközi szerepe mellőzésre kerül, vagy leértékelődik a jövőben*” (például a második világháborúban a fasizmus felszámolásában végrehajtott történelmi szerepe). „*A hibridfenyegetések célja és feladata nem más, mint az orosz nép filozófiai és a metodológiai ismeretelméleti tevékenységének összekeverése, káosz keltése a lakosság öntudatában, vezetőiben és a jövőben való hitének megingatása. De nem utolsó sorban a nemzeti értékek és érdekek rendszerének rombolása, új hamis gazdasági és erkölcsi értékek hirdetése*” – írja a szerző.¹⁸

Jens Stoltenberg főtitkár 2016. július 4-én sajtótájékoztatót tartott a varsói csúcstalálkozóval kapcsolatban, melynek lényege a következőkben foglalható össze¹⁹. „*A Szövetség a walesi csúcstalálkozó után végrehajtotta a legnagyobb katonai fejlesztést a katonai szembenállás óta. Ezt folytatni fogja a képesség színvonalának növelése érdekében, elsősorban a kelet-európai NATO tagállamokban.*

A tagállamok vezetői előzetesen egyetértettek a négy több nemzeti zászlóalj telepítésében a Baltikumban és Lengyelországban. Továbbá, az elrettentés és a védelem érdekében, nemzetközi dandár létrehozásáról Romániában. Döntöttek a cybervédelem, a polgári együttműködés, a képességfejlesztés és a rakétavédelem fejlesztése kérdésekben is. Az állam- és kormányfők vállalták a védelmi költségvetés emelését a következő években. A főtitkár reményét fejezte ki, hogy a vállalás nem csak ígéret marad. Jóváhagyásra került, az Iszlám Állam és a migrációs folyamat ellenőrzése érdekében, AWACS repülőgépek járőrözése a Közel-Kelet térségében, amely kiegészíti az Európai Unió ellenőrzési feladatait is. (A csúcstalálkozón elfogadták, hogy a török légtér ellenőrzése érdekében egy AWACS gép fog járőrözni, valamint Patriot légvédelmi rakétaütegek telepítését kezdik meg az ország területén. Ezt a döntést várhatóan az Oroszországi Föderáció az ellene irányuló katonai lépésként fogja értékelni. Megjegyezzük, az Erdogan török elnök ellen végrehajtott puccskísérlet nehezen átlátható bizonytalanságot és új geopolitikai helyzetet teremtett a régióban.)

A főtitkár megerősítette a sajtó képviselőinek a NATO-Orosz Tanács működésének újraindítását, amelyre a varsói csúcstalálkozót követően kerül sor, az előzetes egyeztetések alapján 2016. július 13.-án. Véleménye, hogy ez a fórum fontos szerepet tölt be a párbeszéd, az információcsere, a feszültségcsökkentés és a kiszámíthatóság területén. A szövetség a jövőben is szoros kapcsolatot tart fenn Ukrajnával, Grúziával és Moldovával. Ugyanakkor még nincs napirenden Ukrajna és Grúzia csatlakozása a Szövetséghez.”²⁰

A varsói csúcstalálkozót megelőző eseményekről, az előkészítő munkáról hasznos információkat tartalmazó tanulmányt írt Szenes Zoltán, akinek munkáját

---

¹⁸ БАРТОШ Александр Александрович: Саммит НАТО в Варшаве: приоритеты и перспективы развития альянса http://nvo.ng.ru/gpolit/2016-05-27/4_summit.html (Letöltés ideje: 2016. 06. 15.)

¹⁹ Sz.n.: NATO Secretary General outlines Warsaw Summit agenda http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_133063.htm (Letöltés ideje: 2016. 07. 05.)

²⁰ Sz.n.: NATO Secretary General outlines Warsaw Summit agenda http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_133063.htm (Letöltés ideje: 2016. 07. 05.)

ajánljuk mindazoknak, akik a témával bővebben kívánnak foglalkozni.²¹ A következőkben vizsgáljuk meg a csúcstalálkozó legfontosabb döntéseit, valamint azok nemzetközi visszhangját.

A csúcstalálkozó és annak orosz visszhangja

A csúcstalálkozó első napján Donald Tusk, Jean-Claude Juncker és Jens Stoltenberg közös megállapodást írtak alá²². A dokumentum rövid tartalma a következő:

A közös nyilatkozatban megállapodtak arról, hogy a két szervezet a jövőben erősíti a gyakorlati együttműködést a hibrid fenyegetésekkel szemben, és a számítógépek elleni támadások elhárítása-, a kontinens és az azt övező tengerek biztonsága érdekében. A két szervezet összehangolja tevékenységét a menekültáradat kezelése és az embercsempészet visszaszorítása céljából, elsősorban az Égei-tenger és a Földközi-tenger térségében. Közös tervezett gyakorlatok megtartásával kívánják fejleszteni a meglévő – összehangolt és együttműködő – képességeket a fenyegetések, válságok hatékony kezelése céljából. Az ismert az Olvasó előtt, hogy a balti államok orosznyelvű lakosságának kisebbségi jogai jelentősen, de országonként különböző mértékben korlátozottak. Az őslakosság fiataljai az Európai Unióban keresik boldogulásukat és sokan elszakadnak hazájuktól – ezért kiüresedett a belső nacionalizmus.

„A két szervezet csak közösen tud fellépni eredményesen a jövőben az infrastruktúra, a bankrendszerek, a lakosság védelme érdekében. Meg kell akadályozni a három balti államban az orosz anyanyelvű lakosság lázítását. El kell érni, hogy Oroszország maradéktalanul tartsa be a minszki megállapodásban foglaltakat” – hangsúlyozta Donald Tusk, az Európai Tanács elnöke a sajtókonferencián.²³

Megjegyezzük, talán a BERXIT következményeként, a csúcstalálkozó résztvevői úgy ítélték meg, hogy az Európai Unió mozgásteret jelentősen csökkent. Míg úgy tűnik – a csúcstalálkozó eseményeinek tükrében –, a NATO szerepe felértékelődött a különböző fenyegetések kezelésében. Ha ez így van, akkor ez együtt jár a veszéllyel, hogy ismételten a katonai megoldások kerülhetnek előtérbe, mint a hidegháború idején.

A főtitkár július 4-én megtartott sajtótájékoztatóján elhangzottaknak megfelelően a Szövetség állam- és kormányfői több kérdésben végleges döntést hoztak, melyek rövid tartalmát ismertetjük a kiadott és fellelhető dokumentumok alapján.

Lengyelországban és a három balti államban négy többnemzeti zászlóalj fog állomásozni a jövőben, kanadai, brit, német és amerikai vezetéssel. Ezek a zászlóaljak „csak a szükséges ideig” maradnak az említett országokban, de ez a döntés csak része a Szövetség védelmi jellegű lépéseinek. *„Az Egyesült Államok teljes egészében vállalta az egyik zászlóalj felállítását és a másik három zászlóaljhoz is ad személyi állományt. Továbbá 2017-től egy páncélos dandár erőt telepítenek a*

²¹ SZENES Zoltán: A varsói NATO csúcs elé <http://biztonsagpolitika.hu/nato-netto/a-varsoi-nato-csucs-ele> (Letöltés ideje: 2016. 07. 07.)

²² Sz.n.: Joint declaration: by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm (Letöltés ideje: 2016. 07. 08.)

²³ Uo.

*Szövetség kelet-európai országaiba, lengyelországi parancsnoksággal” – jelentette be Obama, amerikai elnök Varsóban.*²⁴

Az amerikai elnök bejelentésére reagálva Dmitrij Peszkov, az orosz elnök szóvivője kijelentette, „reméljük, hogy a józan ész kerekedik felül a találkozón, és teljesen valótlan állítás, hogy a csúcstalálkozó résztvevői orosz fenyegetésről beszélnek.” Az elnöki szóvivő további véleménye: „a NATO-Orosz Tanácson belül tág tere van a párbeszédnek, az együttműködésnek, ha a NATO lemond az orosz fenyegetés retorikájáról, mert az semmilyen valós alapot nem tartalmaz. Nem beszélhetünk Oroszországból kiinduló veszélyről, amikor a kontinens nyugati felében állandó terrorveszély van és a Közel-Keleten naponta több száz ember hal meg. Együttműködés csak akkor lehetséges, ha bizalomerosztó intézkedések születnek a NATO-Orosz Tanácsban.”²⁵

A tanácskozás tudomásul vette az amerikai rakétavédelmi rendszer európai elemeinek műveleti készenlétét és a Ramsteinben működő Szövetséges Légi Parancsnokság műveleti tevékenységének megkezdését. A rendszer elemei képesek lesznek a kontinensen túlról érkező támadásokat elhárítani, elsősorban az iráni ballisztikus rakétákat Megjegezzük, ezt az indokot az Oroszországi Föderáció korábban sem és most sem fogadta el, sőt több fórumon bizonyította, hogy a rendszer kiépítése az orosz interkontinentális ballisztikus rakéták megsemmisítését fogja szolgálni.²⁶

Az állam- és kormányfők hangsúlyozták a kollektív védelem minden területének további erősítését, beleértve a kibervédelmet és a lakosság védelmét a hibrid fenyegetésekkel szemben. Más szóval, a kollektív védelmet kiterjesztették a Szövetség számítógépes rendszereinek a védelmére is. Egy állam elleni kibertámadást a Szövetség elleni támadásként értelmezik és kezelik a jövőben.

A július 8-án este tartott sajtóértekezleten Jens Stoltenberg főtitkár a NATO-Oroszország Tanács működésének szükségességéről a következőket mondta: „július 13.-án, a nagyköveti szintű ülésen az orosz delegáció pontos tájékoztatást kap a varsói csúcstalálkozó döntéseiről. (Reméljük, ezen az ülésen megismerhetjük az orosz fél álláspontját a telepítendő négy zászlóaljjal, a nagyon magas készenléti erők – a *Very High Readiness Joint Task Force* – erőinek és eszközeinek kiegészítésével a romániai több nemzeti dandár felállításával kapcsolatban – a szerzők megjegyzése.) A Szövetségnek nincs rejtgetni valója, a lehetséges félreértéseket meg kell előzni a kölcsönös biztonság érdekében. Törekedni kell a

---

²⁴ Sz.n.: Nato summit: US says it will deploy 1,000 extra troops to Poland <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/08/nato-summit-warsaw-brexit-russia> (Letöltés ideje: 2016.07.09.)

²⁵ Информационное агентство России "ТАСС": Утверждены "лидирующие нации" в батальонах НАТО в Восточной Европе <http://www.ng.ru/news/548168.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 09.)

²⁶ АРБАТОВ Алексей: Стратегические асимметрии и системы ПРО. Ни США, ни Россия не способны защитить себя от межконтинентальных ракет. (Алексей Георгиевич Арбатов - академик РАН.) http://nvo.ng.ru/concepts/2012-01-20/1_pro.html (Letöltés ideje: 2016. 07. 23.), Sz.n.: Саммит НАТО принял историческое решение об усилении восточного фланга <http://ria.ru/world/20160708/1461827811.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 09.)

*párbeszédre Oroszországgal, mert ezt kívánja a kontinens és a világ biztonsága” – mondta a főtitkár.*²⁷

A főtitkár véleményével nem teljesen egyezik Obama amerikai elnök nyilatkozata, aki többek között a következőt mondta a NATO-orosz kapcsolatról: *„addig nem lesz együttműködés, amíg Oroszország nem teljesíti maradéktalanul a Minszk-2 megállapodást.”*²⁸

Vlagyimir Putyin orosz elnök a csúcstalálkozó alatt telefonon hívta fel Francois Hollande francia államfőt és Angela Merkel német kancellárt, és az ukrán elnökkel szembeni nagyobb nyomásgyakorlásra kérte fel őket. A francia és a német politikus Petro Porosenko elnökkel találkozott Varsóban. A telefonbeszélgetés alapján ismerjük meg a francia és a német álláspontot, amely a sajtótájékoztatón hangzott el:

*„Franciaország nevében beszélek, számunkra nagyon fontos Oroszországgal a kapcsolat és a párbeszéd, amely segít megoldást találni. Fontos megmutatni, hogy a csúcs nem jelent fenyegetést, a Szövetség nem ellenség, de meg kell védeni magunkat” – nyilatkozta a francia elnök.*²⁹

„Nagyon fontos tudnunk, mi történik pontosan Szíriában. Ezért az Egyesült Államoknak és Oroszországnak, valamint a NATO-nak és Oroszországnak igen szorosan össze kell hangolnia tevékenységét” – mondta a német kancellár.

A német védelmi miniszter így folytatta: *„komolyan vesszük keleti partnereink aggodalmát, erősítjük védelmüket, de nem akarunk új hidegháborút. Számunkra nagyon fontos a párbeszéd Oroszországgal.”*³⁰

Ezután röviden a csúcstalálkozót követő közös nyilatkozat rövid tartalmát ismertetjük. A dokumentum azon részeit ismertetjük, amelyek az Oroszországi Föderációra, a vele szemben hozott döntésekre vonatkoznak:

A csúcstalálkozón elfogadott közös nyilatkozat rövid részlete

A csúcstalálkozó befejezéseként az állam és kormányfők elfogadták a „Varsói Nyilatkozat a Transzatlanti Biztonságról” című dokumentumot³¹.

A Szövetség továbbra is elkötelezett a szabadság, a béke, a biztonság, az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság mellett. Alapvető feladata: a kollektív védelem, a válságkezelés és az együttműködő (kooperatív) biztonság.

A Szövetség határai mentén és azon túl biztonsági kihívások és fenyegetések vannak, mint Oroszország agresszív fellépése, katonai jellegű fenyegetése, amely a kontinens biztonságát veszélyezteti.

Oroszország folyamatosan megsérti a NATO-Oroszország Alapító Okirat, a Római Nyilatkozat dokumentumokban elfogadottakat. Elfoglalta a Krím-félszigetet,

²⁷ Sz.n.: NATO leaders bolster collective deterrence and defence http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_133280.htm (Letöltés ideje: 2016. 07. 09.)

²⁸ Sz.n.: ОБАМА: „НАТО не будет сотрудничать с Россией, пока она не выполнит Минск-2” <http://ria.ru/world/20160709/1462526773.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 09.)

²⁹ Sz.n.: Итоги саммита: НАТО ищет конструктивного диалога с Россией, усиливая оборону <http://ria.ru/world/20160709/1462477211.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 09.)

³⁰ Sz.n.: Штайнмайер: НАТО не хочет холодной войны и стремится к диалогу <http://ria.ru/world/20160709/1462438881.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 09.)

³¹ Sz.n.: Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016 http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (Letöltés ideje: 2016. 07. 10)

gyakorlatokat folytat, amelyek ellentétesek a Bécsi Dokumentum előírásaival, megsérti a NATO határait a Balti- és a Fekete-tenger térségében. Jelentős mértékben támogatja a szíriai rezsimet.

A Szövetség válaszul fokozza elrettentő és védelmi képességét, fenntartva a párbeszéd lehetőségét az ukrajnai helyzet megoldásáról, a kölcsönös katonai átláthatóságról, a biztonságot fenyegető helyzetekről. a NATO-Oroszország Tanácsban.

A tagállamok nem kívánnak konfrontációt Oroszországgal, az átláthatóságra és a kiszámíthatóságra törekuszenek, a NATO-Oroszország Alapító Okirat és a Római Nyilatkozat a stratégiai érték a kapcsolatban.

Egy független, szuverén és stabil jogállamiságú Ukrajna támogatása a Szövetség érdeke a Helsinkii Záróokmány előírása alapján. Oroszországot terheli a felelősség az Ukrajnában és a Krím-félszigeten kialakult helyzetért. A minszki megállapodások ellenére Oroszország szándékosan destabilizálja Ukrajna keleti térségét.

A Szövetség a jövőben is támogatja az EBESZ különleges megfigyelő misszióját, a nemzetközi békéltető törekvéseket a térségben, és felhívja a felek figyelmét, ne akadályozzák ezek munkáját.

Oroszország fokozza katonai jelenlétét a Balti-, a Fekete- és a Földközi-tenger térségében, veszélyeztetve e régiók stabilitását. Ezért a Szövetség kölcsönösen előnyös kapcsolatot épített Svédországgal és Finnországgal.

Hasonlóan romlott a biztonság a Fekete-tenger térségében, így a tagállamok vezetői elfogadták a román vezetésű több nemzeti dandár felállítását, a tengeri szállítási útvonalak biztosítása érdekében. Tovább erősítik az együttműködést Ukrajnával és Grúziával.

A NATO továbbra is elkötelezett Azerbajdzsán, Grúzia és a Moldovai Köztársaság függetlensége mellett. Támogatja a konfliktusok békés rendezése kérdését a Dél-Kaukázusban, az ENSZ Alapokmány és a Helsinkii Záróokmány figyelembevételével. A békés rendezés feltételei megteremtése érdekében ezekről a kérdésekről párbeszédet kell folytatni Oroszországgal.

A Szövetség továbbfejleszti kapcsolatát más országokkal a rakétavédelmi rendszer hatékonysága érdekében és kijelenti, a NATO rakétavédelem nem irányul Oroszország ellen, nem veszélyezteti annak stratégiai elrettentési képességeit. Ha Oroszország kész megvitatni az európai rakétavédelmi rendszert, akkor a Szövetség nyitott a párbeszédre.

A Szövetség támogatja a fegyverzetellenőrzéssel és a leszereléssel összefüggő lépéseket és a kötelezettségvállalásokat különösen fontosnak tartja a közepes hatótávolságú nukleáris erők leszereléséről megkötött szerződés maradéktalan betartását mind a NATO, mind Oroszország részéről. A Bécsi Dokumentum, a Nyitott Égbolt Szerződés és a Hagyományos Fegyveres Erők Európában Szerződés (CFE) betartása az aláíró felek részéről továbbra is fontos.

A nyilatkozatot elfogadók megismétlik, hogy támogatják Grúzia területi egységét és függetlenségét, ezért felhívják Oroszországot, vonja vissza Dél-Oszétia és Abházia elismerését és fejezze be a határárak építését ezekben a régiókban. Ezek a lépések sértik Grúzia függetlenségét, sértik a nemzetközi jog elveit és Oroszország nemzetközi elkötelezettségét.

A témával kapcsolatban bővebb információ olvasható Tálás Pétertől, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Stratégiai Védelmi Kutatóközpontjának igazgatójától.³²

Néhány órával a csúcstalálkozó után az orosz sajtóban a következő kommentárok jelentek meg:

Marija Zaharovának, az Oroszországi Föderáció Külügyminisztériuma szóvivőjének nyilatkozata: „*a NATO nyilatkozat nem létező orosz fenyegetésen alapul. Katonai erők telepítése a keleti és déli tagállamokba súlyosan veszélyezteti Oroszország biztonságát. Az orosz kormány részletes tájékoztatást vár a NATO-Oroszország Tanács soron következő ülésén. A NATO szándékosan figyelmen kívül hagyja a rakétavédelemmel kapcsolatos tervek hosszú távú következményeit és ezzel a kontinens biztonságát fenyegeti. Oroszországot démonizálja, igazolva ezzel katonai lépései szükségességét.*”³³

Konsztantin Koszacev, az Oroszországi Föderáció Nemzetközi Tanácsa elnökének véleménye: „*a NATO döntései új Berlini Falat építettek Európában. A Szövetség a konfrontáció logikáját keresi és visszatért a hidegháborús kőkorszakba. Más szóval, a varsói tanácskozáson kísértett Churchill Fultoni beszéde. Jelenleg nincs semmi garancia, hogy a helyzet jobb lesz, de már rosszabb sem lehet.*”³⁴

Frank Klincevic, az Oroszországi Föderáció Védelmi Tanácsa első helyettese a következőt mondta a csúcstalálkozót értékelve: „*a NATO vezetők elhatárolták a négy zászlóalj létrehozását, és az európai rakétavédelmi rendszer irányításáról döntöttek – ez rendkívül veszélyes a biztonságra. Messzemenőig sérti Oroszország biztonsági érdekeit.*

A NATO ezzel a lépésével megsérti a NATO-Oroszország Alapító Okirat előírásait, így veszélyezteti a békét és a biztonságot.

Ez egyértelműen agresszió. Mielőtt történelmi csúcsról beszélnének, fel kell ébredni és látni a valóságot. Varsó a második Fulton – sőt annál sokkal rosszabb.”³⁵

Alekszandr Grusko, a NATO-Oroszország Tanács állandó orosz képviselője a következőket mondta a Roszija-24 televíziónak adott interjújában: „*mi készek vagyunk keményen dolgozni az együttműködés felhívásán, de csak kölcsönös alapon, a nézeteltérések tisztázására felkészültünk, a labda a másik oldalon van. A NATO nem adott nekünk javaslatokat, hogy milyen legyen a közös megállapodás, ennek ellenére készek vagyunk a tárgyalásra. Erre jó alap a NATO-Oroszország Tanács.*”³⁶

A NATO-nak jól kell értenie, mi az egyensúly alapja. Ami most a keleti határainál fog történni, az nem az. A döntést nyugodtan kell megközelíteni és arról tárgyalni. A négy zászlóalj felállítása Lengyelországban és a balti államokban veszélyezteti az egyensúlyt. Ezek az országok nem szerepelnek az orosz védelmi

---

³² TÁLAS Péter: A varsói NATO csúcs legfontosabb döntéseiről, Stratégiai Védelmi Kutatóközpont ELEMZÉSEK 2016/10. http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2016-10-a-nato-varsoi-csucstalalkozojanak-don.original.pdf (Letöltés ideje: 2016. 07. 10.)

³³ Sz.n.: В Москве ответили на решения Варшавского саммита НАТО <http://ria.ru/world/20160710/1463018771.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 10.)

³⁴ Sz.n.: Косачев: все решения НАТО исходят из логики времен "холодной войны" <http://ria.ru/world/20160708/1461772450.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 10.)

³⁵ Sz.n.: Клинецвич: решения саммита НАТО негативно скажутся на ситуации в мире <http://ria.ru/world/20160708/1461820309.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 10.)

³⁶ Sz.n.: Грушко: РФ готова к разговору с НАТО о предотвращении военных инцидентов <http://ria.ru/world/20160711/1464031839.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 13.)

tervben. A NATO igyekszik bevezetni ismét a hidegháborút, ami egyáltalán nem szükséges.”³⁷

Ez a néhány vélemény is igazolja állításunkat, miszerint a július 13-ra tervezett NATO-Oroszország Tanács ülésén nagyon különbözőek a két fél nézetei bizonyos kérdésekben, sőt nagyon kicsi az esélye a nézetkülönbségek rendezésének. Sajnos igazunk lett.³⁸

Állításunk igazolására röviden ismertetjük Jens Stoltenberg főtitkár és Alekszandr Grusko állandó képviselő tájékoztatóját a tanács ülése után.

Stoltenberg főtitkár kijelentette, „a katonai szövetség tevékenysége, beleértve a katonai tevékenységet is átlátható. A NATO arra törekszik, hogy a lehető legszélesebb körű tájékoztatást nyújtsa Oroszországnak a bizalom visszaállítása érdekében. A mai tanácskozás lehetőleg volt arra, hogy mindkét fél elmagyarázza lépéseit és megvilágítsa annak okait.”

Elmondta, „a NATO arról tájékoztatta Oroszországot, hogy nem ismeri el a kelet-ukrajnai területek feletti orosz igényt és elítéli a Krim jogellenes és törvénytelen bekebelezését.

A NATO-szövetségesek egyértelművé tették, hogy támogatják Ukrajna szuverenitását és kiállnak területi integritása mellett. A tanácskozás során a NATO-szövetségesek hangsúlyozták a minszki megállapodás teljes körű végrehajtásának szükségességét.

A minszki megállapodás minden aláírójának tartania kell magát a kötelezettségvállalásaihoz. Oroszországnak jelentős felelőssége van e tekintetben” - mondta a főtitkár. Hangsúlyozta, hogy „Oroszország ukrajnai fellépése aláásta euro-atlanti biztonságot, valamint a NATO-Oroszország kapcsolatokat. Ugyanakkor a mai megbeszélés nagyon hasznos volt a jövőre nézve.”³⁹

Az orosz sajtóban a főtitkár nyilatkozatáról többek között, ez volt olvasható: „volt egy őszinte, jó hangulatú vita, de nem értettünk egyet a kérdésekben. A nézeteltérések megmaradtak.”⁴⁰

Grusko állandó képviselő így foglalta össze a tanácskozás legfontosabb megállapításait: „a balti országokba és Lengyelországba telepítendő zászlóaljok Oroszország biztonságát fenyegetik, így válaszlépésekre kényszerülünk a jövőben. Az események okait vizsgálva nagy a nézetkülönbség a NATO és Oroszország között, ugyanakkor a jövőt tekintve nézetazonosság van abban, hogy a minszki

³⁷ Sz.n.: Грушко: решения НАТО по усилению в Восточной Европе потребуют ответа Москвы <http://ria.ru/world/20160711/1464092825.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 13.)

³⁸ Konsztantin Szivkov, a hadtudomány doktora, a tanácskozás után már arról nyilatkozott, hogy a Szövetség döntéseire válaszul, az orosz fegyveres erők létszámát 1,5 millió főre kell emelni, jelentősen fejleszteni kell mind a hadászati mind a hadműveleti-harcászati csapásmérő erőket. Ugyanakkor Oroszország nem tesz semmi elhamarkodott lépést. Az orosz fegyveres erők vezérkara alaposan megvizsgálja a Varsóban elfogadott határozatokat valamint az ezekre adandó, de szükséges válaszokat. In: Военный эксперт: ядерное оружие защищает Россию от открытой агрессии НАТО, http://ria.ru/defense_safety/20160714/1465840945.html (Letöltés ideje: 2016. 07. 14.)

³⁹ Sz.n.: NATO Secretary General welcomes frank and open discussions in NATO-Russia Council http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_134100.htm (Letöltés ideje: 2016. 07. 14.)

⁴⁰ Sz.n.: Столтенберг положительно оценил атмосферу на заседании совета Россия-НАТО <http://ria.ru/world/20160713/1465392300.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 14.)

megállapodást végre kell hajtani annak érdekében, hogy tovább lehessen lépni a rendezés felé.

A légiközlekedés biztonságának szavatolása összetett probléma, amit meg kell oldani katonai és polgári szakemberek bevonásával. Ennek érdekében további tárgyalásokra van szükség – mondta Alekszandr Grusko.⁴¹

Konsztantin Koszacev, az Oroszországi Föderáció Nemzetközi Tanácsa elnökének véleménye: *„a NATO-Oroszország Tanács jobb, mint a semmi, de a jelenlegi formájában hatástalan. Ez egy klub, ahol a problémákról beszélgetés folyik, de nincs döntés. A NATO tagállamok és Oroszország ül az asztalnál, de nem egyenlő félként. Most is elhangzott: Oroszország nem keresi a konfrontációt, még a Varsóban elfogadott határozatok után sem, de kész saját biztonsága érdekében határozott válaszleépéseket tenni.”⁴²*

A meglévő nézetkülönbségeket igazolja a következő vélemény is:

Néhány nappal a varsói csúcstalálkozó és a NATO-orosz Tanács ülése után Alekszander Bartos írt tanulmányt⁴³ a Nyezaviszimaja Gazétában, amelynek legfontosabb megállapításai a következők. Tanulmányának bevezetőjében a szerző az igazság fogalmával kapcsolatban Otto von Bismarck volt német kancellárt idézi, a csúcstalálkozó és a NATO-orosz Tanács eseményei alapján: *„Sohasem hazudnak annyit, mint választás előtt, háború alatt és vadászat után.”* Majd a következőket írja:

„A csúcstalálkozót megelőzően számos nyilatkozat jelent meg mind az Egyesült Államokban, mind a NATO főtitkár részéről, melyeknek lényege a dezinformáció Oroszországról, a Baltikumról, Ukrajnáról és a Krim-félszigetről. Ezeknek az volt a lényege, hogy elősegítsék a csapatcsoportosításra vonatkozó döntések meghozatalát a csúcstalálkozáson Oroszországgal kapcsolatban. Ez nem volt más, mint geopolitikai és stratégiai csalás, amellyel elrejtették az igazi szándékot. Más szóval, az orosz fenyegetéssel igazolták a katonai erő telepítését a Balti országokba, rakétavédelmi eszközök telepítését Lengyelországba és Romániába. A NATO vezetői folyamatosan azt hangoztatták, hogy a Szövetség nem akar konfrontációt Oroszországgal, az erők és eszközök nem fenyegetik Oroszországot – ez egy vice”, hangsúlyozta a szerző. *„Ez a kijelentés bizonyítéka annak, hogy a NATO-ban az elmélet (a szavak) és a gyakorlat (a tettek) nincsenek összhangban.”⁴⁴*

Befejezés

A fellelhető hazai és külföldi információk alapján bizonyított, hogy a varsói csúcstalálkozó az orosz fenyegetéstől való félelem légkörében zajlott. A tagállamok vezetőire „erős” nyomás nehezedett a balti országok és Lengyelország részéről az orosz fenyegetés tükrében.

---

⁴¹ Sz.n.: Грушко: договоренность с НАТО по полетам могла бы стать шагом к деэскалации <http://ria.ru/politics/20160713/1465436116.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 14.)

⁴² Sz.n.: Косачев: в нынешнем виде Совет Россия-НАТО малоэффективен http://ria.ru/defense_safety/20160725/1472748782.html (Letöltés ideje: 2016. 07. 28.)

⁴³ БАРТОШ Александр Александрович: Саммит НАТО в Варшаве: что есть истина? Информационная война и дезинформация в стратегии альянса http://nvo.ng.ru/concepts/2016-07-29/1_summit.html (Letöltés ideje: 2016. 07. 29.)

⁴⁴ БАРТОШ Александр Александрович: Саммит НАТО в Варшаве: что есть истина? Информационная война и дезинформация в стратегии альянса http://nvo.ng.ru/concepts/2016-07-29/1_summit.html (Letöltés ideje: 2016. 07. 29.)

A csapatcsoportosításról, a készenlét fokozásáról, a képességek fejlesztéséről, az európai rakétavédelemről, a lakosság biztonságának szavatolásáról, a migrációs helyzet kezeléséről fontos döntések születtek.

A Szövetség igazolta azt a várakozást, hogy egységesen lép fel a jövőben is az orosz fenyegetéssel szemben. Igaz, ennek a megállapításnak ellent mond a The New York Times cikke, amely a „kulisszák” mögé enged betekinteni.⁴⁵

A balti államok és Lengyelország vezetői mindent megtettek a csúcstalálkozó előtt és alatt annak érdekében, hogy a Szövetség vállaljon nagyobb kötelezettséget védelmük érdekében az Oroszországi Föderációval szemben. Az Egyesült Államok komoly erőket és eszközöket fog átcsoportosítani a Szövetség kelet-európai államaiba a közeljövőben.

Ez a lépés tovább fokozza a már így is nagyon aggasztó NATO-orosz ellentétet, amelynek következményei nehezen megjósolhatók. Ugyanakkor az Oroszországi Föderáció továbbra is nyitott a párbeszédre a Szövetséggel, és viszont, de csak a kölcsönös előnyök és érdekek alapján – a két fél folyamatosan ezt hangoztatja valamennyi infokommunikációs csatornán.

A Szövetség vezetői már Walesben döntöttek a védelmi kiadások növeléséről és ezt a döntést Varsóban is megerősítették. Ugyanakkor, a tapasztalatok alapján csak kevés NATO-tagállam hajlandó a védelmi kiadását emelni. Erre pedig szükség lenne ahhoz, hogy a NATO valóban képes legyen eleget tenni vállalásainak a jövőben. Erősíteni szükséges az anyagi jellegű elkötelezettséget is, hogy a Szövetség újra igazi elrettentő erővé váljon.

Komoly gondot jelentett továbbá az is a csúcstalálkozón, hogy a tagországok nem voltak teljesen egységesek az Oroszországi Föderáció elleni fellépésben, a gazdasági lehetőségek elmaradása okán. Néhány tagország sokkal óvatosabban viszonyult a kérdéshez, s inkább csak az egység okán támogatta az Oroszországi Föderációval szembeni intézkedéseket.

Az idézett orosz véleményekből az is jól kiolvasható, hogy az oroszellenes politika sokáig nem folytatható, ha a NATO tagállamok biztonságos helyzetet akarnak a kontinensen a jövőben. A Szövetség az utóbbi néhány évben majdnem ezer kilométerrel közelebb került az orosz határokhoz, amelyet az Oroszországi Föderáció fenyegetésként értelmez. Ennek okán a katonai szembenállás időszakát felidéző külpolitikát és fegyverzetkorszerűsítést folytat. A csúcstalálkozó után kialakult biztonsági körülményeket csak tovább rontja a legkorszerűbb infokommunikációs eszközök és módszerek felhasználása, a másik fél lejáratása érdekében.⁴⁶

---

⁴⁵ LANDLER, Mark and SANGER, David E. : NATO Unity, Tested by Russia, Shows Some Cracks <http://www.nytimes.com/2016/07/09/world/europe/nato-unity-tested-by-russia-shows-some-cracks.html?ribbon-ad-idx=8&rref=world/europe&module=ArrowsNav&contentCollection=Europe&action=click&region=FixedLeft&pgtype=article> (Letöltés ideje: 2016. 07. 10.)

⁴⁶ A csúcstalálkozót követő európai geopolitikai és geostratégiai helyzet megismeréséhez az Olvasó figyelmébe ajánljuk Szenes Zoltán, Dérer Miklós és Alekszandr Bartos tanulmányát, értékelését. Mindhárom szerző történelmi- és rendszerszemléletű megközelítéssel vizsgálja a csúcstalálkozó előzményeit és az azt követő helyzetet, valamint az enyhülés lehetőségét. SZENES Zoltán: A varsói NATO csúcs elé <http://biztonsagpolitika.hu/nato-netto/a-varsoi-nato-csucs-ele> (Letöltés ideje: 2016. 07. 07.), DÉRER Miklós: NATO-Oroszország: a süketek párbeszéde <http://nepszava.hu/cikk/1101353-nato-oroszorszag-suketek-parbeszede> (Letöltés ideje: 2016. 07. 30.),

Kérdés, a varsói csúcstalálkozó sikeresebb lesz-e, mint a két évvel ezelőtti volt, azt csak a jövő dönti el.

Felhasznált irodalom:

- АРБАТОВ Алексей: Стратегические асимметрии и системы ПРО. Ни США, ни Россия не способны защитить себя от межконтинентальных ракет. (*Алексей Георгиевич Арбатов - академик РАН.*) http://nvo.ng.ru/concepts/2012-01-20/1_pro.html (Letöltés ideje: 2016. 07. 23.)
- AYRAULT, Jean-Marc and STEINMEIER, Frank-Walter: A strong Europe in a world of uncertainties <http://static.presspublica.pl/red/rp/pdf/DokumentUE.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 06. 29.)
- БАРТОШ Александр Александрович: Пояс сдерживания для России (Антикварные идеи маршала Пилсудского в современной обработке НАТО) http://nvo.ng.ru/concepts/2016-06-24/1_poyas.html (Letöltés ideje: 2016. 06. 25.)
- БАРТОШ Александр Александрович: Саммит НАТО в Варшаве: приоритеты и перспективы развития альянса http://nvo.ng.ru/gpolit/2016-05-27/4_summit.html (Letöltés ideje: 2016. 06. 15.)
- БАРТОШ Александр Александрович: Саммит НАТО в Варшаве: что есть истина? Информационная война и дезинформация в стратегии альянса http://nvo.ng.ru/concepts/2016-07-29/1_summit.html (Letöltés ideje: 2016. 07. 29.)
- BELL, Colleen: A NATO-ban nincsenek másodrendű polgárok – beszéd a Varsó előtt 30 nappal konferencián. Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2016. június 7. http://hungarian.hungary.usembassy.gov/bell_06072016.html (Letöltés ideje: 2016. 06. 17.)
- DÉRER Miklós: NATO-Oroszország: a süketek párbeszéde <http://nepszava.hu/cikk/1101353-nato-oroszország-suketek-parbeszede> (Letöltés ideje: 2016. 07. 30.),
- GÁSPÁROVICS Krisztián: Útban a varsói NATO-csúcs felé. <http://biztonsagpolitika.hu/nato-netto/utban-a-varsoi-nato-csucs-fele> (Letöltés ideje: 2016. 06. 15.)
- LANDLER, Mark and SANGER, David E.: NATO Unity, Tested by Russia, Shows Some Cracks <http://www.nytimes.com/2016/07/09/world/europe/nato-unity-tested-by-russia-shows-some-cracks.html?ribbon-ad-idx=8&rref=world/europe&module=ArrowsNav&contentCollection=Europe&action=click&region=FixedLeft&pgtype=article> (Letöltés ideje: 2016. 07. 10.)

БАРТОШ Александр Александрович: Саммит НАТО в Варшаве: что есть истина? Информационная война и дезинформация в стратегии альянса http://nvo.ng.ru/concepts/2016-07-29/1_summit.html (Letöltés ideje: 2016. 07. 29.)

- NAUMANN, Klaus: Three crucial decisions for the Warsaw Summit http://www.europeanleadershipnetwork.org/three-crucial-decisions-for-the-warsaw-summit_3794.html (Letöltés ideje: 2016. 06. 17.)
- QUILÉS, Paul: Planning for Warsaw, waiting for the next US President http://www.europeanleadershipnetwork.org/planning-for-warsaw-waiting-for-the-next-us-president-_3780.html (Letöltés ideje: 2016. 06. 17.)
- Sz.n.: Argument: NATO's Eastern Front Is Being Tested The alliance should renew its vows in Warsaw – loudly and clearly enough to be heard in Moscow <http://foreignpolicy.com/2016/04/25/natos-eastern-front-is-being-tested-poland-warsaw-summit/> (Letöltés ideje: 2016. 06. 17.)
- Sz.n.: Грушко: НАТО переходит на схемы обеспечения времен "холодной войны" <http://ria.ru/world/20160630/1454965650.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 30.)
- Sz.n.: Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation, Paris, 27 May 1997 http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm (Letöltés ideje: 2016. 06. 25.)
- Sz.n.: Joint declaration: by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm (Letöltés ideje: 2016. 07. 08.)
- Sz.n.: Montreux Convention Regarding the Regime of the Straits <http://www.globalsecurity.org/military/world/naval-arms-control-1936.htm> (Letöltés ideje: 2016. 06. 23.)
- Sz.n.: Nato countries begin largest war game in eastern Europe since cold war <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/06/nato-launches-largest-war-game-in-eastern-europe-since-cold-war-anaconda-2016> (Letöltés ideje: 2016. 06. 15.)
- Sz.n.: NATO Defence Ministers agree to enhance collective defence and deterrence http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_132356.htm (Letöltés ideje: 2016. 06. 15.)
- Sz.n.: NATO Defence Ministers to pave the way for decisions at the Warsaw Summit http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_132275.htm (Letöltés ideje: 2016. 06. 16.)
- Sz.n.: NATO leaders bolster collective deterrence and defence http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_133280.htm (Letöltés ideje: 2016. 07. 09.)
- Sz.n.: NATO Secretary General meets Secretary Kerry for talks on Warsaw Summit, UK referendum http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_132797.htm (Letöltés ideje: 2016. 06. 28.)

- Sz.n.: NATO Secretary General outlines Warsaw Summit agenda http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_133063.htm (Letöltés ideje: 2016. 07. 05.)
- Sz.n.: NATO Secretary General welcomes frank and open discussions in NATO-Russia Council http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_134100.htm (Letöltés ideje: 2016. 07. 14.)
- Sz.n.: Nato summit: US says it will deploy 1,000 extra troops to Poland <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/08/nato-summit-warsaw-brexit-russia> (Letöltés ideje: 2016. 07. 09.)
- Sz.n.: NATO troops carry out military exercise in Poland About 30,000 troops will be deployed in one of the biggest exercises on NATO's eastern flank since the Cold War <http://www.aljazeera.com/indepth/inpictures/2016/06/nato-troops-carry-military-exercise-poland-160609070447894.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 17.)
- Sz.n.: Summit-ul NATO, de la Varşovia (8-9 iulie 2016) <http://www.mae.ro/node/36635> (Letöltés ideje: 2016. 06. 25.)
- Sz.n.: Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016 http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (Letöltés ideje: 2016. 07. 10.)
- Sz.n.: Бужинский: батальоны НАТО в Прибалтике не нарушают Основопологающий акт <http://ria.ru/world/20160614/1447579475.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 15.)
- Sz.n.: В Москве ответили на решения Варшавского саммита НАТО <http://ria.ru/world/20160710/1463018771.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 10.)
- Sz.n.: Варшавский саммит НАТО: чего ждать Украине <http://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2016/04/12/7047616/> (Letöltés ideje: 2016. 06. 15.)
- Sz.n.: Внезапная проверка боеготовности Вооруженных Сил Российской Федерации http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12087150@egNews (Letöltés ideje: 2016. 06. 15.)
- Sz.n.: Военный эксперт: ядерное оружие защищает Россию от открытой агрессии НАТО, http://ria.ru/defense_safety/20160714/1465840945.html (Letöltés ideje: 2016. 07. 14.)
- Sz.n.: Глава Минобороны Польши: Варшавский саммит НАТО войдет в историю <https://charter97.org/ru/news/2016/6/10/208412/> (Letöltés ideje: 2016. 06. 15.)
- Sz.n.: Грушко: договоренность с НАТО по полетам могла бы стать шагом к деэскалации <http://ria.ru/politics/20160713/1465436116.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 14.)

- Sz.n.: Грушко: НАТО переходит на схемы обеспечения времен "холодной войны" <http://ria.ru/world/20160630/1454965650.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 30.)
- Sz.n.: Грушко: решения НАТО по усилению в Восточной Европе потребуют ответа Москвы <http://ria.ru/world/20160711/1464092825.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 13.)
- Sz.n.: Грушко: РФ готова к разговору с НАТО о предотвращении военных инцидентов <http://ria.ru/world/20160711/1464031839.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 13.)
- Sz.n.: Итоги саммита: НАТО ищет конструктивного диалога с Россией, усиливая оборону <http://ria.ru/world/20160709/1462477211.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 09.)
- Sz.n.: Коротченко Игорь: Россия добивается снижения градуса напряженности с НАТО на Балтике http://ria.ru/defense_safety/20160702/1456454375.html (Letöltés ideje: 2016. 07. 03.)
- Sz.n.: Клинецвич: решения саммита НАТО негативно скажутся на ситуации в мире <http://ria.ru/world/20160708/1461820309.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 10.)
- Sz.n.: Косачев: в нынешнем виде Совет Россия-НАТО малоэффективен http://ria.ru/defense_safety/20160725/1472748782.html (Letöltés ideje: 2016. 07. 28.)
- Sz.n.: Косачев: все решения НАТО исходят из логики времен "холодной войны" <http://ria.ru/world/20160708/1461772450.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 10.)
- Sz.n.: Меняйло считает, что НАТО лишь втягивает союзников в ненужные конфликты <http://ria.ru/world/20160710/1463186586.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 10.)
- Sz.n.: Министры обороны НАТО одобряют размещение 4 батальонов в восточной Европе <http://ria.ru/world/20160614/1446950604.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 15.)
- Sz.n.: НАТО активизируется у границ России, Москва проводит проверку ВС http://ria.ru/defense_safety/20160615/1448197754.html (Letöltés ideje: 2016. 06. 16.)
- Sz.n.: НАТО приняло управление Европой (Командный пункт разместился в штаб-квартире альянса) http://nvo.ng.ru/realty/2016-07-01/1_nato.html (Letöltés ideje: 2016. 07. 01.)
- Sz.n.: ОБАМА: „НАТО не будет сотрудничать с Россией, пока она не выполнит Минск-2” <http://ria.ru/world/20160709/1462526773.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 09.)

- Sz.n.: Саммит НАТО принял историческое решение об усилении восточного фланга <http://ria.ru/world/20160708/1461827811.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 09.)
- Sz.n.: Столтенберг положительно оценил атмосферу на заседании совета Россия-НАТО <http://ria.ru/world/20160713/1465392300.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 14.)
- Sz.n.: Шойгу: свыше 2 тысяч единиц техники поступят в ЗВО в этом году http://ria.ru/defense_safety/20160629/1454319132.html (Letöltés ideje: 2016. 07. 01.)
- Sz.n.: Штайнмайер: НАТО не хочет холодной войны и стремится к диалогу <http://ria.ru/world/20160709/1462438881.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 09.)
- Sz.n.: Эксперт: НАТО попытается "заболтать" Россию перед Варшавским саммитом <http://ria.ru/politics/20160520/1436988331.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 15.)
- SZENES Zoltán: A varsói NATO csúcs elé <http://biztonsagpolitika.hu/nato-netto/a-varsoi-nato-csucs-ele> (Letöltés ideje: 2016. 07. 07.)
- TÁLAS Péter: A varsói NATO csúcs legfontosabb döntéseiről, Stratégiai Védelmi Kutatóközpont ELEMZÉSEK 2016/10. http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2016-10-a-nato-varsoi-csucsstalalkozojanak-don.original.pdf (Letöltés ideje: 2016.07.10.)
- UNTEANU, Cristian: Summit NATO, Varşovia 2016. Decizii fundamentale pentru securitatea Europei http://adevarul.ro/international/europa/summit-nato-varsovia-2016-decizii-fundamentale-securitatea-europei-1_572ae1ec5ab6550cb895d0d3/index.html (Letöltés ideje: 2016.06. 25.)
- ЗАХАРЧЕНКО А. В., ПЛОТНИЦКИЙ И. В.: Комплекс мер по выполнению Минских соглашений <http://kremlin.ru/supplement/4804> (Letöltés ideje: 2016. 06. 17.)
- Информационное агентство России "ТАСС": Утверждены "лидирующие нации" в батальонах НАТО в Восточной Европе <http://www.ng.ru/news/548168.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 09.)

**AZ ÉSZAKI ÁRAMLAT FÖLDGÁZVEZETÉK BŐVÍTÉSE -
ELLENTÉTEK AZ UNIÓ ENERGIABIZTONSÁG-POLITIKÁJÁBAN
TISZTÁN ÜZLETI VAGY GEOPOLITIKAI KÉRDÉS?**

---

*"Tegnap a tankok, ma az olaj"
Zbigniew Siemiatkowski
volt lengyel belügyminiszter¹*

1. Bevezetés

Vezető európai nagyvállalatok és az orosz Gazprom nagyvállalat közt megállapodás született az Oroszországot és Németországot közvetlenül összekötő Északi Áramlat földgázvezeték kapacitásának bővítéséről. Ez megosztja az Európai Uniót, mindeközben az ügy legnagyobb nyertese Oroszország.

Az Északi Áramlat földgázvezeték háttere

Az Északi Áramlat földgázvezetékét **2011** novemberében Angela **Merkel** és Dmitrij **Medvegyev** adta át. Ez volt az első vezeték, ami közvetlenül földgázt szállított Oroszországból Nyugat-Európába.² A **Nord Stream AG.** projektceget 2005-ben főként orosz és német érdekeltségű nagyvállalatok alapították, de részt vett benne egy francia és egy holland cég is. A tulajdonosi arányok a következőként alakultak: **Gazprom** (51%), **BASF/Wintershall Holding GmbH** (15,5%), **E.ON/PEG Infrastruktur AG.** (15,5%), **N.V. Nederlandse Gasunie** (9%), **GDF SUEZ**(9%). A projekt kettő, egyenként 1224 kilométer hosszú vezetékét foglalt magában, egyenként 27,5 milliárd m³/év kapacitással, ami átadásakor az EU földgázigényének 10%-át elégítette ki. A projekt vezetékeit 2011-ben, és 2012-ben adták át.

A beruházás költsége összesen 7,3 milliárd Euro volt, aminek 30%-át a részvényesek, 70%-át pedig külső bankok finanszírozták.³

A projekt lobbistái – a német-orosz titkosszolgálati szál

Már a tervezés fázisában lehetett hallani negatív hangokat főként Közép-Kelet-Európa – kiemelten Lengyelország, a Balti államok és Ukrajna – irányából, de a beruházást az EU jóváhagyta, és ez után életbe léptette az Unió Harmadik Energiacsomagját az úgynevezett „Gazprom-Klauzulával”,⁴ ami az energiaellátás-

---

¹ http://www.nytimes.com/2009/10/13/world/europe/13pipes.html?em&_r=0 (Letöltés ideje: 2016.07.17.)

² <https://www.nord-stream.com/about-us/> (Letöltés ideje: 2016.07.17.)

³ https://www.nord-stream.com/download/file/documents/pdf/en/2014/08/the-nord-stream-pipeline-project_12_20140805.pdf (Letöltés ideje: 2016.07.17.)

⁴ Az irányelv 21. bekezdése alapján „a hálózati tevékenységeknek az ellátási és termelési tevékenységektől való teljes mértékű tényleges elkülönítését a Közösség egészében meg kell valósítani, a közösségi és nem közösségi vállalkozások vonatkozásában egyaránt.” Ezért a függetlenségért a Közösség egészében a szabályozó hatóságok felelnek, amelyek a

biztonságot szándékozta növelni, valamint korlátozni kívánta a függőséget és befolyást orosz relációban az európai földgázellátásban.

Figyelmet érdemel, hogy a projektben részvevő **Gerhard Schröder** egykori német kancellár, aki mandátuma vége előtt egy héttel írta alá a földgázvezeték építéséről szóló határozatot, majd politikai pályafutása után egyből a projekt cég Nord Stream AG. részvényesi bizottságának elnöke lett.⁵ Neve később is felmerült, mint a Gazprom igazgatótanács tagjának várományosa.⁶

A másik német személy a Nord Stream AG. és később a Nord Stream 2 AG. projektcégek ügyvezető igazgatója, **Matthias Warnig**, aki 1974-től a keletnémet titkosszolgálat, a STASI⁷ tisztje volt, a hírszerző részleg irányítása alatt, hivatalosan 1989-ben szerelt le. Pályafutását a külkereskedelmi-pénzügyi világban folytatta. **Szentpéterváron** kiépítette a „Dresdner Bank” oroszországi leányvállalatát, amelynek vezetője lett. Később több orosz nagyvállalatban, „kérték fel” kiemelt pozícióra, többek közt nagy orosz bankokban (mint a Rossiya Bankban (USA szankciós listán van) és a VTB Bankban), ezzel az orosz gazdaság egyik legerősebb, legbefolyásosabb menedzserévé küzdötte fel magát.

1. ábra: Gerhard Schröder 70. születésnapjára Szentpéterváron, egy hónappal a Krími annektálás után
(Balról jobbra: Warnighoz hasonlító személy, Putyin és Schröder⁸)

---

tanúsítási eljárás keretében, illetve a Bizottság véleményének teljes mértékű figyelembevételével hozzák meg döntésüket.

⁵ https://www.nord-stream.com/download/file/documents/pdf/en/2014/08/the-nord-stream-pipeline-project_12_20140805.pdf (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)

⁶ http://hvg.hu/gazdasag/20110523_schroeder_gazprom_igazgato_tanacs (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)

⁷ Ministerium für Staatsicherheit

⁸ <https://www.theguardian.com/world/2014/aug/13/russia-putin-german-right-hand-man-matthias-warnig#img-2> (Letöltés ideje: 2016.07.17.)

Egyes sajtóforrások közös szálakat véltek felfedezni Matthias Warnig és Vlagyimir Putyin pályafutásában. Vlagyimir Putyin az 1980-as évek közepétől Drezdában dolgozott a KGB-nél⁹ majd a rendszerváltás után visszatért Szentpétervárra, ahol először egy egyetemen, majd volt professzora, Anatolij Szobcsak polgármesterré választása után a polgármesteri hivatalban töltött be vezető beosztást. Matthias Warnig tagadja, hogy régebről ismerné Vlagyimir Putyint, állítása szerint csak 1991-ben találkozott vele először Szentpéterváron, mint az akkori városvezetés képviselőjével.

Egyes sajtóinformációk szerint Matthias Warnig magas oroszországi pozícióit Vlagyimir Putyinnak köszönheti. Matthias Warnig állítólag háromhetente „egyeztet” Vlagyimir Putyin elnökkel a Kremlben. Állítólag Vlagyimir Putyin elnök feleségének súlyos autóbalesete után Matthias Warnig az asszonyt Németországba vitte kórházi kezelésre saját költségén. Vlagyimir Putyin német látogatásai során állítólag Matthias Warnig fiához köthető berlini étteremben gyakran megfordul, továbbá a fiú az elnök lányait is ismeri, mert annak idején Németországban gyerekkori barátokként együtt nőttek fel.^{10 11 12 13 14}

Az Északi Áramlat földgázvezeték bővítésének szándéka, alternatívája

Az Északi Áramlat vezeték bővítése először 2011-ben merült fel az orosz-német kormányfői találkozáson. Dmitrij Medvegyev – az akkor történt fukushimai katasztrófa kapcsán kihasználva az atomellenes hangulatot – az Északi Áramlat földgázvezeték bővítését javasolta. Ezzel egyidejűleg viszont már javában folytak a tárgyalások a Déli Áramlat földgázvezeték megépítéséről, amely Oroszországból Dél felől hozta volna a földgázt Európába, Bulgária, Szerbia, Magyarország és Ausztria érintésével. **Akkor a német kormány ezt hivatalosan nem támogatta.**¹⁵ A Déli Áramlat projektet az orosz fél 2015 decemberében leállította/felfüggesztette.¹⁶

A Déli Áramlat földgázvezeték építését az EU folyamatosan hátráltatta, arra hivatkozva, hogy nem felel meg az Unió Harmadik Energiacsomagjában foglaltaknak. A projekt egyébként is folyamatos csúszásban volt az elhúzódó orosz-török tárgyalások miatt is.¹⁷

---

⁹ Комитет государственной безопасности (КГБ) – Állambiztonsági Bizottság

¹⁰ http://kitekinto.hu/europa/2012/08/02/ex-stasi_ugynok_az_orosz_gazdasag_kulcsszereplje (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)

¹¹ <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/industry/mining/9580243/Rusal-hires-former-Stasi-agent-Matthias-Warnig-as-chairman.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)

¹² <https://www.theguardian.com/world/2014/aug/13/russia-putin-german-right-hand-man-matthias-warnig> (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)

¹³ http://secretpost.blog.hu/2015/04/08/aki_kem_volt_az_is_marad (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)

¹⁴ <http://www.welt.de/politik/deutschland/article130829736/Dieser-Deutsche-geniesst-Putins-Vertrauen.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)

¹⁵ http://kitekinto.hu/europa/2011/07/22/medvegyev_nemetorszag_es_az_eszaki_aramlat (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)

¹⁶ <http://www.naturalgaseurope.com/new-russian-turkish-pipeline-announced> (Letöltés ideje: 2016.07.17.)

¹⁷ http://kitekinto.hu/europa/2015/12/20/komoly_vita_europaban_az_orosz_gazvezetek_korul (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)

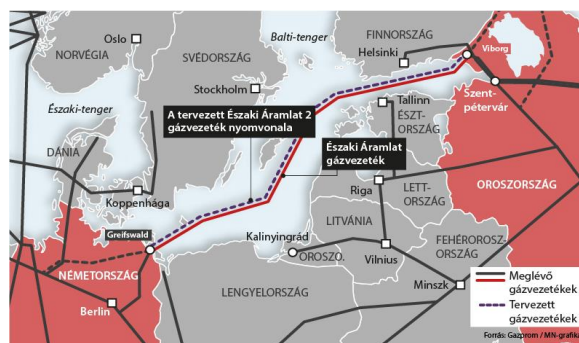

2. ábra: Az Északi Áramlat, és a leállított Déli áramlat tervezett nyomvonala¹⁸

Az Északi Áramlat-2 földgázvezeték projekt

2015 júniusában a Szentpétervári Gazdasági Fórumon szándéknyilatkozat született arról, hogy a meglévő Északi Áramlat vezeték jelenlegi éves 55 milliárd m³ kapacitását kettő darab – a meglévő kettővel párhuzamosan futó – új vezeték lefektetésével duplájára kívánják bővíteni.¹⁹

2015 szeptemberében megállapodás jött létre arról, hogy az Északi Áramlat-2 projekt kivitelező cége a New European Pipeline AG., aminek tulajdonosai az orosz **Gazprom** (51%), a német **BASF/Wintershall** (10%) a szintén német **E.ON** (10%), az osztrák **ÖMW** (10%), a brit-holland **Shell** (10%) és a francia **ENGIE** (volt GDF SUEZ, 9%).²⁰

3. ábra: az Északi Áramlat-2 tervezett nyomvonala²¹

¹⁸ <http://theinvestorzone.com/2014/10/30/energy-politics-and-putin-russias-gas-power-play-traps-europe/> (Letöltés ideje: 2016. 07. 18.)

¹⁹ <https://www.rt.com/business/268060-russia-gas-germany-europe/> (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)

²⁰ <http://www.nord-stream2.com/media-info/news/gazprom-basf-e-on-engie-omv-and-shell-sign-shareholders-agreement-on-the-nord-stream-2-project-2/> (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)

²¹ <http://mno.hu/gazdasag/biraljak-az-uj-gazvezeteket-1346283> (Letöltés ideje: 2016.07.18.)

2015 novemberében a projektcégekben a részvényhányadokat a Gazpromnál 50%-ra csökkentették, az ENGIE-nél 10%-ra növelték, a projektcég nevét pedig **Nord Stream 2 AG**-ra módosították.²²

Az Északi Áramlat-2 projekt tervezett költsége mintegy 8 milliárd Euro, aminek 30%-át a részvényesek adják, 70%-ot pedig külső finanszírozók bevonásával terveznek megvalósítani. Az Északi Áramlat-2 kettő vezetéke tervezetten 2018-ban és 2019-ben kerül átadásra, így a kibővített Északi Áramlat földgázvezeték 110 milliárd m³ éves kapacitással az EU földgázigényének tervezetten 1/3-át fogja kielégíteni az átadást követő 20 évben.²³

Az Északi Áramlat-2 projektben részt vevő további cégek

A Nord Stream 2 AG. pályázatot írt ki a több mint 2448 kilométer hosszú 2.200.000 tonna vezeték csöveinek megépítésére, amit 40%-ban a német Europipe GmbH, 33%-an az orosz United Metallurgical Company JSC (OMK), és 27%-ban pedig a szintén orosz Chelyabinsk Pipe-Rolling Plant JSC (Chelpipe) gyárt majd le.²⁴

A vezeték további összetevőinek előállításában várható a projektben részt vevő országokhoz köthető nagyvállalatok megbízása, mint például a Dutch Wasco Coatings Europe BV., amely majd valószínűleg a földgázvezeték alkotó csövek további utókezelését és tárolását végezheti (aláírt szerződés még nincs).²⁵

Az Északi Áramlat-2 nyertesei

A projekt megvalósulásával a nyertesek a földgázvezeték megépítésében részt vevő országok. **Oroszország** azért, mert úgy juttat földgázt Európába, hogy kikerüli Ukrajnát és ezzel gyakorlatilag úgy tudja Kelet-Európát sakkban tartani a gázcsap elzárásával, hogy az alternatív útvonal létezése miatt ez irányú kereskedelmi érdekei alig sérülnek; **Németország**, és a többi nyugati állam (főként Franciaország, Belgium, Hollandia, Dánia, Anglia, Ausztria) azért, mert előnyösebb áron, és nagyobb ellátásbiztonsággal juthat földgázhoz; Németország, Ausztria, Dánia és Svédország növeli bevételeit a tranzitdíjakkól; Közép-Kelet-Európa tekintetében pedig **Ausztria**, aki még nagyobb földgázelosztó/földgázkereskedő központtá válik.

Az Északi Áramlat-2 vesztesei

Az Északi Áramlat-2 projekt vesztesei a közép-kelet európai régió, elsősorban Ukrajna, Szerbia, Magyarország és Szlovákia, másodsorban Lengyelország, a Balti Államok és Horvátország.

---

²² <http://www.nord-stream2.com/media-info/news/gazprom-and-engie-modify-nord-stream-2-shareholdings-equalizing-eu-russian-ownership-6/> (Letöltés ideje: 2016.07.18.)

²³ <http://www.nord-stream2.com/media/documents/pdf/en/2016/04/the-nord-stream-2-pipeline-project.pdf> (Letöltés ideje: 2016.07.17.)

²⁴ <http://www.nord-stream2.com/media-info/news/nord-stream-2-selects-suppliers-for-major-pipe-tender-10/> (Letöltés ideje: 2016.07.17.)

²⁵ <http://www.nord-stream2.com/media-info/news/coating-and-storing-tender-awarded-19/> (Letöltés ideje: 2016.07.17.)

Az utóbbi években jelentős erőfeszítések árán Litvániában is és Lengyelországban is épült egy cseppfolyós földgáz (LNG) fogadó terminál, amelyen keresztül – igaz, jelenleg drágábban – más forrásokból – a közeljövőben akár az Amerikai Egyesült Államokból is – biztosítható a földgáz (vízi úton).

A vezeték megépülésével a „vesztes” országok ellátásbiztonsága a jelenlegi vezetéseken csökken, valamint elesnek a tranzitdíjuktól. Ezen felül amennyiben Nyugat felől kapják a földgázt, felmerülhet egy olyan verzió is, hogy drágább lesz a kívánt földgázmennyiség a transzfertarifák miatt.²⁶

4. ábra: Oroszországból Európába futó főbb földgázvezetékek²⁷

Az EU álláspontja, viták a beruházásról, a kettős mérce

Az EU Harmadik Energiacsomagja egyértelműen határoz, hogy az Uniónak és a tagországoknak törekedniük kell arra, hogy az energiabiztonságot növeljék úgy, hogy forrásaikat diverzifikálják, és csökkentsék energiafüggőségüket. „Minden új infrastruktúrának maradéktalanul összhangban kell lennie a harmadik energiacsomaggal és más érvényes EU-jogszabályokkal, valamint az energiaunió céljaival is”.

Az Északi Áramlat-2 kérdését még a 2015. decemberi EU csúcson is tárgyalták. Több EU tagország, köztük Magyarország is magyarázatot várt arra, hogy az „orosz-német érdekeltségű beruházás miért jó, és miért nem volt az a Brüsszel által „blokkolt” Déli Áramlat”.

A német politikai vezetés próbálta kisebbiteni az ügy jelentőségét azzal a válasszal, hogy ez egy tisztán üzleti beruházás, továbbá megoldást kell találni arra, hogy a tranzitútvonal ne fossza meg Ukrajnát a földgáztól.

Matteo Renzi olasz miniszterelnök szerint „Nagyon rossz ízlésre vallott volna mindenféle politikai vita nélkül automatikusan megerősíteni az Oroszország elleni

²⁶ <http://gyurk.fidesz-eu.hu/download.php?id=1001&url=http://static.gyurk.fidesz-eu.hu/media/1/0/0/1/1001.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 07. 18.)

²⁷ <http://theinvestorzone.com/2014/10/30/energy-politics-and-putin-russias-gas-power-play-traps-europe/> (Letöltés ideje: 2016. 07. 18.)

szankciókat és szép csendben utat engedni az Északi Áramlat 2. nevű földgázvezeték-projektnek”, viszont utána hozzátette, hogy ezzel a kérdéssel nem akarja Merkel asszonyt támadni. Az olasz álláspont háttérében az is állhat, hogy az elbukott Déli Áramlat projektben a Gazprom mellett a másik nagy részvényes az olasz ENI vállalat volt.

A V4 Országok a Balti államokkal és Romániával egyetemben többször tiltakozásukat fejezték ki a projekttel szemben,²⁸ mert az szerintük „teljesen kiváltaná az ukrán útvonalat, és ezzel szembemenne az EU saját gázellátási és geopolitikai prioritásaival”.²⁹

Egy meghatározó magyar energiapolitikai kutatóműhely³⁰ szerint az Északi Áramlat-2 projekt negatív hatást vált ki a közép-kelet európai régióban, aláaknázza annak jelenlegi infrastrukturális lehetőségeit, rontja a térség földgázpiaci versenyhelyzetét és ellátásbiztonságát, valamint áremelkedést generál. A kutatóműhely szerint az EU szabályozó hatóságainak biztosítaniuk kellene, hogy a közép-kelet-európai régióban a versenyhelyzet fennmaradjon még úgy is, hogy a Gazprom más útvonalon szállít. Az EU-s és a vonatkozó országok szabályozó hatóságainak pedig el kell érniük azt, hogy a Gazprom ne tudja blokkolni az interkonktorok földgázellátását/kapacitását. Az Északi Áramlat-2 projekt megvalósulása további jogi-szabályozási akadályba is ütközhet annak esetleges elfogadásáig.^{31 32}

Összegzés

Tisztán üzlet vagy geopolitikai érdek? Ezt az olvasó döntse el. Annyi biztosan állítható, hogy sok vita és háttéralku lesz a projekttel kapcsolatban a közeljövőben. Érdekes kiegészítésként szolgálhat a volt német kancellár és az EU-s lobbisták pozíciója, a jelenleg érvényben lévő szankciók Oroszország vonatkozásában. Az is tény, hogy Oroszország a szankciók és az alacsony kőolajárak miatt nagyon szorult helyzetbe került/kerülhet, ez pedig egy jó alkalom arra, hogy egy biztos bevételhez, és befolyáshoz jusson úgy, hogy elszigeteli Ukrajnát és nyomást gyakorolhat Közép-Kelet-Európára. A projekt Németország pozícióit is erősíti politikailag és gazdaságilag egyaránt. Ez talán még a jelenlegi NATO-orosz hidegháborús viszonyt is befolyásolhatja valamilyen szinten.

---

²⁸ <http://www.energiainfo.hu/cikk/a-v4-ek-az-eszaki-aramlat-ii-feluevizsgalatat-kerik-bruesszeltol.33689.html> (Letöltés ideje: 2016.07.18.)

²⁹ http://kitekinto.hu/europa/2015/12/20/komoly_vita_europaban_az_orsz_gazvezetek_korul (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)

³⁰ Regionális Energiakutató Központ – REKK

³¹ http://rekk.hu/cikk/128/eszaki_aramlat_2:_az_europai_ellatasbiztonsag_leminositese (Letöltés ideje: 2016.07.18.)

³² <http://gyurk.fidesz-eu.hu/download.php?id=1001&url=http://static.gyurk.fidesz-eu.hu/media/1/0/0/1/1001.pdf> (Letöltés ideje: 2016.07.18.)

Felhasznált irodalom:

- <http://www.nytimes.com/2009/10/13/world/europe/13pipes.html?em&r=0> (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- <https://www.nord-stream.com/about-us/> (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- https://www.nord-stream.com/download/file/documents/pdf/en/2014/08/the-nord-stream-pipeline-project_12_20140805.pdf (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- https://www.nord-stream.com/download/file/documents/pdf/en/2014/08/the-nord-stream-pipeline-project_12_20140805.pdf (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- http://hvg.hu/gazdasag/20110523_schroeder_gazprom_igazgato_tanacs (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- http://kitekinto.hu/europa/2012/08/02/ex-stasi_ugynok_az_orosz_gazdasag_kulcsszereplje (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/industry/mining/9580243/Russal-hires-former-Stasi-agent-Matthias-Warnig-as-chairman.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- <https://www.theguardian.com/world/2014/aug/13/russia-putin-german-right-hand-man-matthias-warnig> (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- http://secretpost.blog.hu/2015/04/08/aki_kem_volt_az_is_marad (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- <http://www.welt.de/politik/deutschland/article130829736/Dieser-Deutschenienst-Putins-Vertrauen.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- http://kitekinto.hu/europa/2011/07/22/medvegyev_nemetorszag_es_az_eszaki_aramlat (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- <http://www.naturalgaseurope.com/new-russian-turkish-pipeline-announced> (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- http://kitekinto.hu/europa/2015/12/20/komoly_vita_europaban_az_orosz_gazvezetek_korul (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- <http://theinvestorzone.com/2014/10/30/energy-politics-and-putin-russias-gas-power-play-traps-europe/> (Letöltés ideje: 2016. 07. 18.)
- <https://www.rt.com/business/268060-russia-gas-germany-europe/> (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- <http://www.nord-stream2.com/media-info/news/gazprom-basf-e-on-engine-omv-and-shell-sign-shareholders-agreement-on-the-nord-stream-2-project-2/> (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- <http://mno.hu/gazdasag/biraljak-az-uj-gazvezeteket-1346283> (Letöltés ideje: 2016. 07. 18.)

- <http://www.nord-stream2.com/media-info/news/gazprom-and-engie-modify-nord-stream-2-shareholdings-equalizing-eu-russian-ownership-6/> (Letöltés ideje: 2016. 07. 18.)
- <http://www.nord-stream2.com/media/documents/pdf/en/2016/04/the-nord-stream-2-pipeline-project.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- <http://www.nord-stream2.com/media-info/news/nord-stream-2-selects-suppliers-for-major-pipe-tender-10/> (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- <http://www.nord-stream2.com/media-info/news/coating-and-storing-tender-awarded-19/> (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- <http://static.gyurk.fidesz-eu.hu/media/1/0/0/1/1001.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 07. 18.)
- <http://theinvestorzone.com/2014/10/30/energy-politics-and-putin-russias-gas-power-play-traps-europe/> (Letöltés ideje: 2016. 07. 18.)
- <http://www.energiainfo.hu/cikk/a-v4-ek-az-eszaki-aramlat-ii-feluelvizsgalatat-kerik-bruesszeltol.33689.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 18.)
- http://kitekinto.hu/europa/2015/12/20/komoly_vita_europaban_az_orosz_gazvezetek_korul (Letöltés ideje: 2016. 07. 17.)
- http://rekk.hu/cikk/128/eszaki_aramlat_2:_az_europai_ellatasbiztonsag_lemino_sitese (Letöltés ideje: 2016. 07. 18.)
- <http://www.spiegel.de/international/europe/controversial-project-launched-merkel-and-medvedev-open-baltic-gas-pipeline-a-796611.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 18.)
- <http://mvm.hu/download/hirlevel2016/MVM-Hirlevel-2016aprilis-11.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 07. 18.)
- http://rekk.hu/cikk/128/eszaki_aramlat_2:_az_europai_ellatasbiztonsag_lemino_sitese (Letöltés ideje: 2016. 07. 18.)
- <http://www.energypost.eu/can-nord-stream-2-stopped/> (Letöltés ideje: 2016. 07. 18.)

**A NEMZETI ÉS NEMZETKÖZI VÁLSÁGKEZELÉS ÚJ
MEGKÖZELÍTÉSE**

Mottó

*„...Nem vállalok közösséget
azzal a könnyelmű reménnyel,
hogy valami véletlen majd
megment bennünket.”
(Carl von Clausewitz)¹*

A témaválasztás indoklása, aktualitása

A téma aktualitását az adja, hogy a jelenkor fegyveres konfliktusai, háborúi jelentős változáson mentek keresztül. A korábbi állam-állam ellen viselt háborúkat ma a rendezetlenség, az elhúzódó időtartam és az aszimmetria, de főként a nem állami szereplők jellemzik. A nem állami szereplők a terrorista, szeparatista csoportok, a felkelők, szervezett bűnözői körök váltak a konfliktusok, a hadszínterek meghatározó szereplőivé. A 21. század meghatározó konfliktusai, válságai komplex módon jelentkeznek, kiváltó okaik is komplex vizsgálatot kívánnak. Az aszimmetrikus hadviselés a hibrid hadszínterek hibrid fenyegetései által a hibrid műveletek és az ellenük való védekezés lehetősége (kontrahibrid műveletek) a jelenlegi kor egyik fő kihívása.

1. A VÁLSÁGKEZELÉS ELMÉLETI ALAPJAI

Bevezetés

Az egyén, a kisebb-nagyobb humán közösségek és társadalmi szerveződések számára – közvetlen vagy közvetett érintettsége és hatásai miatt – fontos a válságok kutatása, eredményeinek megismerése, tapasztalatainak rendszerezése. Az ember biztonságát fenyegető veszélyek elhárítására tett erőfeszítések hosszú történelmi múltra tekintenek vissza. Minden válságjelenség, amely valamilyen szintű és szervezettségű közösséget érint, előrevetíti annak a lehetőségét, hogy a közösségen belül kialakított konszenzuális normák sérülnek. Ez a közösség közmegegyezően alapuló értékeit és/vagy érdekeit sértheti, ami egyben az általánosan értelmezett biztonságérzetet veszélyezteti.

---

¹ PERJÉS G.: Clausewitz p. 45.

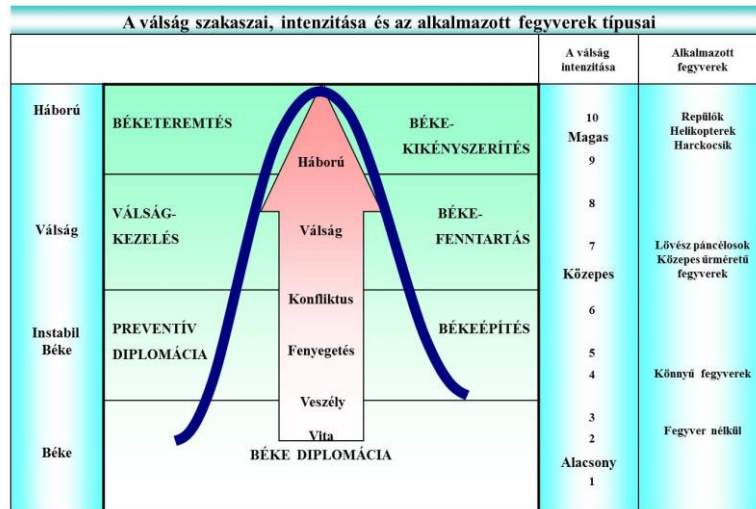
1.1. Konfliktussal, konfliktus-megelőzéssel, válsággal, válságkezeléssel kapcsolatos elméleti alapok

A témával kapcsolatos fogalmakat, meghatározásokat és definíciókat az államközi kapcsolatok viszonyának formáin keresztül közelítem meg. A szakirodalom alapvetően az esetek többségében négy állapotot különböztet meg:² békeállapot, válsághelyzet, fegyveres konfliktus és konfliktus-kezelés utáni békeállapot (Béke-2). (Lásd 1. ábra.) A békeállapot jellemzője, hogy a kapcsolatok az államok és/vagy az országcsoportok között a kölcsönös bizalmon és az egyetértésen alapulnak a közös érdekek és a valós értékek figyelembevételével. A válsághelyzet jellemzője, hogy a jó kapcsolat valamilyen vita vagy érdek/érték összeütközés következtében megromlik, feszültség keletkezik a résztvevők között, akik valamilyen eszközzel (politikai, diplomáciai, gazdasági, katonai) megpróbálják a kialakult helyzetet befolyásolni. A katonai természetű veszélyeztetésről akkor beszélhetünk, ha a válsághelyzet megoldására tett politikai, diplomáciai, gazdasági és egyéb lépések nem járnak eredménnyel, és a felek között a viszony tovább romlik, ami katonai természetű nyomásgyakorlás, erődemonstráció, provokációk, csapatösszevonások, és határsértések formájában nyilvánul meg. A konfliktus utáni békeállapot jellemzője, hogy a konfliktuskezeléssel kapcsolatos tevékenységek elériük fő céljukat – azaz a békeállapot újbóli megteremtését –, de a konszolidálódott helyzet fenntartása és megerősítése érdekében általában olyan intézkedéseket léptetnek érvénybe, amelyek megakadályozzák az esetleges konfrontációkat. Ezen intézkedések arra irányulnak, hogy a feszültség szintet csökkentsék, de adott esetben az indokoltnál hosszabb alkalmazásuk a végleges békeállapot létrejöttét késleltethetik.

Michael S. Lund feltételezése alapján, főként a diplomáciai, a politikai, a nemzetközi szervezetek és a katonai erő lépéseit tekintve egy konfliktus szakaszai diagramszerűen ábrázolhatóak. Az ábrával kapcsolatban az első fogalomkör, melyet megvizsgálunk, a létfontosságú alapvető) értékek és érdekek.

---

² Lásd: SZTERNÁK György: A válságok kialakulása és kezelésük lehetséges módja p. 26. Vö.: Más szakértők alkalmazzák még a: „Béke 1”;² Válság; (háborús küszöb alatti tevékenységek), Háború, „Béke-2” megnevezéseket is, abból a megfontolásból, hogy a „Béke-2” egy másfajta állapotot jelent a kiinduló helyzethez képest. LUND, M. S.: Preventing Violent Conflicts pp. 39-43. Megkülönböztet: Béke-, instabil béke, válság, fegyveres konfliktus, háború időszakokat.

1. ábra³

1.2. A válságok szakaszai

1.2.1. A kezdeti időszak jellemzői

Hosszabb vagy rövidebb lappangási időszak alatt kialakulhat valamilyen vita a felek között, amelynek alapja rendszerint érdek, vagy értékellentétekre vezethető vissza. Ezt az időszakot a nagyfokú bizonytalanság jellemzi. Az információigény lesz a legjelentősebb az érintett és a közvetve érintett felek számára. A következő fő kérdések fogalmazódhatnak meg:⁴ kik a lehetséges további résztvevők, mik a céljaik, milyen alapvető érdekeik vannak, milyen okok vezettek el a válság kialakulásához? A kérdések megválaszolása, a helyzetelemzésből levont következtetések, a további információgyűjtés elősegítheti a résztvevők további tevékenységét. Nyilvánvalóan nagyon fontos kérdés, hogy a szemben álló felek mekkora kockázatot hajlandóak vállalni érdekeik érvényesítése érdekében, azaz meddig hajlandóak elmenni a „húzd meg-ereszd meg”⁵ játékban, tehát van-e hajlandóságuk a fegyveres erő alkalmazására, vagy a szankciók bevezetése már visszavonulásra készíti őket.

³ LUND, Michael S.: Preventing Violent Conflicts p. 39.; JENTZ, D.H.: Führungssystem im Wandel In: Österreichische Militärische Zeitschrift 1995/2. p. 127., Közli: RESPERGER István: A fegyveres erő megváltozott feladatai katonai jellegű válságok kezelése során p. 151.

⁴ MATUS J.: Válságkezelés és konfliktusok megelőzése p. 50.

⁵ KISSINGER, H.: Diplomácia Bp. 1997. p. 116.

Az állam lehetőségei a konfliktusban résztvevők befolyásolására (Ösztönzők és szankciók)					
ÖSZTÖNZŐK			SZANKCIÓK		
Diplomáciai	Gazdasági	Katonai	Diplomáciai	Gazdasági	Katonai
<ul style="list-style-type: none"> ▪ közvetítés ▪ diplomáciai elismerés ▪ tárgyalások ▪ konfliktus tárgyalásos megoldása ▪ menekültek fogadása, ellátása 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ gazdasági együttműködés ▪ pénzügyi ▪ élelmiszer-, energia-, egészségügyi segélyek ▪ orvosi segítség biztosítása 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kölcsönös bizalmon alapuló katonai adatok cseréje ▪ helyi ellenőrzés ▪ gyakorlatok-ra történő meghívás ▪ közös gyakorlatok végrehajtása 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tárgyalások felfüggesztése ▪ diplomáciai elszigetelés ▪ diplomáciai kapcsolatok szüneteltetése ▪ sajtókampány indítása ▪ menekültek elutasítása ▪ kiutasítások ▪ szociális, kulturális diplomáciai események törlése ▪ fellépés a nemzetközi fórumokon 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ szállítások leállítás ▪ embargó (energiahordozók nyersanyagok) ▪ kinnlevőségek zárolása ▪ kifizetések felfüggesztése ▪ banki, pénzügyi tranzakciók szüneteltetése ▪ kereskedelmi szigorítások, 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ adatszolgáltatás felfüggesztése ▪ katonai emü. törlése ▪ helyi ellenőrzés tiltása ▪ gyakorlatokra történő meghívás felfüggesztése ▪ készenléti csapatok felvonultatása ▪ erődemonstráció a határ mellett

2. ábra

Forrás: RESPERGER István mk. alezredes: A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű fegyveres válságok kezelése során doktori (PhD) értekezés, ZMNE, Budapest, 2001. p. 40.

Végző soron az első „kezdeti” szakasz az információgyűjtés, az elemzés, a feldolgozás és a további tevékenységi változatok megtervezésének időszaka.⁶

1.2.3. A válság kibontakozási időszaka

Miután a veszélyek és lehetőségek körvonalazódtak és az ösztönzők, szankciók eszközrendszere nem volt elégséges a konfliktusmentes állapot visszaállítására, a válságfolyamat a kifejlődés szakaszába lép. A fennmaradt feszültségeknek következtében további eszközök és módszerek kerülnek alkalmazásra. Ebben az időszakban nő a bizonytalanság, a túlérzékenység, s felszínre kerülhet a katonai, és politikai lépések egyeztetésének szükségessége. A bizonytalanságot fokozza a „biztonsági dilemma” erősödése, azaz minden, a másik fél által tett lépést „offenzívnek”, minden saját lépést „defenzívnek” érezhetünk. Ezt erősíti, hogy a felek közül az egyik mindig kezdeményezőként lép fel, így aktivitása szembetűnőbb. Általában a kezdeményező fél, – érdekeink érvényesítése érdekében – valamilyen téren nyomást gyakorol, míg a másik fél – szintén saját érdekeinek megfelelően – erre reagál. Ebben az időszakban a politika –, mint elsődleges „meghajtó fogaskerék” – dönti el, hogy az adott állam, melyik másik „fogaskerekével” (gazdasági, humanitárius, pénzügyi, diplomáciai, katonai) kapcsolódik a másik államéhoz. A katonai lépések helyes megválasztásánál mindig is érvényesülni fog a „huntingtoni paradoxon”. „A katonák felelősnek érzik magukat a biztonságért, tanácsadó szerepük helyes középúton tartása és végrehajtási kötelezettségük ellenőrzése, az úgynevezett „civil-kontroll” érvényesítése mindig feszültségekkel járhat.”⁷

Mint már utaltam rá, a konfliktusban a felek kölcsönösen egymásra hatnak, tehát a nyomás ellenében bizonyos ellenállás is létrejön, ami a konfliktushelyzet kiéleződéséhez vezet. A megalapozott, valós fenyegetés feltételezi a tényleges és érvényesítéshez szükséges potenciálok meglétét. Ezek közül a fenyegetettség legfelismerhetőbb összetevői: a gazdasági, műszaki, katonai dimenziók mint dinamikus elemek; a népesség nagysága, mint statikus elem. A fenyegetés tehát a fenyegető felismerésével, az ellenség megjelölésével jár együtt, s ezáltal az ellenségkép kialakulásához vezet.⁸

1.2.4. A válság tetőpontja

A válság tetőpontja az, amikor a feszültségi szint eléri a kritikus mértéket, és ennek következtében a folyamatok összesűrűsödnek. Mindez egy más dimenzióban, a fegyveres küzdelem (a háború) szintjén megy végbe. Természetesen nem minden

---

⁶ Az információ fontosságával foglalkozik még: KÖSZEGVÁRI T.: Biztonság és információ (hír)szerezés In: Hadtudomány 1993/3. pp.15-18., JENTZSCH H. J.: Führungssysteme im Wandel von Sicherheitspolitik und Strategie pp. 127-132. és NAGY P.: Nemzetbiztonság az információs korszakban In: Külpolitika 1998/nyár pp. 64-96.

⁷ HUNTINGTON, S. P.: A katona és az állam p. 76. „A katona azért létezik, hogy szolgálja az államot. Ahhoz, hogy a legjobban szolgálja, úgy kell kialakítani, hogy az állami politika hatékony eszköze legyen. Jellemzője legyen a hűség, és engedelmesség.”

⁸ DEÁK P.: A biztonságot fenyegető kihívások, konfliktusok, válságok, háborúk, In: Védelmi Tanulmányok 1997/3., p. 2.

válság jut el a fegyveres összeütközésig.⁹ A hidegháború időszaka alatt több lépcsőben, ezen belül fokozatonként tagolva értelmezték a válságszinteket. Ezt nevezték „a háborús válság lépcsőzetes kiterjesztése” elméletének.¹⁰

A válság tetőpontjának elérése a nyílt konfrontáció felvállalását is jelenti, ami a diplomáciai lehetőségek leszűkülését eredményezi. Az ösztönzők és szankciók alkalmazásának sikertelensége a katonai képességek aktivizálását eredményezi. Ez a folyamat a felek között dinamikus kölcsönhatásban jön létre (válaszlépések sorozata), amely a fenyegetettség mértékével arányos. A katonai konfrontáció lehetősége hangsúlyozottabbá teszi az igazságosság kérdését.¹¹

1.2.5. A befejezés időszaka

A végső fázist azok a törekvések jellemzik, amelyek a megegyezésre, a megállapodásra és a békeállapot megteremtésére irányulnak. Lényeges, hogy a válság utáni békeállapot („Béke-2”) és a válság előtti békeállapot („Béke-1”) között jelentős különbség van. Ez abból fakad, hogy a „Béke-1” és a „Béke-2” állapot nem ugyanazon stabilizálódott hatalmi és biztonságpolitikai erőterekkel jellemezhető. Az új „Béke-2” körülmények folyamatosan megkövetelik a békeállapotnak megfelelő kapcsolat- és viszonyrendszerek helyreállítását. Ennek szellemében folyamatosan törekedni kell a kapcsolatok normalizálására és rendezésére. Ez a folyamat viszonylag hosszabb időt vesz igénybe, amelynek tartama a feldolgozott válságkezelési tapasztalatok alapján a következő: a válságok békeállapotból („Béke-1”) a fegyveres összeütközésig történő eljutásához – elhúzódó válság esetén – megközelítően 2-6 hónap, a fegyveres konfliktusból a békeállapotba („Béke-2”) történő visszatéréshez pedig a felfutási idő 3-4-szerese is lehet. A visszarendezéshez szükséges idő nagysága függ a válság intenzitásától, az áldozatok számától, az alkalmazott fegyverek típusától és a válságkezelési stratégia szemléletmódjától. A fegyveres konfliktus során alkalmazott fegyverek három fő vonatkozásban érintik a tevékenységek eredményességét: a pusztítás mértéke, a környezeti khatások és a telepített, felhalmozott és illegális fegyverek felszámolása. A pusztítás mértéke függ az alkalmazott fegyverek mennyiségétől és minőségétől, illetve az általuk okozott károk mértékétől. Ha a felek főként nagy hatású pusztító eszközöket alkalmaztak, és stratégiájukat a minden áron való győzelem jellemezte, amely figyelmen kívül hagyta a következményeket, akkor adott esetben hosszú időt vesz igénybe az elűzött lakosság visszatelepítése és a háborús károk helyreállítása.

A konfliktus utolsó szakaszában alkalmazható fegyveres erők összetétele időszakonként változik. Az első időszakban könnyű fegyverzetű békefenntartó

⁹ Például 1700-1870 között 117 jelentősebb konfliktust jegyeztek föl, de csak 10 esetben történt fegyveres összeütközés. BEREK L. – HEGEDŰS L. – KÓNYA I.: A honvédelmi hadászati művelet Budapest, 1992. ISBN: sz. n., p. 36

¹⁰ KAHN, H.: On Escalation In: HAJMA L.: Nyugati szakírók a háborúról pp. 135-150. Kahn a válság kifejlődésének hét szakaszát, ezen belül 44 fokozatát dolgozta ki, a kis válságoktól kezdve az atom-világháború kirobbantásáig.

¹¹ MACHIAVELLI, N.: A fejedelem p. 116. „Instum enim est bellum quibus necessarium, et pia arma ubi nulla misi in armis spes est.” (Igazságos a háború azoknak, akik azt nem kerülhetik el, és szent azoknak a fegyver, akiknek másban, mint a fegyverekben nem marad remény.)

erőket, ezt követően speciális szakcsapatokat (aknamentesítő, műszaki, logisztikai és szállító), majd rendőri alakulatokat célszerű alkalmazni.¹²

Fontos megjegyezni, hogy a heves lefolyású válságokat az jellemezheti, hogy a válságkezelési stratégia eszközeinek alkalmazása egy törékeny békeállapotot eredményez, de nagy a veszélye a válság újbóli eszkalálódásának.

1.3. A válságkezelés új megközelítése

A korábbi válsággörbe változásait nyomon követve készítettem el a válságtípusok, és a válságok intenzitás szerinti besorolását. (Lásd a 3. számú ábra: „A műveletek intenzitása, fázisai és a magyar jogi szabályozás”, 4. számú ábra: „A műveletek intenzitása és fázisai” – 215-216. oldal.) A Lund-féle ábra a békeműveleteket tartalmazza csak, de a jelenkor biztonsági környezete azt mutatja, hogy többféle válsággal kell szembenéznünk. A másik fontos érv az ábra bővítése mellett, hogy az előző ábra az állami szereplők figyelembevételével készült. A nem állami szintű szereplők egyre nagyobb térnyerése – Iszlám Állam, felkelők, lázadók, szervezett bűnözők – azt mutatja, hogy a konfliktusokban egyre többször legalább az egyik oldalon nem állam az aktor. Az ábra a különböző típusú műveleteket (kábitószer ellenes, migráció kezelésében történő részvétel, szervezett bűnözés elleni, terrorizmus elleni, és a tipikus békeműveleteket tartalmazza (preventív diplomácia, béketeremtés, békekikényszerítés, békefenntartás, békeépítés). A konfliktus, válság, a háború, a stabilizáció és a béke állapotokhoz a megfelelő katonai, rendvédelmi és nemzetbiztonsági tevékenység tartozik.

Az ábrával kapcsolatban megjegyzem, hogy egyes műveletek nem csak egy fázisban, hanem minden időszakban jelen lehetnek. Ilyenek például a kábitószer-ellenes műveletek, a szervezett bűnözés elleni küzdelem, vagy a migráció kezelése. A kor kihívásainak megfelelő összes fenyegetést feltüntettem az ábrán, mert a honvédelmi, rendvédelmi és nemzetbiztonsági szervezetek együttműködése a legfontosabb a válságok sikeres kezeléséhez.

Az első lépésben a béke, célként a stabilitás jelenik meg, békeidőszakra jellemző kiképzéssel, fegyverhasználat nélkül. A második rész a konfliktus időszaka tartalmazza a migráció és kábitószer ellenes tevékenységet. A harmadik lépcsőfok a válságkezelés katonai feladatait valósítja meg, a negyedik etapban pedig az embargó, a blokád, a szervezett bűnözés elleni harc, legmagasabb pontjaként pedig a béketeremtő akciók jelennek meg. Ezen feladatok egyike sem csak a fegyveres erő tevékenységére jellemző, hiszen a sokoldalú válság sokoldalú megközelítést igényel. A háború része a legrövidebb, de a legnagyobb intenzitás jellemzi, a bevetett erők, a fegyverek típusa szerint is. Az deeszkaláció időszakát a békefenntartás, a békeépítés, a stabilizációs műveletek és a tanácsadás, kiképzés feladataival jellemezhetjük. Meg kell jegyeznünk, hogy a különböző típusú válságfajták hosszú időszakot ölelhetnek fel, illetve egyes típusok több időszakon keresztül is folyhatnak. Ilyenek a migráció kezelése, kábitószer ellenes műveletek, szervezett bűnözők elleni küzdelem, humanitárius műveletek, blokád, embargó, vagy a terrorizmus elleni küzdelem. A létrejövő válságokat a magyar jogrend egyrészt az Alaptörvényben¹³ a különleges

¹² LAST, D.: Organizing for Effective Peacebuilding In: Peacekeeping and Conflict Resolution 2000/3 p. 83.

¹³ Alaptörvény http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100425.ATV (Letöltve: 2016. 07. 28.)

jogrend időszakában tárgyalja.¹⁴ A békeidőszakra vonatkozó rendelkezések a Magyar Honvédségre az Alaptörvényben a 45. cikk és a 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről¹⁵ jogszabály alkotja. Így a migráció kezelésében való részvételt A belügyminiszter és a honvédelmi miniszter 25/2015. (IX. 14.) BM–HM együttes utasítása a Magyar Honvédségnek a rendőrségi feladatok ellátásában történő közreműködése rendjéről¹⁶ határozza meg. A terrorveszélyhelyzetre az Alaptörvény 51/A. cikk, a váratlan támadás kategóriára az Alaptörvény 52. cikk, a megelőző védelmi helyzetre az Alaptörvény 51. cikk, a szükségállapot időszakára az Alaptörvény 50. cikk a rendkívüli állapotra az Alaptörvény 49. cikk határozza meg a feladatokat. A katonai feladatokat a Nemzeti Biztonsági Stratégia¹⁷, a Nemzeti Katonai Stratégia¹⁸, a doktrínák és szabályzatok részletesen meghatározzák. (Lásd: 5. ábra).

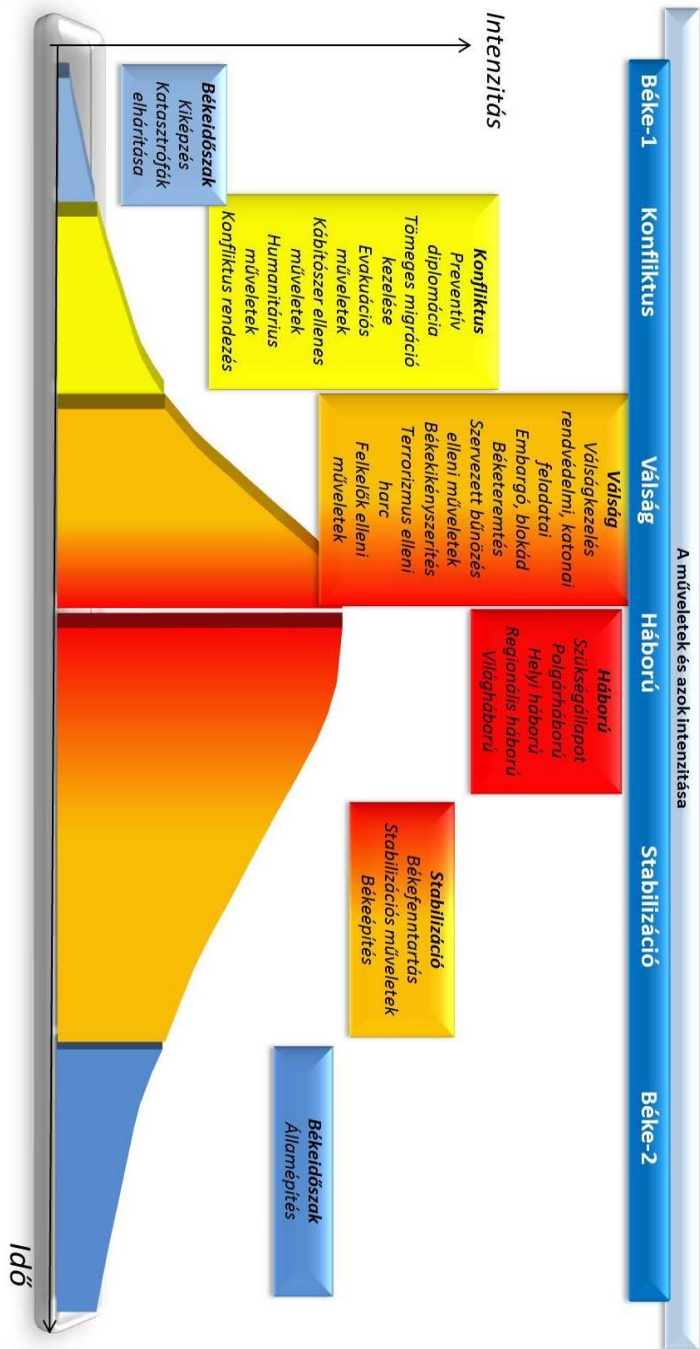
¹⁴ Alaptörvény 48-52. cikk. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100425.ATV (Letöltve: 2016. 07. 28.)

¹⁵ 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100113.TV (Letöltve: 2016. 07. 28.)

¹⁶ A belügyminiszter és a honvédelmi miniszter 25/2015. (IX. 14.) BM–HM együttes utasítása a Magyar Honvédségnek a rendőrségi feladatok ellátásában történő közreműködése rendjéről http://frsz.hu/sites/default/files/docs/bm_ut_honved_rend.pdf (Letöltve: 2016. 07. 28.)

¹⁷ A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_hatarozat.pdf (Letöltve: 2016. 07. 28.)

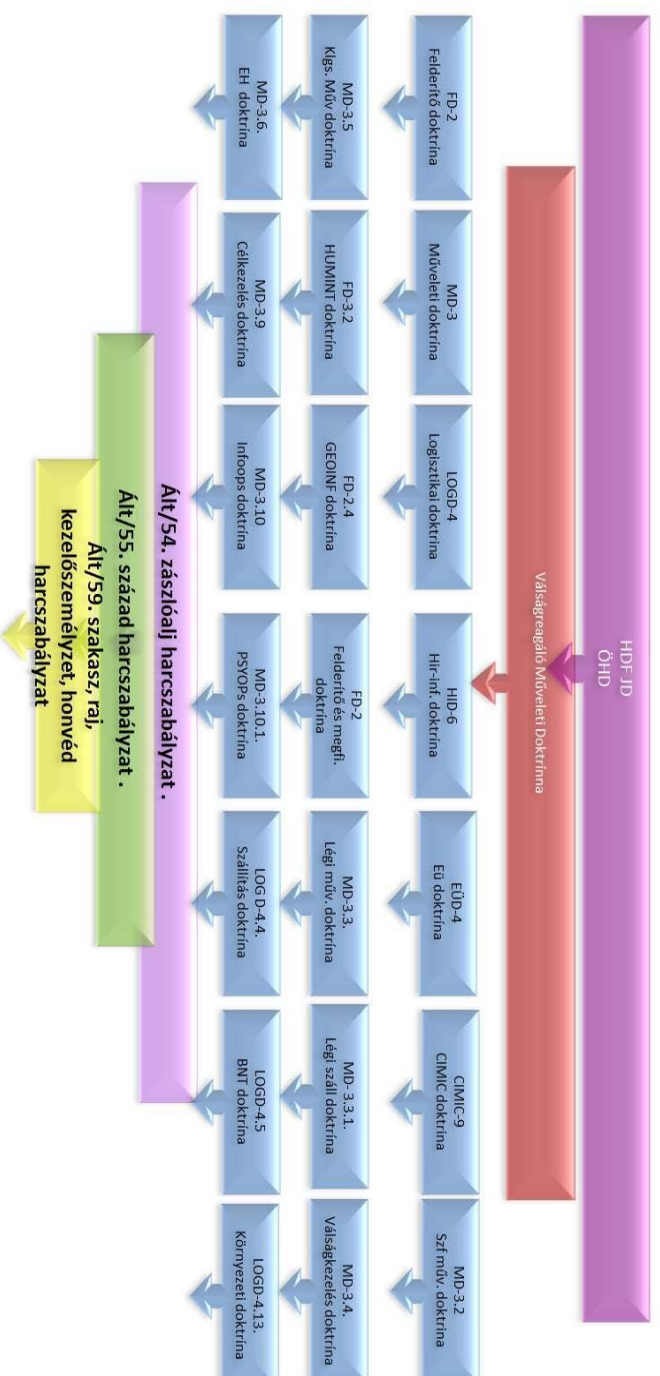
¹⁸ 1656/2012. (XII. 20.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai stratégiájának elfogadásáról http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=157721.234310 (Letöltés ideje: 2016. 07. 28.)

2. ábra
Szerkesztette: Resperger István

Doktrínák és szabályzatok rendszere

5. ábra
Szerkesztette: Resperger István

Összegzés

A válságkezelési folyamat, mint tapasztalhatjuk bonyolult, sokszor hosszan elhúzódó tevékenységet követel meg a válságot kezelő honvédelmi, rendvédelmi és nemzetbiztonsági szervezetektől.

Sikeres tevékenységüket segítheti elő, a ha a folyamatokkal, fogalmakkal a résztvevők tisztában vannak. **A tanulmány célja ez volt, felkelteni az érdeklődést, a figyelmet egy minden körülmények között alkalmazható válságkezelésre ráirányítani.**

Melléklet

Konfliktusokkal, válságokkal kapcsolatos fogalmak a tér-erő-idő-intenzitás, az alkalmazott fegyverek és módszerek dimenzióiban vizsgálva:						
Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
Vita A vita: olyan viszony, amikor az érintett felek eltérő érdekeiket ütköztetik (például tárgyalnak), lezárásának feltétele, hogy a résztvevők kompromisszumokkal megállapodást kössenek, oly módon, hogy a saját érdekeiket megfelelő módon képviseljék.	országok, irreguláris csoportok,	-	-	-	rövid időtartamú vagy elhúzódó (1-2 nap - évek)	alacsony
				Módszer: diplomáciai		

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
Feszültség A feszültség az államok vagy a társadalom különböző csoportjai között alakulhat ki, vélt vagy valós érdekkülönbségek miatt. Ezeknek többsége tárgyalásos, diplomáciai módszerek alkalmazásával megoldható.	államok, társadalmi csoportok	-	-	-	rövid időtartamú (1-2 hónap)	alacsony
Embargó Bizonyos árucikkek kiviteli tilalma, egyes meghatározott államokba, hajó ki-, befutási tilalom, idegen állam tulajdonának lefoglalása.	államok	-	a végrehajtáshoz szükséges szárazföldi, haditengerészeti erők	- Módszer: gazdasági, katonai eszközök igénybevétele	közepes időtartam (1-2 hónap - 1-2 év)	alacsony

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
Blokád Ostromzár, körülzárás, bekerítés. Követelések teljesítésének kikényszerítésére alkalmazott külkereskedelmi zárlat valamely ország ellen.	államok	több km, km ²	a végrehajtáshoz szükséges szárazföldi, haditengerészeti erők	- Módszer: gazdasági, katonai eszközök igénybevételével	közepes időtartam (1-2 hónap, évek)	alacsony-közepes

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
<p>Konfliktus A konfliktus a társadalmi életre jellemző olyan szituáció, amelyben a résztvevő felek saját valódi, vagy vélt érdekeik alapján mások háttérbe szorítására, esetleg megsemmisítésére törekszenek. Két fő kategóriája: az érdekeken alapuló konfliktus, ezek a kereskedelemben, a nyersanyagokhoz való hozzáférésben, a piaci viszonyok elosztása felett alakulhatnak ki. Az értékeken alapuló konfliktusok: területi, vallási, etnikai, kisebbségi és kulturális ellentétből alakulhatnak ki.</p>	<p>államok, társadalmi csoportok</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	-	<p>rövid-hosszú elhúzódó</p>	<p>alacsony-közepes-magas</p>
				<p>Módszer: diplomáciai, gazdasági, katonai</p> <p>Megoldás módjai: alkalmazkodó, összeegyeztető, korlátozó, erőszakot alkalmazó válságkezelés</p>		

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
A konfliktusok eszkalációja esetén alkalmazható rendvédelmi erők alkalmazásának lehetősége: Demonstrációk	polgári lakosság	1-2 - 10 km ²	100-10.000 demonstráló/rendvédelmi alegységek a demonstráció függvényében (szakasz-zászlóaljok)	emberek támogatása	1-5 óra	alacsony
				Módszer: a rendezvény biztosítása		
Békés tüntetések	polgári lakosság	1-2-10 km ²	100-100.000 demonstráló/rendvédelmi alegységek a demonstráció függvényében (szakasz-zászlóaljok)	szimpátia tüntetés	1-5 óra	alacsony
				Módszer: a rendezvény biztosítása		

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
Közúti közlekedés aránytalan akadályozása	polgári lakosság	1-2- 10 km ²	100-100.000 demonstráló/rendvédelmi alegységek a demonstráció függvényében (szakasz-zászlóaljok)	utak, hidak, fontos közlekedési csomópontok lezárása Módszer: az ellenállók és akadályozók kényszerítő eszközökkel történő eltávolítása, a közlekedés biztosítása	1-5 óra	alacsony

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
Közúti közlekedés veszélyeztetése veszélyes anyagot szállító eszközök szállítása esetén	polgári lakosság	1-2-10 km ²	100-10.000 demonstráló/rendvédelmi alegységek a demonstráció függvényében (szakasz-zászlóaljak)	veszélyes anyagot, hulladékot szállító eszközök akadályozása, veszélyeztetése Módszer: az ellenállók és akadályozók kényszerítő eszközökkel történő eltávolítása, a közlekedés biztosítása	1-5 óra	közepes

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
Erőszakos tüntetés	polgári lakosság, szélsőséges csoportok	1-2-10 km ²	100-10.000 demonstráló/rendvédelmi alegységek a demonstráció függvényében (szakasz-zászlóaljok)	erőszakos fellépés, a rendvédelmi erők testi épségét kis mértékben veszélyeztető eszközökkel történő támadása Módszer: az ellenállók és akadályozók kényszerítő eszközökkel történő kiemelése, tömegoszlatás, a közrend és közbiztonság helyreállítása	1-10 óra	közepes

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
Összecsapás a közbiztonságra veszélyes eszközökkel felszerelt tüntetőkkel	polgári lakosság és szélsőséges csoportok	1-2-10 km ²	100-10.000 demonstráló/rendvédelmi alegységek a demonstráció függvényében (szakasz-zászlóalj)	erőszakos fellépés, a rendvédelmi erők testi épségét nagy mértékben veszélyeztető eszközökkel történő támadása Módszer: az ellenállók és akadályozók kényszerítő eszközökkel történő kiemelése, tömegoszlatás a közrend és közbiztonság helyreállítása	1-10 óra	közepes

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
<p>Fegyveres konfliktus, összecsapás A közösségek között megnyilvánuló minden olyan ellentét, amelyet erőszakos eszközökkel, fegyverek alkalmazása jellemez.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • reguláris haderők között, • reguláris erők - irreguláris csoportok • irreguláris csoportok között 	ország régiói, egyes területei, határmenti területek (5 km széles - 30 km mélység)	alegység kötelékek (szakasz-zászlóalj)	kézi fegyverek, gyalogsági fegyverek, könnyű fegyverek Módszer: hagyományos katonai műveletek	rövid időtartamú (1-2 nap - 1 hónap)	közepes-magas

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
Harc a szervezett bűnözés, a kábítószer maffia ellen	reguláris erők – irreguláris csoportok	egy- néhány régió	katonai alakulatok, speciális alakulatok, rendőri erők, alegységek (zászlóalj- dandár)	kézi fegyverek, gyalogsági fegyverek, könnyű fegyverek Módszer: hagyományos katonai műveletek, aszimmetrikus hadviselés	hetek- hónapok	alacsony közepes

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
<p>Felkelés, felkelés elleni műveletek ország egyes területein.</p> <p>Hasonló még: gerillaháború, partizánháború, intifáda</p>	reguláris erők- irreguláris csoportok	egyes régiók	<p>katonai alakulatok (zászlóalj-dandár-hadosztály-hadtest)</p> <p>Megjegyzés: az ország mérete meghatározó</p>	<p>kézi fegyverek, gyalogsági fegyverek, könnyű fegyverek</p> <p>Módszer: hagyományos katonai műveletek, felkelés elleni műveletek, aszimmetrikus hadviselés</p>	hónapok- évek	közepes

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
Felkelés, felkelés elleni műveletek az ország egész területén	reguláris erők- irreguláris csoportok	az ország egész területe	katonai alakulatok (zászlóalj-dandár-hadosztály-hadtest) Megjegyzés: az ország mérete meghatározó	kézi fegyverek, gyalogsági fegyverek, könnyű fegyverek, páncélozott szállító járművek, szállító helikopterek Módszer: hagyományos katonai műveletek, felkelés elleni műveletek, aszimmetrikus hadviselés	évek	közepes

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
<p>Fegyveres konfliktus</p> <p>A fegyveres konfliktus olyan erőszakos összecsapás, melynél a háborúnak valamely ismertető jegye nem teljes tartalmában érvényesül. Vagy csak szórványos, inkább véletlenszerű és stratégia nélküli összeütközésekről van szó, vagy olyan esetekről, melyekben nincs állami erőszakszervezet a küzdő felek között, vagy melyekben a felek egyike nem rendelkezik központi irányított szervezettel.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • reguláris erők - irreguláris csoportok között • irreguláris csoportok között 	<p>egy- régiók</p>	<p>katonai alakulatok (zászlóalj-dandár-hadosztály-hadtest)</p> <p>Megjegyzés: az ország mérete meghatározó</p>	<p>kézi fegyverek, gyalogsági fegyverek, könnyű fegyverek, páncélozott szállító harcjárművek, gyalogsági harcjárművek, harckocsik, szállító- és harci helikopterek, harcászati repülőgépek</p>	<p>hónapok- évek</p>	<p>közepes- magas</p>

				Módszer: hagyományos katonai műveletek, felkelés elleni műveletek		
--	--	--	--	---	--	--

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
Fegyveres konfliktus az országok között	országok	egy- régiók, határmenti területek	katonai alakulatok (zászlóalj- dandár- hadosztály- hadtest) Megjegyzés: az ország mérete meghatározó	kézi fegyverek, gyalogsági fegyverek, könnyű fegyverek, páncélozott szállító harcjárművek, gyalogsági harcjárművek, harckocsik, szállító- és harci helikopterek, harcászati repülőgépek Módszer: hagyományos katonai műveletek	hónapok- évek	alacsony- közepes- magas

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
<p>Válság (háború)</p> <p>„A válság átcsapási pont, egy államnak bármely más külső szereplővel való viszonyában a háborúbéke kontinuum mentén... A válság mintegy a konfliktus tetőpontja, összesűrűsödése.” (ÁGH A.: Konfliktusok háborúk p. 114.)</p>	országok	egy-egy régió, első időben a határmenti területek, majd az ország mélységében is.	<p>katonai alakulatok</p> <p>(zászlóalj-dandár-hadosztály-hadtest-hadsereg-hadsereg csoport,)</p> <p>Megjegyzés: az ország mérete meghatározó</p>	<p>kézi fegyverek, gyalogsági fegyverek, könnyű fegyverek, páncélozott szállító harcjárművek, gyalogsági harcjárművek, harckocsik, szállító és harci helikopterek, harcászati repülőgépek, haditengerészeti kötelékek</p>	hónapok-évek	közepes-magas

<p><i>A válságkezelés:</i> „Minden olyan intézkedés, amely a válság esetén arra irányul, hogy egy fegyveres konfliktus kialakulását, kiterjesztését megakadályozzuk, anélkül, hogy alapvető nemzeti érdekeinkről lemondanánk... a megfelelő politikai, diplomáciai, gazdasági és esetleg katonai lépések időbeni és összehangolt alkalmazása.” (KÖSZEGVÁRI T.: A válságkezelés aktuális problémái p. 217.)</p>				<p>Módszer: válságreagáló műveletek, hagyományos katonai műveletek</p>		
--	--	--	--	---	--	--

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
<p>Hagyományos fegyverekkel vívott háború országok között</p> <p><u>Jellemzői:</u> két vagy több haderő van a küzdelemben, miközben legalább egyikük esetében a kormányzat reguláris hadseregéről, paramilitáris egységeiről vagy a rendőrségről van szó;</p>	országok	egy-egy régiók, első időben a határmenti területek, majd az ország mélységében is.	<p>katonai alakulatok (zászlóalj-dandár-hadosztály-hadtest-hadsereg-hadsereg csoport, front)</p> <p>Megjegyzés: az ország mérete meghatározó</p>	<p>kézi fegyverek, gyalogsági fegyverek, könnyű fegyverek, páncélozott szállító harcjárművek, gyalogsági harcjárművek, harckocsik, szállító és harci helikopterek, harcászati repülőgépek, haditengerészeti kötelékek</p>	hónapok-évek	közepes-magas

<p>minden fél esetében megvan a harcolóknak egy minimális mértékű, központilag irányított szervezete, még abban az esetben is, ha ez nem jelent többet, mint szervezett fegyveres védekezést, vagy tervszerű rajtaütéseket (<u>gerilla-hadviselés</u>, <u>partizánharc</u>, stb.);</p> <ul style="list-style-type: none"> • a harci cselekményekben van egy bizonyos folytonosság és nem csupán szórványos összecsapásokban nyilvánulnak meg. Ez feltételezi, hogy minden fél küzdelmét <u>stratégia</u> jellemzi, függetlenül attól, hogy mely fél által kontrollált egy vagy több területre terjednek ki e küzdelmek és milyen hosszan tartanak. 				<p>Módszer: hagyományos katonai műveletek, aszimmetrikus hadviselés</p>		
---	--	--	--	---	--	--

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
Hagyományos háború országcsoportok, szövetségek között	országok, ország-csoportok	országok teljes területe, szövetséges országok területei	<p>katonai alakulatok (zászlóalj-dandár-hadosztály-hadtest-hadsereg-hadsereg csoport, front)</p> <p>Megjegyzés: az ország mérete meghatározó</p>	<p>kézi fegyverek, gyalogsági fegyverek, könnyű fegyverek, páncélozott szállító harcjárművek, gyalogsági harcjárművek, harckocsik, szállító és harci helikopterek, harcászati repülőgépek, haditengerészeti kötelékek</p> <p>Módszer: hagyományos katonai műveletek, aszimmetrikus műveletek</p>	hónapok-évek	magas

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
Tömegpusztító fegyverek alkalmazásával vívott háború országok között	országok	országok teljes területe	<p>katonai alakulatok (zászlóalj-dandár-hadosztály-hadtest-hadsereg-hadsereg csoport, front)</p> <p>Megjegyzés: az ország mérete meghatározó</p>	<p>kézi fegyverek, gyalogsági fegyverek, könnyű fegyverek, páncélozott szállító harcjárművek, gyalogsági harcjárművek, harckocsik, szállító és harci helikopterek, harcászati repülőgépek, haditengerészeti kötelékek tömegpusztító fegyverek</p> <p>Módszer: hagyományos katonai műveletek tömegpusztító fegyverek alkalmazásával</p>	1-2 hónap-fél év	magas

Fogalom	Lehetséges szereplők	A kiterjedés nagysága (Tér)	A résztvevő erők nagysága (Erő)	Alkalmazott fegyverek, módszerek	Lehetséges időtartam (Idő)	Intenzitás
Tömegpusztító fegyverek alkalmazásával vívott háború országcsoporthoz, szövetségek között	országok, ország-csoportok	ország-csoportok teljes területe	katonai alakulatok (zászlóalj-dandár-hadosztály-hadtest-hadsereg-hadsereg csoport, front) Megjegyzés: az ország mérete meghatározó	kézi fegyverek, gyalogsági fegyverek, könnyű fegyverek, páncélozott szállító harcjárművek, gyalogsági harcjárművek, harckocsik, szállító és harci helikopterek, harcászati repülőgépek, haditengerészeti kötelékek tömegpusztító fegyverek	1-2 hónap-fél év	magas

Felhasznált irodalom:

- ÁGH Attila: Konfliktusok, háborúk Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1989., p. 304
- BALOGH András: A nemzeti kisebbségekkel összefüggő konfliktusok. In: Külpolitika, 1997/2. tavasz pp. 3-16.
- BARRETT Richard: The Islamic State, <http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2014/10/TSG-The-Islamic-State-Nov14.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 09. 27.)
- BEREK Lajos- HEGEDŰS László - KÓNYA István: A honvédelmi hadászati művelet Budapest, 1992. 147 p. ISBN: sz. n.
- BIBÓ István: A kelet-európai kisállamok nyomorúsága In: BIBÓ István: Válogatott tanulmányok II. Magvető Kiadó, Budapest, 1977., p.350.
- BOUTROS, Boutros-Ghali: An Agenda for Peace (Békeprogram) Magyar ENSZ Társaság Budapest 1992., p.50
- BETTER Zsolt – DEÁK Ágnes: A nacionalizmus Eszmék a politikában Tanulmány Kiadó, Pécs, 1995., p.215
- BUGER Kim - COOK Nick - KOCH Andrew - SIRAK Michael: What went right? In: JDW 30 April 2003., p. 20.
- CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról Zrínyi Kiadó, 2014. Budapest. Zrínyi Kiadó, 2014. 706 p. ISBN: 9789633275993
- CSABAI György: A béke, a konfliktus és a háború kérdései a XXI. század hajnalán In: Új Honvédségi Szemle 1995/10. pp. 39-42.
- DEÁK Péter: A biztonságot fenyegető kihívások, konfliktusok, válságok, háborúk In: Védelmi Tanulmányok 1997/3. pp. 3-26.
- FÜLÖP Imre: A biztonságot veszélyeztető tényezők In: Biztonságpolitika (szerk: GAZDAG Ferenc) pp. 71-93.
- KENDE István: Napjaink százhusz háborúja (1945-1976.) Akadémiai Kiadó Budapest, 1979., p.155
- KENNEDY, Paul: A XXI. század küszöbén Napvilág Kiadó, Budapest, 1997., p. 403
- KŐSZEGVÁRI Tibor: A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek az 1990-es években Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások Budapest, 1993-1996., p.188
- KŐSZEGVÁRI Tibor: A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai feladatai, Hadtudomány, 2002. március, pp. 3-14.
- KŐSZEGVÁRI Tibor: A válságkezelés aktuális problémái. In: Akadémiai Közlemények, 1994/202. pp. 217-229.
- KŐSZEGVÁRI Tibor: Hadviselés a XXI. században In: Hadtudomány, 1999/1., pp. 18-32.

- KŐSZEGVÁRI Tibor – RESPERGER István: A terrorizmus elleni küzdelem katonai tapasztalatai Budapest, 2006., p. 50. ZMNE Egyetemi jegyzet
- LUND Michael S.: Preventing Violent Conflicts. (Strategy for Preventive Diplomacy) United States Institute of Peace Press, Washington D. C. 1996., p. 214
- MÜNKLER, Herfried: Die neuen Kriege. Rowohlt, 2004, ISBN 3-499-61653-X.
- MÜNKLER, Herfried: Der Wandel des Krieges. Von der Symmetrie zur Asymmetrie. Velbrück, Weilerswist 2006, ISBN 978-3-938808-09-2.
- MATUS János: Válságkezelés és konfliktusok megelőzése. In: Új Honvédségi Szemle 1995/10., pp. 46-57.
- MÜLLER, Harald: Konflikt – eine Betrachtung (Konfliktus vizsgálata) In: Truppendienst, 1993/1., pp. 25-29.
- OPITZ, PETER J.: Weltprobleme (A világ problémái) Isar Druck und Verlag, München, 1980.
- RESPERGER István: A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű fegyveres válságok kezelése során (Doktori (phd) értekezés Budapest, 2002.) p. 180
- RESPERGER István: Stratégiák és fogalmak háborúja, az aszimmetrikus hadviselés hadtudományi megközelítése In: Hadtudomány, 2016. Elektronikus lapszám p. 38. http://real.mtak.hu/34737/1/4_RESPERGER20istvan_u.pdf (Letöltés ideje: 2016. 07. 28.)
- RESPERGER István - KIS Álmos Péter - SOMKÚTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással. Zrínyi Kiadó, 2013. Budapest, p. 421. ISBN: 9789633275924
- RESPERGER István: Az iszlám világ és hatása a biztonságra, ZMNE egyetemi jegyzet, Bp. 2000., p. 154.
- SHEENAN, John J.: A XXI. század biztonságpolitikája In: Új Honvédségi Szemle 1997/5. pp. 1-18.
- SZTERNÁK György: A válságkezelés, a fegyveres erők megváltozott feladatai Jegyzet, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Budapest, 1994. p. 45

Felhasznált internetes források:

- Measuring Stability and Security in Iraq June 2008 Report to Congress In accordance with the Department of Defense Appropriations Act 2008 (Section 9010, Public Law 109-289) Section 2—Iraqi Security Forces Training and Performance In: http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2008/iraq-security-stability_jun2008-02.htm (Letöltés ideje: 2009. 02. 20.)
- <http://www.state.gov/documents/organization/65462.pdf>, (Letöltés ideje: 2015. 09. 26.)

- <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21604230-extreme-islamist-group-seeks-create-cal>, (Letöltés ideje: 2015. 09. 26.)
- <http://www.nytimes.com/2014/09/16/world/europe/turkey-is-a-steady-source-of-isis-recruits.html> (Letöltés ideje: 2015. 09. 26.)
- http://www.unaids.org/en/KnowledgeCentre/HIVData/GlobalReport/2008/2008_Global_report.asp (Letöltés ideje: 2013.05.15.)
- www.dodccop.org/NCW/ncw.html (Letöltés ideje: 2013. 10. 15.)
- www.globalsecurity.org. (Letöltés ideje: 2013. 10. 15.)
- <http://www.terror.gen.tr/english/organisations/html>, (Letöltés ideje: 2013. 10. 15.)
- <http://www.terror.gen.tr/english/organisations/html>, (Letöltés ideje: 2013. 10. 15.)
- http://www.unaids.org/en/KnowledgeCentre/HIVData/GlobalReport/2008/2008_Global_report.asp (Letöltés ideje: 2013. 05. 15.)
- http://www.kislexikon.hu/blokad_a.html (Letöltés ideje: 2013.10.20.)
- http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/definition_of_armed_conflict/ (Letöltés ideje: 2013. 10. 20.)
- <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/crisis> (Letöltés ideje: 2013.10.20.);
- <http://www.investopedia.com/terms/c/crisis-management.asp>(Letöltés ideje: 2013.10.20.)
- <http://www.iep.utm.edu/war/>, (Letöltés ideje: 2013.10.20.)
- <http://plato.stanford.edu/entries/war/>;
<http://dictionary.reference.com/browse/crisis> (Letöltés ideje: 2013.10.20.)
- <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/crisis> (Letöltés ideje: 2013.10.20.)
- <http://www.duden.de/rechtschreibung/Krieg> (Letöltés ideje: 2013.10.20.)
- <http://www.wer-weiss-was.de/geschichte/definition-von-krieg> (Letöltés ideje: 2013.10.20.)
-

DR. ANTALI DÁNIEL GÁBOR

GONDOLATOK A BÍRÓSÁG ELÉ ÁLLÍTÁS KÜLÖN ELJÁRÁSRÓL

---

1. Alapvetések

Mai büntető igazságszolgáltatásunk egyik kardinális és bizonyos szempontból legvitatottabb területe az eljárás elhúzódsának kérdése. Az igazságszolgáltatás ugyanis a legnagyobb bünt azzal valószínűsíti meg, ha az elkövetett bűncselekményre csak évekkel később ad választ. A késedelem veszélyezteti az eljárás sikerét, a kiszabott büntetés, az alkalmazott intézkedés várhatóan képtelen lesz a megfelelő eredményt elérni, értelmét, hatékonyságát veszti, vagyis rontja a nevelő hatást, és csökkenti az igazságszolgáltatás tekintélyét.¹ Erre figyelemmel az eljárás időszerősége alapvető jogállami követelmény. A büntető igazságszolgáltatás gyorsítása azonban nem járhat a tisztességes eljárás sérelmével, úgy is fogalmazhatnánk, hogy a hatékonyság nem állhat szemben a jogbiztonsággal. Némiképp ellentmondásosnak tűnhet e két utolsó állításom, hisz a jogbiztonság a jogállamiság szerves része. A jogállamiság azonban nemcsak az elkövetett bűncselekmények minél eredményesebb üldözését követeli meg, hanem elvárja az államtól, hogy e tevékenysége során elismerje az alapvető jogokat és biztosítsa védelmüket.

Az államnak a nemzetközi egyezményekből és a belső, alkotmányos normákból következően egyensúlyt kell teremtenie a tisztességes eljáráshoz való jog egyes vetületei, így a védelemhez való jog, a fegyverek egyenlőségének elve, vagy épp az ésszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog között. A normák megalkotása során figyelemmel kell lennie az eljárás minél gyorsabb befejezése iránti állampolgári, valamint természetesen terhelti és sértetti igényre, ez azonban nem járhat olyan megoldások bevezetésével, amelyek miatt az eljárás már nem tisztességesnek minősülne.

Munkám premisszája, hogy a hatályos büntetőeljárás jogi kódexünk, azaz a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) ezen követelményeknek megfelel, így egyaránt biztosítja a tisztességes eljáráshoz való jog garanciáit és megteremti az eljárás gyorsításához szükséges feltételeket. Ennek keretében a jogalkotó számos olyan jogintézményt szabályoz, amelyek primeren az eljárás gyorsítását szolgálják, dolgozatomban azonban csak eggyel, a bíróság elé állítás külön eljárással, azon belül is annak törvényi feltételeivel kívánok foglalkozni.

---

¹ LAJTÁR István: A fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárások időszerőségének vizsgálatáról, In: *Ügyészek Lapja*, 2008. 15. évf. 4. sz. p. 5.

2. A bíróság elé állítás törvényi feltételei

A bíróság elé állítást bár különböző elnevezéssel, de valamennyi modern jogrendszer büntetőeljárás jogi kódexe ismeri.² Az általános perrendi szabályoktól való eltérés jogpolitikai indoka minden esetben az eljárás gyorsítására, egyszerűsítésére, ésszerűsítésére és a költségkímélésre való törekvés. Ezen célok elérése azonban bizonyos garanciák korlátozását, így a védelemhez való jog érvényesülése szempontjából jelentékeny előkészítő szak hiányát, vagy épp a szóbeli vádemelést³ eredményezi. A külön eljárások létükből, rendeltetésükből adódóan mindig is magukban hordozták azt a megnyugtatóan aligha feloldható dilemmát, hogy meddig lehet elmenni a gyorsítás és egyszerűsítés útján az alapvető garanciák sérelme nélkül. Mi az egyébként szükségszerűen felmerülő egyszerűsítés ára, és ez nem túl magas-e a remélt eredményhez képest. A törvény úgy próbálja feloldani ezt az ellentmondást, hogy egyrészt szigorúan meghatározza és korlátozza az egyszerűsítés feltételeit, és esetükben bizonyos ellensúlyokat igyekszik építeni a rendszerbe.⁴ Egyetértve Tarr Ágnes gondolataival és némiképp leegyszerűsítve azt is mondhatnánk, hogy egy olyan eljárást kell kialakítani, amely esetében a törvény által felállított garanciák kizárják az ügyési önkény lehetőségét, de biztosítják, hogy egy enyhébb megítélésű ügyben a lehető leghamarabb döntés születhessen,⁵ vagyis megteremtik az alkotmányos egyensúlyt a tisztességes eljáráshoz való jog egyes elemei között. Ezen biztosítókat pedig a Be. 517.§ (1) – (2) bekezdései több mint kimerítően határozzák meg.

A bíróság elé állítás törvényi feltételeivel kapcsolatosan munkámban egyrészt arra kerestem a választ, hogy a jogintézmény határidejének jelenlegi szabályozási koncepciója mennyiben felel meg a rögtönosság⁶ követelményének, illetőleg indokolt-e a jogintézmény kötelező alkalmazásának előírása? Vizsgálódásom alapját másodsorban az a felvetés alapozta meg, hogy ha a bíróság elé állítás elsődleges rendeltetése az elkövetésre minél hamarabb történő válaszadásban határozható meg, akkor alkalmazásának kettős feltétele kizárólag az ügy egyszerű megítélése és a bizonyítékok rendelkezésre állása lehet. Minden további előírás ugyanis szükségképpen az elérendő cél sérelmét okozza.

2.1 A bíróság elé állítás határideje

Mind a jogtudomány művelői, mind a jogalkalmazók körében állandó disputára ad okot a bíróság elé állítás határideje. A gyorsított eljárás igénybe vételére nyitva álló határidő az egyes büntető rendelkezések módosításáról és kiegészítéséről szóló 1966. évi 16. tvr. óta az egyes eljárási és az

² A témában lásd: NAGY Anita: Összehasonlító büntető-eljárásjog, különös tekintettel a külön eljárásokra, In: Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica, 2009, Tomus 27. 2. szám p. 429.

³ E körben lásd: 25/1991. (V. 18.) AB határozat, ABH 1991, 414.

⁴ TÓTH Mihály (szerk.): Büntető eljárásjog, Budapest, 2009, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., p. 507.

⁵ TARR Ágnes: A büntetőeljárás egyszerűsítésének alkotmányjogi kérdései, különös tekintettel az ügynevezett külön eljárásokra. In: Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis, 2005, 5. évf. 5. szám p. 238.

⁶ Rögtönosság alatt értem, hogy a bűncselekmény elkövetése és a terhelt elítélése között mennyire szoros az időbeli kapcsolat.

igazságszolgáltatást érintő egyéb törvények módosításáról szóló 2011. évi LXXXIX. törvény (Bem.) hatályba lépéséig az elkövetéstől datálódott és folyamatosan növekedett harminc napra.⁷ A határidőt és annak számítási módját a Be. 517.§ (1) – (2) bekezdései határozzák meg, amelyek szerint – az egyéb feltételek megléte esetén – a gyanúsított kihallgatásától számított harminc napon belül az ügyész a terhelt bíróság elé állíthatja, tettenérés esetén pedig köteles így tenni.

Mindenképp előrebocsátandó, hogy a jogalkotó szabad választásának körébe tartozik a határidő kezdőidőpontjának és tartamának meghatározása, önmagában ugyanis ez a körülmény a tisztességes eljárás sérelmével nem jár. Ennek ellenére úgy vélem, hogy a bíróság elé állítást kiszámíthatóbb keretek közé kellene szorítani. Egyetértek, tehát Hevér Tibor azon megállapításával, hogy a kezdőnapnak egy bizonytalan időpontban bekövetkező eljárási aktushoz (a gyanúsított kihallgatásához) rendelése nem feltétlenül szolgálja az időszerűség – ebben az eljárástípusban immanens módon érvényesítendő – követelményét.⁸

Ugyan a Be. 179.§ (1) bekezdése kógens rendelkezést tartalmaz a nyomozó hatóság és az ügyész számára a gyanúsított kihallgatása tekintetében, azonban a bizonyítékok rendelkezésre állásának megítélése jelentős mozgásteret biztosít a jogalkalmazónak kötelezettsége teljesítésekor, ezáltal bizonytalanná téve a felelősségre vonás konkrét időpontját. Amennyiben a jelenlegi szabályozási koncepciót vesszük alapul, úgy vélem, hogy szükséges a jogalkalmazó számára egy végső határidőt szabni, amelynek elteltét követően a terhelt bíróság elé állítására már nem kerülhet sor. Ez az időpont pedig a bűncselekmény elkövetésétől számított négy hónap lenne.

A kiszámíthatóság érdekében mindenképpen szükségesnek tartanám, ha a jogi környezet módosítása révén a jogalkotó visszatérne a korábbi szabályozáshoz és a bíróság elé állítás határidejét az elkövetéstől és nem a kihallgatástól, vagy esetleg az eljárás megindulásától számítaná. A végső határidő kapcsán azonban nemhogy nem térnék vissza a korábbi eljárásjogi szabályokhoz, hanem tovább tángítanám a jelenlegi harminc napos intervallumot. Álláspontom szerint a harminc napos időtartam túlságosan rövidnek tekinthető és egy ilyen strict előírás végső soron negatív hatást eredményezne. Az ittas állapotban elkövetett járművezetés vétsége a bíróság elé állítás során az egyik leggyakrabban felmerülő deliktum, azonban mivel az ittas állapot (korábban az alkoholos befolyásoltság) megítélése szakkérdés, így ez szükségképpen magában rejti az időszerűség csorbulásának lehetőségét. Amennyiben azonban mód van a nyomozás határidejének legfeljebb egy alkalommal történő meghosszabbítására úgy növelhető lenne az eljárás gyorsításával elérendő célok megvalósulásának esélye. Álláspontom szerint a négyhónapos határidő – a nyomozás szakszerű megtervezése mellett – elegendő a bizonyítási eszközök felkutatására és összegyűjtésére, azonban az elkövetés és a bíróság elé állítás időben lényegesen nem távolodna el egymástól. Állításom igazolásaképp

---

⁷ HEVÉR Tibor: Rendhagyó nyomozási bíró? A bíróság elé állítás jelene és jövője, In: Debreceni Jogi Műhely, 2012. 9. évf. 2. sz.
http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2012/rendhagyonyomozasi_biro/
(Letöltés ideje: 2016. 03. 01.)]

⁸ HEVÉR: 2012. p. 3.

hivatkoznék a szolgálati helyemen, a Békéscsabai Járási Ügyészségen⁹ korábban végzett kutatásomra, azon belül is a 2011. január 1. és 2013. október 31. napjai közötti időszakra vonatkozó statisztikai adatokra. Ezen időszakban összesen 182 esetben került sor bíróság elé állításra és a nyomozás megindulása, illetve a bíróság elé állítás közötti időintervallum csak kettő esetben haladta meg a négy hónapot, akkor is a szakértők késedelembe esése miatt.¹⁰

2.2 A beismerés és a tettenérés kérdésköre

A bíróság elé állítás alkalmazhatóságának – a jelenlegi szabályozási koncepció alapján – egyik lényegi pontja a terhelt beismerése vagy tettenérése. E kritériumok előírását az a jogalkotói megfontolás alapozta meg, hogy megvalósulásuk esetén az ügy nyilvánvalóan egyszerűbb megítélésűnek minősül. Bár ezen érv racionális voltát magam sem kívánom vitatni, azonban úgy vélem, hogy a beismerés és a tettenérés létének megkövetelése, némiképp meghaladott.

A hatályos eljárási szabályok értelmében a bíróság elé állítás legfőbb eltérése az általános perrendhez képest az előkészítő szak hiányában, a szóbeli vádemelésben, a tárgyalás elnapolásának korlátozottságában és a kötelező védelemben határozható meg, ezektől eltekintve azonban a generális normáktól jelentékenyen nem tér el. Figyelemmel arra, hogy a bíróság a terhelt büntetőjogi felelősségéről tárgyaláson dönt, amelyen érvényesül valamennyi eljárási alapelv, ezért feleslegesnek tartom a terhelti beismerés és a tettenérés kötelező előírását. A gyakorlat ugyanis egyre több olyan esetet produkál, amikor a bizonyítási eszközök ismerete ellenére a terhelt ténybelileg is tagadja a bűncselekmény elkövetését, vagy épp él a hallgatás jogával, illetőleg hiányzik az elkövető tettenérése, így a bíróság elé állítás jogintézménye nem alkalmazható. A különböző technikai rendszerek, különösen a hang- és képfelvevő berendezések egyre elterjedtebb igénybevétele miatt a bizonyítási eljárásban való felhasználhatóságuk is megnövekedett, ennek ellenére – természetükből adódóan – szemtanúnak nem tekinthetők, ezért tettenérést sem alapozhatnak meg. A személyi bizonyítási eszközökkel szemben azonban álláspontom szerint olyan objektív bizonyítékot szolgáltatnak, amely a beismeréshez és a tettenéréshez hasonlóan nemcsak az ügy egyszerű ténybeli megítélését alapozza meg, de azt a bíróság a tényállás megállapítása során is bizton alkalmazhatja.

Az előzőekben foglalt példára is figyelemmel úgy vélem tehát, hogy a beismerést és a tettenérést a törvényi feltételek között önállóan nevesíteni szükségtelen. A bíróság elé állítás lényegét ugyanis az egyszerűség és a rögtönösség kellene, hogy képezze. Egy büntetőügy pedig ténybelileg és jogilag akkor is egyszerű lehet, ha az elkövetést a terhelt tagadja és hiányzik a tettenérés, de bonyolultnak tekinthetjük attól függetlenül is, hogy az elkövető feltárja-e a cselekvőségét és elismeri-e a felelősségét. Mindaddig, amíg a Be. egyik legfőbb

---

⁹ Megjegyzendő, hogy sem a Békéscsabai Járási Ügyészségen, sem a felügyelete alá tartozó nyomozó hatóságokon kizárólag a bíróság elé állításokra specializálódott csoport nem működik.

¹⁰ A vizsgált ügyek esetében a nyomozás megindulása és az elkövetés – a tettenérés miatti őrizetbe vételre vagy egyéb halaszthatatlan nyomozási cselekményekre figyelemmel – túlnyomó részt egybeesett. A kivételt képező büntetőügyekben az eltérést a feljelentés elbírálása miatti néhány napos eltérés okozta, ami a jelzett adatokat érdemben nem befolyásolta.

elvénnek a bizonyítékok összességében történő szabad mérlegelését és értékelését tekintjük, szükségtelennek tartom, hogy a terhelti beismerést kiemeljük a bizonyítási eszközök közül, és ha csak esetileg is, de újfent a bizonyítékok királynőjeként tüntessük fel. A még oly egyértelműnek tűnő büntetőügyekben sem szabad ugyanis elfelejteni, hogy a terhelt kihallgatásának célja nem a beismerő és így esetleg bíróság elé állítást lehetővé tevő, hanem a feltáró jellegű, az igazságnak megfelelő vallomás megszerzése.¹¹ Akkor is, ha ez esetleg a statisztikai mutatókat rontja.

Mindenképp említést igényel még, hogy jelenleg a Be. 522.§ (3) bekezdése a beismerés, illetőleg tettenérés hiányában nem teszi lehetővé az iratoknak az ügyész részére történő visszaküldését,¹² illetőleg amennyiben a bíróság ezen feltételek megléte nélkül folytatja le az eljárást, önmagában ez a körülmény még nem képez feltétlen hatályon kívül helyezési okot.¹³ Ily módon, tehát a beismerés és a tettenérés előírása lényegében soft law-nak minősíthető, amely logikusan veti fel, hogy e kritériumok mennyiben képeznek kögens normákat és valóban szükséges-e ragaszkodni hozzájuk?

2.3 Az érintett bűncselekmények köre

A terhelti beismerés és tettenérés mellett a gyorsított eljárás alkalmazásának – a bíróság által is már vizsgálható és vizsgálandó – további feltétele, hogy arra csak nyolc évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt kerülhet sor. A büntetési tétel felső határának megállapítása garanciális kikötés, amelynek célja, hogy e külön eljárási forma felhasználásának határt szabjon és csak meghatározott súlyú bűncselekmények elkövetése esetén kerülhessen alkalmazásra.¹⁴ A korábban említett konjunktív feltételekhez hasonlóan, e kikötés megállapítása mögött is az a jogalkotói felismerés húzódik meg, hogy a kisebb súlyú büntetőügyek általában, de nem szükségképpen, egyszerűbb megítélés alá esnek.

Ez esetben sem kívánom vitatni a jelzett érveknek – a gyakorlat által is alátámasztott – helytálló voltát, ugyanakkor a követelményt túlon túl merevnek találok, ami olyan eseteket is a jogintézményen kívülre száműz, amelyek egyébként alkalmasak lennének a bíróság elé állítás igénybe vételére, azonban erre a büntetési tételkeret miatt nincsen mód. Úgy vélem, hogy a bűncselekményre megállapított tételkeretből a bűnügy jogi és ténybeli bonyolultságára, ily módon a gyorsabb elbírálás lehetőségére előzetes következtetés nem vonható, minden esetben in concreto lehet és kell állást foglalni arról, hogy egy adott büntetőügyben a bíróság elé állítás biztosította többlet eljárási célok igénybe vételére szükség van-e.¹⁵ Különösen károsnak tartom a tételkeret alkalmazását azokban az esetekben, amikor

¹¹ LAKATOS János: A nyomozás, a felderítés és a bizonyítás kriminalisztikai alapfogalmai és összefüggései. Budapest, Rejtjel Kiadó, 1998, p. 275.

¹² E körben lásd a BH2004. 8. számú eseti döntést.

¹³ E körben lásd a BH2015. 220. számú eseti döntést.

¹⁴ MÁRIÁN Zoltán: Gondolatok a bíróság elé állítás jogintézményéről, In: Ügyészek lapja, 2001. 8. évf. 6. sz. p. 21.

¹⁵ Az eseti mérlegeléssel kapcsolatosan lásd PARTI Jánosné – DVORZSÁK Anna – KIS Mihály – HARANGI István: A bíróság elé állítás gyakorlata, In: Belügyi Szemle, 1986. 24. évf. 5. sz. pp. 27-31., illetve KRÖZSEL Károly: Bíróság elé állítás korrupciós ügyben, In: Belügyi Szemle, 1987. 25. évf. 9. sz. pp. 90-91.

a cselekmény olyan ok miatt esik szigorúbb elbírálás alá, amely az ügy megítélését, illetve a bizonyítást érdemben nem nehezíti. Példaként említeném, hogy a törvényi tételkeret miatt nincs helye bíróság elé állításnak a különösen nagy értékre, dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás büntette¹⁶ vagy a felfegyverkezve elkövetett rablás¹⁷ büntette esetén, akkor sem, ha egyébként a hasonló, de kisebb súlyú büntetéssel fenyegetett cselekményekhez képest a többletet kizárólag az elkövetési tárgy kiemelkedő értéke (ritka luxusautó) vagy az elkövetési eszköz (kés) jelenti.

A büntetési tételkeret alkalmazása annál is inkább indokolatlan, mivel azzal a jogalkotó a deliktum társadalomra veszélyességének fokát határozta meg és nem a történeti tényállás egyszerű megítéléséről foglalt előzetesen állást. Ennek elfogadása ugyanis végső soron a deliktumok közötti előzetes és abszurd differenciáláshoz vezethetne. Összegezve az előzőeket, úgy gondolom, hogy a büntetési tételkeret alkalmazása vagy egy, a Be. 554/B.§-ában szabályozott kiemelt jelentőségű büntetőügyekhez hasonló szelekció kizárólag a bíróság elé állítással elérni kívánt jogpolitikai cél csorbulását eredményezi, ezért annak megtartása indokolatlan.

2.4 „Lehet” és „kell” a bíróság elé állításban

A bíróság elé állítás határidejéhez hasonlóan, számos vitára adott alapot a Bem. azon módosító rendelkezése, amely tettenérés esetén kötelezően előírta a jogintézmény alkalmazását. Néhány szerző a tettenérés definíciójával¹⁸ összefüggésben támadja a szabályozást és azt helytelenül a bizonyítékok rendelkezésre állásával és az ügy egyszerű megítélésével azonosítja. Az elkövető tettenérése ellenére – a Be. 118.§ (2) bekezdésére figyelemmel – a nyomozó hatóságnak és az ügyésznek valamennyi, a cselekmény elbírálása és a terhelt felelősségre vonása szempontjából releváns bizonyítási eszközt be kell szereznie és csak ezek birtokában, illetőleg ismeretében dönthet az ügy ténybeli és jogi bonyolultságáról. Így, amennyiben a (szem)tanú szavahihetősége vagy tanúzási képessége kapcsán kétely merül fel, illetve az elfogás során a terheltől tárgyi bizonyítási eszközt nem lehetett lefoglalni, akkor ez a helyzet a bizonyítékok körében értékelendő és nem a tettenérésnél. A tettenérés ugyanis kizárólag a feltételezett elkövető azonosítását és esetleges elfogását könnyíti meg és nem húzható egyenlőségjel ezen esemény és a bizonyítékok rendelkezésre állása, illetőleg az ügy egyszerű megítélése közé.

---

¹⁶ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban Btk.) 370.§ (1) bekezdésébe ütköző és – figyelemmel a (2) bekezdés bd.) pontjára – a (6) bekezdés b.) pontja szerint minősülő különösen nagy értékre, dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás büntette.

¹⁷ A Btk. 365.§ (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés b.) pontja szerint minősülő felfegyverkezve elkövetett rablás büntette.

¹⁸ Tettenérés alatt értem, amikor az elkövető a bűncselekmény törvényi tényállását egészben vagy részben szemtanú jelenlétében hajtja végre, továbbá azt is, amikor az elkövetőt üldözés közben, illetve a helyszínről távoztában fogják el. Lásd: TREMMEL Flórián: Büntető eljárásjog: általános rész, Pécs, JPTE ÁJK, 1996, p. 300. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a bírói gyakorlat a fogalom tekintetében önmagának is ellentmondó gyakorlatot követ, mert míg az EBH2006. 1496. számú döntésében az akkori Legfelsőbb Bíróság megkövetelte, hogy az üldözés során a menekülőt nem lehet szem elől téveszteni, addig az EBH2013. B.13. számú határozatban kifejezetten azt rögzíti a Kúria, miszerint ezt a feltételt a jogszabály nem írja elő.

Mindezen észrevételeim ellenére azonban úgy vélem, hogy a tetten ért elkövető kötelező bíróság elé állítása szükségtelen. Részben Bérces Viktor¹⁹ indokaira is figyelemmel, nem tudok tehát egyetérteni Botos Gábor²⁰ azon gondolatával, amely szerint kisebb ügyekben (...) a bíróság elé állítás lehetőségét intézményesíteni kellene: például tettenérés esetén úgy, ahogyan az Franciaországban van: nyomban a bíróság elé kellene állítani az elkövetőt, nyomozási szakban erről csupán rövid feljegyzés készülne (...). Megítélésem szerint a parancsoló normák alkalmazása ugyan nagyobb kiszámíthatóságot biztosít, azonban lehetetlenné teszi az egyéni szempontok figyelembe vételét, amelyre egyébként a büntetőeljárásban kiemelt tekintettel kell lenni. Példaként említeném, hogy számos esetben már önmagában a bíróság előtti megjelenési kötelezettség is elegendő visszatartó erővel hat az elkövetőkre, azonban egyes ügyekben – különösen a fiatalok vagy idős terhelteknél – az ezzel járó procedúra nem kívánt eredménnyel járhat. Azon eljárásokban, amikor a tárgyi és a személyi bűnösségi körülményekre figyelemmel a vádemelés elhalasztása is elegendő a prevenciós célok biztosítására, avagy a büntetés célja tárgyalás nélkül is elérhető, ily módon a tárgyalás mellőzése külön eljárás szabályai alkalmazhatóvá válnának, a kógens norma megléte miatt kizárólag az elkövető bíróság elé állítása jöhet számításba. Álláspontom szerint ugyanis a bíróság elé állítás kötelező alkalmazásának szabálya speciális jellegéből adódóan megelőzi a jelzett normák előírásait, ezáltal pedig ellehetetleníti a rendelkezésre álló egyéb jogintézmények igénybe vételét. Vitán felül áll, hogy a bíróság ítéletében megrovást vagy – a vádemelés elhalasztásához hasonló – próbára bocsátás intézkedést is alkalmazhat, azonban úgy vélem, hogy a terhelt bíróság elé állításának kötelező előírása helyett, a jogalkalmazó számára nagyobb mozgásteret kellene hagyni, ily módon biztosítva az ügy valamennyi körülményének mérlegre vételét a szükséges jogintézmény megválasztásakor.

3. Összegzés

A bíróság elé állítás alkalmazási köre a többszöri törvénymódosítások következtében jelentősen kiszélesedett. Ennek ellenére úgy vélem, hogy a dolgozatomban foglalt módosítások megfontolást érdemelnek, hisz a jogintézmény olyan esetekben is igénybe vehető lenne, amikor a rendelkezésre álló egyéb speciális eljárási szabályokkal nem vagy nem megfelelően érhető el a kívánt eredmény.²¹

A törvényi feltételek csökkentése nem jelenti egyúttal a garanciák lebontását is, hisz a bíróság kezében továbbra is megmaradna az iratok visszaküldésének lehetősége, amellyel gátat szabhatna az esetleges visszaéléseknek, azonban a beismerés/tettenérés megkövetelésének, valamint a büntetési tételkeret maximalizálásának megszüntetésével lehetővé válna a bíróság elé állítás mind szélesebb körű alkalmazhatósága. Egy végső határidő bevezetésével pedig biztosítható, hogy a deliktum elkövetése és a terhelt bíróság elé állítása időben ne

¹⁹ BÉRCES Viktor: A védői szerepkör értelmezése a külön eljárásokban. In: Jogtudományi Közlöny, 2014, 69. évf., 11. sz., p. 531.

²⁰ BOTOS Gábor: Néhány gondolat a büntetőeljárás koncepciójához. In: Rendészeti Szemle, 1994, 32. évf., 9. sz., pp. 16-21.

²¹ Ezzel ellentétes javaslatként lásd: FÁZSI László – FEDOR Anett: A bíróság elé állítás szabályozásának változásai a gyakorlat tükrében. In: Belügyi Szemle, 2014. 62. évf. 1. sz. pp. 75-91.

távolodjon el egymástól, illetőleg az eljárás kiszámíthatóbbá váljon. Végezetül a kógens előírás eltörlésével nagyobb mozgásteret lehetne biztosítani az alkalmazandó jogintézmény megválasztásakor. Az eljárás időszerűségét ugyanis nem a mérlegelési lehetőség megtörésével és kötelező előírásokkal, hanem a mérlegelés kiszámíthatóbb keretek közé szorításával kell elérni. A jelzett módosítások eredményeképp a bíróság elé állítás egyedüli feltételeivé az ügy egyszerű megítélése és a bizonyítékok rendelkezésre állása válhatna, ily módon a jogintézmény betölthetné valódi rendeltetését: az elkövetésre történő minél hamarabb válaszadást.

Felhasznált irodalom:

- BÉRCES Viktor: A védői szerepkör értelmezése a külön eljárásokban. In: Jogtudományi Közlöny, 2014, 69. évf., 11. sz.
- BOTOS Gábor: Néhány gondolat a büntetőeljárás koncepciójához. In: Rendészeti Szemle, 1994, 32. évf., 9. sz.
- FÁZSI László – FEDOR Anett: A bíróság elé állítás szabályozásának változásai a gyakorlat tükrében. In: Belügyi Szemle, 2014. 62. évf. 1. sz.
- HEVÉR Tibor: Rendhagyó nyomozási bíró? A bíróság elé állítás jelene és jövője, In: Debreceni Jogi Műhely, 2012. 9. évf. 2. sz. http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2012/rendhagyonyomozasi_biro/ (Letöltés ideje: 2016. 03. 01.)
- KRÓZSEL Károly: Bíróság elé állítás korrupciós ügyben, In: Belügyi Szemle, 1987. 25. évf. 9. sz.
- LAJTÁR István: A fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárások időszerűségének vizsgálatáról, In: Ügyészek Lapja, 2008. 15. évf. 4. sz
- LAKATOS János: A nyomozás, a felderítés és a bizonyítás kriminalisztikai alapfogalmai és összefüggései. *Budapest, Rejtjel Kiadó, 1998*
- MÁRIÁN Zoltán: Gondolatok a bíróság elé állítás jogintézményéről, In: Ügyészek lapja, 2001. 8. évf. 6. sz.
- NAGY Anita: Összehasonlító büntető-eljárásjog, különös tekintettel a külön eljárásokra, In: Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica, 2009, Tomus 27. 2. szám
- PARTI Jánosné – DVORZSÁK Anna – KIS Mihály – HARANGI István: A bíróság elé állítás gyakorlata, In: Belügyi Szemle, 1986. 24. évf. 5. sz.
- TARR Ágnes: A büntetőeljárás egyszerűsítésének alkotmányjogi kérdései, különös tekintettel az úgynevezett külön eljárásokra. In: Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis, 2005, 5. évf. 5. szám
- TÓTH Mihály (szerk.): Büntető eljárásjog, Budapest, 2009, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft.
- TREMMEL Flórián: Büntető eljárásjog: általános rész, Pécs, JPTE ÁJK, 1996

A PARANCSNOKI ÉS A HADTÖRTÉNÉSZI MUNKA INFORMÁCIÓS HÁTTERE

Bevezetés

A hadtörténelem, ha arra, mint a hadtudomány, vagyis az elméleti felkészülés-felkészítés részterületére tekintünk, egyfajta közvetítő szerepet tölt be múlt és jövő (valamint természetesen jelen) között. Természetszerű, hogy a jövő katonai vezetői a legtöbbet az azonos hivatást (akár a közeli) múltban gyakorló szakemberek tevékenységéből tanulhatnak, amellet, hogy azt a mindenkori aktuális környezetében és körülményei között kell, hogy megismerjék és ezekhez igazítva vonatkozásában még egy módon érvényesül ez a közvetítő jelleg. A leendő parancsnokok felkészítését segítő elemzések forrásul ugyanis elsősorban az eredetileg a vezetés kommunikációját biztosító dokumentumok szolgálnak.¹ Ez egyrészt abból adódik, hogy a harctevékenység során az azt leginkább alakító, illetve a többi cselekvést kiváltó résztevékenység a parancsnok (illetve törzse) által megvalósított tervezés, szervezés és vezetés. Ezzel függ össze a másik tényező, miszerint a parancsnoki munka folyamatában megjelenik minden vele párhuzamos cselekvés, történés és esemény egyfajta lecsapódása is. Egyfelől a külső tényezőkre – környezetre, terepre, ellenségre, saját erőkre – vonatkozó információk, illetve ezek összegyűjtése, rendszerezése és értelmezése adja a vezetés megvalósításának alapját, hiszen a parancsnok ezek mentén alkot képet arról a környezetről, amelyben az alárendelt tevékenységét meg kell határoznia.² Másfelől a harctér minden többé-kevésbé szándékolt cselekvése a katonai és politikai vezetés során hozott döntések – saját és ellenségé – együttes eredője, azaz visszavezethető azokra. Lényegében a vezetés, mint parancsnoki tevékenység azt jelenti, hogy a vezető felméri és értelmezi a tevékenység körülményeit és viszonyait, összeveti ezekkel az elérendő célokat és eszerint alakítja ki az alárendelt tevékenységének mikéntjét, azaz meghatározza a cselekvésüket. Természetesen ugyanez az ellenoldalon is végbemegy és végül az

---

¹ BIALOSKORSKI Ödön százados: Adalékok a világháborús okmányanyag tudományos értékeléséhez, Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. IV. évf. 4. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) p.220.

² Ez a logika köszön vissza még az olyan elvonatkoztatott koncepciókban is, mint a John BOYD-féle OODA-hurok. Ennek elemei és azok sorrendje éppen erre a logikára utal: Observe – azaz a körülmények tanulmányozása, Orient – vagyis saját magunk, illetve tevékenységünk elhelyezése a feltérképezett viszonyrendszerben; Decide, illetve Act, úgy mint az előbbiekből levezetett döntés, majd az abból következő cselekvés. A sémát Boyd eredetileg a vadászpilóták közelharc közbeni tevékenységének – úgyis, mint egyszemélyi (ön)vezetés és végrehajtás, a leírására alkotta meg, de ha a két résztevékenységet szétválasztjuk, és kiterjesztjük a bennük résztvevők körét (parancsnokra és alárendeltre), akkor lényegében a harctéri vezetés egyszerű sémáját kapjuk. A témáról elérhető néhány hasznos forrásokról ld.: Introduction to the strategic theories of John Boyd <http://chuckspinney.blogspot.hu/p/compendium-colonel-john-boyds.html> (Letöltés ideje: 2016.07.20.)

események nagymértékben ezen két – egymás ellen ható – szellemi tevékenység interferenciáiból alakulnak ki. Ezen kölcsönhatások eredményei nagyjából a következők szerint alakulhatnak: ha a saját döntés érvényesül – azaz nálunk a kezdeményezés, és élünk is vele – a saját *cselekvés* dominál a harctéren; ha az ellenség döntése gyengíti, vagy éppen kioltja a sajátot – elveszítjük a kezdeményezést – az eseményeket *történések*ként fogjuk megélni (hiszen döntően nem a mi cselekvésünk alakítja azokat). Elméletben előfordulhat egy harmadik eset, amikor valamilyen külső hatás felülírja mindenki elképzelését, ilyenkor a körülmények alakítják az eseményeket.

Technikailag mindez azt is eredményezi, hogy a vezetés folyamatossága érdekében a (harc)tevékenység konstans visszacsatolás mellett valósul meg – hiszen dinamikus tevékenységről van szó, amelynek végig igazodnia kell az események alakulásához –, ami szintén megjelenik a vezetés dokumentumaiban. A cselekvések (illetve történések) egy másik halmazára pedig közvetett módon utalnak a vonatkozó források. Ha tehát a hadtörténész megfelelő minőségben kíván hozzájárulni a leendő katonai vezetők felkészítéséhez, akkor olyan logikával kell felépítenie a munkáját, amely ezt a felkészülést leginkább segíti, azaz a felkészülők megérthetik általa a múltbéli példákat, ezeken keresztül pedig saját jövőbeli tevékenységüket. Ehhez pedig az szükséges, hogy a történész is megfelelő módon legyen képes érteni és értelmezni nem csak a rendelkezésre álló forrásokat, hanem az általuk dokumentált tevékenységet, azaz a múltbéli parancsnokok munkáját is. Egyszerűbben fogalmazva, ha a történész a fentiekben említett közvetítő szerepet szeretné ellátni a hadtudomány gyakorlatának múlt- és jövőbeli művelői között, akkor elméleti téren az övékéhez nagyon hasonló tevékenységet kell végeznie.

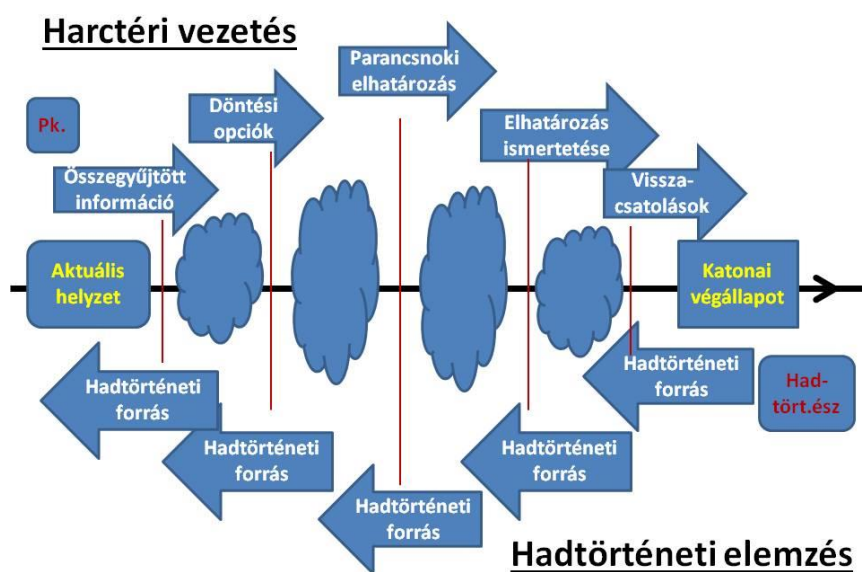
A parancsnok és a hadtörténész – egyik munka olyan, mint a másik?

Első hallásra meglepőnek tűnhet párhuzamot vonni egy harctéri parancsnok és egy „szobatudós”, ez esetben hadtörténész közé. A sztereotípiák mentén közelítve talán nem is képzelhetnénk el két, jellegében egymástól ennyire távol álló tevékenységi formát. Pedig éppen a tevékenységük az, ami nagyon is hasonló a két szakemberben. Pontosabban a tevékenységüket meghatározó logika.

Először is, mindkettejük ténykedése egy konkrét, időben és térben körülhatárolható cselekmény-, illetve eseménysorozatra irányul, nevezetesen a harctevékenységre. Igaz ez mind általános, mind pedig konkretizált értelemben, hiszen amennyire a hadtörténész vizsgálhatja nem csak az összecsapások átfogó történetét, hanem adott esetben egyetlen csata, vagy ütközet lezajlását is, úgy a hadvezér sem (csak) egymástól elkülönülő alkalmi harcvezetéseket valósít meg, hanem általában is műveli a katonai vezetői tevékenységét – akár közvetett módon, saját elméleti tudásának – például hadtörténeti esettanulmányok révén való – elmélyítésével. Végző soron éppenséggel még az is előfordulhat, hogy tevékenységük pontosan ugyanarra a konkrét cselekvéssorra irányul – amikor adott hadtörténész azt az összecsapást tanulmányozza, amit adott parancsnok vezényelt.

Másodszor, mindkettejük szellemi, logikai tevékenységet folytat. Ha úgy tetszik, a parancsnok is elemzi a harctevékenységet, csak éppen valós időben és a jövőbe mutató módon, míg a történész ezt utólagosan és retrospektív jelleggel teszi. A parancsnok által megvalósított vezetés és annak produktuma, az elhatározás ugyanolyan szellemi teljesítményként értelmezhető, mint az események logikáját feltáró hadtörténeti elemzés.

Harmadszor pedig összekapcsolja a két tevékenységet a nagyon is közös vizualizációs igény. Ahhoz, hogy a parancsnok képes legyen értékelni a harctéren kialakult helyzetet, a viszonyoknak megfelelő döntéseket meghozni, és azok végrehajtását nyomon követni, illetve aktívan vezetni, elengedhetetlen, hogy megfelelő – és a kor színvonalán adott legjobb – minőségben legyen képes vizualizálni a harctevékenységet és annak színterét.³ Ugyanez nem kevésbé igaz a történész esetében is. Amíg a parancsnokot általában a fizikai tér választja el a harctevékenységtől – akár abban az értelemben, hogy annak kiterjedése miatt nem lehet ott „egyszerre mindenhol”, akár csak olyan vonatkozásban, hogy a vezetést egy elkülönülő harcálláspontról valósítja meg – addig a történészt elsősorban időbeni távolság választja el kutatása tárgyától. Ez következik a szakma jellegéből, és az sem sokat segít a helyzeten, ha van módja bejárni az események egykor volt színterét. Helytálló a párhuzam abban az értelemben is, hogy mindkettjüknek átfogó és egyben komplex képet kell látniuk a harctér egészének történéseiről. Nem melleleg, mindkettjüknek szakértő szemmel kell szemlélnie a képet, amit látnak.

1. ábra: a harctevékenység értelmezési modellje⁴

A két tevékenység egymáshoz, illetve a harctevékenységhez való viszonyát az 1. ábra kívánja szemléltetni. Ennek segítségével először is magát a harctevékenységet határozhatjuk meg, mint a másik kettő közös értelmezési

³ MUNK Sándor: Katonai informatikai rendszerek interoperabilitásának aktuális hadtudományi kérdései. MTA doktori értekezés, Bp. 2007., p. 126., http://real-d.mtak.hu/86/1/Munk_Sandor.pdf, (Letöltés ideje: 2014. 10. 24.)

⁴ A szerző témában tartott konferencia-előadásnak szemléltető ábrája alapján; A hadtörténeti kutatás kihívásai és lehetőségei a 21. században. A hadtudomány és a XXI. század, NKE HHK, Budapest, 2016. február 22.

halmazát. Az absztrakt ábrázolásban ezt egy idővonal segítségével, a két végpontja által meghatározott időintervallumként értelmezhetjük. A cselekmény jellegétől és kimenetelétől függetlenül meghatározható annak kezdete – a harctevékenység (illetve a vezetés) megkezdésének pillanatában aktuális helyzettel, illetve annak vége, amit a katonai végállapot bekövetkezése, mint egyfajta nyugvópont jelöl. Természetesen ezek csak az absztrakció kapcsán értelmezhetőek pontokként, a valóságban nem pillanatnyi állapotokról van szó. Ugyanilyen fontos kitétel, hogy egy adott harcselekményt – ütközetet, csatát – a gyakorlatban nem értelmezhetünk önmagában, a tágabb események logikai láncolatából kiszakítva; ahogyan vannak előzményei, úgy természetesen a katonai végállapot után van folytatása is az eseményeknek. Az ettől való elvonatkoztatás szerepe ehelyütt ismételtelen a modell, illetve az annak segítségével történő elemzés könnyebb értelmezhetőségét szolgálja.

Ábránkon tehát a harctevékenységet a két pont közötti lineáris cselekvéssorozatként, az arra vonatkozó két szellemi tevékenységet – a parancsnok és a történész munkáját – pedig a két pont közötti logikai ívekként ábrázoljuk. Az idővonal felett a harcvezetést, alatta pedig a hadtörténelmi elemzőmunkát jeleníti meg egy-egy ív. Előbbi célja, hogy az aktuális helyzetből kiindulva jusson el a (kívánt) katonai végállapotig, miközben folyamatosan alakítja a kettő között zajló eseményeket. Utóbbi ugyanezen események feltárása és értelmezése során időben és bizonyos értelemben logikailag is „az ellenkező irányból” közelít; a történész az események után (általában jóval) kezdi meg tevékenységét, aminek jellemzője, hogy számára a végállapot a leginkább – és a „legtisztább formában” ismert. A parancsnok számára az aktuális (kezdeti) helyzet jelent kapaszkodót, ebből kiindulva próbálja „megjósolni” a jövőt, aminek az alakulását azután az események aktív befolyásolásával igyekszik a saját elképzeléseivel párhuzamos pályán tartani. A történész látását viszont az általa ismert végállapot befolyásolja, bármilyen „távolra” is igyekszik visszatekinteni az események alakulásában. Mindenképpen igaz ez, ha az eseményeket deduktív módon, azok visszafejtése révén igyekszik feltárni, azaz abból indul ki, hogy minek mi volt az indító oka. De a végállapot ismerete befolyásolja az elemzést abban az esetben is, ha az események kezdetéről kiindulva próbálja azok alakulását nyomon követni. Ez adott esetben problémaként köszönhet vissza például, amikor a kutató azt próbálja meg körüljárni, hogy mennyiben igazolta az események alakulása egyik, vagy másik parancsnoki döntés helyességét. Egy egzakt és hiteles elemzés szempontjából nem lehet mellékes, hogy a parancsnok „jövőbe látó vátesz” volt, vagy éppenséggel „Fortuna kegyeltje”.

Az ábra felső íve tehát a parancsnok harctéri tevékenységét, a parancsnoki vezetés folyamatát hivatott szimbolizálni. Fontos leszögezni, hogy ez ismét egy absztrakt, idealizált megjelenítés. Igyekszik magába foglalni minden elemet, ami egy „ideális” (úgy, mint modellezett) parancsnoki, illetve törzsmunka során megjelenhet, de a valóságban egyes specifikus esetek nem szükségszerűen követik ezt a mintát. (Ilyen például, amikor az információ, vagy éppen az idő szűke nem teszi lehetővé döntési alternatívák kidolgozását és a döntési ciklus jóval nagyobb dinamikával zajlik.) Ugyanakkor bizonyos mértékig egyszerűsíti is a folyamatot, annak érdekében, hogy a modell „kezelhető” formában maradjon.

A vezetési tevékenység kiinduló pontját tehát a harctevékenység kezdetén fennálló aktuális helyzettel adjuk meg. Ez egy hármass információs halmazzal írható le: a saját erőkre, az ellenség erőire, illetve a környezetre vonatkozó ismeretek összességével. A vezetés megvalósítóhoz befutnak az első parancsok az előljáró szándékáról, jelentések az alárendelt harcértékéről, helyzetéről, felderítő

jelentések az ellenségről, illetve a terepről, meteorológiai jelentések, stb. A dokumentumok formájában megjelenő információ-együttes segít a parancsnoknak „képbe kerülni”, ezek mentén építheti fel a harctérre és az abban elhelyezkedő erőkre vonatkozó vizualizációját. A törzs pedig – ideális esetben! – ezek mentén kezdi meg a döntés előkészítéseként az egyes cselekvési változatok kidolgozását. Ezek elkészülte újabb meghatározható pontját adja az ívnek, amely dokumentumok formájában is testet ölt. Az opciók mérlegelése után a parancsnok döntést hoz – megalkotja elhatározását. Ezt az ív egy újabb konkrét pontjaként értelmezhetjük, amelyhez ismét dokumentum társítható. Ennek nyomán újra a törzs jut szerephez, ezúttal az előjáró felé való jelentések, illetve az alárendeltek utasító parancsok – azaz újabb dokumentumok – kidolgozásával. A konkrét harctevékenység folyamán a parancsnok visszacsatolásokat kap: az előjáró nyugtáz, esetleg felülbírá, az alárendelt erők jelentik a végrehajtás alakulását, a felderítés pedig információt szolgáltat az ellenség tevékenységéről. Végül az események nyugvópontjaként bekövetkezik a katonai végállapot, lezárul a folyamat (a modell szempontjából!).

Logikailag azt láthatjuk, hogy a vezetés folyamata során két állapot váltakozik: egyes pontokon a rendszerben mozgó, „örvénylő” információ materializálódik, dokumentumok formájában konkrét, kézzelfogható alakot ölt. Az ezek közötti idő- illetve logikai intervallum azonban formájában „képlékeny”, nehezebben megragadható. Egy példával érzékeltetve: ismertek a döntési opciókra vonatkozó dokumentumok, és ismert az ezek nyomán kialakított parancsnoki döntés. A kettő közötti időszakra, illetve a parancsnok konkrét (szellemi) tevékenységére vonatkozóan azonban nincsen egzakt, kézzel fogható információnk, legfeljebb a dokumentumokban itt-ott megjelenő közvetett utalások. Clausewitz fogalmi rendszerét alkalmazva, ezekben az időszakokban jórészt és meghatározóan a „háború kódének” hatása érvényesül.⁵ További clausewitzi fogalmakkal operálva, itt érhetőek tetten az ismeretlenek és valószínűségeik, itt érvényesülnek a porosz teoretikus által „súrlódásokként” leírt kölcsönhatások,⁶ és ez a metodizmus kiteljesedésének színtere is. (Ismételten fontosnak tartom leszögezni, hogy a gyakorlatban nem beszélhetünk efféle periodizációról, a különböző „időszakok” párhuzamosan, illetve egymással átfedésben vannak jelen a harctéren; a „kődös időkben” is keletkezhetnek dokumentumok, illetve az ismeretlenek és súrlódások is folyamatosan érvényesülnek. A folyamat váltakozó periódusokként való ábrázolása és a tényezők illetően való csoportosítása a modellezést hivatott segíteni.) Mindez olyan elem, ami – legalábbis konkrét formában – nem kap helyet a fenti dokumentumokban, vagy mert nem írható le egzakt módon (hiszen ismeretlen), vagy mert éppenséggel – legalábbis a tevékenység szereplői számára – magától értetődő (mint a metodizmus általában). A parancsnok munkájában itt kap kiemelt szerepet a vizualizáció, hiszen ennek lényege éppen az, hogy „oszlassa a ködöt”, és a vezető számára „láthatóvá” tegye a harcteret és annak eseményeit – először is a körülmények alapvető megismerése, majd az események folyamatos nyomon követése érdekében.

A fenti logika egyúttal tetten érhető a parancsnok szellemi tevékenységében is, ami hasonlóan „váltakozó” jelleget mutat; a vezetés során együttesen érvényesül az egzakt „kézzelfogható” tudás – a tudomány, és a „megragadhatatlan” intuíció – úgy

---

⁵ CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról, Ötödik magyar kiadás (ford.: Szabó Júlia); Zrínyi Kiadó, Bp. 2013. Első könyv, harmadik fejezet, A háborús génius, p.73.

⁶ CLAUSEWITZ, Első könyv, hetedik fejezet, Súrlódások a háborúban, p.95.

is mint művészet. Érvényesül továbbá a tapasztalat is, amelyet ebben a megközelítésben kettős természetűnek tekinthetünk: egy része tudássá válik, de egyúttal ugyanúgy jelen van a „zsigeri megérzésekben” is. Végül soron a harctér minden mozzanata leírható ezzel a kettősséggel: az események alakulása csakúgy, mint a szűkebben vett harctevékenység; a parancsnok, illetve a törzs által megvalósított (harc)vezetés, és az ehhez kapcsolódó harctér-vizualizáció is. Mindez természetesen jelentkezik a harctéri kommunikációban is, aminek a lenyomata megjelenik azok csatornáiban és közvetítő közegeiben is – végül pedig az ezek lenyomataul szolgáló dokumentumokban.

A fentiek az „alsó” ívre is tükrözhetőek, mégpedig egészen egzakt módon: a hadtörténeti kutatás, illetve elemzés forrásai ugyanis pontosan azok a vezetési dokumentumok lesznek, amelyekben a vezetés íve ismert pontok formájában konkretizálódik. Egy „geometriai tükrözés” eredményeként ezek a pontok ugyanebben a sorrendben és ugyanazonokon a helyeken jelennek meg az elemzés ívében is, segítve annak „megrajzolását”. Közvetett módon ez azt is eredményezi, hogy a közöttük eredetileg „gomolygó köd” is megjelenik, legalábbis hatásában. A hadtörténész szemszögéből ez azt eredményezi, hogy az általa, a források alapján kialakított kép ugyancsak „darabos” lesz, annak megalkotása során egyfajta „stroboszkóp”-hatás érvényesül; bizonyos dolgokat a történész megtalál a dokumentumokban, konkrétan, „feketén-fehéren”, mások azonban számára „láthatatlanok” lesznek. A konkrétumok közötti ködön át pedig a parancsnokhoz hasonló módon, számára is ismeretlenek és valószínűségek sokasága sejlik fel.

A vizualizáció, mint „munkaeszköz”

Láthattuk, milyen jellemzőkkel írható le a kép, amit az egyes szakemberek látnak munkájuk tárgyának vizsgálata során. De hogyan is „lát” egyikük, illetve másikuk, mit jelent a vizualizáció a vezetés, illetve az elemzés során?

A parancsnok esetében a fogalom annak evolúcióján keresztül ragadható meg a leginkább. Ennek kiinduló pontjával a modernkori harctéri vezetés egy jellegzetes példája szolgál, mégpedig abból az időszakból, amely az általánosabban vett mai gyakorlat kezdetét jelentette mind a parancsnoki munka, mind a hadtörténeti elemző tevékenység tekintetében.⁷ A példát John Keegan interpretációja szolgáltatja a Wellington hercege által Waterloonál megvalósított vezetés kapcsán. A brit főparancsnok tevékenységét a szerző két műben is tárgyalja, bár kutatásának központi témája egyik esetben sem maga a vezetés, mint szellemi teljesítmény volt. „A csata arca” című művének⁸ célja eredetileg az egyszerű közkatona által látott,

---

⁷ Ez történetesen a XIX. század, benne pedig a napóleoni háborúk, amikor egyfelől megjelennek a tábor-, majd vezérkarok a parancsnok tevékenységének szakmai segítésére. Másrészt ennek eredményeként születnek első ízben azok a hitelesnek tekinthető (vezetési, vagy törzs-) dokumentumok, amelyek mentén a ma is jellemző hadtörténeti kutatómódszertan kialakult. A tárgyalt összefüggések eredetéhez való visszanyúlás kettős célt szolgál: egyfelől a használt fogalmak itt még eredeti „vegytisztá” formában vizsgálhatóak, másrészt a jelenkori megjelenésükkel alkotott kontraszt így a legerősebb, általa pedig az egyes kategóriák evolúciója, illetve változása még plasztikusabban ábrázolható.

⁸ KEEGAN, John: A csata arca. A közkatona háborúja, 1415-1976. Második magyar nyelvű kiadás (ford.: Kőrös László), Akadémiai Kiadó, Bp. 2013. 3. fejezet. Waterloo, 1815. június 18. pp. 141-246.

illetve átélt kép érzékeltetése volt egyes korokban, de a vonatkozó leírásban nem hanyagolja el a „legfontosabb vizualizálót”, azaz magát a parancsnokot sem – igaz, csak az egyik fél esetében, és ott is mintha csak mellékszereplőként emlékezne meg róla. A „Maszk – a parancsnoklás álarca”⁹ pedig egyfajta sematizmusban próbálja a herceget elhelyezni, aminek során az általa végzett konkrét vezetési tevékenységet ismét szinte csak érintőlegesen tárgyalja. Mindkét írásban megjelenik azonban néhány elem a vizualizáció harctéri megjelenését illetően, sőt a „Maszk”-ban Keegan magyarázatot ad a jelenség megszületésére is, amikor az „antihős” Wellington kapcsán leírja, mely tényezők vezettek a parancsnoki tevékenység elmozdulásához a személyes (heroikus) vezetéstől az elkülönült, absztrakt módon történő parancsnokláshoz. Ezek közül talán a leglényegesebb a harctér fizikai kiterjedésének megnövekedése volt – bár a szerző ebben a kérdésben inkább a kevésebb technikai jellegű tényezők hívének tűnik.

A Wellington hercege által megvalósított vezetés – a Keegan által nyújtott leírások alapján – két alapvető elemre bontható: azoknak az alegységeknek a vezetésére, amelyeket közvetlenül is látott, illetve azokéra, amelyeket csak közvetett módon tudott vezetni – ha úgy tetszik, akiket a „háború köde elvágott tőle”.¹⁰ Az összecsapás alakulása nyomán ez a hatvanezres brit haderő döntő hányadát jelentette (nem is beszélve a szövetséges porosz csapattekről, amelyek részvétele szinte egészen az ütközet végéig bizonytalan volt). Az ő vezetésük során a herceg alapvetően három tényezőre támaszkodhatott: részleges, és többnyire idejétmúlt információkra, a metodizmusra, valamint a „bizonytalanokra”, úgymint a saját intuícióira, illetve valószínűségekre. A kor harctéri kommunikációs „technológiájának” színvonala azt eredményezte, hogy a „ködön túli” csapattekekkel való kapcsolattartás meglehetősen nagy időközökkel volt csak kivitelezhető; egy-egy parancs kézbesítése, illetve a visszacsatolást megtestesítő jelentés kézhezvétele órákban mérhető időt (és igen nagymértékű erőfeszítést a parancsörtsztek részéről) vett igénybe, és mire a hordozott információ elért a címzetthez, már sok esetben idejétmúlt és használhatatlan volt.¹¹ Ez a hatás a fizikai távolság növekedésével arányosan erősödött. Egy-egy parancs kiadása után a főparancsnok a metodizmus mentén „vizualizálhatta” azok végrehajtását, azaz a korban érvényben lévő megfelelő harcászati szabályozók mentén többé-kevésbé pontosan tudhatta, hogy hogyan hajt végre például vonalba fejlődést egy adott zászlóalj, ha erre kap parancsot. Az ellenség várható reakcióját, annak a feladat végrehajtására való hatását, illetve a terep és időjárás viszonyainak helyi érvényesülését pedig az idejétmúlt jelentések mellett – részben a metodizmusra – a valószínűségekre és saját intuitív megérzéseire alapozva becsülhette meg. Utóbbiakra adott parancsnok általában annál inkább hagyatkozhatott, minél több tapasztalattal, illetve az abból „lepárolt” tudással bírt.

A parancsnoki vizualizáció tehát ebben az esetben kisebb mértékben az alárendelteknek a „saját szemmel” való látását – úgyis, mint közvetlen vezetés – nagyobbrészt pedig a „ködön túli” tevékenység és történések „elképzelését”

---

⁹ KEEGAN, John: Maszk. A parancsnoklás álarca. A hadvezéri mesterség Nagy Sándortól napjainkig (ford. Balanyi Bibiana és dr. Molnár György) Aquila, é. n. 2. Wellington: az antihős, pp.133-226.

¹⁰ KEEGAN: A csata arca, p. 160.

¹¹ KEEGAN: A csata arca, p. 318.

jelentette. A vizualizáció meghatározó tényezője a parancsnok intuíciója volt, alapuljon az bármire a múltbeli tapasztalatoktól akár a babonáig bezárólag.

Keegan mindezt a kettősséget az alegységparancsnokok perspektívájával való összehasonlítás révén érzékelteti.¹² Ők – többnyire – folyamatosan látják a saját alárendeltjeiket és a közvetlen környezetüket – és a kapott parancsokon túl alapvetően ez a közeg határozza meg a tevékenységüket. Ezzel együtt a „nagy képről” semmilyen benyomást nem szereznek – ez számukra fizikailag lehetetlen, mentálisan viszont szükségtelen is feladatuk ellátásához. A fizikai korlát a főparancsnok esetében is érvényesül, a mentális megkötés azonban éppen ellenkező előjellel; számára szükségszerű, hogy a helyi konkrétumon túl az események összességéről is végig átfogó képet kapjon, azaz valamelyest „átlásson a ködön”. Mindez következett Wellington vezetési technikájából is, hiszen nem ad hoc módon vezetett egyes csapatokat közvetlenül; a csata alakulása során végig azokon a pontokon tartózkodik, ahol a francia nyomás a legnagyobb,¹³ tehát ahol a legnagyobb szükség van a döntésre.¹⁴ Ezeknek a pontoknak a felismeréséhez és meghatározásához viszont az események alakulása során végig átfogó képpel kellett rendelkeznie, hiszen a következő gócpont, amely közvetlen vezetést fog igényelni, mindig „valahol a ködön” van éppen kialakulóban. Egy ilyen átfogó kép kialakítása azonban, mint láttuk, ekkoriban már fizikai korlátokba ütközik. Ezt a korlátozó hatást hivatott a vizualizáció kiküszöbölni, és ebben az értelemben ezt tekinthetjük az első válaszadási kísérletnek a modern harctéri vezetés kihívásaira (ehelyütt egyfajta prototípusként, hiszen végeredményben Wellington az absztrakt képet „csak” arra használta, hogy kiválassza azokat a kezelhető méretű pontokat a harctéren, ahol döntő módon valósíthatja meg a közvetlen vezetést). Hogyan, és milyen elemekből építette fel Wellington ezt a mentális képet?

Keegan Waterloo és más összecsapások kapcsán is hangsúlyozza, hogy a herceg a harctevékenységet megelőzően és gyakran aközben is maga végzett felderítést, „hogy szemmel tarthassa a közeledő franciákat”.¹⁵ A kor metodizmus által kötött harcászata mellett ez nem csak az erőviszonyok becslését, megállapítását szolgálhatta. Az ellenséges erő összetételéből, manővereiből annak leendő harcrendjére is levonhatott néhány következtetést, azaz az így megszerzett információ birtokában megkezdhetette az elkövetkező események vizualizálását. Ezzel együtt megjelenik az igény, hogy valamilyen módon mégis anyagiasult formát adjanak ennek a vizualizációnak, a korban erre a célra talán a térkép volt az egyetlen elérhető eszköz. A „következő lépésként” tehát Wellington egy térkép tanulmányozása révén igyekezett az ellenségről ismert információit elhelyezni a térben, azaz elkezdte feldolgozni az aktuális helyzet korábban tárgyalt hármas információ-halmazát (ellenség-környezet-saját erők). Ez egyfelől segített „tovább vizualizálni” a mentális képet az összecsapás lehetséges és legvalószínűbb kimeneteléről, másrészt egyfajta kézzelfogható ábrázolását is adta ennek a képnek, amelyhez szükség esetén bármikor vissza lehetett térni az események alakulásának értelmezéséhez, ha ehhez a mentális kép önmagában már nem bizonyult elég „tisztának” – nagyjából abban az értelemben, mint amikor valaki jegyzetet készít

---

¹² KEEGAN: A csata arca, pp. 157-161. Ez a rész különösen érdekes témánk szempontjából, mert a fővezér által látott, illetve nem látott mozzanatok kapcsán a szerző is említést tesz Wellington csatáról alkotott képének torz (azaz nem minden elemében tiszta) voltáról.

¹³ KEEGAN: Maszk, p.140.

¹⁴ KEEGAN: A csata arca, p.160.

¹⁵ KEEGAN: Maszk, p.139.

egy szóbeli előadáshoz és azt használja, amikor elakad a gondolatmenetével. A vizualizálás következő mozzanata a parancsnok „magánügye” volt:

„Fél óra hosszat tanulmányozta a térképét, majd nyolc és kilenc között a kunyhó előtt járkált fel s alá. A „negyven lépés” testgyakorlatát még Indiában tanulta. Séta közben egyik kezét hátrattette, a másikban lovaglópálcát lóbált, amibe egy felföldi gyalogos megfigyelése szerint időről időre „töprengve beleharapott”. ”¹⁶

Ez a „szeánsz” egyfelől minden valószínűség szerint az összegyűjtött és értelmezett információk feldolgozását szolgálta. Eközben a mentális kép feltehetően statikusból animálttá változott a parancsnok fejében, azaz miután elhelyezte a szembenálló erőket az adott környezetben, elkezdte végiggondolni az elkövetkező események lehetséges és legvalószínűbb „forgatókönyvét”. Másrészt ez az a fázisa a szellemi tevékenységének, amelyről meghatározó volta ellenére sincsen igazi érdemi információ; a gyalogos látta, hogy Wellington a lovaglópálcáját „rágcsálja” és feltételezhetjük, hogy ilyenkor mérlegelt, de hogy pontosan mit, azt még kikövetkeztetni sincs esélyünk, és hogy mire jutott, azt legfeljebb az elkövetkező eseményekből találgathatjuk.

A következőkben a parancsnok vizualizációja talán leginkább egy filmre hasonlított: végig fejben tartotta a cselekmény egészét, közben viszont csak egy-egy „jelenetet” látott közvetlenül, mindig az az esemény kötötte le leginkább a figyelmét, amely éppen döntő fontossággal bírt. Ezt a fontosságot azonban a csata minden mozzanata az összecsapás egészének kontextusában nyerte el. A harcvezetés tehát lényegében azt jelentette, hogy a valóságnak ezeket az epizódjait igyekezett a saját „forgatókönyve” szerint alakítani. A másik tényező, ami ezt befolyásolta az volt, hogy adott mozzanatról mennyire konkrét forgatókönyvvel rendelkezett a „rendező”. Az előzőleg kialakított mentális kép részben valószínűségekre és feltételezésekre épült, mint azt korábban is rögzítettük. Ahogyan az események alakulása megerősítette, vagy éppen megcáfolta ezeket, úgy finomodott a kép, annál több konkrétum vette át a bizonytalanságok helyét. Végül – a csata végére, de legalábbis a döntés kivívásának pillanatára – a bizonytalanságok nagy része konkrétummá vált, mások pedig elveszítették jelentőségüket; a mentális kép helyét egy megtörtént valóság vette át. Sajátos megjelenési közege egy régi katonabölcsest: „csak az a biztos, ami már megtörtént”. Az előre kialakított mentális képben „rejlő lehetőségek” egyik példáját a waterlooi brit balszárny adja; Keegan állítása szerint a fővezér az összecsapás során ezt a térséget egyszerűen sem látogatta meg személyesen. A szerző magyarázatot is ad:

„Könnyen védhető pozíció volt, és mind közül ez esett a legközelebb a poroszokhoz, [...] Napóleon szempontjából ez volt a waterlooi védelem legkevésbé ígéretes terepszakasa.”¹⁷

Wellington *feltehetőleg* ugyanígy értékelte az itteni helyzetet. Ezt azonban egyfelől nem annyira konkrét vezetési mozzanatokra alapozva feltételezhetjük, sokkal inkább közvetett módon, az alapján, hogy itt éppenséggel nem valósított meg közvetlen vezetést. Másrészt amennyiben így volt, az azért lehetett, mert a

---

¹⁶ KEEGAN: Maszk, p. 137.

¹⁷ KEEGAN: Maszk, p. 140.

metodizmus, feltételezések és sejtések révén kialakított mentális képén ez a terület eseménytelennek ígérkezett és a vonatkozó vizualizációt az összecsapás során nem kellett felülírnia. A csatáról, illetve annak vezetéséről kialakított képen tehát elég volt ezt a területet egyfajta absztrakt, kevésbé konkrét „háttérként” számon tartania – „a ködön túl”.

Keegan viszonylag sokat foglalkozik a tényleges, közvetlen vizualizációval, mindkét vonatkozó művében igyekszik hangsúlyozni a látási viszonyok folyamatos romlását a csata napja során.¹⁸ Ez nagyban befolyásolta a vezetés módját és minőségét, és ugyan a vezetést csak a sötétség beállta tette teljesen lehetetlenné, a látás-nem látás kérdése meghatározta, milyen arányban és minőségben jut szerep a parancsnok vizualizációjának és az így kialakított mentális képnek. Amikor azonban a csata eldőlt és a francia fél végképp lemondott a kezdeményezésről, már nem volt szükség többé a vizualizációra, nem maradt olyan tényező, amely „a ködön túl” befolyásolhatta volna az események alakulását:

„>A fenébe – hallották, amint maga elé mormog -, ha felfettem a pennyt, hát felteszem a fontot is!< Lekapta a kalapját, és háromszor meglengette a franciák felé az általános támadás jeleként”¹⁹

Az ellenség üldözését már elegendő volt a metodizmus érvényesülésére bízni. A parancsnok szellemi tevékenysége ezzel lényegében véget ért:

„Amint egyre jobban megközelítette a visszavonuló ellenséget, egyik tisztje arra kérte, ne kockáztassa tovább az életét. >Ugyan, ne is törődjön velem! – válaszolta Wellington – Csak hadd lövöldözzenek. A csatát már megnyertük. Az én életem mostantól nem számít.<”²⁰

A fentebbi ábrán általában értelmezve a kor harctéri vezetését, a meghatározható pontok száma viszonylag alacsonynak mondható, különösen, ha ezeket az általuk megjelenített információ minősége és aktualitása alapján súlyozzuk is. A „köztes közeget” alkotó köd igen „sűrűnek” mondható – azaz nagymértékben érvényesül az ismeretlenek és bizonytalanságok hatása – és helyenként részben az ismert pontokat is „megfátyolozza” (azaz ismert és ismeretlen relációjában az ismeretlen hatása az ismertre érvényesül jobban – lásd az információ elévülése az elégtelen kommunikációs csatornák miatt).

A korábbi kettősségre utalva azt mondhatjuk, hogy a vezetés nagyobbrészt kívánt művészi kvalitásokat a parancsnoktól, mint „tudományos” felkészültséget.

Hogyan jelenik meg mindez a történész „látómezejében”? Mint láttuk, számos tényező nem ölt konkrét képet a harctevékenység során, és ezek egy része is még helyben „köddé foszlik”, amint elveszíti jelentőségét a vezetés és végkimenetel szempontjából, mások pedig egyáltalán nem öltének határozott alakot. Ezek alapján fogalmat alkothatunk róla, miért és hogyan válik a történész vizualizációja a stroboszkóp képéhez hasonlatossá. A látás során a stroboszkóp-hatást az agy azzal próbálja kiküszöbölni, hogy a két látott kép közötti kiesést emlékek és logika segítségével igyekszik áthidalni és ezáltal a képet folyamatossá tenni. Az utólagos

---

¹⁸ KEEGAN: A csata arca, p.160. ill. Maszk, p.140.

¹⁹ KEEGAN: Maszk, p. 146.

²⁰ KEEGAN: Maszk, p. 147.

vizualizáció során a történész is hasonlóképpen jár el, és ennek során éppen a szakma metodizmusára, a saját intuícióira és tapasztalataira alapozhat.²¹ Tevékenysége tehát ugyanazon körülmények közvetett – a dokumentumok révén érvényesülő – hatása folytán logikailag hasonló módon fog felépülni, mint a harctéri parancsnoké.

Ezt a hatást tovább erősíti az egyébként is kettős jellegű (lásd korábban az egzakt és képlékeny információról) források rögzítésének módja, amely – mint utaltunk rá – az információ képlékenyebb változatát szinte képtelen rögzíteni. Azonban a konkrét formában rögzített dokumentáció is más tartalommal bírhat a feldolgozó, mint a létrehozó számára. Ha újabb képzavarral szeretnénk érzékeltetni a két „műfaj” közötti hangsúly-eltolódásokat, azt mondhatnánk, hogy a parancsnok fél szemére vak, a történész viszont mindkét szemére rövidlátó. Más megfogalmazásban; a parancsnok bizonyos dolgokat (közvetlenül) lát, másokat viszont nem, és ez a kettősség befolyásolja a képalkotását (végső soron pedig a döntését, és azon keresztül az események alakulását). A történész egyfelől rendelkezik a materiális információval, amit a vezetési dokumentumok rögzítenek számára, azonban valójában mégsem ismeri az „eredeti valóságot”, amit ezek hivatottak közvetíteni, csak egy interpretációt arról. Sok esetben – az esetek többségében – azonban van egy homályos képe arról is, amit a parancsnok nem látott, csak vizualizált (itt intuitív értelemben), viszont általában csak közvetett, vagy éppenséggel nem egzakt források alapján (mint például memoárok, ellenséges dokumentumok, etc.)²² Mindezen összefüggések alapján a történész végeredményben csak sejtheti, hogy az általa az elemzés során megalkotott ív mennyire fogja fedni a múltbéli tükörcépét – azaz soha nem állíthatja egyértelműen, hogy hiteles képet ad a harctevékenységről, csak az ismert információk alapján legvalószínűbbet.

A kétféle elemzőmunka közötti különbség további árnyalására tegyünk egy kis kitérőt a vizsgált információ értelmezése felé, és nézzük meg, hogyan jelenik meg a helyes/hibás döntés fogalom pár a két tevékenység értelmezésében! A parancsnoklás, mint logikai tevékenység szempontjából a hibás döntés annyit tesz, hogy a vizualizáció eltávolodik a tényleges valóságtól és a vezetés ívében logikai diszkontinuitás keletkezik. Egyszerűbben fogalmazva, a döntés logikája nem felel meg az események valós alakulásának, ezért a döntés hibás lesz. Információs szempontból úgy fogalmazhatjuk meg, hogy a megfelelő mennyiségű és minőségű információ megfelelő feldolgozása helyes döntést eredményez, ellenkező esetben viszont a döntés hibás. A két logikai kimenetnek ellenkező előjele lesz, eredőjük nulla (azaz az egyik eshetőség kioltja a másikat). Ez a logika akkor is érvényesül, ha a parancsnok döntése metodikailag helyes, a hibát pedig a helyzetről rendelkezésre álló információ nem megfelelő mennyisége és/vagy minősége eredményezi. Ebben az esetben is igaz, hogy a vezetés íve és rajta a döntés nem idomul a valósághoz. A történészi elemzés vonatkozásában nem beszélhetünk ilyen különbségtételről, legalábbis logikai értelemben nem. Számára mindkét eset azonos értékű (és előjelű) kimenetét jelenti az eseményeknek, megfelelően értelmezhető összefüggésekkel és

---

²¹ BIALOSKORSKI Ödön: Hadtörténeti események tudományos feldolgozása, Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1936. IV. évf. 2. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád), p. 211.

²² Uo.

logikai ívvel. A parancsnok esetében megjelenő különbség a történést a „mi lett volna, ha” veszélyesnek tartott vizeire sodorja, hiszen a helyes/hibás döntés közül a valóságban végül csak az egyik valósul(t) meg, a másik vizsgálatát a történész már csak feltételes módban végezheti el. Ehelyütt ismét hangsúlyozzuk, hogy jelen írás a hadtörténelem művelését, mint elemzési tevékenységet vizsgálja. Abban az esetben, ha a célunk nem „az igazság kiderítése”, hanem a lehető legtöbb és leghasznosabb tapasztalat kinyerése, nem csak megengedhetőnek, de szükségesnek is érezzük az alternatív kimeneti lehetőségek számbavételét és összehasonlítását.²³

Vizualizáció a 21. században – technológiával, vagy anélkül?

Az előzőekben tehát a parancsnok és a történész elemző munkáját az alapján vetettük össze, hogy hogyan boldogultak a modern kori harctevékenység kezdeti, „alap” változatával. Természetesen a tizenkilencedik század óta eltelt időben számos változás következett be, és az erő-eszköz-eljárás „szentháromságának” folyamatos, kölcsönösen egymásra ható fejlődése a harcvezetést sem hagyta érintetlenül. Terjedelmi okokból ezt a folyamatot nem áll módunkban e helyütt részletesen végigkövetni. Témánk szempontjából a leglényegesebb mozzanatnak azt tekinthetjük, ahogyan a vezetés támogatását szolgáló rendszerek hatékonyságának növelése révén a „vezetés körül gomolygó ködöt” igyekeztek a kor színvonalán mind hatékonyabban átláthatóvá tenni. Az eszközök tárháza számos megoldást vonultat fel az elkövetkező időszakban, a vezérkarok létszámának és összetételének optimalizálásától a vezetés metodikáján át a rendelkezésre álló technológia mind hatékonyabb bevonásáig. A kulcsszó minden esetben a parancsnoki vizualizáció, illetve az a törekvés, hogy ennek során a bizonytalant, a valószínűt, és az intuitívat a lehető legnagyobb mértékben felváltsa a biztos, a valós és a tudott információ, ezáltal megteremtve a döntés mindenkor lehető legmegbízhatóbb és legszilárdabb alapját. Az „evolúciós” folyamat során a vizualizáció eljutott az intuíción és fantázián szinonimájától egy teljesen átalakult fogalomig.²⁴ A harctérről alkotott kép már nem csak a parancsnok fejében létezik és a technológia révén napjainkban már nem csak statikus pillanatképek formájában rögzíthető materiális formában.

Napjainkban azt is tapasztalhatjuk, hogy megváltozott még egy nagyon fontos tényező: a hadviselés társadalmi környezete. Az információ áramlásának minél nagyobb hatékonysága és gyorsasága általános jelszóvá vált és ez a harcteret sem hagyta érintetlenül.²⁵ Korunkban a harcvezetés csúcsát a hálózat alapú rendszerek

---

²³ Ezzel pedig talán nem is vagyunk egyedül: ellenpéldaként a brit tisztképzésben jó ideje bevett eljárásnak tekinthető „wargame” elemzési módszerét érdemes megemlíteni, amelynek során nem csak egy-egy történelmi példa valós lefolyását „játsszák újra”, hanem éppenséggel a „mi lett volna ha” típusú kérdésekre is választ keresnek. Az alternatívák tükrében azután a valós döntések és azok következményei is pontosabban értelmezhetővé válnak. Ld. pl.: SABIN, Philip: Simulating War. Studying Conflict through Simulation Games <http://www.kcl.ac.uk/sspp/departments/warstudies/people/professors/sabin/simwar.aspx> (Letöltés ideje: 2015. 11. 23.)

²⁴ A vizualizáció fogalmának alakulásáról, és tartalmának megváltozásáról ld.: SZEM Géza: A hálózat-alapú vezetési-irányítási rendszerek, mint a hadtörténelmi kutatás lehetséges jövőbeli forrásai, Bolyai Szemle, XXIV. évf. 2. sz. 2015. pp. 80-83.

²⁵ Hiszen továbbra igaz, hogy a hadsereg a társadalom egyik alrendszere, a háború pedig a társadalom egy sajátos állapota.

jelentik, amelyekben modern kommunikációs hálózat révén összekapcsolható minden, a harctevékenységekben részt vevő szereplő.²⁶

A folyamat kulcsa a vezetéstámogató rendszerek digitalizációjában rejlik, amely a gyakorlatban összekapcsolja a fenti két szálát. A rendszer által biztosított valós idejű kommunikáció nem csak a parancsnok, de a felderítő és végrehajtó erők számára is lehetővé teszi a szükséges környezeti és harcászati információk vizualizálását és hatékony felhasználását. Az összekapcsolt különböző felderítési források átfogó adathalmazt képesek létrehozni, rendszerbe foglalásuk összetettebb, részletesebb képet, alaposabb felderítést tesz lehetővé.²⁷ Az információ feldolgozása, tárolása, továbbítása és védelme a vezetés és irányítás szintjén valósul meg. Ez a szint közvetíti a kapott információk alapján meghozott parancsnoki elhatározást a másik két szint felé. Végül harmadik szereplőként a csapásmérő erők a fogadott információk alapján fejtik ki tevékenységüket.²⁸ Ennek eredményességéről ismételtelen a felderítési szint szolgáltat információkat és a folyamat előlről kezdődik. Az egyes szintek tehát egyszerre jelentik a feladat végrehajtásában résztvevőket, illetve a technológia szempontjából a digitális vezetési-irányítási rendszer egyes komponenseit. A vezetés és irányítás (Command and Control, C²) megvalósítása során tehát a hagyományos fizikai tér mellett a digitális harcmezőn, az úgynevezett kibertérben is párhuzamosan folyik a parancsnoki tevékenység.

A digitalizáció tehát nem csak az úgynevezett döntési kör (a korábbiakban leírt ciklus az információ gyűjtésétől a visszacsatolásig) technológiai értelemben vett támogatását jelenti, de az eljárás tekintetében is megváltoztatja azt. A fentebb tárgyalt hálózat minden szintjének résztvevőit digitális eszközök segítik, a közöttük zajló kommunikációt is ezek biztosítják. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy az adott harctevékenységre vonatkozó minden információ és közlés digitális formában is megjelenik, a hagyományos dokumentumok (elhatározás, harcparancs, jelentések, etc.) mellett, vagy azok helyett.

Visszatérve a parancsnok vizualizációjának kérdéséhez; a leírt technológiai háttér ismeretében könnyű megérteni, mennyire másképp látja egy parancsnok ma a rendelkezésre álló harcteret, amelyben a harctevékenységet vezeti. A hálózatalapúság révén megszűntek a távoli, nem látott (nem látható) pontok, a háború klasszikus (clausewitzi) köde mintha egyszeriben feloszlott volna a parancsnok előtt. A digitális hálózat pedig a megszerzett információ nagyságrendekkel gyorsabb áramlását is lehetővé teszi, amely azután nem csak eljut a parancsnokhoz, hanem a technológia révén az események folyamatában megjeleníthetővé – azaz ténylegesen láthatóvá – is válik. A „forgatókönyv”, amelyet Wellington még jobb híján csak elképzelt és azután igyekezett észben tartani, most folyamatosan frissülő animált térkép formájában, állandóan „kéznél van”.²⁹ Ha a két elemző korábban vázolt viszonyrendszerében próbáljuk elhelyezni a dolgot, azt mondhatnánk, hogy a parancsnok azt elemzi, mi lesz a harctéren, a hadtörténész azt,

---

²⁶ HAIG Zsolt, VÁRHEGYI István: A cybertér és a cyberhadviselés értelmezése, Hadtudomány, e-lapszám (2008) www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2008_e_2.pdf, p. 1. (Letöltés ideje: 2014. 10. 13.)

²⁷ HAIG Zsolt: Network-centric warfare and sensor fusion, AARMS Vol. 2. No. 2. 2003. p. 245.

²⁸ HAIG: p.253.

²⁹ Feltételezve persze, hogy a rendszer – és annak minden eleme – zavartalanul működik.

hogy mi volt, a vezetéstámogató rendszer pedig azt, hogy mi van ott aktuálisan.³⁰ Természetesen nem egy „mindent tudó” rendszerről van itt szó, a döntés és ezzel az események alakítása továbbra is a parancsnok kezében van. Ezzel együtt a döntést alakító tényezők sokkal nagyobb hányadáról van esélye valós idejű, egzakt információval rendelkezni, az intuíció szerepe pedig elsősorban az ellenség szándékának megsejtésére korlátozódik.

A hadtörténész azonban ebben a fejlődési folyamatban mintha lemaradt volna. Ennek oka egyrészt abban fedezhető fel, hogy ezek a változások a (hagyományos) vezetési dokumentumokat formájukban – és technológiájukban – alig érintették. Természetesen, ahogyan a vezetés számára rendelkezésre álló eszközök hatékonysága nőtt, megváltozott a rögzített információ mennyisége és minősége, nem változott azonban a rögzítés módja, és alig változott annak formája. Bármelyik tizenkilencedik századi törzskari tiszt kiismerte volna magát a huszadik századi törzskultúrában, ahogyan egy huszadik századi vezérkari tiszt is elboldogult volna egy évszázaddal korábbi vezetési dokumentumokban és ez a helyzet napjainkra is legfeljebb a dokumentumokban használt terminológia tekintetében változott. Másrészt a rendelkezésre álló új eszközök, amelyek a vezetés kommunikációs hátterét hivatottak biztosítani, ezáltal pedig az információ megbízhatóbb áramlását, (legalábbis eddig) jobbára nem hordozták magukban a forgalmazott jelek rögzítésének lehetőségét. Ezzel például egy rádió keresztl megvalósított vezetési mozzanat (általában) nem maradt meg a történelem számára, mint közvetlen forrás, legfeljebb leirat formájában, amely azonban a korábbiakban leírtakhoz hasonlóan nem maga az információ, csak annak egy interpretációja. Ráadásul ezek a technológiák nem csak hatékonyabbá tették a kommunikációt és ez által a vezetést, hanem gyorsabbá is, miközben annak rögzítése megmaradt közel ugyanazon a szinten mindkét szempontból.³¹

Modellünk segítségével értelmezve; miközben a parancsnoki vezetés ívén, valós időben a konkrét és képlékeny szakaszok aránya megváltozik a korábbiakhoz képest, a „tükrözés” során alig kerül át több egzakt információ a történész ívére. A hagyományos vezetési dokumentumok hiányosságai következtében a parancsnok számára rendelkezésre álló (a korábbiakhoz képest) „többlet” információ, rögzítés híján a történész számára nagyrészt elveszik. A korábbi metaforához nyúlva: miközben a parancsnok egy szerencsés új eljárás révén mindkét szemére elkezdett látni (még ha nem is teljesen tisztán), addig a történész továbbra is homályos stroboszkóp-képek alapján lesz kénytelen fogalmat alkotni a valóságról. Legalábbis „jelen állás szerint”.

Ha ugyanis a fentebb tárgyalt rendszerek képesek az adatok rögzítésére, rendszerezésére és továbbítására, akkor feltételezhetjük, hogy technológiai értelemben azok (tartós) tárolása is megoldható, kvázi a törzs dokumentumainak kiegészítése-, vagy éppenséggel azok digitális változataiként. A hadtörténeti rögzítés szempontjából a valósídejűség azt jelenti, hogy az információ a keletkezés pillanatában rögzíthető, szemben például a korábban utólag megírt harci jelentésekkel, vagy hadműveleti naplókkal. Másrészt a hálózat jellegéből és rendeltetéséből adódóan minden információforrás rendelkezésre áll minden szereplő

---

³⁰ Ez a feladatkör korábban is része volt természetesen a vezetéstámogatásnak, de a fentebb ismertetett technológiai korlátok miatt a „mi van a harctéren” helyett előzőleg inkább a „mi lehet a harctéren” tűnik a található megfogalmazásának.

³¹ HAIG – VÁRHEGYI: p. 3.

számára. Eszerint a jövőben kevésbé valószínű, hogy az egyes szintek jelentései, naplói egymással ellentétes információkat tartalmazzanak, más szavakkal, hogy az egyes szereplők másképpen vizualizálják a harcteret. Egyáltalán a hálózat képességeit kihasználó adatrögzítés a jövőben szükségtelenné teheti a különböző szintekre vonatkozó források külön történő kezelését.

Első megközelítésben tehát a jelenkori harctéri vezetés során keletkező digitális információforgalomnak az eredeti formában történő rögzítése azt jelentené, hogy a történész látása is „kiélesedik” a parancsnokhoz hasonló módon, azaz a hagyományos eszközrendszer az ő esetében is kiegészül egy nagyon is hasznos elemmel, ami segíthet egzaktabb képet kialakítani az elemzett harctevékenységről. Ezzel azonban még nem merítettünk ki minden lehetőséget, amit a technológia magában hordoz.

Következtetések

A hálózatalapú vezetési rendszer lényege tehát, hogy a vezetés folyamata során végig a valósághoz leginkább közelítő képet adja a parancsnok számára, azaz – visszatérve a kiinduló modellhez – a váltakozó határozott és „ködös” periódusok helyett egy folyamatos, lehető legtisztább vizualizációt tegyen lehetővé, amelyben az intuitív és valószínűségeken alapuló tényezők aránya a lehető legkisebb. Ezt nem csak a szolgáltatott információ, hanem a megjelenítés módja is hivatott biztosítani. A valamikori statikus térképet, amelyen az aktuális (pillanatnyi) helyzet képét újra és újra kellett rajzolni (és ehhez a korábbi állapotot eltüntetni) mára egy animált változat váltja fel, amelyen a harctevékenység folyamatként megjeleníthető, minden pillanatban a valósidejű, elérhető, legtöbb és legpontosabb információval kiegészítve.³² A parancsnok szellemi tevékenysége egyfajta szimulációs programhoz fog hasonlítani, amelyben a rendszer szolgáltatja a konstans elemeket, a parancsnok pedig a lehetséges opciók alapján határozza meg a változókhoz rendelt értékeket. Ennek során pedig többé nem a saját fejében kell a kapott információt egymásba fűznie és ez alapján megsejteni a megfelelő döntést. Ehelyett letisztázott, rendszerezett információhalmazt kap és adott esetben a rendszer akár az ezekből generált döntési opciókkal is képes támogatni a tevékenységét.³³ Ez egy olyan lépéselőny, amellyel a történész hagyományos eszközrendszerével aligha tud lépést tartani. Azon túl, hogy a klasszikus források által szolgáltatott információ töredéke a hálózat alapú rendszerben megjelenítettnek, ezek a dokumentumok meglehetősen szűkszavúak az információk közötti összefüggések tekintetében is.

Ezzel szemben ha a történész nem csak ugyanazt az információhalmazt kapja utólag kézhez, amit a parancsnok valós időben, hanem a hozzá tartozó eszközt is,³⁴ ezzel gyakorlatilag képessé válik rá, hogy a korábbiakhoz képest messze hitelesebb módon láthassa ugyanazt a képet a harctevékenységről, amit a parancsnok is látott. Ahogyan a rendszer valós időben az események alakulását követve futott, azt a

---

³² Példaként ld.: FURIÁN Attila: A „HUTOPCCIS” – Számítógépes vezetési rendszer képessége és továbbfejlesztésének lehetőségei, Sereg Szemle 2013/1. p. 44.

³³ Uo.

³⁴ Illetve annak egy egyszerűsített változatát, hiszen az ő esetében sem a felderítő, sem a csapásmérő komponensre nincs szükség, csak az adatforgalmukra, amelyet azonban eleve a vezetési komponens rögzít. Ezzel együtt pedig számára már hálózatra sincs szükség, hiszen az abban keringő információ egyetlen eszközben eltárolható a harctevékenység lezárultával.

történész utóbb egyfajta szimulációként „újra tudja játszani” – azzal a különbséggel, hogy egy szimulációs programtól eltérően az adatokat itt nem a program, hanem az élet generálta. Ettől fogva nem kell „találgatnia”, hogy mit és hogyan láthatott a parancsnok, hiszen maga is láthatja, mégpedig pontosan ugyanabban a formában, ezzel pedig az intuitív elem szerepe az ő esetében is minimálisra csökkenthető az elemző tevékenysége során. Láthatja továbbá minden döntési szituációban azokat az opciókat, amelyekből a parancsnok választhatott. A szimuláció folyamat jellegének következtében pedig az általa látott kép abban az értelemben is azonos lesz a parancsnokéval, hogy nem terhelik adott pillanatban nem aktuális „háttér-információk”, mint például a csata kimenetelének ismerete (azzal együtt, hogy az ettől való elvonatkoztatás alapvetően továbbra is a történészen múlik). Azonban a rendszer szimulációként való értelmezése itt egy újabb lehetőséget is felvet: ahogyan a hagyományos szimuláció esetén, itt is lehetőség van arra, hogy a valóságban lezajlottak alternatíváiként a történész más opciót válasszon, mint a parancsnok, és a rendelkezésre álló információ alapján a rendszer – csakúgy, mint valós időben – képes valószínűségi modelleket alkotni ezekre az opciókra is. Természetesen ezzel összefüggésben fontos kitétel, hogy ilyen esetben a valószínűségek és bizonytalanságok visszakúsznak a vizsgálódás terére, és a szakembernek ezt minden esetben megfelelő módon, a helyén kell kezelnie.

Felhasznált irodalom:

- BIALOSKORSKI Ödön százados: Adalékok a világháborús okmányanyag tudományos értékeléséhez, Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. IV. évf. 4. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) pp. 219-222.
- BIALOSKORSKI Ödön: Hadtörténeti események tudományos feldolgozása, Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1936. IV. évf. 2. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) pp.210-229.
- CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról. Ötödik magyar kiadás (ford.: Szabó Júlia); Zrínyi Kiadó, Bp. 2013.
- FURJÁN Attila: A „HUTOPCCIS” – Számítógépes vezetési rendszer képessége és továbbfejlesztésének lehetőségei, Sereg Szemle 2013/1. pp. 39-54.
- HAIG Zsolt: Network-centric warfare and sensor fusion, AARMS Vol. 2. No. 2. 2003. pp. 245-256.
- HAIG Zsolt, VÁRHEGYI István: A cybertér és a cyberhadviselés értelmezése, Hadtudomány, e-lapszám (2008) www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2008_e_2.pdf, (Letöltés ideje: 2014. 10. 13.)
- KEEGAN, John: A csata arca. A közkatonák háborúja, 1415-1976. Második magyar nyelvű kiadás (ford.: Körös László), Akadémiai Kiadó, Bp. 2013.

- KEEGAN, John: Maszk. A parancsnoklás álarca. A hadvezéri mesterség Nagy Sándortól napjainkig (ford. BALANYI Bibiana és dr. MOLNÁR György) Aquila, é. n.
- MUNK Sándor: Katonai informatikai rendszerek interoperabilitásának aktuális hadtudományi kérdései. MTA doktori értekezés, Bp. 2007. http://real-d.mtak.hu/86/1/Munk_Sandor.pdf, (Letöltés ideje: 2014.10.24.)
- SABIN, Philip: Simulating War. Studiing Conflict trough Simulation Games <http://www.kcl.ac.uk/sspp/departments/warstudies/people/professors/sabin/simwar.aspx> (Letöltés ideje: 2015. 11. 23.)
- SZEM Géza: A hálózat-alapú vezetési-irányítási rendszerek, mint a hadtörténeti kutatás lehetséges jövőbeli forrásai, Bolyai Szemle, XXIV. évf. 2. sz. 2015. pp. 77-91.
- Sz.n.: Introduction to the strategic theories of John Boyd <http://chuckspinney.blogspot.hu/p/compendium-colonel-john-boyds.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 20.)

GONDOLATOK A TERRORVESZÉLYHELYZETRŐL

Miközben a honvédelem tradicionálisan nemzeti ügy, aközben Magyarországon a társadalom és az állam fegyveres védelme sem a közgondolkodás, sem az állam- és jogtudományi diskurzus tekintetében nem vált olyan nemzeti minimummá, ami kívül esik a napi politika érdekarcain. Ebből is következik, hogy Magyarország fegyveres védelmének jogi vonatkozásai sem kiterjedt szakirodalmi, sem tradicionális kutatási bázissal nem rendelkeznek, inkább csak időről-időre fellángoló teoretikus érvelések,¹ vagy a szervezett kereteket igénylő kutatásra jobb híján önként vállalkozó kevesek munkásságának lenyomatai jellemzik.

Meglátásom szerint ennek is köszönhető, hogy újra meg újra fellángolnak azok a – nem ritkán gerjesztett – viták, amelyek a demokratikus politikai kultúra gyengeségei miatt a mindenkori kormánnyal szembeni bizalmatlanságot helyezik a fegyveres védelem kérdéseinek érdemi vonatkozásai fölé és ennek az ideologikus ellenzésnek a szellemében támadnak minden olyan felvetést és gondolatot, ami a fegyveres védelemhez, annak szabályozásához és hatékonyságnövelést célzó változásaihoz kapcsolódik. Visszatérő jelleggel tör felszínre ennek keretében a sorkötelesség kérdése, támadások tárgyává válhatnak a nemzetközi katonai és békefenntartó missziókkal kapcsolatos magyar vállalások, vagy épp a fegyveres védelem alkotmányos szabályozása, függetlenül attól, hogy a rendszerváltás óta jörszerével nem volt olyan kormányzati kurzus, amely ne nyúlt volna hozzá érdemben a fegyveres védelem valamelyik ágazatához, vagy épp alkotmányos szabályozásához. Napjainkban pedig ebbe kritikai körbe kerültek a terrorizmus elleni intézkedésekkel kapcsolatos kormányzati törekvések is.

Az ellenző érvek rendkívül széles palettán mozognak, de sajnálatos módon azok jelentős része mögött nem ritkán (párt)politikai preferenciák tapinthatók, amelyeken túl teret követelnek maguknak a vegytiszta tájékoztatásból és

---

¹ Ilyen például az alapfogalmak körüli vita, melyet úgy fest a tudomány folytat a jogalkotóval. Ennek legékebb példáját a rendészet-rendvédelem-rendvédelmi szervek fogalmi zavar adja. E tekintetben lásd: PATYI András: A rendészeti igazgatás és a rendészet jogának alapjai. In: Lapsánszky András (szerk.): Közigazgatási jog - Fejezetek szakigazgatásaink köréből II. kötet, Gazdasági közigazgatás, infrastruktúra igazgatás. Complex kiadó, Budapest, 2013, pp. 137-169. KORINEK László: A rendőrség szerepe, funkciói és típusai. In: HAUTZINGER Zoltán – VERHÓCZKI János (szerk.): Sodorvonalon. Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2012, pp. 137-156. FINSZTER Géza: Tanítások a rendszetről. In: HAUTZINGER Zoltán – VERHÓCZKI János (szerk.): Sodorvonalon. Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2012, pp. 61-76. FINSZTER Géza: A rendőrség joga. Tanulmány a rendészeti igazgatásról. Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2012. FINSZTER Géza: Rendészetelmélet. Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014. CHRISTIÁN László: A bizonytalan alapra épülő ház, avagy a rendészet fogalmainak tisztázása. In: Iustum Aequum Salutare 2010/1. szám, pp. 175-192.

„szobatiszta félismeretekből” táplálkozó megnyilatkozások is. Helyénvaló tehát ebben a témakörben is Márai Sándor gondolata, miszerint: „Tudnod kell, hogy az emberek nem ok nélkül ragaszkodnak a közepszerűhöz, a zavaroshoz és a vajákoshoz, az illúziókhoz és a szobatiszta félismeretekhez, tehát a műveltlenséghez. Mert a műveltség annyi, mint igazságnak – minden dolog igaz ismeretének – feltárása és elviselése. S az igazat elviselni mindig nagyon nehéz. A műveltséghez tehát a valóság és igazság megismeréséhez, rendkívüli bátorság kell.”² A kritikusok egy részénél hiányzik ez a bátorság, amiből következően anélkül foglalnak határozott állást a fegyveres védelem kérdéseiben, hogy behatóan ismernék Magyarország és Európa biztonsági helyzetét, védelmi képességeit és különösen annak 1989 óta történt változásait, ide értve a biztonsági kihívások körében kirajzolódott új – és negatív - tendenciákat.

A megalapozatlannak ható okfejtések sokszor vitatják az ország terrorizmusnak való kitettségét, miközben annak részleteire és működésére nem hogy a laikus szemlélődőnek, de a területtel foglalkozó biztonságpolitikusoknak sincsenek mindenre kiterjedő, tapasztalatilag rendszerszerű összefüggésbe rendezhető tényismeretei, csak logikai rendben felépített feltevései. Alapos okkal feltehető az is, hogy a témakörben bátran nyilatkozó – nem ritkán jogvégzett „szakembereket” is felsorakoztató – ellenzők a nemzetbiztonsági szolgálatok részletes helyzetértékeléseinek sincsenek tudatában azok minősített adat volta miatt, ahogy azzal sem, hogy a terrorizmus kortárs színeváltozásának egyik fontos eleme éppen a konkrét előre jelezhetőség minimális valószínűsége,³ amit a párizsi, a brüsszeli, a nizzai, és az azóta megvalósult más támadások egyértelműen megmutattak. Az ismeretek ez irányú hiányosságait pedig sok esetben csak megfűszerezi az a tapasztalat, hogy az érintettek a fenyegetésekkel kapcsolatos tájékoztatáson túl Magyarország fegyveres védelmének jogi szabályrendszerét sem ismerik, az még alapvonalaiban sem látják át, miközben megközelítéseiből hiányoznak a

---

² MÁRAI Sándor: Füveskönyv. Helikon kiadó, Budapest, 2007. p. 110.

³ Az Iszlám Állam elnevezésű terrorszervezet működésére nézve számos kötet született ugyan az elmúlt években, de még messze állunk meglátásom szerint attól, hogy kimerítően feltártnak tekinthetnénk annak „harc” módszereit, stratégiáját, képességeit, illetve ösztönző hatásait más terrorista szervezetekre. Ezen ismeretek birtoklása nélkül pedig a védelem szempontjából a védelmi lehetőségek kialakításakor igenis élni kell a worst case scenarióra, a legrosszabb forgatókönyvre készülés eszközével. Az Iszlám Állam elnevezésű terrorszervezet vonatkozásában lásd: Kenneth KATZMAN - Christopher M. BLANCHARD - Clara E. HUMUD - Rhoda MARGESSON - Matthew C. WEED: The „Islamic State” Crisis and U.S. Policy. Congressional Research Service, Washington, 2015., KIS-BENEDEK József: Az Iszlám Kalifátus és a globális dzsihád új tendenciái. In Hadtudomány 2014/3-4. szám, pp. 22-33., N. RÓZSA Erzsébet: Az Iszlám Állam előretörése Irakban és az amerikai válaszcsepások. In Nemzet és Biztonság 2014/4. szám, pp. 56-61., SELJÁN Péter: Harc az Iszlám Állam ellen. In Nemzet és Biztonság 2014/5. szám, pp. 63-74., ARANY Anett - N. RÓZSA Erzsébet - SZALAI Máté: Az Iszlám Állam – következmények. Budapest: Külügyi és Külgazdasági Intézet KKI-tanulmányok T-2015/1, 2015. Loretta NAPOLEONI: Az iszlamista főnix, Az Iszlám Állam születése és a Közel-Kelet újrafelosztása. HVG kiadó, Budapest, 2015. Michael WEISS – Hassan HASSAN: Az Iszlám Állam. A terror hadserege belülről. HVG kiadó, Budapest, 2015. BESENYŐ János – PRANTNER Zoltán – SPIEDL Bianka – VOGEL Dávid: Iszlám Állam. Terrorizmus 2.0. Történet, ideológia, propaganda. Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely – Kossuth kiadó, Budapest, 2016.

rendszerben való gondolkodás szikrái is, mikor összemossák például a különleges jogrendi esetköröket, vagy „nagyvonalúan” eltekintenek azok rendszertani sajátosságaitól és rendeltetésétől, illetve a normál jogrend védelmi intézményeihez való viszonyulásuktól.

A mindenhez értés arroganciája és a napi politika lecsapódása ezeken a kérdéseken azonban sajnos elleplezik a rendszertani és érdemi kérdések feltevésének szükségességét. Megítélésem szerint az állam- és jogtudomány nézőpontjából a vita fókuszában nem a fenyegetettség mértékének és jellegének kell elsődlegesen állnia, hanem az azokra reagáló fegyveres védelem rendszerének a békeidejű szabályozástól a különleges jogrend szabályrendszeréig bezárólag. Jelen tanulmányban ezért szeretnék néhány vitaindítónak szánt gondolatot felvetni a különleges jogrendi szabályozás kapcsán, különös tekintettel az Alaptörvény terrorveszélyhelyzettel kapcsolatos hatodik módosítására.

1. Adalékok a különleges jogrend, vagyis a kivételes hatalom hazai eszmei evolúciójához

Ahhoz, hogy megértsük a politikai és szabályozási kihívást, amit a különleges jogrendi szabályozás jelent, meggyőződésem, hogy vissza kell tekintetnünk annak hazai fejlődésére, eszmei előzményeire.

Az a szabályrendszer ugyanis, ami kapcsán ma sokan az önkény eljövételét akarják látni, kicsit több mint száz évvel ezelőtt még jelentős hiányként jelent meg a magyar jogrendszerben, sőt Európa szerte sok helyen. A szabályozás hiánya már közvetlenül az 1867-es kiegyezés után felmerült, amikor az Országgyűlés a katonai bíróságok hatásköréről szóló – később elbukott – törvényjavaslatot vitatta meg éles politikai csatározások közepette.⁴ Ebben a vitában szólalt fel Deák Ferenc, aki az 1848-1849-es szabadságharc egykor volt igazságügyminisztereként élénk emlékekkel bírt az ostromállapot idején felmerülő jogi kérdésekről és a polgári államiság e helyzettel kapcsolatos kritikus pillanatairól. Elégséges e körben csak azt felidézni, hogy a rendkívüli időszak jogi kereteire vonatkozó előzetes szabályozás hiányában kellett a szabadságharc idején megalkotni az úgynevezett véstörvényt,⁵ valamint életre hívni a Honvédelmi Bizottmányt, mint sajátos közjogi intézményt, amely képes a lényegében hadban álló ország irányítására és e célból pótolni tudja az uralkodói jóváhagyás hiányában ki nem nevezhető Kormányt, valamint gyakorolni tudja az Országgyűlés egyes átadott jogköreit az azonnali döntési igényre figyelemmel.⁶ Deák ezen emlékekkel tehát méltán mondhatta, hogy hatalmas hiány a béke idején megalkotott ostromállapot, vagy ha úgy tetszik kivételes hatalmi, avagy különleges jogrendi szabályrendszer. Ő akkor úgy fogalmazott: „Az ostromállapot szomorú kényszerűség; Isten mentse a hazát, hogy rá szükség legyen; de az ostromállaptnál még súlyosabb állapot az, ha nincs törvény, mely azt

⁴ E tekintetben lásd: FARKAS Ádám: A dualizmus katonai büntetőjogi vitájának nyitánya. In: *Iustum Aequum Salutare* 2014/4. szám, pp. 101-111.

⁵ Lásd a rögtönítélő hadi s polgári vegyes bíróságok felállítása, szerkezete, eljárása, - s ítéletek alá tartozó esetek meghatározása tárgyában hozott 1849. évi I. törvénycíkket.

⁶ Vö: MEZEY Barna: „Minisztériumot pótló helyettes hatalom” (Különleges kormányforma a magyar alkotmányfejlődésben: a Honvédelmi Bizottmány). In: Mezey Barna, Vörös Imre (szerk.): *A magyar polgári átalakulás alkotmányos forradalma: Jogtörténetek 1848-ról.* Logod Bt., Budapest, 2001, pp. 219-230.

*szabályozza, és ha az ostromállapot törvény helyett önkény lép a sorompóba.*⁷ Persze szavai ellenére sem a katonai bíróságok hatásköre, sem más törvényjavaslatok nem hoztak még hosszú időn át gyógyírt e problémakörre, de ennek ellenére emlékeznünk kell bölcsességére és ennek tudatában – politikai elfogultságok nélkül – kell tárgyalnunk a tág értelemben vett fegyveres védelem szabályozásának kérdéseit.

Concha Győző, aki a rendkívüli helyzetet az államiság szükségszerű velejárójának tartotta, a következőképp gondolkodott a lehetséges fenyegetésekről és az állam – kivételes – reagálásáról. „Midőn a közrend felbomlásától lehet tartani, az az időn az államhatalom alkotmány szerinti tényezőinek, avagy a társadalom tagjainak jogszerű működését államtagok zendülése, lázadása, nagyszámú rablások, gyilkolások, gyűjtogatások, megfélemlítő erőszakoskodások fenyegetik vagy éppen megzavarják, az államnak a maga vagy a társadalom megvédésére más kivételes eszközökhöz kell folyamodnia, mint a melyekkel közhatóságait és bíróságait állandó jogrendjében felruházta. Az államnak ily kivételes eszközökhöz fordulása és hatóságainak bizonyos időre kivételes hatalommal fölruházása a közrend fenntartása érdekében teszi a kivételes állapotot.”⁸ Mindezt Concha olyan természetes igényként értelmezi,⁹ amely rendkívüli helyzetben az államot feljogosítja a kivételes intézkedések bevezetésére, valamint – a békeidő jogforrás hierarchiájától eltérve – a kiterjedt rendeleti jogalkotásra. Concha megállapításai között szerepelt az is, hogy minden állam alkot és alkalmaz kivételes szabályokat, a különbség csupán abban áll, hogy az egyes esetekben mely állam, mely hatalmi szereplőhöz telepíti a kihirdetés, vagy bevezetés jogát. A kivételes hatalom lényege azonban mindenhol azonos. Ahogy ő fogalmaz: „A kivételes állapot lényege

---

⁷ Idézet Deák Ferencnek a katonai bíróságok hatásköréről szóló 1868. évi vitában december 6-án elhangzott felszólalásából, Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdett Országgyűlés képviselőházának naplója tizenegyedik kötet. Atheneum nyomda, Pest, 1868, p. 380.

⁸ CONCHA Győző: Politika II. Közigazgatástan. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1905, p. 386.

⁹ Természetszerűnek ható értelmezését a korabeli – és a jelenkori – büntetőjogi gondolkodás is alátámasztotta az államelleni bűncselekményekről kialakított nézetekkel. Ezt példázza Edvi Illés Károlynak a lázadásról írt néhány gondolata is: „A polgárháború a csoportoknak vagy tömegeknek akár közvetlenül az állami intézmények, akár pedig a társadalom valamelyik osztálya elleni erőszakos föllépésében áll. Mindkét esetben az által jön létre a lázadás, hogy hogy a deszorganizált tömeg erőszakkal akarja saját akaratát az állami és társadalmi tényezők fölé helyezni, s a szerves intézményeket és a közerőt rendeltetésüktől elterelve, vagy ezek cselekvését megakadályozva, azt célozza uralomra juttatni, a mit saját ösztönei vagy szenvedélyei sugallanak. Midőn a fellázított tömeg fegyveresen ellepi a tereket, ösztöneinek és ellenőrizetlen szenvedélyeinek sugallatait a fennálló jogos hatalom ellenében erőszakkal kielégítendő: ez időben minden jog, minden személyi és vagyoni biztonság, maga a társadalmi rend is kétségbe, bizonytalanná van téve. A legerősebb érdekek, a polgárok nyugalma, sőt gyakran azok élete is: a zajongó tömeg szenvedélyeinek hullámszámán inog. A tapasztalás mutatja, hogy ha az államerő nem jelenik meg rögtön, vagy ha az habár rövid időre, nem képes visszariasztani a rendbontókat: az anarchia mindig nagyobb arányokat ölt, s fokozatosan szaporodnak az iszonyok, melyekkel a félvezetett, a féket lerázott tömeg magát s hazáját bemocskolja.” EDVI Illés Károly: A magyar büntetőtörvénykönyv magyarázata. Második kötet. Révai Testvérek Irodalmi Intézet, Budapest, 1909, pp. 47-48.

ugyanis minden államban abból áll, hogy a jogrend szabályai, melyek a közhatalóságok működési körét, eljárási módját, az egyéni szabadság biztosításait meghatározzák, időleg mellőztetnek a végből, hogy a közrend elleni támadások biztosabban elnyomathassanak. Történhetik ez különféleképpen, névszerint vagy az által, hogy a hatóságok hatalmi köre tágíttatik, eszközeik szaporíttatnak, erősíttetnek [...]”¹⁰ Mindezen állításait aztán Concha egy számos országra kiterjedő összehasonlító elemzéssel támasztotta alá, melyben a jelentősebb európai államok megoldásait vette górcső alá, megállapítva, hogy számos fokozatban létezhet ilyen kivételes felhatalmazás, egészen addig elmenve, hogy a rendészet és a bíraskodás is katonai természetűvé válik a kivételes állapot idejére, melyet ekkor már hadiállapotnak kell nevezni. Mindezek megerősítették azon feltevését, hogy a kivételes állapot szabályozása megkerülhetetlen szükség, hiszen a kivételes fenyegetések kiújulása is szükségképpen következik a történelem folyásából. A nyitott – nemzeti sajátosságoktól függő – kérdés tehát az egyes variánsok között szerinte csak annyi lehet, hogy ki jogosult a kivételes állapot bevezetésére és milyen terjedelmű szabályozásra kap ezzel felhatalmazást.

Tomcsányi Móric számára a kivételes hatalom szabályozása szintén egy magától értetődő szükségként jelent meg. Ez derült ki az 1943-ban kiadott korszakos munkája hasábjain az 1939. évi honvédelmi törvény elemzésével összefüggésben, mely utóbbi törvény nem csak a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló 1912. évi LXIII. törvénycikk, hanem szükségképpen az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1923. évi III. törvénycikk szabályaira és gyakorlati tapasztalataira is épített a kivételes hatalom szabályai terén. Tomcsányi a kivételes hatalom természete kapcsán nem látott kivetni valót a honvédelmi törvény rendelkezéseiben, inkább általánosságban azt tartotta indokoltnak, hogy értelmezze a kivételesség tartalmát. Eszerint: „A kivételes hatalom mindig átmeneti jellegű s ennyiben is kivételes. A törvényhozás a rendkívüli viszonyok hatása alatt csak ideiglenesen e szükséghelyzet tartamára és persze a megjelölt alkotmányi határok között engedi át saját rendelkező hatalmának gyakorlását a kormánynak, s a rendkívüli viszonyok megszűntével e kivételes rendeletek érvénye is megszűnik. Ez az átmeneti jelleg is egyik ismertető vonása a kivételes hatalomnak [...]”¹¹ Tomcsányi számára már az sem mutatkozott szükségesnek, hogy tüzetesebben indokolja a kivételes hatalom intézményének rendeltetését és létalapját. Elemzése következetesen a jogintézmény alkotmányos sajátosságaira irányult, fókuszkérdése pedig a kivételesség volt, amit közérthetően és tömören tárgyalt munkájában.

A kivételes hatalom sajátosan jelenik meg Magyary Zoltán munkásságában, aki a közigazgatás racionalizálásával és hatékonyabbá tételével összefüggésben a végrehajtó hatalom klasszikus parlamentarizmussal szembeni megerősítése kapcsán hívta fel egy lehetséges érvként a kivételes hatalmat. Számára nem volt kérdés, hogy a legfenyegetőbb veszélyek idején az operatív és hatékony döntések biztosítására kell törekednie a jognak. E meggyőződésben írta, hogy „[...] feltűnő körülmény, hogy a parlamentáris kabinetrendszerre áttért államok a világháború közeledtekor vagy kitörése után a kormánynak kivételes felhatalmazásokat adtak (nálunk az 1912. évi LXIII. és újabban az 1939. évi II. t.-c.) arra, hogy a háború ideje alatt és

---

¹⁰ Uo.

¹¹ TOMCSÁNYI Móric: Magyarország közjoga. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1943, p. 266.

érdekében rendeleti úton, tehát a törvényhozás közreműködése nélkül intézkedhessenek számos kérdésben. Ez arra mutat, hogy a parlamentáris rendszer saját magát csak az egyszerűbb és kevésbé kritikus békés viszonyok közötti használatra tartja alkalmasnak [...]”¹² Ugyanezt a gondolatmenetet jelenítette meg Magyary kevésbé erőteljesen az „Államéletünk válsága” hasábjain a végrehajtó hatalom vezető szerepének kialakulása alcím alatt.¹³ Mindez azonban meglátásom szerint szintén a kivételes hatalom bevett és magától értetődő szükségességét mutatja, függetlenül attól, hogy azt Magyary inkább eszközként használta fel az erős törvényhozó jogosítványokkal szemben a végrehajtó hatalom hatékonyságának növelése érdekében vívott szellemi harcban.

Ez a fajta „magától értetődőség” a tudományos irodalomban akkor sem változott, amikor az idő előrehaladtával a tudományos párbeszédben ezek a témák már kezdtek a perifériára sodródni. Tóth Árpád 1982-ben a témát jogtörténetileg feldolgozó munkája bevezetőjében így fogalmaz: „A burzsoá alkotmányosság kialakulása megteremtette egy új, sajátos jogintézmény létrehozásának szükségességét, amit – mintegy az előbbi ellensúlyozására – általában akkor alkalmaztak az egyes tőkés országokban, amikor az állam biztonságát olyan rendkívüli veszélyek fenyegették, melyeknek elhárítására a »rendes« alkotmányos eszközök elégtelennek mutatkoztak. Ezt az intézményt különböző elnevezésekkel illették: kivételes, hadi-, ostrom-, szükség- és – főleg napjainkban – rendkívüli állapotnak nevezték, hazánkban pedig leginkább kivételes hatalomként említették. A különböző elnevezések ellenére, sőt a tényleg kimutatható kisebb-nagyobb eltérések dacára azonban lényegében mégis ugyanazon jogintézményről van szó, melynek legfőbb ismérvei az alábbiakban összegezhetők: a) Szinte mindig és mindenütt a külső háborúk és a belső, rendszerint forradalmi mozgalmak okozta válságok megelőzésére, ill. leküzdésére alkalmazták. b) A mondott cél érdekében mindenütt a szabadságjogok különböző mértékű korlátozására, ill. felfüggesztésére szolgált, nem ritkán a tulajdon jelentős megszorításával járt együtt, főleg háborús időkben. c) Alkalmazása gyakorlatilag egyet jelentet a katonai szervek jelentő jogkiterjesztésével, különösen a bíraskodás, a rendészet és közigazgatás területén. d) Bevezetése rendszerint együttjárt a végrehajtó hatalom befolyásának a törvényhozás rovására történő kiterjesztésével, ami főleg a kormány és közegei rendeletkibocsátási jogának bővülésében jutott kifejezésre.”¹⁴

A kiemelt mértékadó gondolatok és példák számomra egyértelműen azt tükrözik, hogy a kivételes hatalom, vagy különleges jogrend szabályozása lényegét tekintve az alkotmányos állam fejlődésének egy vívmánya, hiszen az a béke higgadtságával és megfontoltságával szabja meg azokat a kereteket, melyek között a társadalom és az állam rendjét akár végzetesen is fenyegető veszélyekkel szemben a lehető leghatékonyabban léphet fel az erre hivatott végrehajtó hatalom. Mondhatnánk mindezt úgy is, hogy a különleges jogrendi szabályozás megjelenése

---

¹² MAGYARY Zoltán: Magyar közigazgatás. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1942, p. 206.

¹³ Vö: MAGYARY Zoltán: Államéletünk válsága. Budapest, Különlenyomat az Egyedül Vagyunk 1939/6. számából, p. 6.

¹⁴ TÓTH Árpád: A statárium és az ostromállapot szabályozása 1848-tól a kiegyezésig. József Attila Tudományegyetem, Szeged, 1982, p. 3.

és annak fejlesztése az alkotmányfejlődés és a polgári államiság azon fejlettségi szintjét – és további fejlődni akarását – tükrözi, amikor már a jogalkotóban is ott motoszkál Goethe gondolata, miszerint: „*A cselekvő mindig lelkiismeret nélküli, senkinek nincs lelkiismerete, csak a szemlélődőnek.*”¹⁵ Ez az erkölcsi alapállás ugyanis – visszautalva Deák Ferenc gondolataira – felismeri, hogy az államrend és benne a polgárok javainak, jogainak és végső soron életének a védelme egy olyan kötelesség, amely a cselekvés pillanatában jogkorlátozást tehet szükségessé a „nagyobb jó” oltalma érdekében. Ennek szabályait a szemlélődő lelkiismeretével kell kimunkálni, hiszen szükség óráján, amikor azonnali cselekvésre, a fegyveres védelem terén pedig erőalkalmazásra van szükség, akkor megfelelő keretek, előzetesen kidolgozott szabályok nélkül – akarva, akaratlanul – könnyen nyerhet teret az önkény a védelem erkölcsi kötelességét az elnyomás bűnévé téve.

2. A különleges jogrend alkotmányos szabályozási rendszere 1989-től napjainkig

Mielőtt a rendszerváltozás óta eltelt évek hatásaira térnénk, szükségesnek tartom rögzíteni, hogy hazánkban 1912 óta létező intézmény a rendkívüli időszakokra a végrehajtó hatalom számára megállapított különleges törvényi felhatalmazás. Ennek kereteit ez idő óta a béke időszakában megalkotott, alkotmányos jelentőségű törvények határozták meg, s ezen a tényen nem változott sem a két világháború közötti, sem a második világháború utáni időszak, de még a rendszerváltozás sem, igaz a szabályozási tartalom mutatott kilengéseket 1945 után.

A mai szóhasználatnál élve különleges jogrendi szabályrendszer fontossága 1989-ben sem volt megkérdőjelezhető. Eppen ellenkezőleg, a jogalkotó ekkor döntött úgy, hogy mindazokat a fenyegetési típusokat, amelyek kezelése az állami hatalom fokozott erőkoncentrációját teszi szükségessé – ideértve például a fegyveres erő belföldi igénybevetését, valamint az ezen messze túlmutató rendeleti kormányzás bevezetését – a békeidejű szabályoktól eltérő keretek között, azokat alkotmányos szinten, mint különleges jogrendet jeleníti meg. Ez a beállítódás egyenesen következett abból az 1989-ben még jogos félelemből, hogy a pártállam restaurálása, vagy esetleg egy új önkényi rend kialakítása a demokratikus átmenet megakadályozására a fegyveres erők felhasználásával megy végbe. Azonban ez a félelem mára már messze okafogyottá vált, miközben a fegyveres védelemmel kapcsolatos alkotmányos korlátozási szisztéma nem került átfogóan felülvizsgálatra, ideértve a különleges jogrendi szabályozással kapcsolatos felfogást is.

Magyarország tehát – az egyes regnáló kormányok pártállásától függetlenül – a biztonsági környezet egyes jelentős változásaira reagálva 1989 óta a tényállások körének bővítése mellett tört lándzsát a különleges jogrend tekintetében. A fegyveres védelem tekintetében élő alkotmányos korlátozó szellemiség alapvető következménye volt, hogy mindazok a jogkorlátozások, illetve védelmi feladatrendszerek, amelyek az 1989-es szisztéma alapvetésin túlmutatnak nem kerülhetnek a békeidejű működés – sarkalatos törvényekben meghatározott – szabályrendszerébe. Ennek köszönhető, hogy Magyarország Alaptörvényének megalkotását megelőzően a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi

---

¹⁵ Johann Wolfgang GOETHE: *Maximen und Reflexionen*. Verlag der Goethe Gesellschaft, Weimar, 1907. p. 42. (A szerző saját fordítása.)

XX. törvény már öt különleges jogrendi esetkört különböztetett meg, melyeket az Alaptörvény egy megújított szabályozási szisztémával ugyan, de jelentős tartalmi fenntartások nélkül átvett.

A vitán felül álló esetköröket lényegében a háborús helyzetet – vagy annak közvetlen veszélyét – jelentő rendkívüli állapot, valamint az azzal szinte egyenértékű fenyegetést képviselő, de belbiztonsági zavarokat, polgárháborús, vagy forradalmi helyzetet, esetleg erőszakos hatalomátvételt feltételező szükségállapot jelentette, mely utóbbi magában foglalta a később veszélyhelyzet címén önállósult természeti, vagy ipari katasztrófák tárgykörét is.

Ezt a rendszert aztán 1994. január 1-jétől egészítette ki a váratlan támadás sajátos különleges jogrendi intézménye, amely a délszláv háború miatt került kialakításra. Ez felkészülést jelentett az akkor már messze nem elképzelhetetlen eshetőségekre, hogy az ország területére váratlanul külső fegyveres csoportok törnek be, melyekkel szemben adott esetben a Magyar Honvédség erre felkészített erőit is azonnal – tehát az Országgyűlés várható döntése előtt – be kell vetni, illetve esetlegesen az állampolgárok biztonsága érdekében egyes törvénytől eltérő korlátozó intézkedéseket kell bevezetni.

Az esetkörök következő – és a terrorveszélyhelyzet beiktatásáig utolsó – bővítésére 2004-ben került sor, amikor is a megelőző védelmi helyzet bekerült az Alkotmányba. Ennek egyik közvetlen politikai indítéka az volt, hogy békeidejű sorkötelezettség megszüntetésével együtt szükségessé vált a rendkívüli időszakokra való felkészülés jegyében egy a közvetlen háborús veszélyt megelőző időszak szabályozása is. Az új esetkör beiktatása emellett következett az Észak-atlanti Szerződés Szervezetében (továbbiakban: NATO) betöltött tagságunkból fakadó esetleges kötelezettségekből – különösen a washingtoni szerződés 5. cikkéből – is. Nem lehet azonban a kiváltó okok között szó nélkül hagyni azt sem, hogy az Alkotmánybíróság az 50/2001. (XI. 22.) AB határozatában a sorkötelelességgel összefüggésben alkotmányos mulasztásként értékelte azt, ha jogalkotó nem biztosít megfelelő – az Alkotmány rendszerébe – illeszkedő szabályozást a védelmi felkészülés ezen szegmensére. Mindezekre figyelemmel a megelőző védelmi helyzet egyrészt a szövetségi kötelezettségek teljesítésének különleges jogrendi variánsaként, másrészt pedig egyfajta „előszoba” tényállásként került beiktatásra, mely a rendkívüli állapot bevezetését előzi meg, s egy felkészülési időszakot jelent az eszkaláció esetén kialakuló hadiállapokra.

Ezzel tehát az Alaptörvény megalkotásakor már öt különleges jogrendi esetkör szerepelt a magyar alkotmányos berendezkedésben, melyekből kettőt az 1989 óta folyamatosan változó biztonsági környezet kényszerített ki. A biztonsági változások az elmúlt években lényegesen nagyobb intenzitással fordultak negatív irányba, ami újabb és újabb kihívásokat támaszt az államokkal szemben. E körben pedig elvitathatatlan, hogy a nemzetközi terrorizmus jelentette kihívás egy kiemelt kérdéskör, melynek kezelése sok tekintetben túlmutathat a normál jogrendi működésen, de stabil államiségű térségekben legfeljebb csak közelíthet a szükségállapotba klasszikusan beleértendő fenyegetési szintekhez. Ez a felismerés volt az ami – igazodva az 1989 óta tartó alkotmányos szabályozási trendhez – a különleges jogrend horizontjára helyezte a terrorveszélyhelyzet intézményét miután

a kétezres évek elejének terrorellenes szabályozása nem mutatkozott feltétlenül elégségesnek.

3. A terrorveszélyhelyzet kérdése és egy lehetséges – érdemi – vita kontúrvonalai

Miközben a terrorizmus elleni harc egyértelműen egy rendszerszintű, a belső és a külső védelem együttműködését igénylő, ágazatokon átívelő megközelítést tesz szükségessé a konkrét feladatellátás és a szabályozás tekintetében is, addig Európa újbóli közvetlen érintettségéig azt láthattuk, hogy hazánkban az erre vonatkozó szabályozás töredékesen fejlődött. Természetesen a rendőrség speciálisan képzett erői már a rendszerváltástól elkezdtek készülni az ilyen feladatokra, ahogy a terrorizmus elleni fellépés a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatrendszerében is elhelyezésre került. A 2001. szeptember 11-e utáni változások azonban az Amerikai Egyesült Államok terrorizmus elleni háborúja, valamint az Európai Unió jogharmonizációs törekvései miatt inkább a belső jogi szabályozást részlegesen érintő katonai fellépés,¹⁶ illetve a büntetőjogi eszközök felé irányultak.¹⁷ Ezt példázta a terrorizmus elleni küzdelemről, a pénzmosás megakadályozásáról szóló rendelkezések szigorításáról, valamint az egyes korlátozó intézkedések elrendeléséről szóló 2001. évi LXXXIII. törvény, a robbantásos terrorizmus visszaszorításáról, New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 52. ülészakán, 1997. december 15-én elfogadott nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szóló 2002. évi XXV. törvény, a terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról, New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 54. ülészakán, 1999. december 9-én elfogadott nemzetközi Egyezmény kihirdetéséről szóló 2002. évi LIX. törvény, a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2007. évi CXXXVI. törvény, vagy például az Európa Tanács terrorizmus megelőzéséről szóló, Varsóban, 2005. május 16-án kelt Egyezménye kihirdetéséről szóló 2011. évi II. törvény. A következő stádiumként a Terrorelhárítási Központ felállítása értékelhető, melyre 2010-ben került sor a rendőrség különlegesen képzett erőinek a szervezeti centralizációjával és átalakításával, amit a terrorizmus finanszírozásának önálló tényállásként való szabályozása követett a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépésével.

Ez a folyamat napjainkban az Iszlám Állam elnevezésű terrorszervezet globalitás felé mutató működése és hatásai, különösen pedig a párizsi és brüsszeli

---

¹⁶ Lásd: A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény 70. § (1) bekezdés c) pontja.

¹⁷ Ennek szakirodalmából lásd: BARTKÓ Róbert: A terrorizmus elleni küzdelem kriminálpolitikai kérdései. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2011. PÓCZIK Szilveszter: Bevezetés a terrorizmus kriminológiájába I. rész. Definíció, tipológia, jog és történelem. In Irk Ferenc (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 43. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2006, pp. 63-94., PÓCZIK Szilveszter: A terrorizmus kriminológiai perspektívában. In Rendészeti Szemle. 2006/9. szám 45-59. o. HAVASI Zoltán: A terrorizmus és a jog. In Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények 2003/4. szám pp. 46-68.

terrortámadások¹⁸ miatt a szélesebb körű szervezeti és szabályozási fellépéssel folytatódik. E körben Magyarország tekintetében az Alaptörvény hatodik módosítása, az egyes törvényeknek a terrorveszélyhelyzettel kapcsolatos módosításáról szóló 2016. évi LVII. törvény, valamint a terrorizmus elleni fellépéssel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2016. évi LXIX. törvény jelentette változások azok, amelyek az elmúlt félév rendkívül intenzív jogalkotást előkészítő munkájának eredményeként megszülettek. Ezek közül jelen tanulmányban a hangsúlyt az Alaptörvény hatodik módosítására helyezem.

Az Alaptörvény hatodik módosításával beiktatott terrorveszélyhelyzet, mint esetkör kapcsán nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a terrorizmus rendkívül komplex biztonsági fenyegetést jelent. Egyrésztől ugyanis vannak külső és belső védelmi vonatkozásai, melyek összekapcsolják a polgári szabadságjogokkal való visszaélést, a politikai törekvéseket, valamint a katonai fenyegetések egyes ismérveit a klasszikus belbiztonsági fenyegetésekkel. Másrésztől a terrorizmus jelentette fenyegetés konkrét cselekményekké válásáig, vagyis az elkövetésig nem prognosztizálható a támadás intenzitása, sőt azt követően bizonytalan a további támadások bekövetkezése is. Ez pedig azt jelenti, hogy a terrorizmus konkretizálódhat egyetlen magányos elkövető folytatás nélküli cselekményében, egy összehangolt támadás-sorozatban, vagy olyan támadás-sorozatban, melyet továbbiak követnek. Ez pedig rendkívül szélesre nyitja a reagálás térénumát a normál jogrendi rendészeti fellépéstől adott esetben – a francia példát látva – a különleges jogrend bevezetéséig. Harmadrészt a terrorizmus ellen rendszerszintű fellépésre van szükség, mely a lehetséges jogi eszközökre nézve épp úgy igaz, mint a bevonható állami fegyveres testületekre nézve.

Megítélésem szerint felelősségteljes kádenciaként sem az nem mondható ki, hogy Magyarországon nincs akkora fenyegetettség, hogy az széleskörű szabályozási válaszokat igényelne, sem pedig ennek az ellenkezője. Azt azonban látni kell, hogy az állam alapvető kötelezettsége lehetőség szerint mindent megtenni a potenciális fenyegetésekkel szembeni védekezés érdekében. Ezt egyrésztől az Alaptörvény 1. cikk (1) bekezdése rögzíti, mikor általánosságban kimondja, hogy „az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsődleges kötelezettsége”, másrésztől az Alaptörvény G) cikkének (2) bekezdése is intézményes és általános védelmi kötelezettségként mondja ki kifejezetten az állampolgárok tekintetében. Ennek része az is, hogy – emlékezve Deák Ferenc szavaira – előzetesen gondoljuk át a vész óráiban szükséges megoldásokat és azok szabályozását. Ez érinti a büntetőjog szabályait, érinti a rendőrségre és a nemzetbiztonsági szolgálatokra vonatkozó békeidejű szabályozást és a nagyobb rosszat elkerülendő, alkalmazkodva a magyar alkotmányos berendezkedés különleges jogrendi szabályozásának elmúlt huszonöt esztendő trendjeihez, kiterjed a különleges jogrend szabályozására is, mert így lehet csak teljes a rendszerszintű szemlélet.

---

¹⁸ A tanulmány lezárásakor a különböző terrorcselekmény gyanús támadások és ámokfutások újra élénkülni kezdtek Európában a nizzai, a würzburgi, valamint a müncheni ámokfutásokkal.

A terrorveszélyhelyzet konstrukciója kapcsán látni kell, hogy az okkal követte le a megelőző védelmi helyzet – „előszoba” – szabályozási jellegét, hiszen a meglévő esetkörök egyikébe sem illeszhető maradéktalanul, vagy épp a brutális eszkalációt megelőzően a terrorizmus jelentette kihívás. A váratlan támadás egy azonnali, alapvetően külső fegyveres támadás kezelésére hivatott speciális esetkör, mely időben az Országgyűlés rövid időn belül meghozott döntéséig terjed. Ezzel összefüggésben egyébként nem zárható ki, hogy az Ukrajnában esetlegesen végbemenő eszkaláció során ennek az esetkörnek a felhívása mellett kell döntenie. A másik felvethető esetkör a szükségállapot, amely azonban a különleges jogrendi szabályozás egyik végfoka, a rendkívüli állapot belbiztonsági megfelelője. Ennek a rendkívüli intézkedési szabályai úgy lettek kialakítva, hogy azok mögött ott áll a feltételezés, hogy a törvényhozó hatalom működésképtelenné vált, vagy akadályoztatva van. Erre figyelemmel egy rendkívül erőteljes és kiterjedt felhatalmazási kör társul ehhez az esetkörhöz, méghozzá a köztársasági elnök kezébe helyezve, akinek a belépése és rendeletalkotása a végrehajtó hatalom vonatkozásában is kérdéseket vet fel, akárcsak a választások ez időre való kizárása, illetve a szükségállapot bevezethetősége tekintetében kinevezett köztársasági elnök hiányában.

A terrorveszélyhelyzet egyébiránt közvetlen összefüggésbe hozható a szükségállapottal, hiszen felfogható annak „előszoba” tényállásaként épp úgy, ahogy a megelőző védelmi helyzet is „előszobája” lehet a rendkívüli állapotnak, csak klasszikus katonai védelmi vonatkozásban. A terrorveszélyhelyzet és az ahhoz párosuló felhatalmazások – ideértve a Magyar Honvédség felhasználását is – egyértelműen azt a célt szolgálják, hogy ha és amennyiben a terrorizmus fenyegetése bármely okból túlmutat a normál jogrendi eszközök által biztosított lehetőségeken, akkor még a szükségállapot bevezetését megalapozó, bekövetkezett, kiterjedt, és teljes felfordulással fenyegető támadások előtt legyen egy a normál jogrenden túli, de a normál jogrend és a szükségállapot koordináta-rendszerében nézve köztes megoldási lehetőség a hathatósabb állami fellépésre. Természetesen ha ez nem mutatkozik a támadások bekövetkezése miatt elégségesnek, akkor még mindig nyitva áll a lehetőség a szükségállapot rendkívül széleskörű felhatalmazásokkal járó bevezetésére.

A terrorveszélyhelyzetről szóló vita tekintetében, úgy vélem, hogy sokak a felelőtlenséget és talán tájékozatlanságot tükröző kijelentések irányába mentek el azzal, hogy az esetek döntő többségében a biztonságpolitikai értékelés széles spektrumának és természetesen a nemzetbiztonsági helyzetértékelések megállapításainak beható ismerete nélkül, valamint a terrorizmusban rejlő – bizonytalan és emiatt kiemelten súlyos – veszélyek felfogása hiányában annyit jelentettek ki, hogy Magyarországon nem indokolt a terrorveszélyre hivatkozással a különleges jogrendi szabályozást módosítani.

Ezt a magatartást pedig hisztériakeltéssé fokozták azok a napi politikai csatározásokba illeszkedő megnyilatkozások, amelyek a végrehajtó hatalom teljhatalom iránti vágyáról beszéltek e körben. Ezek ugyanis figyelmen kívül hagyják a megelőző védelmi helyzet adott esetben Párizs után – szövetségi kötelezettség keretében – felhívható szabályait és az azok mögött lévő sokkal szélesebb rendkívüli felhatalmazásokat épp úgy, mint a szükségállapot

szabályozását¹⁹ és persze azt a tényt, hogy a különleges jogrend bevezetése rendkívül súlyos politikai felelősséget ró a mindenkori döntéshozókra, vagyis soha nem lehet következmények nélküli annak igénybevétele.

A vita hisztérikus megnyilvánulásai álláspontom szerint rendkívül súlyos deficitről tanúskodnak a demokratikus politikai kultúra és a parlamentáris intézményekbe vetett bizalom vonatkozásában, ami messze túlmutat a különleges jogrend szabályozásán, mivel a teljes alkotmányos berendezkedés stabilitását kérdőjelezi meg, beleértve az 1989 óta eltelt jogállami évek fejlesztő munkáját, valamint a fegyveres testületek tagjainak és a tág értelemben vett közigazgatási személyzetnek az alkotmányos berendezkedés iránti lojalitását is.

A hisztériakeltő álláspontok azonban úgy fest, hogy nem csak a terrorizmus változó taktikájával nincsenek tisztában, hanem a magyar állam védelmi képességeinek rendszerével és a fegyveres védelemre vonatkozó jogi korlátozásokkal sem. Az ésszerű – szakmai – vita tehát meglátásom szerint a szabályozás rendszertani kérdéseiről szólhatna a jövőben és nem a demokratikus politikai kultúra fogyatékoságaiból adódó, a mindenkori kormányzattal szembeni bizalmatlanságról, illetve az aktuális kormányzatot érő kritikákról. A fenyegetések értékes elméleti elemzése mellett²⁰ tehát úgy vélem, arról kellene szakmai vitát folytatni, hogy ha ez az elmúlt több mint huszonöt éves alkotmányos trendhez illeszkedő módosítás és vele a trend nem megfelelő, akkor milyen alternatív – rendszerszintű – megoldások lehetségesek a fegyveres védelem hatékonyságának növelésére és ennek részeként a különleges jogrendi szabályozásra nézve.

Lehetséges-e, hogy az alkotmányos szinten rugalmatlanul beágyazott statikus – tehát normatív szabályozásba épített – kontroll helyett a dinamikus – alkotmánybírói, köztársasági elnöki, ügyészi, bírói, belső bűnmegelőzési, valamint politikai – kontroll megerősítésével tegyük rugalmasabbá és szélesebbé a fegyveres védelmi szervek békeidejű feladat és jogköreit, valamint az ezekhez kapcsolódó jogkorlátozások szabályrendszerét. Elképzelhető-e tehát, hogy a jelenleg esetileg – például a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetre – kialakított fegyveres testületek közti közreműködés szabályai békeidőben és korlátokkal belföldön is az általánosabb közreműködés irányába mozduljon el az erőforrások hatékonyabb kihasználása érdekében? Elképzelhető-e ezen túlmenően, hogy

---

¹⁹ Nem jelentéktelen elem a szükségállapot szabályozásában, hogy annak fennállta alatt például nincs lehetőség választások megtartására, ami a demokratikus kontroll lehetőségét is nagyban csökkenti. Akik olyan érveléssel utasították el a terrorveszélyhelyzet megalkotását, hogy az önkény intézményesítésére szolgál és különben is ugyanerre a célra megfelelő a szükségállapot szabályozása is, azok meglátásom szerint utóbbi érvükkel egy valódi önkényi fellépés esetén éppen hogy az önkényeskedő hatalmi szereplőket támogatták volna.

²⁰ TAKÁCS Péter: Az „Iszlám Állam” államiságának problémái - Államnak tekinthető-e az ISIS, bármilyen értelemben is? In Jog, állam, politika, 2015/4. szám pp. 47–77., ARANY Anett, N. RÓZSA Erzsébet, SZALAI Máté: Az Iszlám Állam – következmények. KKI-tanulmányok T-2015/1. PONGRÁCZ Alex: Globalizáció: államelhalás vagy államépítés? In: Takács Péter (szerk.): Az állam szuverenitása. Eszmény és/vagy valóság: Interdiszciplináris megközelítések. Gondolat Kiadói Kör - MTA Jogtudományi Intézet, Budapest-Győr, 2015, pp. 222-237.

tudomásul véve az új típusú biztonsági kihívások joggal való visszaéléseit, a normál jogrend keretrendszerében quasi mindennapossá tegyünk bizonyos megelőzési és elhárítási felhatalmazásokat?

Ha mindez lehetséges, akkor ezzel párhuzamosan redukálhatóvá válna ugyanis a különleges jogrendi szabályozás a legvégső esetkörökre, vagyis az állam és társadalom létét és biztonságát alapjaiban és átfogóan fenyegető veszélyekre, azaz a háborúval és annak veszélyével összefüggésben a rendkívüli állapotra és megelőző védelmi helyzetre, valamint a polgárháborús, vagy erőszakos hatalomátvételi helyzetekkel összefüggésben a szükségállapotra. Ennek persze egyértelmű következménye az is, hogy mindazok a speciális szabályok – felhatalmazások – melyek ma sok esetben különleges jogrendi szinten jelennek meg, ezzel bekerülnének a normál jogrendi szabályozásba és a dinamikus kontroll érvényesítése mellett a mindennapokba.

Az érdemi vita meglátásom szerint a rendszer szintjén erről folytatna a jövőben. Látni kell ugyanis, hogy a különleges jogrend szélesedő esetközi palettájának alapja az a máig élő 1989-es alapvetés, hogy a fegyveres védelem rendszerét hatásköreiben és képességeiben is korlátozni kell és a védelemmel összefüggő fokozott jogkorlátozásokat a különleges jogrend terebélyesítésébe kell szorítani. A vitának tehát arra kell koncentrálnia, hogy ezt az 1989-es szisztémát fenn kívánjuk-e tartani, vagy meg kívánjuk inkább reformálni a jövőben. Valódi alternatívákon ugyanis csak ennek eldöntése után gondolkodhatunk. Ezzel nyílna meg például a párbeszéd annak a nyugati mintának a követéséről, amely békeidőben is lehetővé teszi meghatározott fenyegetések – különösen a terrorveszély súlyosabb fokozatai tekintetében – fegyveres erők támogató bevonását. Erre példát adhat Franciaország, Anglia, Belgium és Olaszország is. Másrészt mérlegelhető lenne az is, hogy egyes felhatalmazásokat, melyek jelenleg a veszélyhelyzet, illetve a váratlan támadás különleges jogrendi eseteihez kötődnek, sarkalatos törvényben helyezzen el a jogalkotó, a békeidejű válságkezelés szabályai felé elmozdulva akár a NATO válságreakálási rendszerrel való fokozottabb összhang megteremtése mellett is. Mindezeknek azonban előfeltétele a fegyveres védelem rendszerszintű kérdéseire vonatkozó azon alapvetés átfogó felülvizsgálata, amely 1989 óta tartja magát Magyarország alkotmányos berendezkedésében és vele a fegyveres védelem jogi szabályozásában. Ha ez nem történik meg, akkor a fenyegetések kezelése érdekében egyrészt a különleges jogrendi szabályozás adott esetben történő további bővítése, másrészt pedig az eseti együttműködési formák sarkalatos törvénybe iktatása vethető fel szabályozási megoldásként.

4. Összegzés

Az Alaptörvény hatodik módosításával a különleges jogrend szabályrendszerébe iktatott terrorveszélyhelyzet kapcsán kialakult vita meglátásom szerint szomorú körképe a magyar parlamentáris gondolkodásnak. Abban ugyanis a hangsúly ismét nem a társadalom és az állam védelmére, rendszerszintű kérdéseire, mint nemzeti minimumra helyeződött, hanem a mindennapi pártpolitikai érdekek képviselőit, vagy adott esetben az ezektől is függetlenített tájékoztatás és politikai ellenérzések megnyilvánulásaira.

A terrorizmus jelentette kihívás Európa mindennapjait is befolyásolja. Nem tudjuk pontosan és részletezően prognosztizálni annak mértékét, súlyosságát és bekövetkezési valószínűségét, de ez még nem jelentheti a felkészülés elutasítását, a kezelés jogi kereteivel kapcsolatos negligenciát.

A terrorizmus elleni fellépés rendszerszintű, átfogó megközelítést igényel. Ennek az egyik – súlyos, de nem a legsúlyosabb – eleme a terrorveszélyhelyzet szabályozása, mely egyébként a szabályozási szisztéma részeként illeszkedik a belügyi ágazat terrorizmus elleni fellépéssel kapcsolatos törvénymódosításaihoz és törekvéseihez.

Ha és amennyiben a téma a jövőben is tudományos érdeklődésre tart számot, úgy a fent leírt álláspont szerint a vita tárgyává nem a terrorveszélyhelyzet szabályait kell tenni, hanem azt az 1989 óta fennálló szabályozási alapvetést. Eszerint a fegyveres védelem terén jelentős alkotmányos szintű korlátozásokat kell fenntartani és úgy a fegyveres védelmi szervek erőfűzióját, mint a fokozott jogkorlátozási lehetőségeket, különleges jogrend keretében kell érvényesíteni. Ennek a szemléletnek az időtállósága persze vitatható, de nem lehet ennek a kérdésnek az eldöntése nélkül más alternatívákban gondolkodni, mint az új fenyegetések súlyosságához mérten új szabályozási – adott esetben különleges jogrendi – megoldások bevezetésében.

Mindezek tekintetében persze rendkívül fontos lenne, hogy úgy a média képviselői, mint a napi pártpolitikába akár csak a választópolgár érdeklődésével becsatlakozók közösen induljanak el azon gondolat felé, hogy a társadalom és az állam védelme olyan nemzeti minimum kell, hogy legyen, amelyet nem lehet a napi politikai érdekeknek alárendelni. Ennek hiányában ugyanis a rendszerszintű újra gondolás és reform kivihetősége rendkívüli mértékben megnehezül, és ez végső soron akár a társadalom és az állam biztonsági szintjének csökkenését, vagy ha úgy tetszik, a fenyegetéseknek való nagyobb kitettségét is eredményezheti.

Felhasznált irodalom:

- ARANY Anett - N. RÓZSA Erzsébet - SZALAI Máté: Az Iszlám Állam – következmények. Budapest: Külügyi és Külgazdasági Intézet KKI-tanulmányok T-2015/1, 2015.
- Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés képviselőházának naplója tizenegyedik kötet. Atheneum nyomda, Pest, 1868.
- BARTKÓ Róbert: A terrorizmus elleni küzdelem kriminálpolitikai kérdései. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2011.
- BESENYŐ János – PRANTNER Zoltán – SPIEDL Bianka – VOGEL Dávid: Iszlám Állam. Terrorizmus 2.0. Történet, ideológia, propaganda. Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely – Kossuth kiadó, Budapest, 2016.

- CHRISTIÁN László: A bizonytalan alapra épülő ház, avagy a rendészet fogalmainak tisztázása. In: Iustum Aequum Salutare 2010/1. szám, pp. 175-192.
- CONCHA Győző: Politika II. Közigazgatás. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1905.
- EDVI Illés Károly: A magyar büntető törvénykönyv magyarázata. Második kötet. Révai Testvérek Irodalmi Intézet, Budapest, 1909.
- FARKAS Ádám: A dualizmus katonai büntetőjogi vitájának nyitánya. In Iustum Aequum Salutare 2014/4. szám, pp. 101-111.
- FINSZTER Géza: A rendőrség joga. Tanulmány a rendészeti igazgatásról. Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2012.
- FINSZTER Géza: Rendészetelmélet. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014.
- FINSZTER Géza: Tanítások a rendészetről. In: Hautzinger Zoltán – Verhóczki János (szerk.): Sodorvonalon. Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2012., pp. 61-76.
- HAVASI Zoltán: A terrorizmus és a jog. In Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények 2003/4. szám pp. 46-68.
- Johann Wolfgang GOETHE: Maximen und Reflexionen. Verlag der Goethe Gesellschaft, Weimar, 1907.
- Kenneth KATZMAN - Christopher M. BLANCHARD - Clara E. HUMUD - Rhoda MARGESSON - Matthew C. WEED: The „Islamic State” Crisis and U.S. Policy. Congressional Research Service, Washington, 2015.
- KIS-BENEDEK József: Az Iszlám Kalifátus és a globális dzsihád új tendenciái. In Hadtudomány 2014/3-4. szám, pp. 22-33.
- KORINEK László: A rendőrség szerepe, funkciói és típusai. In: Hautzinger Zoltán – Verhóczki János (szerk.): Sodorvonalon. Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2012, pp. 137-156.
- Loretta NAPOLEONI: Az iszlamista főnix, Az Iszlám Állam születése és a Közel-Kelet újrafelosztása. HVG kiadó, Budapest, 2015.
- MAGYARY Zoltán: Államéletünk válsága. Budapest, Különlenyomat az Egyedül Vagyunk 1939/6. számából.
- MAGYARY Zoltán: Magyar közigazgatás. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1942.
- MÁRAI Sándor: Füveskönyv. Helikon kiadó, Budapest, 2007.

- MEZEY Barna: „Minisztériumot pótló helyettes hatalom” (Különleges kormányforma a magyar alkotmányfejlődésben : a Honvédelmi Bizottmány). In: Mezey Barna, Vörös Imre (szerk.): A magyar polgári átalakulás alkotmányos forradalma: Jogtörténetek 1848-ról. Logod Bt., Budapest, 2001, pp. 219-230.
- Michael WEISS – Hassan HASSAN: Az Iszlám Állam. A terror hadserege belülről. HVG kiadó, Budapest, 2015.
- N. RÓZSA Erzsébet: Az Iszlám Állam előretörése Irakban és az amerikai válaszcsepások. In Nemzet és Biztonság 2014/4. szám, pp. 56-61.
- PATYI András: A rendészeti igazgatás és a rendészet jogának alapjai. In: Lapsánszky András (szerk.): Közigazgatási jog - Fejezetek szakigazgatásaink köréből II. kötet, Gazdasági közigazgatás, infrastruktúra igazgatás. Complex kiadó, Budapest, 2013, pp. 137-169.
- PÓCZIK Szilveszter: A terrorizmus kriminológiai perspektívában. In Rendészeti Szemle. 2006/9. szám pp. 45-59.
- PÓCZIK Szilveszter: Bevezetés a terrorizmus kriminológiájába I. rész. Definíció, tipológia, jog és történelem. In Irk Ferenc (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 43., Budapest: Országos Kriminológiai Intézet, 2006, pp. 63-94.
- PONGRÁCZ Alex: Globalizáció: államelhalás vagy államépítés? In: Takács Péter (szerk.): Az állam szuverenitása. Eszmény és/vagy valóság: Interdiszciplináris megközelítések. Gondolat Kiadói Kör - MTA Jogtudományi Intézet, Budapest – Győr, 2015. pp. 222-237.
- SELJÁN Péter: Harc az Iszlám Állam ellen. In Nemzet és Biztonság 2014/5. szám, pp. 63-74.
- TAKÁCS Péter: Az „Iszlám Állam” államiságának problémái - Államnak tekinthető-e az ISIS, bármilyen értelemben is? In Jog, állam, politika, 2015/4. szám pp. 47-77.
- TOMCSÁNYI Móric: Magyarország közjoga. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1943.
- TÓTH Árpád: A statárium és az ostromállapot szabályozása 1848-tól a kiegyezésig. József Attila Tudományegyetem, Szeged, 1982.

AZ OLVASÓHOZ

DR. MAGYAR ISTVÁN

A HUNGAROCNTRAL ZRT., MAGYARORSZÁG EGYIK SIKERES ÁLLAMI VÁLLALATA

2016. május 19-én, a Felderítők Társasága Egyesület 27 fős csoportja a HungaroControl Magyar Légiforgalmi Szolgálat Zártkörűen Működő Részvénytársasághoz (Hungarian Air Navigation Services, 1185 Budapest, Igló utca 33–35.) látogatott. A látogatás tapasztalatairól a Tudományos Szekció vezetője osztja meg gondolatait az olvasóval.

A 2002-ben alakult, majd 2007-ben zártkörű részvénytársasággá fejlődött, több mint 700 főt foglalkoztató HungaroControl (amelynek egyedüli részvényese a Magyar Állam), az egyik legsikeresebben működő állami tulajdonú vállalat. Állami támogatásban nem részesül, éves árbevétele eléri a 35 milliárd forintot, gazdálkodása kiegyensúlyozott. A vállalat alapítói és tulajdonosi jogait a Nemzeti Fejlesztési Miniszter gyakorolja.

A HungaroControl Zrt. rendeltetése léginavigációs szolgáltatás biztosítása Magyarország légtérében és egyéb, szerződésekből meghatározott külföldi légterekben. Evente légi járművek százezrei, és így a rajtuk tartózkodó személyek milliói részesülnek közvetlenül vagy közvetve az általa nyújtott speciális szolgáltatásokból. Elsődleges célja, hogy ezeket a 21. században elvárt biztonsági szinten és a lehető leghatékonyabb módon végezze.

A 24 órás munkarendben dolgozó HungaroControl irányítja a légi közlekedést a Budapest Liszt Ferenc repülőtérén (Tower – TWR), a repülőtér közelkörzetében (Approach – APP), illetve az ország területén kialakított távolkörzetekben, szektorokban (Area Control Center – ACC). Emellett az átrepülő repülőgépek számára Repülési Tájékoztatói Központot (Flight Information Center – FIC) is működtet. A szervezet jelszavai: a pontosság, a költséghatékonyság és a megbízhatóság.

A szervezet új légiforgalmi irányító központját, amely a legmodernebb navigációs technológiával és kommunikációs rendszerekkel rendelkezik, 2013-ban adták át. A beruházás összértéke elérte a 13 milliárd forintot. A HungaroControl új létesítményében a szervezet a világ egyik legkorszerűbb légi navigációs és tájékoztató szoftverét, a MATIAS-t használja (Magyar Automated and Integrated Air Traffic System), amelyet a Thales Air Systems vállalattal folyamatosan fejlesztenek (jelenleg a fejlesztésben a 10.2 verzióánál tartanak). A MATIAS jelenleg használt verziója, a Build 10, fő jellemzői a következők:

- A Mode S technológiának köszönhetően a MATIAS rendszer a világon elsőként volt képes arra, hogy a légi járművek fedélzetéről letöltött adatokat komplex módon feldolgozza és megjelenítse az irányítók számára.

- Konfliktuskutatás a repülésbiztonság érdekében: a repülési tervek alapján a szoftver 4 dimenziós profilokat rajzol fel százas nagyságrendben, és ezek között 20-25 percre előre az időben konfliktusokat kutat. A valódi radaradatok alapján rövid távú konfliktuskutatást végez, 5 másodpercenként újraértékeli az egész légtérhelyzetet, és ezek alapján riasztási funkciókat is biztosít.
- A HungaroControl már most, a világon a legelsők között alkalmazza az új hívójelalapú azonosítást, amely 2020-ig egész Európában kötelező lesz.
- Interoperabilitás, amely biztosítja a környező légiforgalmi szolgálatokkal történő automatikus adatcserét.
- Támogatja a pilóták és a légiforgalmi irányítók közti elektronikus, levegő-föld adatkapcsolaton át történő kommunikációt (CPDLC - Controller Pilot Data Link Communications).
- Lehetővé teszi a légiforgalmi irányítók számára személyre szabott radarképernyő betöltését, növelve a munkavégzés hatékonyságát.

1. kép: A MATIAS rendszer képernyője¹

A HungaroControl, a repülésbiztonság teljesítményszintje fenntartása és javítása érdekében integrált repülésbiztonság- és minőségirányítási rendszert működtet. Ezzel képes biztosítani, hogy tevékenysége minden lépésénél figyelembe vegye a repülésbiztonsági szempontokat, legyen az egy légi jármű személyzetének szóló irányítói utasítás, a HungaroControl Zrt. létesítményeinek védelme, erőforrások tervezése, egy eszköz beszerzése, vagy a berendezéseket karbantartó személyzet képzése.²

¹ A HungaroControl internetes weblapja. <http://www.hungarocontrol.hu/legiforgalmi-iranyitas/ansiii> (Letöltés ideje: 2016. 06. 07.)

² A HungaroControl internetes weblapja. <http://www.hungarocontrol.hu/legiforgalmi-iranyitas/repulesbiztonsag-es-minosegiranyitas> (Letöltés ideje: 2016. 06. 07.)

A cég, a képzés, a kutatás-fejlesztés, valamint a szimuláció feladataira 2011. május 10-én légtér-szimulációs központot hozott létre (Center of Research, Development and Simulation – CRDS), ami egyedülálló fejlesztés. A CRDS Közép-Európa legnagyobb légtér-szimulációs létesítménye. Hasonló nagy kapacitású és fejlettségű szimulációs központ Európában csupán az EUROCONTROL égisze alatt működik, Párizs mellett.

2. kép: A légtér-szimulációs központ³

A szervezet állományában körültekintően válogatott, magasan kvalifikált és motivált, kiválóan felkészült, sokoldalú gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező légiirányítók dolgoznak. Munkájuk nehézségét bizonyítja, hogy a légiirányítók éves átlagban, naponta 3.000 db repülőgépet irányítanak (nyári időszakban ez a szám megközelíti a 3.600-at). A napi le- és felszállások száma eléri a 300-at. A légiirányítóknak speciális követelményeknek kell megfelelniük. A jelentkezőket nemzetközi tapasztalatok alapján összeállított teszttel szűrik. Ha valaki egyszer már elbukott a teszten, többször már nem próbálkozhat. A jelöltek képzési ideje három év, ebből az utolsó évet már gyakorlással töltik („on the job training”). A feszített pszichikai igénybevétel miatt a légiirányítókat munkájuk során 90 percenként (átfedésekkel) váltják úgy, hogy a légi helyzet ismerete folyamatosan biztosított legyen.

A 2011-ben megnyitott, Budapesten működő légi navigációs akadémia (Entry Point Central – EPC) a HungaroControl, valamint a svéd, a dán és a norvég légiforgalmi szolgálat oktatóközpontja. A légiforgalmi irányítók kezdő képzését végzi világszínvonalú skandináv módszerek felhasználásával és felkészült magyar oktatók segítségével. Így biztosít versenyképes tudást, jól működő oktatási formát és magas nemzetközi presztízstű végzettséget a magyar légiforgalmi irányítók következő generációinak.

A korábbi képzési rendszerhez képest újdonság, hogy a hallgatók már az oktatás korai szakaszától gyakorlati ismereteket szerezhhetnek, mivel a képzés ötödik hetétől használják az EPC szimulátorát. A Wizz Air légitársasággal meglévő

³ A HungaroControl internetes weblapja. <http://www.hungarocontrol.hu/tudaskozpont/crds>
(Letöltés ideje: 2016. 06. 07.)

együttműködés keretében, a légitársaság gyakorlórepülésre viszi az akadémia hallgatóit, ahol „élesben” figyelhetik meg a pilótakabinban történő eseményeket. Az angol nyelvű képzés teljes mértékben megfelel a légiforgalmi irányítás európai csúcsszervezete, az EUROCONTROL előírásainak, így a légiforgalmi akadémia 2013-tól más országok előtt is megnyitotta kapuit.⁴

A HungaroControl, a NATO által kiírt tender megnyerését követően, 2014. április 3-ától (öt éven át) Budapestről irányítja a koszovói felső légtér forgalmát. Ez a gyakorlatban naponta 230–270 átrepülést jelent. A project szalmái szempontból különösen azért nagy jelentőségű, mert bizonyította, hogy egy légi irányítási feladat sikeres megoldásához nem szükséges a helyszíni jelenlét. A feladat bonyolultságát az is jelentette, hogy az előkészítő munka során, speciális jogi, pénzügyi, biztonsági és diplomáciai feladatokat kellett megoldani.

A HungaroControl szervezet központja impozáns, a 21. század követelményeinek megfelelő biztonságos infrastruktúrával rendelkezik.

3. kép: A látogatás egy mozzanata (a szerző felvétele)

Felhasznált irodalom:

- A HungaroControl Zrt. internetes weblapja, <http://www.hungarocontrol.hu/>
- A látogatás hivatalos tájékoztatója és személyes tapasztalatok.

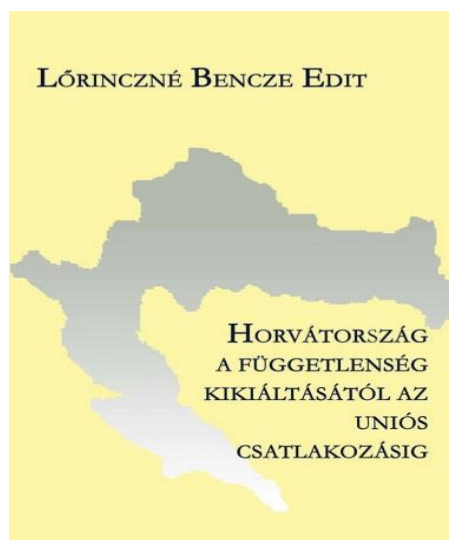
---

⁴ A HungaroControl internetes weblapja. <http://www.hungarocontrol.hu/tudaskozpont/epc>
(Letöltés ideje: 2016. 06. 08.)

RECENZIO
HORVÁTORSZÁG A FÜGGETLENSÉG KIKIÁLTÁSÁTÓL AZ UNIÓS
CSATLAKOZÁSIG

A közelmúltban a „Húsz év a Nyugat-Balkánon” című konferencián¹ ajánlották figyelmembe Lőrinczné Bencze Edit monográfiáját. A tudományos rendezvényen elhangzottak alapján – a kezdeti bizonytalanságom ellenére kijelenthetem, hogy – a Nyugat-Balkán és benne Horvátország újra a magyarországi biztonsági folyamatok

megértésének továbbra is fontos vizsgálati területe marad. Déli szomszédunk mára lezárta az euroatlanti integrációját. Horvátország 2009-től a NATO, 2013-tól az Európai Unió tagjává vált így szerepvállalása egyre inkább felértékelődik az Európával közvetlenül szomszédos válságok² és fenyegetések esetében. Az egykori jugoszláv köztársaság hazánktól eltérő és fegyveres küzdelemtől sem mentes utat járt be a demokratizálódása során. A közös történelmi múlttól függetlenül, geopolitikai elhelyezkedésünk, és az előttünk álló egyéb kulturális, szociális, társadalmi, illetve demográfiai kihívások miatt értékelésem szerint, hazánkhoz hasonló kockázatokkal kell számolnia Horvátországnak is.

A délszláv háborút követően egy-egy kisebb zavargás, a nemzetiségek közötti erőszakos összecsapások kapcsán érzékelhető, hogy a régióban még mindig parázslanak a vallási szélsőségek és a radikalizmus korábbi pusztító tüzei. Az afrikai, a közel-keleti és az ázsiai kiindulású szárazföldi bevándorlási útvonalak

---

¹ Az ENSZ napja adott alkalmat az NKE Rendészettudományi kar és a Nemzetbiztonsági Intézet és konferenciájára. A tudományos rendezvény egyszerre emlékezett meg a békefenntartókról, így a Balkánon szolgálatot teljesített és teljesítő a katonai és rendőri együttműködésről is. http://uni-nke.hu/esemenyek/2016/05/26/_husz-ev-a-nyugat-balkanon_-c_-konferencia, (Letöltés ideje: 2016. 07. 15.)

² Az etnikai feszültségekkel terhelt és a szervezett bűnözéssel terhelt és az instabil belpolitikai helyzettel szembenező Balkán új kihívással találta szembe magát, amelyet az Európába tartó tömeges és illegális migráció közvetlenül, valamint a dzsihadista ideológia és az Iszlám Állam szervezetének területszerző propagandája közvetve is fenyeget. Bővebben: ETL Alex: Az Európai Tanács közös biztonság- és védelempolitikai csúcstalálkozójának kontextusa és eredményei, http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2015-14-az-europai-tanacs-kbvp-csuczstalalkozojanak-kontextusa-es-eredmenyei-etl-a.original.pdf, (Letöltés ideje: 2016. 07. 15.)

miatt kijelenthetjük, hogy országaink újszerű nemzeti és összeurópai kihívások előtt állnak. A Balkánon folytatott béke-missziós katonai és rendészeti feladatok ellátása mellett hatékony megoldások, és azok végrehajtásához szükséges együttműködési rendszerek kialakítása létérdeke a régió mindegyik államának.

Európa biztonságának fokozásában az eddig is fennálló vélemény különbségek miatt kiemelten fontosnak tartom az együttműködésben résztvevő államok közötti hatékony és gyors kommunikáció megteremtését és folyamatos fenntartását. Ez egyre inkább a partnereink, illetve az ad hoc szövetségeseink megértésén, és nem kevésbé a nemzetállami meggyőződésük elfogadásán múlhat. A régió országainak, népeinek és nemzetiségeinek összetettsége miatt – így a közvetlenül szomszédos országok esetében, vagyis Magyarországon is – a tudományos kutatások és azok mélyreható vizsgálatainak támogatása elengedhetetlen. A szerző, Lőrinczné Bencze Edit megközelítése ebből a szempontból egyszerre széles látókörű és mélyreható is. Az általa meghatározott és vizsgált indikátorok – bár érhető módon nem a katonai és a nemzetbiztonsági szempontokat kívánta követni – valós értékkel bírnak a térség biztonságának megítélésében, de még a lehetséges későbbi események és reakciók előrejelzésében is. A monográfia előszavában megfogalmazottak alapján a könyv nyolc fejezete³ „hasznos, összefoglaló információkat tartalmaz a szűkebb szakmai közösség, valamint a téma iránt érdeklődő szélesebb közvélemény számára is”.

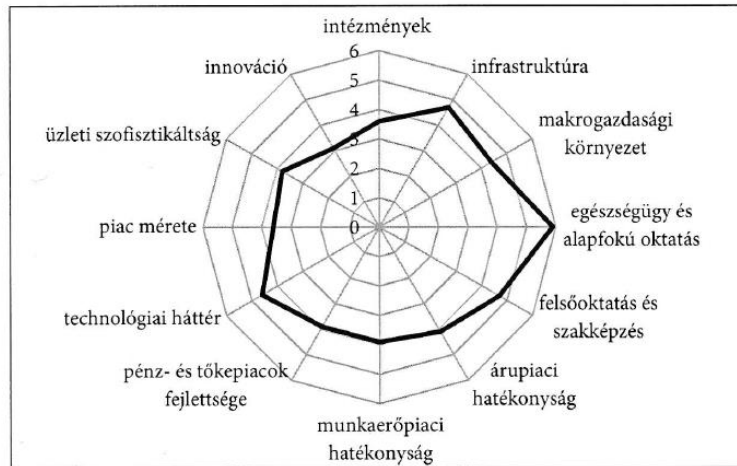
A könyv Horvátország „ezer éves álmának” megvalósítását és annak három fő pillérét mutatja be először. A már említett önálló nemzetállammá válás, ezzel párhuzamosan a nagyszerb elképzelésektől történő teljes szakítás, és nem utolsósorban – a közép-európai és balkáni kultúrák törésvonalán – Európa nyugati feléhez való tartozás történelmi vonalát és a közelmúlt politikai eseményeit tárja elénk a szerző. A források között horvát, magyar, szerb és más nyugati hivatkozások is megjelennek, amellyel tükrözi a közép-európai rendszerváltó országoktól való eltérő fejlődést. Megjelennek az önálló államalapítás és a piacgazdaság kialakítását igénylő sajtóságos – és külső szemlélő számára bonyolult – horvát gondolkodás okai és miértjei is. A demokratikus politikai rendszer kialakításának és működtetésének bemutatásán keresztül a szerző szándéka szerint, egyszerre válik láthatóvá a horvát függetlenség kivívásához és a megvédéséhez szükséges önálló európai horvát politika. A fejezetekben az identitás megszilárdítása, az ország soknemzetiségű polgáraival történő kommunikáció és együttműködés, valamint a politikai erőfeszítések fejlődése szintén tetten érhető. Ezen időszak megismerését nehezítette, hogy a balkáni háborút jellemző eltérő ideológiák és a résztvevő nemzetiségek ellentétes érdekei gyakorta eredményeztek egymástól teljesen különböző információkat. A szerző tárgyalása során jól nyomon követhető – az eligazodást nagyban elősegítő és következetesen független – tíz éves kutatás egyedi értéke. A széles spektrumú és független európai adatokkal kiegészített és megerősített tartalom egyszerre vetíti előre Horvátország lehetőségeit Európában, valamint jól érzékelteti a biztonsági szempontból is egyre kockázatosabb európai szerepvállalása jövőjét a Balkánon.

---

³ LŐRINCZNÉ Bencze Edit: Horvátország a függetlenség kikiáltásától az uniós csatlakozásig, Aposztróf Kiadó, 2015, p. 13.

A működőképes önálló horvát nemzetállam fundamentumait a monográfia középső részében mutatja be a könyv írója. A már korábbiakban is alkalmazott független források felkutatásával és bemutatásával egyszerre igazolja az ország háborút követő társadalmi és gazdasági folyamatainak nehézségét. Horvátország demográfiai viszonyainak, piacgazdaságának, illetve közigazgatási rendszerének megjelenítése egyszerre emeli ki az ország versenyképességének (1. ábra) és együttműködésre való hajlandóságának közvetlen és közvetett okait is.

Horvátország versenyképessége a GCI 12 pillére alapján 2014-ben

Forrás: World Economic Forum (2014) The Global Competitiveness Report 2014-2015. Geneva alapján saját szerkesztés

1. ábra⁴

A demográfiával, az önálló piacgazdaság megteremtésével és a területi-közigazgatás szerkezetével foglalkozó fejezetekben a részletes és esetenként száraz statisztikai tények között a biztonsággal kapcsolatos adatokat és indikátorokat is megtalálhatjuk. A lakosság összetételére, a munkanélküliségre, a korrupcióra, a szélsőségekre és a háborús bűnökkel kapcsolatos erőfeszítésekre vonatkozó információk támogatást jelenthetnek a későbbiekben az összes hazai hivatásrend számára, például a szervezett bűnözés, az illegális migráció, a radikalizmus és a terrorizmus elleni küzdelem területén.

Ebben a részben az EU és a Balkán közötti kulturális, gazdasági és politikai határ kijelölése tűnik elő, amely a horvátok részéről egyfajta „szándékos” térlehatárolás eredménye lehet. A volt jugoszláv nemzetek távolodása illetve a két vezető nemzet fejlődésének, identitásának szétválásztása óhatatlanul újabb Európán belüli szakadékokat hozott létre. A térség földrajzi, demográfiai, gazdasági és egyéb egyenlőtlenségeinek felszámolására tett európai törekvések feldolgozása mellett,

⁴ Horvátország versenyképességéről készített ábrán szereplő indikátorok a gazdasági biztonság területén is felhasználható információkat tartalmaz. In: LŐRINCZNÉ Bencze Edit: Horvátország a függetlenség kikiáltásától az uniós csatlakozásig, Aposztróf Kiadó, 2015, p. 169.

olyan kutatási eredmények tárulnak fel, amelyek lehetőséget nyújtanak a jövőbeli kockázatok meghatározására, illetve további elemzésekre is.

A térségünk biztonsági kérdéseire adható lehetséges válaszok és a megoldásokhoz szükséges indikátorok jelentős része az általam választott felosztás harmadik részében található meg. A könyv hetedik fejezete a horvát külpolitika, a nyolcadik fejezete pedig a magyar-horvát kapcsolatok fejlődésével foglalkozik. A horvát integráció kezdeti lépéseit a NATO-csatlakozás és az azt megelőző békepartnerségi programban történő aktív részvétel jelentette. A közös nemzetközi gyakorlatok, valamint a későbbi missziós feladatok ellátása egyszerre győzte meg a horvát és az európai uniós polgárokat: A délszláv háború pusztítását és a nemzetiségek sérelmeit már megkezdte feldolgozni a társadalom és képesek a békés együttélésre. Az idő múlásával ugyan egyre csökkenő többség támogatása mellett, de Horvátország bizonyította, hogy képes az európai elvárásoknak megfelelő együttműködésre is.

A szerző részletesen mutatja be, hogyan sikerült elmozdítani az országot egy olyan holtpontról, amely végérvényesen Európa határain kívülre helyezte volna el a nemzetállamot. A monográfia a korábbiakban tapasztalt részletességgel tárja fel azokat az adatokat is, amelyek a csatlakozási fejezetek (2. ábra) fejlődését és tartalmi elemeit ismerteti. Erről az időszakról, amelyet az Európai Parlament nagy többségű támogatással (564 igen, 38 nem és 32 tartózkodás mellett) 2011. december 1-jén zárt le, nagyon sok közigazgatási információt, illetve közvélemény-kutatási eredményt tár elénk a szerző. A hetedik fejezet végén Horvátország és szomszédjainak (Szlovéniának, Bosznia-Hercegovinának, Montenegrónak, Szerbiának és Olaszországnak) a kapcsolatairól, illetve a vitás kérdéseik rendezéséről kapunk összefoglalókat. A közös történelmi, társadalmi, gazdasági, környezeti, kulturális és politikai gyökerekkel rendelkező, de ellentétektől sem mentes bilaterális viszonytal, a hazánkkal kapcsolatos összefüggésekkel a szerző a könyv utolsó fejezetében foglalkozik. Horvátország számunkra az egyik legfontosabb balkáni szövetséges, ami a nemzeteinket, illetve Európa békés fejlődését, valamint a növekedését érintő kérdéseket illeti. A könyv jól érzékelteti a régiós törekvésekben eddig megtett közös erőfeszítéseket is.

Lőrinczné Bencze Edit pontosan követve a maga által kijelölt vizsgálati irányokat, és az évtizedes tapasztalatok kapcsán kialakított kutatási módszereit egy tradicionálisan európai ország csatlakozási folyamatát, illetve egy sikeres csatlakozási modellt mutat be. A sorok között kiolvasható még az is, hogy a horvát államnak az integráció lezárása nem egy végállapotot jelent. Az ország jövője értékelésem szerint kódolt és előre nem jelezhető konfliktusoktól sem lesz mentes. Az országban meglévő euroszkepticizmus sérülékeny téheti a fiatal horvát demokratikus intézményrendszert. Ha a számunkra fontos folyamatokban nem csak öncélú párbeszédet folytatunk – vagy, ahogy a szerző fogalmaz⁵ „uniós stratégiai nyomást gyakorolunk”-, hanem a bi- és intraregionális együttélés politikai és gazdasági területein túlmutató kommunikációt is alkalmazunk, akkor minden ismert vagy ismeretlen fenyegetés ellenében is sikeresen biztosíthatjuk a szomszédos

---

⁵ LŐRINCZNÉ Bencze Edit: Horvátország a függetlenség kikiáltásától az uniós csatlakozásig, Aposztróf Kiadó, 2015, p. 377.

horvát állam működését. Ezzel a régiónk, de akár egész Európa dél-keleti kapujának védelmét is garantálhatjuk.

A horvát csatlakozási tárgyalások menete

Fejezetek	Tanácsi döntés a fejezet megnyitására	Ho. tárgyalási álláspontjának benyújtása	A fejezet megnyitása	A fejezet ideiglenes lezárása
1. áruk szabad mozgása	2006.10.12.	2008.04.24.	2008.07.25	2010.04.19.
2. munkaerő szabad mozgása	2007.02.21.	2007.07.20.	2008.06.17.	2009.10.02.
3. vállalat alapítás és szolgáltatások szabadsága	2006.09.20.	2006.10.18.	2007.06.26.	2009.12.21.
4. tőke szabad mozgása	2006.09.27.	2008.06.05.	2009.10.02.	2010.11.05.
5. közbeszerzés	2006.05.17.	2008.10.07.	2008.12.19.	2010.06.30.
6. társasági jog	2007.01.31.	2007.02.01.	2007.06.26.	2009.10.02.
7. szellemi tulajdon védelme	2006.10.04.	2006.10.18.	2007.03.29.	2008.12.19.
8. versenypolitika	2006.06.28.	2010.04.02.	2010.06.30.	2011.06.30.
9. pénzügyi szolgáltatások	2007.01.24.	2007.03.28.	2007.06.26.	2009.11.27.
10. információs társadalom és média szabadsága	2007.01.31.	2007.03.09.	2007.06.26.	2008.12.19.
11. mezőgazdaság és vidékfejlesztés	2006.11.09.	2008.09.08.	2009.10.02.	2011.04.19.
12. élelmiszerbiztonság, állat- és növényegészségügy	2007.04.03.	2008.07.27.	2009.10.02.	2010.07.27.
13. halászat	2008.07.28.	2008.09.26.	2010.02.19.	2011.06.06.
14. közlekedés	2007.02.21.	2007.06.08.	2008.04.21.	2010.11.05.
15. energia	2007.05.18.	2007.07.11.	2008.04.21.	2009.11.27.
16. adózás	2007.01.31.	2008.04.30.	2009.10.02.	2010.06.30.
17. gazdasági és monetáris politika	2006.09.20.	2006.10.18.	2006.12.21.	2008.12.19.
18. statisztika	2006.12.20.	2007.02.22.	2007.06.26.	2009.10.02.
19. foglalkoztatás- és szociálpolitika	2006.07.18.	2008.04.07.	2008.06.17.	2009.12.21.
20. vállalati és iparpolitika	2006.09.20.	2006.10.18.	2006.12.21.	2008.07.25.
21. transzeurópai hálózat	2007.04.03.	2007.06.06.	2007.12.19.	2009.10.02.
22. regionális politika	2007.04.25.	2008.06.25.	2009.10.02.	2011.04.19.
23. igazságszolgáltatás és alapjogok	2007.12.20.	2010.02.19.	2010.06.30.	2011.06.30.
24. szabadság, biztonság és jog	2006.07.18.	2008.04.11.	2009.10.02.	2010.12.22.
25. kutatás és tudományos élet	2006.02.24.	2006.03.17.	2006.06.12.	2006.06.12.
26. oktatás és kultúra	2006.04.24.	2006.04.26.	2006.12.11.	2006.12.11.
27. környezetvédelem	2007.04.03.	2008.07.11.	2010.02.19.	2010.12.22.
28. fogyasztóvédelem	2007.03.14.	2007.03.28.	2007.10.12.	2009.11.27.
29. vámunió	2006.06.28.	2006.10.02.	2006.12.21.	2009.10.02.
30. külkapcsolatok	2007.03.14.	2007.03.28.	2007.10.12.	2008.10.30.
31. közös kül-, biztonság és védelempolitika	2008.05.07.	2008.05.08.	2010.06.30.	2010.12.22.
32. pénzügyi ellenőrzés	2006.11.09.	2006.12.21.	2007.06.26.	2010.07.27.
33. pénzügyi és költségvetési rendelkezések	2007.04.25.	2007.08.02.	2007.12.19.	2011.06.30.
34. intézmények			2010.11.05.	2010.11.05.
35. más ügyek			2011.06.30.	2011.06.30.

Forrás: Ministry of Foreign Affairs and European Integration (2011) Negotiations for the Accession of the Republic of Croatia to the European Union. <http://www.mfa.hr> alapján saját szerkesztés

2. ábra⁶

⁶ A tárgyalási fejezetek egyszerre mutatják meg azt az európai gondolkodást is, amely az államok működéséhez szükséges alapokat adják. Az Európát érő biztonsági fenyegetések kezelése érdekében pontosan az intézményi és a más ügyek tárgyalásának érdemi fejlődésére számíthatunk., In: LŐRINCZNÉ Bencze Edit: Horvátország a függetlenség kikiáltásától az uniós csatlakozásig, Aposztróf Kiadó, 2015, p. 261.

Felhasznált irodalom:

LŐRINCZNÉ Bencze Edit: Horvátország a függetlenség kikiáltásától az uniós csatlakozásig, Aposztróf Kiadó, 2015, p. 421., ISBN 978-615-5604-02-7

Felhasznált internetes források:

- ETL Alex: Az Európai Tanács közös biztonság- és védelempolitikai csúcstalálkozójának kontextusa és eredményei, http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2015-14-az-europai-tanacs-kbvp-csucstalalkozojanak-kontextusa-es-eredmenyei-etl-a.original.pdf, (Letöltés ideje: 2016. 07. 15.)
- Sz.n.: "Húsz év a Nyugat-Balkánon" c. konferencia, NKE Rendészettudományi kar és a Nemzetbiztonsági Intézet, http://uni-nke.hu/esemenyek/2016/05/26/_husz-ev-a-nyugat-balkanon_-c_-konferencia, (Letöltés ideje: 2016. 07. 15.)

E SZÁMUNK TARTALMA

DR. BEBESI ZOLTÁN

**REDL ALFRED VEZÉRKARI (HÍRSZERZŐ ÉS ELHÁRÍTÓ)
EZREDES PÁLYAFUTÁSA AZ UTOLSÓ ÉVSZÁZAD
IRODALMÁBAN**

Redl ezredes mindmáig sokakat érdekel. Mint osztrák-magyar katonatiszt pályafutását 1881-ben kezdte. 1899-ben a vezérkar nyilvántartó irodájába, azaz a hírszerzéshez került, 1907 októberétől 1912 októberéig annak helyettes vezetője. 1906-ban vagy 1907-ben lett az oroszok ügynöke. Megbízóinak igen jelentős összegekért fontos anyagokat juttatott. Leleplezésekor öngyilkosságba kergették. Világosan látszik a szakirodalomból, hogy az 1899-től 1913-ig terjedő másfél évtized, egyben Redl ezredes pályájának utolsó évtizede is Ausztria-Magyarország hírszerzésének meghatározó időszaka volt, és így ez számunkra rengeteg szakmai, módszertani és erkölcsi tanulsággal szolgál. Jómagam a tárgykör vizsgálatához a kérdés szak- és szépirodalmának áttekintésével kívánok hozzájárulni és mindezek alapján egy lehetséges kutatási irányt megjelölni.

Kulcsszavak: Alfred Redl, vezérkari ezredes, életút

FEKETE CSANÁD

**INFORMÁCIÓ ÉS HADVISELÉS HÁBORÚ A KOGNITÍV
HADSZÍNTÉREN I.**

A bipoláris világrend felbomlását követően a háború, a béke és biztonság kérdéseivel foglalkozó kutatók választ próbáltak adni napjaink és a jövő fegyveres konfliktusai kapcsán felmerülő kérdésekre. Az általuk megalkotott új koncepciók érintették a hadviselés terén bekövetkezett változásokat, valamint behatóan foglalkoztak az érdekvényesítés 21. században megjelenő új lehetőségeivel. Tanulmányomban ezen elméletek segítségével szeretném bemutatni a 21. század fegyveres konfliktusainak néhány jellemző vonását, külön hangsúlyt fektetve az információs hadviselés egyre növekvő szerepére.

Kulcsszavak: információs hadviselés, jövő fegyveres konfliktusai, 21. századi hadviselés

---

CONTENTS

DR. ZOLTÁN BEBESI

COL. ALFRED REDL'S (INTELLIGENCE AND COUNTER-INTELLIGENCE) CARRIER IN THE LITERATURE OF THE LAST CENTURY

Colonel Redl is still interesting for many people. His carrier as an officer of the Austro-Hungarian Army started in 1881. He was appointed to the Registrar's Office of the General Staff (in other words, to the intelligence service) in 1889. Between 1907 and 1912 he had been the deputy head of the Office. In 1906 or 1907 he became a Russian agent. He supplied his superiors with sensitive materials for significant amounts of money. When identified, he was driven to suicide. In the publications devoted to this era, it is clear that the period between 1899 and 1913 – besides being the last decade of Colonel Redl's carrier – was also an important period of the intelligence in Austro-Hungary. Thus it gives us huge professional, methodologic and moral conclusions. I would like to contribute to the investigation of this specific realm by giving an overview of the literature and professional publications devoted to this topic appointing possibly a new direction for further investigations.

Keywords: Alfred Redl, Colonel of the General Staff, Carrier

CSANÁD FEKETE

INFORMATION AND WARFARE WAR IN THE COGNITIVE BATTLESPACE I.

After the collapse of the bipolar world order, researchers dealing with issues such as war, peace and security tried to address questions concerning present and future armed conflicts. The new theories that they have created, explore changes in the field of warfare and the latest tools of non-military power projection that emerged in the 21st century. In this paper, I would like to introduce the nature of armed conflicts in the 21st century through these new theories with special emphasis on the growing importance of information warfare.

Keywords: Information warfare, future of armed conflicts, 21st century warfare

DR. HABIL. KIS-BENEDEK JÓZSEF

DZSIHÁDIZMUS EURÓPÁBAN

A dzsihádizmus napjaink terrorizmusának hajtóereje és szoros kapcsolatban áll a radikalizmussal. A tanulmány az európai vallási radikalizmus gyökereit kutatja, elemzi a dzsihádizmus sajátosságait és erre az egyre növekvő veszély elhárítására keresi az európai választ. Bemutatja a terrorszervezetek módszereit, azok változásait és az európai biztonsági szolgálatok együttműködésének nehézségeit. Foglalkozik a külföldi harcosok problematikájával és az európai dzsihádizmus trendjével. A szerző bizonyítja, hogy az iraki és szíriai konfliktus még hosszú időn át hatással lesz Európára.

Kulcsszavak: dzsihádizmus, radikalizmus, Európa, terrorizmus, külföldi harcosok, módusz operandi

HÁBER PÉTER

AZ ISZLÁM ÁLLAM ÉS AZ ÁLTALA GERJESZTETT BIZTONSÁGI KOCKÁZATOK

Napjainkra az Iszlám Állam létezése gyakorlati valósággá vált. Egy a tevékenysége alapján terroristának nevezhető szervezet, látszólagos, vallási államot (kalifátus) tart fenn a Közel-Kelet központi részén, ezzel nagymértékben növelve a régió instabilitását. A vallási fanatizmuson alapuló szervezet tevékenysége és terrorista támadásai jelentős hatást gyakorolnak az Egyesült Államok, Európa az Oroszországi Föderáció, valamint az iszlám országok biztonsági helyzetére. A tanulmány áttekinti az Iszlám Állam kialakulásának történetét, szervezetét, gazdasági lehetőségeit, katonai erejét és harctevékenységük jellemzőit, az ellene harcolókat, fennmaradásuk esélyeit és az általa generált biztonsági kockázatokat.

Kulcsszavak: Iszlám Állam (ISIS), kalifátus, Közel-Kelet, terrorizmus, gerilla (aszimmetrikus) hadviselés, biztonsági helyzet/kockázat

DR. JÓZSEF KIS-BENEDEK

JIHADISM IN EUROPE

Jihadism is a driving force of today's terrorism and is closely connected to radicalism. The study explores the roots of radicalism in Europe, the common characteristics of jihadism and the European responses to this growing threat. It shows the modus operandi of the terrorist organisation, the changes of methods and the difficulties in the cooperation between the European security services. The author discusses the problem of foreign fighters and the future trends of jihadism in Europe. The paper confirms that the ongoing conflict in Iraq and Syria is going to affect the jihadist threat to Europe in the coming years.

Keywords: jihadism, radicalism, Europe, terrorism, foreign fighters, modus operandi

PÉTER HÁBER

THE ISLAMIC STATE AND THE SECURITY RISKS IT GENERATES

These days the existence of the Islamic State has become a reality. A group that can be defined as a terrorist organization based on its actions, maintains a seemingly religious state (Caliphate) in the central part of the Middle East, thus greatly increasing the instability in the region. The actions and terrorist attacks of the organization, which are based on religious fanaticism, have a significant effect on the security situation of the United States, Europe and the Russian Federation, as well as to the security situation of the Islamic countries. The study reviews the history of the emergence of the Islamic state, its organization and economic opportunities, its military force and the characteristics of the groups' combat operations, the forces who are fighting against the IS, the chances of its subsistence, and the security risks generated by the terrorist group.

Keywords: Islamic State of Iraq and Syria (ISIS), caliphate, Middle East, terrorism, guerilla (asymmetric) warfare, security situation/risk

KOÓS GÁBOR – DR. PROF. SZTERNÁK GYÖRGY

**A NATO ÁLLAM- ÉS KORMÁNYFŐINEK CSÚCSTALÁLKOZÓJA
VARSÓBAN (2016. JÚLIUS 8 -9.), VALAMINT ANNAK OROSZ
VISSZHANGJA**

A fellelhető hazai és külföldi információk alapján bizonyított, hogy a varsói csúcstalálkozó az orosz fenyegetéstől való félelem légkörében zajlott. A Szövetség igazolta azt a várakozást, hogy egységesen lép fel a jövőben is az orosz fenyegetéssel szemben. A balti államok és Lengyelország vezetői mindent megtettek a csúcstalálkozó előtt és alatt annak érdekében, hogy a Szövetség vállaljon nagyobb kötelezettséget védelmük érdekében az Oroszországi Föderációval szemben. Az Egyesült Államok komoly erőket és eszközöket fog átcsoportosítani a Szövetség kelet-európai államaiba a közeljövőben.

Ez a lépés tovább fokozza a már így is nagyon aggasztó NATO-orosz ellentétet, amelynek következményei nehezen megjósolhatók. Ugyanakkor az Oroszországi Föderáció továbbra is nyitott a párbeszédre a Szövetséggel, és viszont, de csak a kölcsönös előnyök és érdekek alapján – hangzott el az orosz kommentárokból.

Kulcsszavak: csúcstalálkozó, orosz agresszió, balti államok, orosz reakciók, határozatok, politikai döntések, katonai döntések

KOVÁCS GÉZA

**AZ ÉSZAKI ÁRAMLAT FÖLDGÁZVEZETÉK BŐVÍTÉSE -
ELLENTÉTEK AZ EURÓPAI UNIÓ ENERGIABIZTONSÁG-
POLITIKÁJÁBAN
TISZTÁN ÜZLETI VAGY GEOPOLITIKAI KÉRDÉS?**

Vezető európai nagyvállalatok és az orosz Gazprom nagyvállalat közt megállapodás született az Oroszországot és Németországot közvetlenül már összekötő Északi Áramlat földgázvezeték kapacitásának bővítéséről. Ez megosztja az Európai Uniót, mindeközben az úgy legnagyobb nyertese Oroszország. Tisztán üzleti, vagy geopolitikai kérdés?

Kulcsszavak: Északi Áramlat 2, energiabiztonság-politika

GÁBOR KOÓS DR. PROF. GYÖRGY SZTERNÁK

**NATO HEADS OF STATE AND HEADS OF GOVERNMENT SUMMIT
IN WARSAW (2016, JULY 8 -9.) AND ITS RUSSIAN
REVERBERATIONS**

Based on the evidence found in domestic and foreign information it is proven that the Warsaw Summit took place in an atmosphere of fear of the Russian threat. The Association confirmed the expectation that they take unified action against the Russian threat in the future. The Baltic States and Poland did everything before and during the summit to achieve a greater commitment from the part of the Alliance to protect them from the Russian Federation. The United States will deploy serious force and assets to the Eastern-European NAZO states in the near future.

This step further intensifies the already alarming NATO-Russia conflict, whose consequences are difficult to foresee. However, the Russian Federation remains open to dialogue with the Alliance, and vice versa, but only on the basis of mutual benefits and interests - said the Russian commentaries.

Keywords: summit, Russian aggression, Baltic States, Russian reactions, decisions, political decisions and military decisions

GÉZA KOVÁCS

**INCREASING THE CAPACITY OF THE NORTH STREAM
NATURAL GAS PIPELINE – CONTRADICTIONS IN THE
EUROPEAN UNION’S ENERGYSECURITY POLICY
SHEER BUSINESS INTEREST OR GEOPOLITICAL ISSUE?**

Leading European companies and the Russian Gazprom made an agreement on capacity enlargement of the North Stream natural gas pipeline, which directly connects Russia and Germany. This project divides the European Union, while the biggest winner of the affair is Russia. Sheer business interest or geopolitical issue?

Keywords: North Stream 2, energy security policy

DR. HABIL. RESPERGER ISTVÁR

A NEMZETI ÉS NEMZETKÖZI VÁLSÁGKEZELÉS ÚJ MEGKÖZELÍTÉSE

A jelen korban az Iszlám Állam térnyerése, az orosz-ukrán konfliktus olyan indikátorokat, jelzéseket ad a hadtudomány művelői számára, hogy alaposan meg kell vizsgálnunk az újonnan jelentkező hadtudományi kérdéseket, változásokat. Az egyik ilyen fontos kérdés lehet a válságok, a válságkezelés témaköre.

Az elméletek alapján megfelelő választ kell adnunk a fenyegetésekre. Az aszimmetrikus- és hibrid hadviselés újfajta megközelítést kíván a hadtudomány elméleti és gyakorlati szakemberei részéről. A szerző a válságkezelés aktuális kérdéseire keresi a választ.

Kulcsszavak: válság, válságkezelés, válság időszakai, a válság intenzitása, kihívások, kockázatok, fenyegetések, diplomáciai

DR. ANTALI DÁNIEL GÁBOR

GONDOLATOK A BÍRÓSÁG ELÉ ÁLLÍTÁS KÜLÖN ELJÁRÁSRÓL

Mai büntető igazságszolgáltatásunk egyik legkardinálisabb és bizonyos szempontból legvitatottabb területe az eljárás elhúzódsának kérdése. Az igazságszolgáltatás ugyanis a legnagyobb bünt azzal valóítja meg, ha az elkövetett bűncselekményre csak évekkel később ad választ. A tisztességes eljárás ugyanis nemcsak garanciák megteremtését követeli meg a jogalkotótól, de elvárja tőle, hogy a bűncselekmény és a felelősségre vonás időben ne távolodjon el egymástól. Dolgozatomban a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény egyik külön eljárására, a bíróság elé állításra koncentrálok és megpróbálok e gyakran alkalmazott eljárás hibáira rámutatni, ezt követően a megoldási javaslataimat kísérem meg felvázolni. Elsődlegesen tehát azt vizsgálom, hogy a büntetőeljárásról szóló törvény biztosítja-e a haladéktalanság követelményét és egyidejűleg a jogállamiságot is.

Kulcsszavak: Bíróság elé állítás, időszerűség, büntetőeljárás, tisztességes eljárás, garanciák

DR. HABIL. ISTVÁN RESPERGER

**A NEW APPROACH TO NATIONAL AND INTERNATIONAL CRISIS
MANAGEMENT**

The present age spread of the Islamic State and the Russian-Ukrainian conflict give indications for military scientists to thoroughly examine the emerging new issues and changes of military science. One of these important issues could be the issues of crises and crisis management.

Based on theories, we need to give suitable answers to the threats. The asymmetric and hybrid warfare requires a new kind of approach from the theoretical and practical military science professionals. The author seeks answers the questions of current crisis management issues.

Keywords: crisis, crisis management, crisis period, the intensity of the crisis, challenges, risks, threats, diplomatic

DR. JUR. DÁNIEL GÁBOR ANTALI

THOUGHTS ON THE ACCELERATED PROCEDURE

The most significant and most controversial problem of our current criminal justice system is the timeliness of criminal procedure. The criminal justice system commits the greatest sin if it leaves crimes without answer for years. The principle of fair trial not only expects creating assurances from the legislature, but it demands that crimes and impeachments do not take leave of each other. So, the timeliness of criminal procedure is an ultimate requirement for any criminal justice system. In my paper, I focus on a special proceeding form of the Act XIX of 1998 on Criminal Procedure, called Accelerated Procedure and try to point out the problems of this frequently used trial form, and after that I draw up my proposals for the solution. Primarily, I am looking for the answer of whether the Act XIX of 1998 on Criminal Procedure ensures the requirement of promptness and – all at once – the rule of law.

Keywords: Accelerated procedure, timeliness, criminal procedure, fair trial, guarantees

SZEM GÉZA

**A PARANCSNOKI ÉS A HADTÖRTÉNÉSZI MUNKA INFORMÁCIÓS
HÁTTERE
A HÁLÓZATALAPÚ VEZETÉSI RENDSZEREK, MINT A
HADTÖRTÉNETI KUTATÁS JÖVŐBENI FORRÁSAI**

A tizenkilencedik század óta a hadtörténeti kutatás azokra a dokumentumokra támaszkodott alapvetően, amelyek a harctéri vezetés során, a parancsnok munkájának segítésére keletkeztek. Napjainkra a harctéri vezetéstámogató rendszerek komoly technológiai fejlődésen mentek keresztül, a vezetés és irányítás részét képező harctér-vizualizáció új alakot öltött. Mindeközben a hadtörténeti kutatás számára rendelkezésre álló forrásanyag lényegében változatlan maradt. Írásunk a parancsnoki és a hadtörténeti munka összehasonlítása révén kívánja bemutatni ezen információforrások helyét és szerepét egyik, illetve másik vonatkozásban. Ezzel egyúttal rá kívánunk mutatni a nehézségekre, amelyekkel a hadtörténeti elemző munka napjainkban szembesül, illetve azokra a lehetőségekre, amelyek a jövőben segíthetik ezek leküzdését.

Kulcsszavak: vizualizáció; vezetés- és irányítás; hadtörténeti elemzés; hálózatalapú hadviselés

DR. FARKAS ÁDÁM

GONDOLATOK A TERRORVESZÉLYHELYZETRŐL

A tanulmány célja néhány adalékot közölni a terrorveszélyhelyzet új különleges jogrendi intézményével, annak megalkotásával, és az akörül kibontakozó vitákkal összefüggésben. A szerző arra kíván rámutatni, hogy a különleges jogrend a jogállami fejlődés 20. századi vívmánya, amit épp úgy fejleszteni kell, mint a jog bármely más részét. A megváltozott biztonsági és geopolitikai körülmények, a társadalom és a technika fejlődése mind-mind hatással van az állam fegyveres védelmi rendszerére. Az új típusú biztonsági kihívások és különösen a terrorizmus pedig a különleges jogrendi szabályozással kapcsolatban is kérdéseket vetnek fel. Ezek tekintetében jelent újítást a terrorveszélyhelyzet intézménye, amely ez eddig döntően politikai viták tárgya volt. A 21. század változó világában a biztonság terén azonban az érdemi szakmai párbeszédre, nem pedig a nemtelen politikai csatározásra van szükség. Ehhez kíván a szerző néhány adalékot szolgáltatni.

Kulcsszavak: Különleges jogrend, kivételes hatalom, terrorveszélyhelyzet, Iszlám Állam

GÉZA SZEM

**INFORMATION BACKGROUND OF THE COMMANDER'S AND
MILITARY
NETWORK-BASED COMMAND- AND CONTROL SYSTEMS AS THE
FUTURE SOURCES OF MILITARY HISTORY**

Since the 19th century, military history research was based largely on those documents that were created during the command and control procedure to support the work of the commander. By now, command supporting systems on the field have gone through a significant technological development, battlefield-visualization, which forms part of the C2, gained a new shape. Meanwhile, the sources available for military history remained largely unchanged. This study attempts to show the place and role of the above mentioned information sources in each field through the comparison of the commander's and the historian's work. We wish to put a light on the difficulties military history research has to meet nowadays, and the possibilities that can help to tackle these in the future.

Keywords: visualization; Command- and Control; military history analyzation; network-based warfare

DR. JUR. ÁDÁM FARKAS

THOUGHTS ABOUT STATE OF TERROR-DANGER

The study aims to give some additions to the new component of Hungarian emergency law which is named "state of terror-danger", to its legislating and to the debates around it. The author wishes to point out that the emergency law is an invention of developing rule of law from the 20th century, which needs upgrading as well as the other parts of law. The changing security and geopolitical circumstances, the developing of technics and society all influence the armed defense system of the state. The new types of security challenges and especially terrorism propose some questions about the emergency law. Considering these, the state of terror-danger is an invention, which has only been a topic for political debates until now. However, in the changing world of the 21st century in the field of security we need professional dialogue, not dastardly political battles. Through this study, the author wishes to provide some additions to this dialogue.

Keywords: Emergency law, extraordinary power, state of terror-danger, Islamic State

---

SZERZŐINK

Dr. Antali Dániel Gábor	Szegedi Tudományegyetem ÁJTK, doktorandusz hallgató Békéscsabai Járási Ügyészség, alügyész
Dr. Bebesi Zoltán	ezredes, PhD, NKE Nemzetbiztonsági Intézet Terrorelhárítási Tanszék, tanszékvezető
Dr. Farkas Ádám	főhadnagy, Honvédelmi Minisztérium Jogi Főosztály, Kodifikációs Osztály NKE HHK Katonai Vezetőképző Intézet Hadászati és Hadelméleti Tanszék, egyetemi tanársegéd
Fekete Csanád	NKE HDI doktorandusz hallgató
Háber Péter	nyá. ezredes, NKE HDI doktorandusz hallgató
Dr. habil. Kis-Benedek József	nyá. ezredes, PhD, NKE, c. egyetemi tanár
Koós Gábor	nyá. alezredes
Kovács Géza	a KNBSZ kutatója
Dr. Magyar István	nyá. dandártábornok, Felderítők Társasága Tudományos Bizottság vezetője
Simon László	alezredes, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, irodavezető és a KNBSZ munkatársa
Szem Géza	NKE HDI doktorandusz hallgató
Prof. Dr. Szternák György	nyá. ezredes, CSc, NKE egyetemi tanár

---

E SZÁMUNKAT LEKTORÁLTÁK

Prof. Dr. Cs. Kiss Lajos	CSc, NKE ÁKK Államelméleti- és Kormányzástani Intézet, egyetemi tanár
Dr. Fürjes János Norbert	alezredes, PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, tanársegéd, a KNBSZ munkatársa
Dr. habil. Gál István László	PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, PTE ÁJK Büntetőjogi Tanszék egyetemi tanár
Háry Szabolcs	alezredes, a KNBSZ munkatársa
Dr. Kaiser Ferenc	PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, tanszékvezető
Dr. Kenedli Tamás	alezredes, PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, tanársegéd, a KNBSZ munkatársa
Dr. habil. Kis-Benedek József	nyá. ezredes, PhD, NKE, c. egyetemi tanár
Dr. habil. Resperger István	ezredes, PhD, NKE Nemzetbiztonsági Intézet, igazgató
Dr. Sabjanics István	főhadnagy, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, a KNBSZ munkatársa,
Simon László	alezredes, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék és a KNBSZ munkatársa
Szabó Károly	ezredes, a KNBSZ munkatársa NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusz
Tóth Csaba Mihály	alezredes, a KNBSZ munkatársa
Dr. Tömösváry Zsigmond	nyá. dandártábornok, PhD, c. egyetemi docens, Felderítők Társasága Egyesület elnöke

A SZAKMAI SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

Az írásművekkel szemben támasztott követelmények

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona, melyet szerzői nyilatkozat aláírásával igazol(nak);
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, mely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a hadtudománnyal, nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más tudományos területetémáit, anyagait – jelentjük meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények(és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20-21 gépelt oldal); a kéziratot elektronikus formában Times New Roman 12 pontos betűkkel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban kérjük megküldeni;
- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a szakmaiszemle.kontakt@gmail.com e-mail címen. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a közlésre elfogadott írásokért – a szerzői nyilatkozattal létrejött megállapodás figyelembe vételével – szerzői honorárium fizethető;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indokolás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;

- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez „Absztraktot/Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven;
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

Tudományos közleményekkel szemben támasztott formai követelmények

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni, mellékelni:

A SZERZŐ, SZERZŐK NEVE (rendfokozata)
 AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)
 ABSZTRAKT/REZÜMÉ (magyarul, angolul)
 KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)
 SZERZŐI NYILATKOZAT

Bibliográfiai hivatkozás

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben⁴²⁰ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézetek jegyzetben

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, melyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében levő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

---

⁴²⁰ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19-20.

Példák:

TARJÁN G. Gábor: A terrorizmus, p. 4.
KECSKEMÉTI Klára: A mediterrán térség és az Európai Unió, Európai Tükör, 2010. május XV. évfolyam 5. szám p. 38.
J. Nagy László: Mit kell tudni Algériáról?, Kossuth Kiadó, Budapest, 1987. p. 46-47.
PRYCE, Paul: France's Long War: Operation Barkhane, <http://natoconcil.ca/frances-long-war-operation-barkhane/> (Letöltés ideje: 2015.02.24.),
Global Trend 2020: Mappingthe Global Future, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (Letöltés ideje: 2012.08.21.),

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.⁴²¹

Példák:

ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról, *Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó. ISBN 963 9276 45 6*
BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai, In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények, Budapest, 1994, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia. pp. 31–50.
KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái, In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
Global Trend 2020: Mappingthe Global Future, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (Letöltés ideje: 2012.08.21.),

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrás (vagy: Szerkesztette: ...);
- az ábra, vázlat sorszáma (pl. 1. ábra.);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

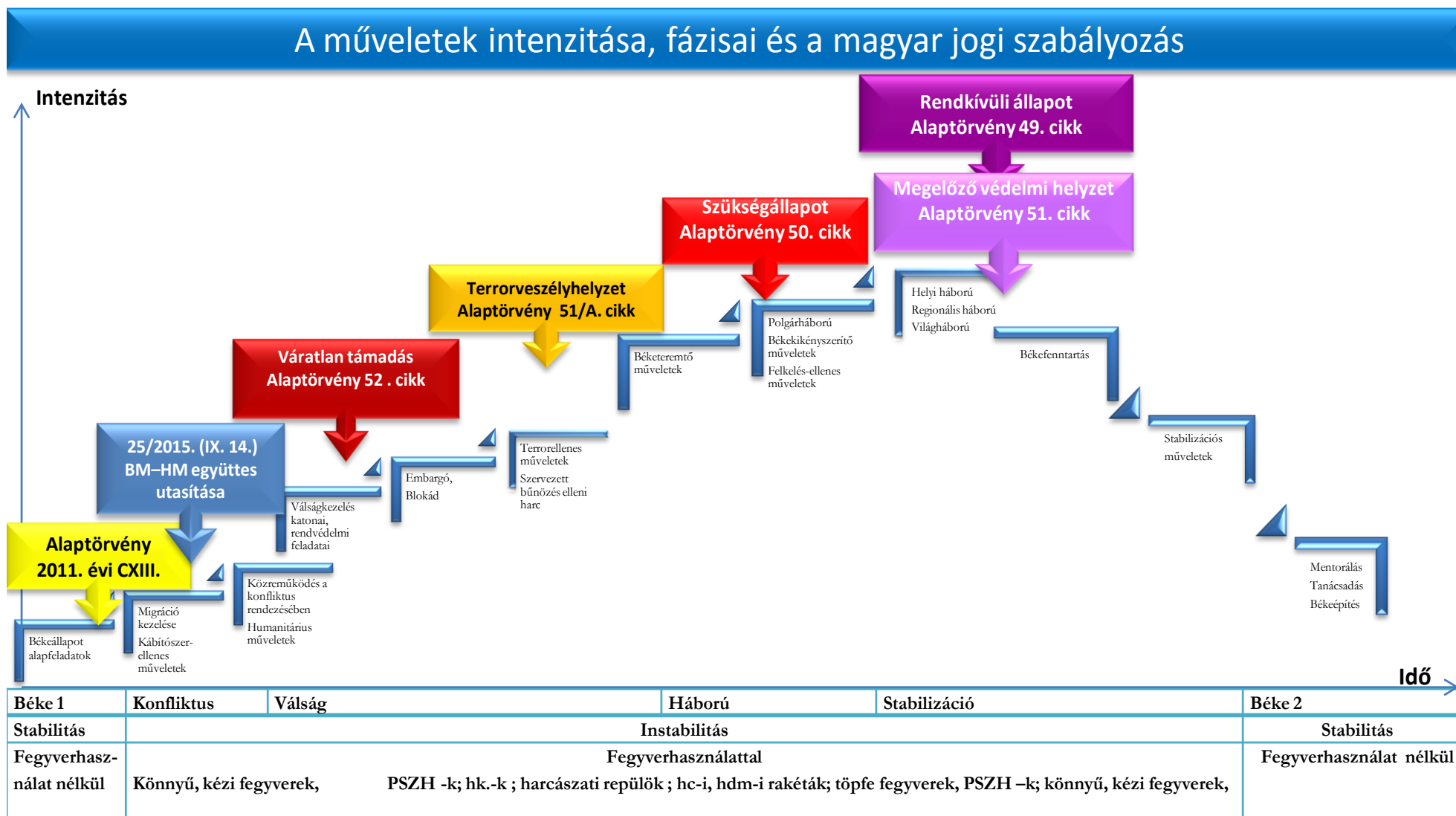
- WFP – (World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja).

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

---

⁴²¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

3. ÁBRA DR. RESPERGER ISTVÁN: A NEMZETI ÉS NEMZETKÖZI VÁLSÁGKEZELÉS ÚJ MEGKÖZELÍTÉSE
CÍMŰ TANULMÁNYÁHOZ

4. ÁBRA DR. RESPERGER ISTVÁN: A NEMZETI ÉS NEMZETKÖZI VÁLSÁGKEZELÉS ÚJ MEGKÖZELÍTÉSE
CÍMŰ TANULMÁNYÁHOZ

